

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ

İkinci Dünya Savaşı
ve
Sonrasında Türkiye

Mehmet Arif Demirer

2015

Türkiye Barolar Birliği Yayınları : 301

*İkinci Dünya Savaşı ve
Sonrasında Türkiye*

ISBN: 978-605-9050-55-5

1. baskı
Kasım 2015, Ankara

Türkiye Barolar Birliği
Oğuzlar Mah. Barış Manço Cad.
Av. Özdemir Özok Sokağı No: 8
06520 Balgat - ANKARA
Tel: (312) 292 59 00 (pbx)
Faks: 312 286 55 65
www.barobirlik.org.tr
yayin@barobirlik.org.tr

Baskı
Şen Matbaa
Özveren Sokağı 25/B
Demirtepe-Ankara
(0312. 229 64 54 - 230 54 50)

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	5
GİRİŞ	11
Kişiler	15
Konferanslar	19
ATATÜRK ve İkinci Dünya Savaşı	22

BÖLÜM 1

Olaylar (12 Mart 1938 – 8 Mayıs 1945) 1938 Yılında The Times Türkiye'ye çok saygılı	24
Münih Fotoğrafı, 29 Eylül 1938	29
ATATÜRK'ten sonra Türkiye	30
Alman von Papen ve Rus Potemkin Ankara'dalar, 29 Nisan 1939	34
Türkiye, ABD'nin Kuruluşunun 150. Yıl Dönümünü Pullarla kutluyor, 15.7.1939	36
Savaş başlıyor, 3 Eylül 1939	37
Türkiye – İngiltere ve Fransa arasında Karşılıklı Yardım Antlaşması, 19 Ekim 1939	41
Tren Erzurum'a ulaşıyor, 20 Ekim 1939	43
Ankara'ya 55 ton altın geliyor, 28 Ocak 1940	44
Türkiye – Almanya arasında Dostluk Antlaşması, 18 Haziran 1941	51
Almanya, 3.5 milyon asker ile Sovyetler Birliği'ne saldırıyor, 22 Haziran 1941	53
İngiltere ve Sovyetler Birliği, Ankara'ya nota veriyor: "Montrö'ye sadıgız" 13.8.1941	53
Ekmek karneye bağlanıyor, 20 Aralık 1941	55
Churchill, Adana'da, 30 Ocak 1943	61
İnönü, Kahire'de 4 Aralık 1943,	64
Kızıl Ordu Demir Perdenin temellerini atıyor, Avrupa'ya giriyor:	66
Ocak 1944 – Nisan 1945	68
Yalta'da Stalin'e verilen Tavizler, Şubat 1945	73
Türkiye Savaş ilan ediyor ve San Francisco biletini alıyor, Şubat 1945	74
Avrupa'da Zafer Günü (V-E Day) 8 Mayıs 1945	75

BÖLÜM 2

Barış Girişimleri	77
Baron von Richter – Sir David Kelly Görüşmesi, Haziran 1940	77
Rudolf Hess'in Barış Girişimi, Mayıs 1941	78
Von Papen'in Barış Girişimleri, Nisan 1941 – Mayıs 1944	79

BÖLÜM 3

Avrupa'daki Demir Perde	88
Berlin'deki Beton Duvar	92

BÖLÜM 4

Olaylar (25 Mayıs 1945 – 18 Şubat 1952)	94
1945 yılında yalnız bir ülke: TÜRKİYE	94
San Francisco'da 50 Ülke Birleşmiş Milletleri kuruyorlar, 25 Haziran 1945	94
Kennan'ın Uzun Telgrafı, 22 Şubat 1946	105
Churchill'in 'Demir Perde' Konuşması, 5 Mart 1946	105
Missouri Savaş Gemisinin İstanbul'a gitmek üzere yola çıkması, 22 Mart 1946	106
Missouri Savaş Gemisinin İstanbul Ziyareti, 5 Nisan 1945	107
Truman Doktrini, 1947	108
İNÖNÜ MAKALESİ	109
Marshall Planı, 1948	117
Kore'de Kunuri Muharebeleri, 1950	126
NATO'ya Davet, 1951	128
NATO Üyeliği, 1952	129

AÇIKLAMALI KAYNAKÇA

KAYNAKLAR	154
BELGELER (50 Belge)	155
TABLolar (12 Tablo)	170

ÖNSÖZ

Demokrat Partili bir yazar olan Mehmet Arif Demirer, bu kitapta İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye Cumhurbaşkanı İnönü ve başta Şükrü Saracoğlu ve Numan Menemencioğlu olmak üzere dış politika uygulamalarındaki arkadaşlarının çok başarılı olduklarının altını çizmektedir:

“İnönü ve arkadaşları (Saracoğlu, Menemencioğlu, Açıkalin ve Erkin) Türkiye'yi Yangından ve Polonya, Çekoslovakya, Doğu Almanya, Romanya, Macaristan ve Bulgaristan gibi Sovyetlerin kölesi konumunda bir ülke olmaktan kurtarmışlardır.

“İnönü ve arkadaşlarına 2. Dünya Savaşı'ndan borcumuz var.”

Savaşın sona erdiği 2 Eylül 1945 tarihinin 70 inci yıldönümünün kutlandığı 2015 yılında, yayımlanan bu kitapta birkaç önemli İLK göze çarpmaktadır:

- Hitler'in Başyardımcısı Rudolf Hess'in ve daha önemli olan Almanya'nın Ankara Büyükelçisi, eski Başbakan von Papen'in barış girişimlerinin öyküleri.
- İnönü'nün Britannica için yazdığı Makalesi (1947) ve önemi - Bu makale neden Türkiye'de yayımlanan Savaş ile ilgili hiçbir kitapta yok?
- İkinci Dünya Savaşında ve Sonrasında Türkiye' konusu ile ilişkili uluslararası antlaşmaların ve önemli belgelerin tümünün Türkçe orijinal metinlerinin kronolojik sırada verilmiş olması
- Savaş öncesi ve savaş yıllarında TSK'nın durumu hakkında ayrıntılı bilgiler. Tablolar (6 - 12)
- Churchill'in çeşitli tarihlerde söyledikleri, özellikle 9 Ekim 1944 gecesi Stalin'e, Montrö Sözleşmesi dışında Türkiye ile bağları bulunmadığı beyanının önemi

Ancak kitabın en önemli özelliği, T. C. Dışişleri Bakanlığı ile İnönü Vakfını 1998 yılında düzenledikleri Panel'de Amerikalı Prof. Edward Weisband'ın şu sözlerinin Türkçe olarak ilk defa yayımlanıyor, olmasıdır:

“Kahire Konferansında (Aralık 1943) İnönü ilahi bir gerçekçilik göstererek yalnız Türkiye'yi değil bütün Batı dünyasını korumayı başardı.”

II. Dünya Savaşı ve Sonrasında Türkiye

Prof. Weisband'ın bu beyanı şu nedenle çok önemlidir. Altmışlı yıllarda Türkiye'ye gelerek İsmet İnönü dahil hayatta bulunan herkesle söyleşiler ve çok geniş arşiv çalışması yapan Weisband, 1973 yılında yayımlanan *İkinci Dünya Savaşında Türkiye'nin Dış Politikası* başlıklı kitabında Türkiye'nin savaş dışı kalmış olmasını eleştirmişti.

1998 Kahire panelinde görüşünü neden değiştirdiğini şöyle açıklamıştır, Weisband:

“Bu başarının önemini algılamamız için Soğuk Savaş yaşamamız ve sonunu görmemiz gerekti. İşte bu, Kahire Konferansının tarihi öneminin ve dünyanın geleceğine etkisinin ölçüsüdür. Savaşta Türkiye'nin tarafsızlığı yalnız Türkiye Cumhuriyeti'nin egemen bütünlüğünü değil, savaştan sonra yaşanacak olan barışı da korumuştur.”

Kitabın 50 Eki, Savaş döneminde Türkiye'nin Savaş ile ilişkili tüm belgeleri içermektedir.

Kitabın Açıklamalı Kaynakçasında yer alan eserler hakkında yararlı bilgiler verilmektedir.

“27 Mayıs Masallar ve Gerçekler, Cumhuriyet Türkiye'sinde Anayasa Oyunları-27 Mayıs, Lozan'da Petrol Kavgası, Ekopolitika, 6 Eylül 1955-Yassıada 6-7 Eylül Davası” gibi bir çok eserde imzası bulunan Mehmet Akif Demirer, elinizde tuttuğunuz bu kitabıyla da yakın tarihimize ışık tutmaya devam ediyor.

Av. Prof. Dr. Metin Feyzioğlu
Türkiye Barolar Birliği Başkanı

İkinci Dünya Savaşı
ve
Sonrasında Türkiye

*“Açıkça söyleriz ki,
Türk Topraklarından ve Haklarından
Hiç kimseye verecek bir Borcumuz yoktur.
Şerefli İnsanlar olarak yaşayacağız
ve Şerefli İnsanlar olarak
Öleceğiz.”*

T.C. Cumhurbaşkanı İsmet İNÖNÜ 1 Kasım 1945, TBMM Açış Nutku

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı hakkında on binlerce sayfa yazmak mümkün. Ancak konuyu **‘İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye’** olarak daraltınca ve okuyucuya savaş boyunca yaşanan olayların ayrıntılarını nerede bulabileceği hakkında kaynak gösterip olayları özetlemek suretiyle, gazete kupürlerini de yaygın bir şekilde kullanarak, kitabın sayfa adedini en aza indirmek mümkün oldu: 99 sayfa artı Belgeler (yaklaşık 350 sayfa !)

Bu kitabı yazmaya karar vermeme Profesör Selim Deringil’in Tarih Vakfı¹ tarafından beş baskı yapan kitabındaki (*Denge Oyunu - İkinci Dünya Savaşı’nda Türkiye’nin Dış Politikası*) bir tespiti neden oldu:

“... 1939 - 1945 yılları arasında Türk dış politikasının fazlaca ‘moral’ veya ‘etik’ bir yanı yoktur”

İkinci Dünya Savaşı’nda Türkiye’nin savaş dışında kalmak için sürdürdüğü politikayı moral veya etik ölçüleri ile değerlendirmek veya *‘Denge Oyunu’* olarak tanımlamak yanlıştır.

İkinci Dünya Savaşı’nda Türkiye’nin sürdürdüğü politika, bir Oyun ya da Kumar² değil, Birinci Dünya Savaşı donanımı düzeyinde kalmış TSK ile Ateş’e³ Bulaşmamak Mücadelesidir.

Almanların (Hitler - Ribbentrop) Türkiye’nin savaşa kendi yanlarında katılması yönünde ısrarlı bir talebi olmamıştı. Ayrıca Hitler’in, savaş öncesi ve savaş boyunca yaptığı sonsuz hata yanı sıra 1939 yılı Nisan ayında Ankara’ya von Papen gibi akıllı bir kişiyi büyükelçi olarak göndermiş olması Türkiye açısından bir kazanım olmuştur. Hitlerin İnönü’ye mektubu⁴ ve 18 Haziran 1941 tarihli Antlaşma von Papen’in girişimleri ile gerçekleşmiştir. Savaş boyunca Hitler’i Türkiye’ye karşı yanlış bir şey yapmamaya ikna eden, Ribbentrop’un hezeyanlarını dikkate almayan, başta İnönü olmak üzere Saraçoğlu ve Menemencioglu ile iyi dostluk ilişkileri oluşturan yine von Papen olmuştur.

1943 - 1944 yıllarında Roosevelt’e kadar ulaşan barış girişimleri⁵ de von Papen’a aittir.

Türkiye’nin savaşa Müttefiklerin yanında girmesini ısrarla isteyen Churchill idi. Kazablanka Konferansı’nda Roosevelt’i (ve telgraflarla Stalin’i de) bu konuda ikna etmiş, konferanstan sonra

¹ Yayımladıkları bir başka itap nedeniyle 2005 yılından beri yargıda karşı karşıya bulunuyoruz. Dava ne zaman lehime sonuçlansa Yargıtay bozuyor !

² Bkz. Bölüm 4

³ Bkz. sayfa 15, ATATÜRK’ün 17 Eylül 1938 günü Afetinan’a söyledikleri

⁴ Bu mektuba İnönü çok ustaca kaleme alınmış bir cevap vermiştir, EK - 3

⁵ 1944 yılında Roosevelt’in İstanbul’daki özel temsilcisi George Earle ile gönderdiği barış önerisi ile ilgili ayrıntılar Bölüm 2’de verilmiştir.

koşa koşa Adana'ya gelmiş (30-31 Ocak 1943), Yenice istasyonunda tren vagonunda yapılan toplantılarda, talebini ortaya koymuştur; bkz. Adana Buluşması Belgeleri, EK - 5.

İnönü ve arkadaşlarının cevabı çok yalın olmuştur: Türk Silahlı Kuvvetlerinin savaşa girecek hali yoktur. Eğer savaşa katılmamızı istiyorsanız gerekli olan askeri malzemeleri (Adana Listesi) sağlamanız gerekir.

Churchill, Adana'dan memnun ayrılmıştır. O tarihte Sovyetler Birliğine milyonlarca ton askeri malzeme sevk edilmektedir, ABD ve İngiltere'den. Türklerin istedikleri son derece mütevazı liste Stalin'e gidenlerin yanında solda sıfır kalır.

Adana'da Türklere savaşa katılmak konusunda bir tarih verilmemiştir.⁶

4 - 7 Aralık 1943 günleri Kahire'de İnönü-Roosevelt-Churchill görüşmelerinde ise tarih

15 Şubat 1944 olarak belirlenmiştir. İnönü ve Menemencioğlu savaşa katılmayı, Ege Bölgesi'ndeki hava meydanlarımızın Amerikan ve İngiliz uçaklarına açılmasını, ilke olarak kabul etmişlerse de Adana Listesindeki malzemelerin ancak beşte birinin teslim edildiğini ileri sürerek birkaç gün içinde yeni bir liste verebileceklerini beyan etmişlerdir.

Veda töreninde İnönü, Churchill'i iki yanağından öpmüş, Churchill beklemediği bu samimiyetten memnun kalmıştır.⁷

Yeni liste (TABLOLAR Bölümü, Tablo 9) 12 Aralık günü İngiliz Büyükelçisine verilmiştir. Özeti: 180 bin ton askeri malzeme (500 adet tank, 216 adet Spitfire uçağı artı çeşitli malzeme) ve 66 bin 800 ton yakıt.

İngilizlerin, o tarihte verebileceklerini beyan ettikleri malzeme 59 bin tonda kalınca Türkiye'nin 1944 yılında savaşa girmesi konusu gündemden çıkmış, Churchill de küsmüştür.

19 Ekim 1939'da İngiltere ve Fransa ile İttifak ve Yardım Antlaşması, 18 Haziran 1941'de Almanya ile Dostluk Antlaşması imzalayan ve Almanya ile ticari ilişkilerini 1944 yılına kadar sürdüren Türkiye, Müttefiklerin talebi üzerine önce ticari ilişkileri, 2 Ağustos'ta da Almanya ile diplomatik ilişkilerini kesmiştir. Hiçbir aşamada hiçbir ilişki gizli değildir.

1945 yılında, savaşın sonu geldiğinde, 23 Şubat'ta Almanya ve Japonya'ya savaş ilen eden Türkiye bu sayede San Francisco'da toplanan Birleşmiş Milletler (BM) Konferansına davet edilmiş ve BM'in 50 kurucu üyesinden biri olmuştur.

⁶ Churchill, anılarında "1943 yılı sonbaharı" diye düşündüğünü yazmış

⁷ Eden, *The Reckoning*

1944 ve 1945 yıllarında;

- von Papen'in, İstanbul'daki özel temsilcisi George Earle aracılığı ile Roosevelt'e yapılan barış önerisi reddedilmiş,⁸
- Stalin'in; Amerikan tankları ve zırhlı araçları ile donatılmış Kızıl Ordu ile Balkanları ve Doğu ve Orta Avrupa ülkelerini işgal ederek Avrupa'nın ortasında, Baltık Denizinden Adriyatik'e kadar uzanan, bir Demir Perde oluşturmasına seyirci kalınmış,
- Chruchill'in 5 Mart 1946 günü Fulton-Westminster'da yaptığı konuşmada belirttiği, Avrupa'nın ortasında 154 bin kilometrekarelik alan Sovyetlere bırakılmıştır.
- Almanya teslim olduktan sonra Doğu Almanya'nın batı sınırında ve Berlin'de buluşan ve kucaklaşan Amerikan ve Rus askerlerinin fotoğrafları LIFE Dergisi gibi Amerikan yayınlarda Amerika'daki 1944/1945 model Stalin-Sovyet hayranlığını yaygınlaştırmıştır. Bir örnek: (LIFE Dergisinden alınmıştır)

Coni ile Tavaşış sarmaş dolaş olmuşlar

⁸ Ayrıntıları için bkz. BÖLÜM 2

II. Dünya Savaşı ve Sonrasında Türkiye

Mor renkli alan İngiliz ve Amerikan birliklerinin Sovyetlere terk ettikleri alandır. Daha önce kuzey doğudaki Mecklenburg bölgesini de terk etmişlerdi. Her iki alan da Churchill'in 5 Mart 1946 Fulton konuşmasında açıkladığı 154 bin kilometrekareye dahildir, EK – 16.

Aynı tarihlerde Sovyetler Birliği, 1925 yılında Türkiye ile imzaladığı Dostluk ve Tarafsızlık sözleşmesinin uzatılmayarak feshedileceğini bildirmiş, yeni bir antlaşma için ise Gürcistan ve Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri adına Kars, Ardahan ve Karadeniz kıyısında Giresun'a kadar toprak ayrıca Boğazlarda ortak yönetim için üs istemiştir.

Müttefiklerimiz ABD ve İngiltere, Sovyetlerin bu taleplerini sakin karşılamışlar, toprak taleplerinin iki ülke arasında çözüme kavuşturulmasını, Boğazlar konusunda ise Montrö Antlaşmasının revize edilmesini önermişlerdir.

Savaşın sonunda Türkiye, savaşın çok büyük ölçüde güçlendirdiği Sovyetlerin talepleri karşısında yapa yalnız ama birlik içinde dimdik ayakta (1.11. 1945 TBMM Açış Nutku).

Son yıllarda ABD’de yayımlanan kitap ve makalelerde ısrarla 1944 ve 1945 yıllarında Roosevelt’in en yakın danışmanları arasında çok sayıda Sovyetler Birliği taraftarı ve komünizm eğilimli kişilerin, hatta casusların bulunduğu ayrıntılı biçimde anlatılmaktadır.⁹

Vaşington’da 1946 yılı Şubat-Mart aylarında önemli gelişmeler olmuş ardından dünyanın en büyük savaş gemisi Missouri İstanbul’a bir tabut getirmiştir, 5 Nisan 1946, Bölüm 4

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞININ ÖNEMLİ KİŞİLERİ¹⁰

SOVYETLER BİRLİĞİ

- **Stalin (1878 - 1953)** Sovyetler Birliği’nin Gürcü Diktatörü. 1922 yılından itibaren Sovyet Komünist Partisi Genel Sekreteri, 1941 yılından itibaren aynı zamanda Başbakan. 31 Temmuz 1961e kadar Moskova mozolesinde mareşal üniforması ile Lenin’in yanında yatıyordu.¹¹ 31 Temmuz 1961 günü o dönemin modası olan de-Stalinizasyon gereği mozolede çıkarıldı ve Kremlin’de gömüldü.
- **Molotov (1890 - 1986)** 1939 – 1949 ve 1953 – 1956 yılları arasında Dışişleri Bakanı, 1941 -1956 yılları arasında ayrıca Başbakan 1. Yardımcısı

ALMANYA

- **Hitler (1889 – 1945)** NAZİ Almanyasının 34 yaşında Başbakanı (1933) daha sonra FÜHRER’i. 30 Nisan 1945 günü intihar etti ve naaşını yaktırdı.
- **Hess (1894 – 1987)** 1933 – 1941 yılları arasında Führer Vekili, Hitler’de sonra iki numara. 10 Mayıs 1941 günü üzerinde aylardır çalıştığı özel hazırlattığı bir Messerschmitt uçağı ile tek başına Augsburg’dan Glasgow’u uçtu ve hayatını riske ederek paraşütle atladı. Uçak ilerde yere çakıldı ve parçalandı. Hess’in amacı Churchill’e bir barış önerisi sunmaktı. **Hess Öyküsü** için bkz.

⁹ “Franklin Roosevelt’s alter ego and Lend-Lease administrator Harry L. Hopkins, a KGB agent, declared to Russia before a crowd at Madison Square Garden on June 22, 1942, that: “*We are determined that nothing shall stop us from sharing with you all that we have.*” He was not joking.” (<http://www.wv2f.com/topic/12087-lend-lease-to-russia/>) Türkçesi: Roosevelt’in yakın arkadaşı ve Borç Verme ve Kiralama Sisteminin yöneticisi, KGB ajanı, Harry Hopkins, 22 Haziran 1942’de Madison Square Garden’da Rusya’ya yönelik bir açıklama yaparak, “*Neyiniz var neyimiz yok, sizlerle paylaşacağız. Buna kimse engel olamaz*” demişti. Şaka değildi.

¹⁰ Kişiler hakkında ayrıntılı bilgiler CD’de.

¹¹ 20 Temmuz 1961 günü mozoleyi ziyaret etmiş ve her ikisini de görmüştüm. Lenin’in yanında çok görkemli bir görünüşü vardı.

BÖLÜM 2.

- **Goering, (1893 - 1945)** I. Dünya Savaşı pilotu. Hitler döneminde Luftwaffe'nin kurucusu ve yöneticisi, Reichsmarshall (Devlet Mareşali) Nürnberg'de yargılandı, idama mahkum oldu. İnfazdan bir gece önce intihar etti.
- **von Ribbentrop, (1893 - 1945)** 1938 - 1945 dönemi Dışişleri Bakanı. Her türlü barış önerisine karşı bir tutum içinde idi. Hitler'in en olumsuz danışmanlarından. Nürnberg'de yargılandı. İdama mahkum oldu. İdam edildi.
- **Bormann, (1900 - 1945)** NAZİ Partisi sözcüsü, Hess gittikten sonra partide onun yerini aldı. Hitler'in sözcüsü. 1945 yılında yakalanmadan intihar ettiği anlaşıldı.
- **Goebbels, (1897 - 1945)** 1933 - 1945 Halkı Aydınlatma ve Propaganda Bakanı. 1 Mayıs 1945 günü, Hitler'den bir gün sonra çocukları ve eşi ile birlikte intihar etti.
- **Himmler (1900 - 1945)** 1932 - 1945 dönemi SS Başkanı (Reichsführer SS)
- **Von Papen, (1879 - 1969)** 1932 yılında kısa bir süre Başbakan. Daha sonra Avusturya'da Hitler'in temsilcisi. Anschluss'u noktlayan kişi. 1939 - 1944 döneminde Almanya'nın Ankara Büyükelçisi. Nürnberg'de yargılandı ve beraat etti. Nürnberg'den sonra NAZİ suçlularını yargılayan Alman mahkemesi Papen'i yine yargıladı. 12 yıl hapis cezası aldı. Kararı temyiz etti. Amerikalı Earle'ün mahkemeye gönderdiği yazılı beyanı ile 1950 yılında daha 9 yıl cezası varken tahliye oldu, bkz. Bölüm 2: von Papen'in Öyküsü.
- **Canaris (1887 - 9 Nisan 1944)** Alman Silahlı Kuvvetlerinin İstihbarat Başkanı, Hitler ve NAZİ rejimi karşıtı. Hitler'in emri ile kurşuna dizildi. Von Papen'in iyi arkadaşı.

A.B.D.

- **Roosevelt (1882 - 1945)** ABD Başkanı, 1933 - 1945. Kendisi ve başta Harry Hopkins olmak üzere yakın danışmanları Sovyet hayranı, komünizm karşıtı olmayan kişiler.
- **Truman (1884 - 1972)** Roosevelt'in yardımcısı olarak 1945 yılında göreve başladıktan kısa bir süre sonra Roosevelt'in 12 Nisan 1945'de ölümü üzerine ABD Başkanı, 1945 - 1953. 1947 yılında kabul edilen Truman Doktrinini düşünen ve başlatan kişi, bkz. Bölüm 4.

İNGİLTERE (BİRLEŞİK KRALLIK)

- **Churchill (1874 - 1965)** İngiltere Başbakanı, 1940 - 1945 ve 1951 - 1956. İlk mesleği askerlik. Yarıbaylığa kadar yükselmiş. Muhafazakar Parti milletvekili ve genel başkanı, 1915 - 1929 yılları arasında kabine üyesi (çeşitli bakanlıklar).
- **Attlee (1883 - 1967)** İngiltere Başbakan Yardımcısı 1942 - 1945, Başbakan 1945 - 1951. İşçi Partisi Genel Başkanı. 1945 - 1951 döneminde başta sağlık sektörü olmak üzere çok önemli toplumsal gelişmeler ve uygun devletleştirmeler gerçekleştirmiş. Başbakan olduktan sonra Stalin'e Rolls Royce uçak motorları hediye etmiş. Sovyetler de bu motoru kopya ederek MİG15 uçaklarında kullanmışlar. MİG 15'ler Kore savaşında Birleşmiş Milletler askerlerine (ABD, İngiliz ve Türk) ölüm yağdırmışlar.
- **Eden (1892 - 1977)** Başbakan, 1955 - 1957. Başbakan Yardımcısı, 1951 - 1955. Dışişleri Bakanı, 1935 - 1938, 1940 - 1945, 1951 - 1955.
- **Knatchbull-Hugessen (1886 - 1971)** İngiltere'nin Ankara Büyükelçisi, 1939 - 1944
- **Elyasa Bazna (Çiçero) (1904 Priştina - 1970 Münih)** Casus. Knatchbull-Hugessen'in özel kasasından alıp mikrofilm suretini çıkardığı çok gizli belgeleri von Papen'in elçiliğindeki Moyzisch'e satan kişi. Kendisine sahte para ile ödeme yapıldığından boşuna çalışmış olmuş.

TÜRKİYE

- **İnönü (1884 - 1973)** T.C İkinci Cumhurbaşkanı, eski Başbakan (1923-1924, 1925 - 1937, 1961 - 1965)
- **Saraçoğlu (1886 - 1953)** Başbakan, 1942 - 1946; Dışişleri Bakanı, 1939 - 1943. İzmir Milletvekili, 1923 - 1950. TBMM Başkanı, 1948 - 1950.
- **Menemencioğlu (1893 - 1958)** Dışişleri Bakanı, 1943 -1944, Dışişleri Genel Sekreteri, 1937 - 1943. Paris Büyükelçisi, 1944 - 1956. Daha önce 3 dönem milletvekili.
- **Açıkalın (1902 - 1970)** Dışişleri Genel Sekreteri, Moskova, Londra ve Roma Büyükelçisi
- **Erkin (1899 - 1980)** Dışişleri Bakanı, 1962 - 1965. Dışişleri Genel Sekreteri. Roma, Vaşington, Madrid, Paris ve Londra Büyükelçisi. 1930 - 1962 dönemini kapsayan anılarını 5 ciltte yayımlamıştır.

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI BAŞLARKEN KİŞİLERİN YAŞLARI

NAZİ ALMANLAR

Hitler	50
Hess	45
Göring	46
Von Ribbentrop	46
Bormann	39
Göbbles	42
Himmler	39
Canaris	52 (Ortalama: 44)
Von Papen	60

SOVYETLER

Stalin	61
Molotov	49 (Ortalama: 55)

İNGİLİZLER

Churchill	65
Eden	47
Attlee	56
K-Hugessen	53 (Ortalama: 55)
Çıçero	35

AMERİKALILAR

Roosevelt	57
Truman	55 (Ortalama: 56)

TÜRKLER

İnönü	55
Saraçoğlu	53
Menemencioğlu	46
Açıkalın	37
Erkin	40 (Ortalama: 46)

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞININ KONFERANSLARI¹²

Kazablanka Konferansı.

Konferans, Almanların Stalingrad ve el Alameyn yenilgilerinden sora, 14 - 26 Ocak 1943 tarihleri arasında Roosevelt & Churchill (ve danışmanları) arasında yapılmıştır.

Alınan kararlar:

1. Mihver devleti ve bunların Balkan müttefikleri ile '**Kayıtsız Şartsız Teslimiyet**' dışında bir barış yapılmaması.
2. Sicilya adasına çıkarma yapılması
3. İkinci bir cephenin Türkiye üzerinden açılması için gerekli hazırlıkların yapılması
4. Nihai cephenin Almanya daha zayıf düşünce açılması

Adana -Yenice Buluşması

Churchill Kazablanka'dan hemen sora 30 Ocak 1943 günü Adana'ya gelmiş ve İnönü ile Yenice İstasyonunda İnönü ile buluşmuştur.

Görüşmelerin İnönü ve İngilizler tarafından kaleme alınan ayrıntılı açıklamaları EKLER bölümündedir, EK - 5.

Birinci Kahire Konferansı

Roosevelt, Churchill ve Çan Kay Şek arasında, 22 - 26 Kasım 1943 tarihleri arasında

Tahran Konferansı

Roosevelt, Churchill ve Stalin arasında, 28 Kasım - 1 Aralık arasında

İkinci Kahire Konferansı

İnönü, Roosevelt ve Churchill arasında, 3 - 7 Aralık 1943 tarihleri arasında

Bu konferansta Türkiye ilke olarak savaşa girmeyi iki şarta bağlı olarak kabul etmiştir.

¹² Konferanslar ile ilgili ayrıntılı belgeler CD'de

II. Dünya Savaşı ve Sonrasında Türkiye

Birinci şart Türk Silahlı Kuvvetlerinin gerekli biçimde askeri malzeme ile takviyesidir. Adana Listesi ancak yaklaşık % 20 düzeyinde gerçekleşmiştir. Yeni bir liste İnönü Ankara'ya döndükten kısa bir süre sonra verilecektir.

İkinci şart ise Türkiye'nin katıldıktan sonra savaşta alacağı rolün belirlenmesidir.

Türkiye, 1939 yılından beri Avrupalı ülkelerin aralarındaki ihtilaflar sonucu başlayan bu savaşta tarafsız kalmak istediğini, ancak Türkiye'ye bir saldırı durumunda son nefesine kadar çarpışacağını, kendisinin saldırgan olmayacağını ve imzalamış bulunduğu antlaşmalara sadık kalacağını açıkça belirtmiştir.

Adı geçen yeni liste 12 Aralık 1943 günü İngiltere'nin Ankara büyükelçisi Knatchbull-Hugessen'e verilmiştir. (TABLO 7)

İngilizler bu listeyi çok abartılı bulmuş ve düşük düzeyde sürdürdükleri askeri malzeme sevkiyatını tamamen durdurmuşlardır.

Böylelikle 1944 yılında Türkiye'nin savaşa girmesi konusu gündemden çıkmıştır.

Kahire Konferansı'nda Roosevelt, Türkiye'nin savaşa girmesi konusunda, Normandiya çıkartmasını olumsuz etkileyebileceği ve/veya geciktireceği düşüncesi ile, Churchill kadar istekli olmamıştır.

Konferans'a katılmayan Stalin ise Türkiye'nin Balkanlar üzerinden savaşa katılmasını zaten istemiyordu çünkü Romanya, Bulgaristan ve Yugoslavya'ya kendi arka bahçesi gözü ile bakıyor bu bölgeye Türkiye ve birlikte hareket edecek İngiltere'nin bulaşmalarını istemiyordu.

Moskova Buluşması

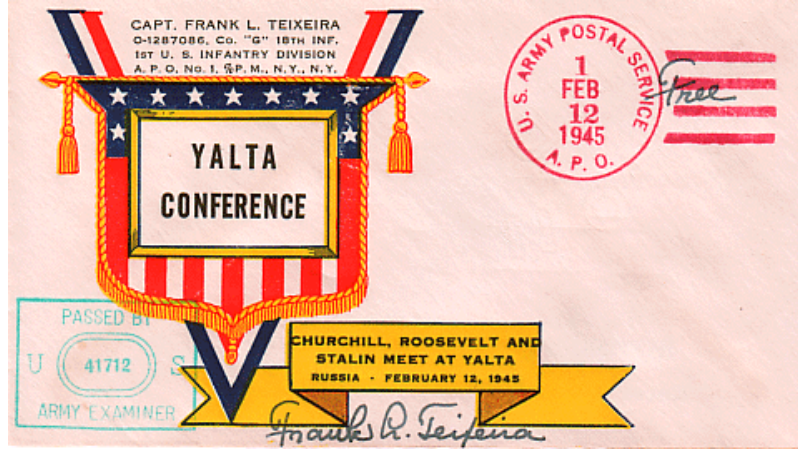
Churchill-Eden - Stalin-Molotov, 9 - 17 Ekim 1944 tarihleri arasında

Balkanların Paylaşım Görüşmeleri

Churchill'in Türkiye ile Montrö Sözleşmesi dışında bağları bulunmadığı beyanı, (EK - 7)

Yalta Konferansı

Roosevelt, Churchill ve Stalin arasında, 4 - 11 Şubat 1945 tarihleri arasında

Potsdam Konferansı

Truman, Churchill-Attlee ve Stalin arasında, 17 Temmuz - 2 Ağustos 1945 tarihleri arasında

Stalin ve Churchill'in yanında Truman temkinli. Kısa bir süre sonra yeni Başbakan Attlee'nin yanında daha bir patron görüntüsü veriyor.

Stalin, her iki fotoğrafta da yakında Avrupa'yı Demir Perde ile nasıl ikiye bölerek yarısına el koyacağını hesaplarını yapıyor.

ATATÜRK ve İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI

ATATÜRK'ün İkinci Dünya Savaşı'nın gelmekte olduğunu çok önceden gördüğünü ve bunu bir takım ünlü kişilere söylediği iddia edilmektedir. Bunları kronolojik sırada veriyorum:

A - 27 Eylül 1932, Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

ATATÜRK'ün General MacArthur'a söylediği iddia edilen bu sözler tartışılıyor:

“Dün olduğu gibi yarın da Avrupa'nın mukadderatı Almanya'nın alacağı vaziyete bağlı bulunacaktır. Fevkalade bir dinamizme malik olan bu 70 milyonluk çalışkan ve disiplinli millet, üstelik milli ihtiraslarını kamçılayabilecek siyasi bir cereyana kendisini kaptırdı mı, ergeç Versailles Muahedesinin tasfiyesine girecektir.

“Avrupa'da vukuu bulacak bir harbin başlıca galibi ne İngiltere ne Fransa ne de Almanya'dır, sadece Bolşevizmdir. Rusya'nın yakın komşusu ve bu memleketle en çok harp etmiş bir millete olarak, biz Türkler orada cereyan eden hadiseleri yakından takip ediyor ve tehlikeyi bütün çıplaklığıyla görüyoruz. Uyanan Şark milletlerinin zihniyetlerini mükemmelen istismar eden, onların milli ihtiraslarını okşayan ve kinleri tahrik etmesini bilen Bolşevikler yalnız Avrupa'yı değil, Asya'yı da tehdit eden başlıca kuvvet halini almışlardır.”

Kaynak: *ATATÜRK'ÜN SÖYLEV VE DEMEÇLERİ*, Atatürk Araştırma Merkezi, 1997

B - 1936 (Gün, ay ve nerede söylediği hakkında bilgi yok)

ATATÜRK'ün Sir Percy Loraine'e söyledikleri:

“Sayın Büyükelçi, tehlike vardır, büyümektedir. Avrupa semaları üzerinde kara bulutlar her gün daha ziyade yoğunlaşmaktadır.¹³ Benim değerlendirmelerime göre dört beş seneye varmayacak, İtalya ile Almanya birleşip, başınıza İkinci Dünya Harbi felaketini çıkaracaklar.”¹⁴

C - Mart 1937 (Gün ve nerede söylediği hakkında bilgi yok)

ATATÜRK'ün Sir Percy Loraine'e söyledikleri:

“Büyük bir savaş çıkacak olursa, Türkiye gene aynı hatayı işlemeyecektir. Türkiye yanlış tarafa olmayacaktır.”¹⁵

¹³ Atatürk'ün “ziyade yoğunlaşmaktadır” demiş olması mümkün değildir.

¹⁴ Kaynak: Dr. Figen Atabey'in *1939 Türk - İngiliz Fransız İttifakı*, başlıklı kitabına göre (sayfa 18 dipnot no 9) “İsmail Soysal, ‘Türkiye'nin Batı İttifakına Yönelişi (1934 - 1937)’ Belleten Sayı 177 sayfa 154” **Bu makalede böyle bir beyan yoktur.**

¹⁵ Kaynak: Prof. Yuluğ Tekin Kurat'a göre, Loraine to Halifax, 2 April 1938, 1937 Annual Report

D - 17 Eylül 1938, Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

ATATÜRK'ün Celal Bayar, Hasan Rıza Soyak ve Afetinan'a söyledikleri:

“Dünya bir harbe doğru gitmektedir. Bu ateşin içinde bizim memleketimiz kritik anlar geçirebilir. İttifaklarımız henüz kökleşmedi.¹⁶ Onun için bizim milletçe iktisaden çok daha kuvvetli olmamız lazımdır. Ekonomik plan¹⁷ gecikilmeden tatbik mevkiine konulmalıdır.”

(Afetinan'ın yazdıkları. Bayar ve Soyak da ATATÜRK'ün söylediklerini benzer sözcüklerle yazmışlardır. Afetinan, *Türkiye Cumhuriyeti'nin İkinci Sanayi Planı 1936*, TTK, 1936)

Bu raporda ATATÜRK'ün şunları söylediği bilgisi vardır:

“In conversation with His Majesty's Ambassador, the President of the Republic recently expressed in unequivocal terms his determination that Turkey should never again allow herself to be dragged in the political wake of Germany.”

Yukarıda tırnak içinde verilen cümle Büyükelçinin kişisel yorumu.

¹⁶ Afetinan'ın eklediği: *“Bunda bilhassa Balkan Antantı'na temas etmişti.”*

¹⁷ Bayar'ın kendisine o gün arz ettiği 1938 Planı, '4 Senelik 3 Numaralı Plan'

BÖLÜM 1

KRONOLOJİ & OLAYLAR

1938

12 Mart - Hitler, Avusturya'yı Almanya'ya iltihak ediyor (Anschluss)

27 Mayıs - İngiltere Türkiye'ye 16 milyon Poundluk uzun vadeli düşük faizli kredi veriyor. 10 milyon Pound sanayi ve enerji yatırım projeleri için, 6 milyon Pound ise askeri teçhizat, uçak ve savaş gemileri alımı için kullanılacak.

19 Haziran - Romanya Kralı İstanbul'a gelerek Savarona'da ATATÜRK ile görüşüyor ve bir talebini bildiriyor:

"Sen saygın bir devlet adamısın. Çekoslovakya Devlet Başkanı Beneş senin sözünü dinler. Ona söyle, Hitler'in istediği, Südet Almanlarının yaşadıkları toprakları, Almanya'ya bıraksın. Yoksa Hitler'in tepesi atacak ve Çekoslovakya'nın tümünü aldığı gibi Romanya'ya da girecek." (Ben de tahtımdan olacağım, demek istiyor.)

ATATÜRK, Kralın bu talebini nazik bir şekilde reddetmiştir. (Kaynak: T.R. Aras)

27 Ağustos - ULUS Gazetesi, The TIMES'ın 9 Ağustos günü verdiği çok sıra dışı, 40 büyük sayfadan oluşan, zengin içerikli Türkiye Eki'ni çok kısa bir süre içinde (17 gün) Türkçeye çevirerek ULUS'un eki olarak dağıtmıştır. Bu özel Türkiye Eki, Savaş'tan önce Türkiye - İngiltere ilişkilerinin çok sıcak olduğunu göstermektedir.

9 Ağustos 1938

27 Ağustos 1938

3 Eylül – Bağımsız HATAY Devleti'nin Meclisi açılıyor, devlet başkanlığına Tayfur Sökmen seçiliyor.

(3 Eylül 1938)

Hitlerle görüşen Konrad Henlein, Südet Almanlarının önde gelen politikacısı idi. İşgalden sonra 1939 yılında Südetenland olarak bilinen bölgenin NAZİ yöneticisi oldu.

Aynı gazetenin birinci sayfasının alt bölümünde verilen bir haber:

“İngiliz basınından: ‘Yeni bir Yahudi yurdu mu?’

“Romanya ve Lehistan, hudutlarında Yahudiler için büyük bir arazi parçası ayıracaklarmış”

Bu proje gerçekleşebilse idi hem Avrupa hem de Orta Doğu çok farklı olur (muy) du?

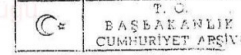
12 Eylül - Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile Türkiye Kayseri Tayyare Fabrikasında savaş uçağı üretmek amacı ile iki uzman pilotunu İngiltere'ye gönderiyor. Spitfire veya Hurrricane av uçaklarından biri seçilecek ve lisans satın alma görüşmelerine başlanacak. (Britanya Hava Savaşında, Temmuz - Eylül 1940, İngiltere'yi bu iki av uçağı filoları kurtarmıştır.) Bu proje çeşitli nedenlerle gerçekleşmemiş, 1942 yılında Kayseri Tayyare fabrikasında uçak üretimi durdurulmuştur.

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ

Karar sayın

2
9570

Kararname

Kayseri Tayyare Fabrikasında imal ettirilmek üzere lisans satın alınacak olan av tayyarelerinden evsafı uygun görülen İngiltere Havker Fabrikasının yapmakta olduğu (Harikan) av tayyare-sile Vickers Fabrikasının (Spit Feyer) av tayyareleri üzerinde katfi bir tercih yapabilmek ve bunlardan birisine karar vererek lisansın satın alma müzakeresine geçebilmek için adı geçen iki tayyare üzerin-de bulunmak üzere İngiltereye gönderilecek olan Tayyareci Yüzbaşı En- ver Akoğlu, Teğmen İrfan Kancel ve Teğmen Suat Alev'e 1938 tekvim yı-lı itibarıyla tenzim olunan döviz cetvellerinin devlet talebe ve sta- jiyerleri fesline Millî Müdafaa Vekâleti hava müsteşarlığına namına konulan tahsisattan biner liralık döviz verilmesi; Millî Müdafaa Ve-killiğinin 17/8/38 tarih ve 3041/10885 sayılı teklifi ve Milliye Ve-killiğinin 7/9/38 tarih ve 13246/176/5120 sayılı mutaleasnesi üzere-rine İcra Vekilleri Heyetince 12/9/38 tarihinde onanmıştır.

12/9/38

REBİSÜMÜR

K. Atatürk

Bş. V.

C. Beyaz

Ad. V.

S. Sarıoğlu

M. M. V.

V. Özalp

Da. V.

S. Kara

Ha. V. V.

S. Sarıoğlu

Ma. V.

A. Ağralı

Mf. V.

S. Sarıoğlu

Na. V.

V. Güllübaşı

İk. V.

A. Akalın

S. İ. M. V.

S. H. Akalın

G. İ. V.

S. Sarıoğlu

Zr. V.

Erdoğan

20 18 01 02 84 81 9

ATATÜRK, 17 Eylül 1938, Dolmabahçe'de Başbakan Bayar ve Afetinan'a:

"Dünya bir harbe doğru gitmektedir. Bu ateşin içinde bizim memleketimiz kritik anlar geçirebilir. İttifaklarımız henüz kökleşmedi. Onun için bizim milletçe iktisaden çok daha kuvvetli olmamız lazımdır. Ekonomik plan gecikilmeden tatbik mevkiine konulmalıdır."

Pazarlesi 19
EYLÜL
1938
6 KURUŞ

Usta Basımevi
Çankırı cad. No: 22
Telgraf: Uha - A-1522

TELEFON
Sözlüğü 1044
Baskıhanesi 1071
Yeni Sayfalar 1082-1083
Mühür Matbaası 1081
İstisna 1084

ULUS
ADIMIZ ANDIMIZDIR

Greko-Romen birleşik
mühahidleri bilin bilin
Ankara takımı
birinci oldu
Tafiat 7 inci sayfa

EKONOMİK SEFERBERLİĞİMİZ

Başvekilimizin bu yeni plân etrafında verdikleri beyanat

Dört senelik yeni bir plân yapıldı

Yeni plânın tatbiki için 80 milyon kûsur lira tahsis edilmiştir

PROGRAMDAN PARÇALAR :

Karadenizde bir kömür ve demir
maniyle Trabzon limanı kuruluyor

**Ankara'nın mesken
dâvası hallediliyor**

153 EVLİ İKİ YENİ MAHALLE KURULUYOR

Sirkeci-Haydarpaşa arasında
feribot servisi tesis ediliyor

**YENİ FABRİKALAR
TESİS EDİLİYOR**

SENTETİK BENZİN YAPACAĞIZ

Yirmi sekiz geni yaptırılacak, ticaret
filomuz tamamen modernleşecektir

İstanbul, 18 a. a. — Ankara'daki Heyet-i vekile icmalında memleket ekonomisini ilâkânet eder mühim münâkereler cereyan ettiğinin izahına geçen, bunların memleketin ekonomiyine arzı hususunda vaki ricalarına üzerine baskı Celal Bayar, aşağıdaki muhtevî hükmîlerdir :

— Cumhuriyet, Sefin. Atatürk'ten geçen en büyük Millet Meclisi'nin açılışında dört büyükükler müstakirinde millî endüstriye ve meslekler için yapılacak bütün işler hakkında verilmiş emirlerle memleketi devran etmek için meslekler, sanayi ve mesleklerde takat edilmiştir.

— Vaki emirlerle aynı ayın, ve heyet-i umumiyyeyle hep bir arada, galibiyetimiz serüvünde dört senelik 5 aumârî yeni bir plânın belki ensonun kemâline kavuşulmuştur.

Atatürk'ün tasvipleri

İstanbul'da gelişimde beni kabul layışın Cumhuriyet, Sefin. Atatürk'e kâzımın bütün talimatıyla arzattım, hususene katip bu tasviplerdir.

Birinci bu senelik endüstri programı ve bunla ilâveten yapılacaktır olan "İstikrar" fabrikası ve kömür fabrikasının bir müddet daha bitirilmemesi gibi işler, hükümetle emirlerle aynı senelik verdiğimiz emirlerle mesleklerimizin programlarımızla talimatlarına da girişimizden dolayı bitiriyor, su ve asane gibi mühim meslekler, bu plânın bitirilecektir.

Maden programı genişliyor

Bu yeni program geçen seneye bitirilmiş bir senelik maden programına da, kâzım için alakâ genişletmektedir. Bitirilmiş üzere maden programımıza bölünce ele alınan madenler: çelik kömürler, Kö-

(Sana 4. sayfa)

Her adımımız vatanlarımızın refah ve iş hacmini arttırmak, yurdumuzun emniyet ve istikbalini genişletmek güyesi vardır

Celal Bayar

FRANZ BAŞVEKİLİ VE HARİCİYE NAZIRI LONDRA'DA
HITLER'İN KARARI ŞUDUR
Cebren dahi olsa
Cekoslovakya'daki 3 milyon Alman'ı ilhak etmek!

Hitler bunun yapılması için bütün askerî kuvvetlerini kullanmağa hazır!

Fransız Hazırları Londra'da bunu öğrendiler

18 Eylül, 18 a. a. — B. Daladye ile B. Bone beraberlerinde basant lakem müdâfiri, hariciye umumî kâzibi ve Avrupa işleri daire-i müdür muavini olduğu halde saat 8.05 de tayyare ile Londra'ya hareket etmişlerdir.

34 üncü tayyare alayının bir bölüğü ibtirâm rasmenini ifa etmiştir. Neurin tayyareye binmeden önce şahadâletinden B. Kampalki, Köy Şanzövre de Rib ve İngiliz sefir B. Fopp ile görüşmüşlerdir.

Durum'un sevk ve idare etmekte olduğu iki motörlü tayyare, saat 9.20 de Kroymen tayyare meydanına saat ölmüştür. B. Comberlayn ile Lord Halifax, Fransız sefir B. Karbon, Fransız nazirlerini karşılamışlardır.

(Sana 2. üncü sayfa)

Musolini diyor ki:

İtalya'nın alacağı vaziyet daha şimdiden açılmıştır

Musolini Trakya'da bir madde öğrenim ve pek vaziyet hakkında alakâki tasvirini bildirmiştir. Musolini, Cekoslovakya'daki bütün millîyetler için hükûmeti tehdit eder. Tafiat 3. üncü sayfasında.

Şek hududunda hükûmeler

SÜDET GÖNÜLLÜ KITALARI KURULDU
Tafiat 9 uncu sayfasında

Aravpa'nın bugünkü kuvvetlerini, ayrıca faşist kuvvetleri mecmuîyle, İtalyat ordusunun kuvveti mecmuîni gösteren harita ve grafikt

Avrupa haritasının altındaki yazı: “Avrupa’nın bugünkü kuvvetlerini, ayrıca Faşist kuvvetler mecmuiyle, Faşist olmayan kuvvetler mecmuunu gösteren harita ve grafik”

Faşist Kuvvetler: Muntazam: 1 495 000, İhtiyat: 8 810 000

Faşist olmayan Kuvvetler: Muntazam: 1 435 000, İhtiyat: 11 787 000

Çarşamba 21 EYLÜL 1938

Ulus Halkın Gökleri Altında Ankara
Telegraf: Ulus - Ankara
TELEFON
Sakarya muh. 1344
Dışişleri muh. 1325
Yeni İhtisat muh. 1322
Sakarya muh. 1324
Ticaret muh. 1324

ULUS
ADIMIZ ANDIMIZDIR

Cumartesi
16 sayfa ilâvemiz
İnönü Kampı

Çekoslovakya parçalanıyor mu?

**Plebisit de eskidi
Şimdi hudutların
tashihi isteniyor!**

Yeni Çek hudutları
İngiltere, Fransa, İtalya ve komşu devletler tarafından garanti edilecek

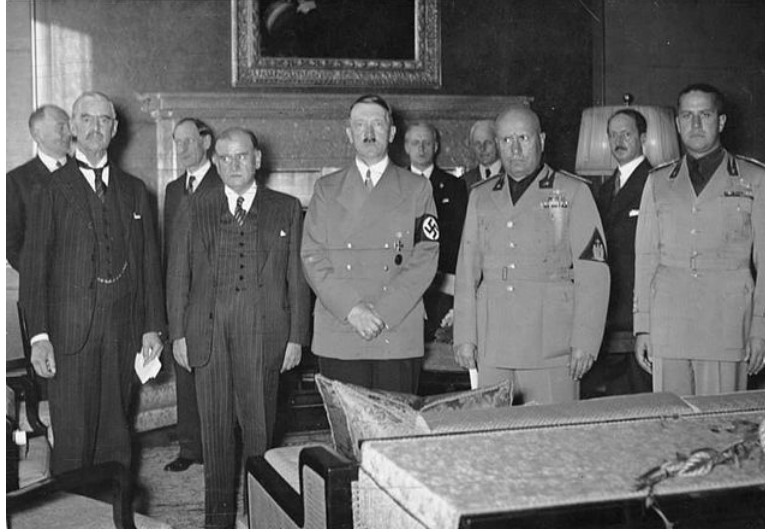

Macar Başvekili İmredi ve Hariciye Nazırı Kanya HITLER'İN DAVETİ ÜZERİNE Berhtesgaden'e gittiler
Ribbentrop'un da iştirakiyle uzun bir görüşme yaptılar

Berlin, 20 Haz. - Macar Başvekili İmredi ve Hariciye Nazırı Kanya, Berlin'e gittiler. İmredi ve Kanya, Hitler'in daveti üzerine Berhtesgaden'e gittiler. Ribbentrop'un da iştirakiyle uzun bir görüşme yaptılar. İmredi ve Kanya, Hitler'in daveti üzerine Berhtesgaden'e gittiler. Ribbentrop'un da iştirakiyle uzun bir görüşme yaptılar.

(21 Eylül 1938)

29-30 Eylül - Münih'te İngiltere ve Fransa başbakanları ile Hitler ve Mussolini; Almanya'nın, Çekoslovakya'da Almanların yaşadığı Südet bölgelerini işgal etmesini onaylıyorlar.

Chamberlain

Daladier

Hitler

Mussolini

1 Ekim - Alman askerleri Südet bölgelerini işgal ediyor

Churchill, bu Münih buluşması nedeniyle Chamberlain'ın çok sert eleştirmiştir.

1939

25 Ocak – Bayar'ın istifası. Refik Saydam Başbakan, Saraçoğlu Dışişleri Bakanı

Pazartesi
26
SONKARANUN
1939
5 KURUŞ

Ulus Basımevi
Çankaya Caddesi, Ankara
Telgraf: ULUS - Ankara
TELEFON
Sahifeye abone
Baskıhanesi
Vergi levheli
Mühür mübâharası
Harc

ULUS
ADIMIZ ANDIMIZDIR

Barselon kuşatılıyor !
Franko kuvvetleri Barselon'a yaklaşmış
tüm sivil sığınmacılara karar verilmiştir.
diz. Hükümetimiz 3 luncu sayıdadır.

Celâl Bayar kabinesi dün istifa etti Kabineyi Dr. Refik Saydam kurdu

Meclis Cuma günü seçimin yenilenmesine karar verecek

Dahiliye Vekâletine Faik Öztrak
Ziraat Vekâletine de
Muhlis Erkmen tayin edildi
Başka değişiklik yoktur

(26 Ocak 1939)

15 Mart – Çekoslovakya bölünüyor. Çek toprakları protektora olarak Almanya'ya bağlanıyor. Slovakya ise Almanya uydusu oluyor.

22 Mart – Almanya – Romanya Ticaret Antlaşması. Romen ekonomisi Almanya'nın kontrolüne giriyor. Almanya savaş öncesi petrolü güvence altına almış oluyor.

5 Nisan – Tan Gazetesi önemli bir haberi önceden veriyor. Fotoğraftaki kişi Arnavutluk Kralı Zogo, işgal nedeniyle ülkesini terk edecek.

Çarşamba
5
N İ S A N
1939

Y A N E V İ L İ
İstanbul Ankara Caddesi No
TELEGRAF TAN - İZMİRLİ
TELEFON: 3016, 3418, 3419
DÖNDÜNCÜ YIL No - 1320
5 KURUŞ

TAN
GÜNLÜK SİYASİ HALK GAZETESİ

ÇOCUK ANSİKLOPEDİSİ
Maddelerle ve resimlerle birlikte en kuvvetli yardımcıdır. Çocukların merak ettiklerini en güzel şekilde öğrenmelerine yardımcıdır. En güzel bir kitap koleksiyonudur.

İtalya, Arnavutluğu İşgal Edecek

Karar Tirana Bildirildi

Roma İle Arnavutluk Arasında Müzakere Yapıldığı Anlaşıyor

Bari Ve Brendizide 25,000 Kişilik İtalyan Kuvveti Toplanmış!

İtalyan Arnavutluğa Asker Göndermekle, Yugoslavyayı İngiliz Emniyet Planına İştirakten Vazgeçirmek İsteddiği Öne Sürülüyor

Londra, 4 (Husus) — Bugün Arnavutluk hükümet merkezi...

Parti Grubu Toplantısında

General K. Karabekir Atatürke Sevgi Ve Hürmetini Anlattı

GRUP, İZAHATI KÂFİ GÖRDÜ

General Kâzım Karabekir'in gazetelerinde imtişar eden beyanını, yalnız inkılâbın en temiz ve en adil birliği olan gençlik arasında değil, memleketin her tarafında bütün halk kitleleri arasında haklı bir asabiyyet uyandırdı. Daha mesurunda karar kurumamış olan en büyük ölümsüz ve Ezelî Şehitimize şahid harârima kapılarak dil usatmak isteyenlere karşı bütün gençliğin ve bütün milletin uyanık ve tetikte bulunduğu anlaşıldı.

Bu asabiyyet, dün Ankara'da toplanan Parti grubu toplantısına da sirayet etti ve bütün mebuslar generalden bu beyanını hakkında izahat vermesini, bu beyanattaki mahzudların ne olduğunu iradî etmesini istedi.

General Kâzım Karabekir, kâriyyeye gelecek Atatürke herkesten çok ve azamî derecede saygı ve sevgi hisleriyle bağlı bulunduğu, Atatürke dil usatmayı akıldan geçirmeyişini yalnız bu beyanını yapıldığı ifade etmek arzusu ile bu beyanını yaptığını söyledi. Atatürke sevgi ve bağlılığı hakkında usuz usadıya izahat verdi.

Parti grubu, bu izahatı kâfî götürek meşveretin izanına mahall olmadığına karar verdi. Bu suretle ilk gündemleri bütün memleketi heyecana düşüren bu kâdife kapanmış oldu.

8 Nisan – İtalya, Arnavutluk' u işgal ediyor

26 Nisan – Almanya'nın yeni Büyükelçisi von Papen İstanbul'a geliyor. 27 Nisan 1939 tarihli Cumhuriyet gazetesinde von Papen ve genel olarak Almanya ile ilişkilerimiz hakkında bir başyazı yayımlanmış.

Cumartesi 29 N I S A N 1 9 3 9 5 KURUŞ	Ulus Basımevi Çankırı Caddesi, Ankara TELEFON 1144 1151 1152 1153 1154	ULUS ADIMIZ ANDIMIZDIR	BUGÜN Neşriyat kongresi 16 sayfa ilâveniz

Hitler dün Ruzvelt'e cevap verdi

Mesajda adı geçen devletlerle
Karşılıklı ve ayrı ayrı garanti muahedeleri yapmağa hazır
Beynelmîlel bir konferansa iştirak etmeyecek

1934 tarihli Polonya - Almanya anlaşmasıyle İngiliz - Alman deniz anlaşmasını da feshetti

Berlin, 28 a. — Ravstok meclisinde açıklanıldı.

B. Potemkin Ankara'da
Muhterem misafir dün muhtelif ziyaretler yaptı

Emir Abdullah'ın oğlu İnönü'ye fahri yaver oldu
Tezahürler arasında
Emir Naib Ammandan Türkiye'ye hareket etti

Ankara, 28 a. — Emir Abdullah hanımları Cumhurbaşkanlığı İnönü'nün fahri yaver olarak İsmail Arslan'ın atadığı gözetim olan Emir Naip görevine dün öğleden önce veda ziyaretini yaptı ve gecenin geç saatlerinde Ankara'ya hareket etti. Tezahürler arasında Şeh. B. İsmail Arslan'ın Ankara'ya gelince üzere hareket etti. Kendisine yaver bildiği ve bir polis refakat emrettiler. Tezi muhterem Emir Abdullah vefatından, Türkiye'ye hareket etti.

29 Nisan – Almanya'nın Ankara yeni Büyükelçisi, eski Başbakan, von Papen İnönü'ye Güven Mektubunu sunuyor (10:30);

PAZAR 30 N I S A N 1 9 3 9 5 KURUŞ	Ulus Basımevi Çankırı Caddesi, Ankara TELEFON 1144 1151 1152 1153 1154	ULUS ADIMIZ ANDIMIZDIR	Bugün Çocuk ilâvemiz 7 inci ve 8 inci sayfalarmızda

İnönü B. Potemkin'i kabul etti

Reisicumhur İsmet İnönü dün saat 16.30 da Çankaya köyünde Sovyet Hariciye Komiseri Potemkin'i kabul buyurmuşlardır. Kabul esnasında Hariciye Vekili Şükri Sarıoğlu da hazır bulunmuştur. (a.a.)

Saadâbat Paktı

Pakta dahil devletler Hariciye Nazırları dün Tahran'da toplandılar

Türk Heyeti bugün hareket edecek

Tahran, 29 a. — Anadolu Ajansının havari muhabiri bildiriyor: Saadâbat paktı konseyinin açılmasında Irak'ın temsil etmiş olan heyet hariciye veziri Reşit Hilâlet Riyasetinde Tahran'a gelmiştir. Konya'da sabah saat 10 da yeni hariciye vizesini alınmış ve tahran'a hareket etmişlerdir. Irak hükümetinin Saadâbat pakta devletleri temsilcilerini perfilesine vizesiyle ilgili ayrıntıları mültekip idareci bir toplantı yapıldı ve pek muhterem olarak bu toplantıya ait tebliğ bugün matbu-

Cümhurreisimiz dün Fon Papen'i kabul ettiler

Alman Büyük Elçisi, İnönü'ne hitmenamesini takdim etti

Almanya Büyük Elçisi Von Papen dün Çankaya köyünde Reisicumhur İsmet İnönü'ne hitmenamesini takdim etmiştir. Büyük Elçi bu hitmenamede Almanya Büyük elçisi erkânını Reisicumhura takdim etmiştir.

Büyük Elçinin söz muvafaklarında bir buluş anker ihtisam vazifesi ile etmiştir.

Hariciye Vekili B. Şükri Sarıoğlu kabul esnasında hazır bulunmuştur. (a.a.)

(Fonduki resim, büyük elçi Fon Papen'in Cümhurreisimiz İsmet İnönü'ye, saadâdat pakta devletleri temsilcilerini mültekip ihtisam hatasına tebliğ ettiği göstermektedir.)

Sovyetler Birliği Dışişleri Komiser Yardımcısı Potemkin İnönü tarafından kabul ediliyor (16:30)

Görüşmelerde Potemkin,

“Batı (İngiltere ve Fransa) ile inşasına başlanan barış ve işbirliği eserinin Türkiye ile Moskova arasında da tamamlanması fikrini sevinçle karşılamıştı.” (Erkin, Türk-Sovyet İlişkileri ve Boğazlar Meselesi, sayfa 135)

Saraçoğlu bu amaçla Eylül ayında Moskova’ya gidecek.

12 Mayıs - Türk-İngiliz Deklarasyonu. 19 Ekim’de Fransa ile birlikte İttifak Antlaşmasına dönüşecek.

23 Haziran - Türkiye ile Fransa arasında; Ankara’da “Toprak Sorunlarının Kesinlikle Çözümüne ilişkin Antlaşma”

Fransa ile Paris’te “Ortak Deklarasyon” imzalanıyor. Ortak Deklarasyon, 19 Ekim’de İttifak Antlaşmasına dönüşecek.

15 Temmuz - Türkiye, ABD'nin 150. Yıldönümünü Hatıra Pulu çıkararak kutluyor.

İngiltere ve Fransa ile ittifak görüşmeleri yapılırken bu pullar dikkat çekiyor.

24 Ağustos - Almanya ve Sovyetler Birliği (SSCB) Saldırmazlık Paktı imzalıyorlar

1 Eylül - Almanya, Polonya'ya saldırıyor. Hedef, Danzig kenti ve Prusya ile birleşmek

(2 Eylül 1939)

II. Dünya Savaşı ve Sonrasında Türkiye

3 Eylül – İngiltere ve Fransa, Almanya'ya savaş ilan ediyorlar. Churchill Bahriye Bakanı oluyor (First Lord of the Admiralty)

Pazaritesi 4 EYLÜL 1939 5 KURUŞ	Ulus Basmurü Çankırı Caddesi, Ankara Telgraf: Ulus - Ankara TELEFON Müesses Müdürü 1164 Basmurü Müdürü 1272 Yan İşleri Müdürü 1661 Yan İşleri 1662 İdari 1664	ULUS ADIMIZ ANDIMIZDIR	7. İNCİ SAYFAMIZDA Tam bir Polonya haritasını veriyoruz Kevlimizin bu haritayı hesip saklıyanak harçlıtan inkişafını buradan takip edebilirsiniz.

Almanya her türlü sulh teşebbüsünü reddetti

Büyük Avrupa harbi başladı!

İNGİLTERE İLE FRANSA DÜNDEN BERİ

ALMANYA İLE HARP HALİNDEDİR

Çemberleyn 3 eylül pazar günü
saat 11 de harp haberini ilân etti

1939

İngiliz Kıralının mesajı
Kuvet hakka
galip değildir
Bu iptidai
bir şeydir!

(4 Eylül 1939)

17 Eylül – SSCB, Polonya'ya saldırıyor ve ülkenin yarısını işgal ediyor. Hatıra Pulu da basmış.

70 yıl süre ile vatandaşlarını gerçek dışı bilgilerle aldatan Sovyet rejimine göre Polonyalılar 17.9.1939 işgalinin işgali bayram gibi sevinçle karşılamışlar. 1961 yılında Sovyetler Birliğinde bu dezenformasyonu görmüştük. Sloganı Miru Mir (Dünyaya Barış) idi.

Almanya'ya savaş ilan eden İngiltere ve Fransa bu olay karşısında sessiz kalıyor. Polonya, kısa bir süre sonra Almanya ve SSCB tarafından bölünerek bağımsız bir devlet olarak ortadan kalkıyor, 28 Eylül.

(18 Eylül 1939)

21 Eylül-18 Ekim - Dışişleri Bakanı Saraçoğlu başkanlığındaki Türkiye heyetinin Moskova seyahati. Sovyetlerin, Boğazlar ile ilgili kabul edilemeyen talepleri yüzünden sonuçsuz kalıyor.

Başbakan Refik Saydam'ın 17 Ekim açıklaması:

“Dışişleri Bakanımız Moskova'ya giderken, Sovyetlerle aramızda ne yolda bir antlaşma yapılabilirleceği iki hükümet arasında görüşülmüştü. Moskova'da bu esaslar çerçevesinde cereyan eden müzakerelerin bir anlaşmaya varması mümkün olmamıştır.

“Bunun sebebi Sovyet Hükümetinin Dışişleri Bakanımıza büsbütün yeni teklifler yapmış olmasıdır. Bu yeni tekliflerin Türkiye, İngiltere ve Fransa arasında, Sovyetlerin bilgisi içinde, karşılaştırılmış esaslarla bağdaştırılması mümkün olmadığı gibi, güvenliğimiz bakımından bize verilen garantilerin bizden istenen taahhütleri karşılamadığı ayrıca Boğazlar üzerinde Türkiye'nin uluslararası genel taahhütlerinden başka hükümlerden kaçınmayı temel sayan siyasetiyle Sovyet taleplerinin bağdaşmadığından Türk - Sovyet müzakerelerinin bu defa Moskova'da sonuçlandırılması mümkün olmamıştır.

*"Bununla beraber Sovyetlerle olan münasebetlerimizin eskisi gibi dostluk esaslarına dayanması sürdürülecektir."*¹⁸

NOT: Bu seyahatte Sovyetlerin Saraçoğlu'na sundukları önerileri, 1945 yılında ortaya atacakları taleplerin ön sinyalleri niteliğindedir.

Ancak arada bir de 13 Ağustos 1941 tarihli Sovyet Notası var. Sovyetlerin bu çelişkili davranışları üzerinde yeterince durulmamıştır.

11 Ekim – Fransa Başbakanı Daladier, Hitlerin barış önerisini reddediyor

(18 Ekim 1939)

¹⁸ Cevat Açıkalın'ın Anıları, 2. Dünya Savaşı Yılları (1939 - 1941), Belleten, Sayı 217 Aralık 1992.
NOT: Anıların metni İsmail Soysal tarafından sadeleştirilmiştir.

19 Ekim - Türkiye, İngiltere ve Fransa arasında Üçlü İttifak Antlaşması imzalanıyor, (EK -1)

Mareşal Fevzi Çakmak, İngiliz ve Fransız kumandanları şerefine bir ziyafet verdi

AKŞAM

Her tarafta bütün gazeteler Türkiye'yi tam dikkatle gözetmektedirler

Sıra 23 — No. 1343 — Fiyatı her hafta 8 kuruş

CUMA 20 Eylül 1939

Telefon: Başmühür: 20045 — Yanı (1): 20786 — Mers: 20061 — MİGÖ: 20497

Türk - İngiliz - Fransız karşılıklı yardım muahedesi imza edildi

Türkiye, her hangi hududunda, bir Avrupa devleti tarafından tecavüz neticesi harbe tutuşursa İngiltere ve Fransa bilfiil yardımına gelecekler

Imzadan sonra Başvekil ile İngiliz ve Fransız sefirleri tarafından hararetle nutuklar irad edildi

Mareşal Fevzi Çakmak İngiliz ve Fransız kumandanları şerefine ziyafet verdi

Ziyafette Milli Müdafaa Vekili, general

(20 Ekim 1939)

CUMA 20 EKİM 1939 5 KURUŞ

Ulu Beşeret Çankırı Caddesi, Ankara
Telgraf Ulu - Ankara

ULUS

ADIMIZ ANDIMIZDIR

BUGÜN
Demiryolu ilvemizi müvezzilerden isteyiniz

Türk - İngiliz - Fransız karşılıklı yardım muahedesi dün imzalandı

Fransız Büyük Elçisi muahedeyi imzalıyor

Başvekilimiz muahedeyi imzalıyor

İngiliz Büyük Elçisi muahedeyi imzalıyor

(20 Ekim 1939)

19 Ekimde imzalanan ve TBMM'nde 8 Kasım günü onaylanarak 9 Kasım 1939 tarih ve 4357 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak 3738 sayılı Kanun olarak yürürlüğe giren antlaşma;

9 maddeden oluşan 'Muahede'

1 Numaralı Protokol

2 Numaralı Protokol

5 maddeden oluşan Özel Sözleşme

10 maddeden oluşan, GİZLİ, Askeri Sözleşmeyi içermektedir.

20 Ekim 1939 tarihli ULUS gazetesinde Muahede ve iki protokolü yayımlanmıştır, EK - 1.

Anılan ULUS Gazetesinde, Muahede metninin yanında *"Başvekil B. Çemberleyn Ankara Antlaşmasının imza edildiğini dün Avam Kamerasında alkışlar arasında bildirdi."* başlığı altında yer alan haberde gerek Başvekil Chamberlain'in gerekse bir milletvekilinin (Sir Percy Harris) Türkiye hakkında önemli açıklamaları vardır. Bunlar da EK - 1'de verilmiştir.

House of Commons Tutanaklarının İngilizcesi CD'dedir.

Ayrıca EKLER Bölümünde verilen 4 Mayıs 1939 ve 25 Ekim 1939 tarihli Dışişleri Bakanlığı Genelgeleri (EK - 37 ve EK - 38) bu antlaşma ile ilişkilidir.

Gizli Askeri Sözleşme dahil Antlaşmanın aslı ve tüm ekleri EK - 1'de verilmiştir.

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü TBMM Açış Nutuklarında sık sık bu antlaşmaya değinmiş ve geçerli olduğunu teyit etmiştir, EK - 35.

Churchill ise 9 Ekim 1944 gecesi Stalin ile Montrö Antlaşmasının geçersiz olduğunu vurgularken bu antlaşmanın yok olduğunu ima etmiştir:

"Britanya'nın Montrö Sözleşmesi dışında Türkiye ile bağları olmadığını..."

20 Ekim - Demiryolu Erzurum'a ulaşıyor. Artık Bulgar sınırından SSCB sınırına trenle gidilecek.

II. Dünya Savaşı ve Sonrasında Türkiye

Yoğun dış politika olayları arasında mutlu bir gelişme:

Demiryolu Erzurum'a ulaştı. 7367 kilometrelik demiryolumuz var.

Bunun 3 191 km'sini 16 yılda Cumhuriyet Türkiye'si yaptı.

30 Kasım – Sovyetler Birliği Finlandiya'ya saldırıyor¹⁹. (Kış Savaşı) İngiltere ve Fransa Sovyetler Birliğine bu saldırı nedeniyle karşı savaş ilan etmiyor, seyirci kalıyorlar.

14 Aralık – Cemiyet-i Akvam (Milletler Cemiyeti) Kış Savaşı nedeniyle Sovyetler Birliğini ihraç ediyor. Türkiye temsilcisi oylamada çekimser oy kullanıyor.

1940

SALI 9 II. KANUN 1940 S KURUŞ	ULUS Basmanı Deniz Caddesi, Ankara Telgrafı Ulus - Ankara TELEFON Başmühürleri 3311 Yeni İktisat Müdürlüğü 2044 Dünya Binası 114 Yeni İktisat 2044 T. A. S. P.	ULUS ADIMIZ ANDIMIZDIR	İKİSİ Büyük aşk romanı Akba Kitapevi

260 bin ton buğday stokumuz var

Yalnız geçen sene içinde

4.608.000 ton

buğday istihsal edildi

Şimdiye kadar ancak 23.000 ton buğday ihraç ettik
Memlekette büyük buğday mevcudu vardır

Zelzele dolayısıyla
Millî Şef'e Burma yardım komitesinden gelen taziye telgrafı

Anadolu felâketlerinden yardım için Burmaya teklif eden komiteye Ali İzzet Paşanın, Başbakanlık Binası'na gönderdiği bir telgrafla felâketten dolayı Burma emlaklarının denetim tasarrufları ve aralarında ince emal için bir komite teşkil edilmiş bulunduğuna bildiriyordu.

B. Daladye bir kaza geçirdi

Ankara'ya gelen felâketlerden gıda komisyonu
Erzincan'da yeniden 40

(9 Ocak 1940)

SALI 29 II. KANUN 1940 S KURUŞ	ULUS Basmanı Deniz Caddesi, Ankara Telgrafı Ulus - Ankara TELEFON Başmühürleri 3311 Yeni İktisat Müdürlüğü 2044 Dünya Binası 114 Yeni İktisat 2044 T. A. S. P.	ULUS ADIMIZ ANDIMIZDIR	İKİSİ Büyük aşk romanı Akba Kitapevi

İngiltere ile yaptığımız son anlaşmalar mucibince

Dün Ankara'ya 55 ton altın geldi

Suriye yolile ve 7 vagonla gelen

1114 sandık dün Merkez Bankasına tevdi edildi

Altınlar, onbeş milyon sterlin liralık
istikrazın mukabilini teşkil etmektedir

Londra'da altınlarımızın sermaye karşılığında İngiltere'ye tahvil edilmiş olduğu ve bu altınların tevdi edildiği 12 vagonun fotoğrafı

Hitler yakında büyük bir Diplomatik mukabil taarruz

Yapmak fikrinde imiş

Ankara'da, 28 Ocak - (Çarşamba) Bu sabah İstanbul'dan gelen vagonlarla gelen altın, B. Daladye'nin nezaretinde Merkez Bankası'na tevdi edildi. Bu altınlar bir diplomatik mukabil taarruzuna karşılık olarak, İngiltere'den tahvil edilmiş ve bu altınların tevdi edildiği 12 vagonun fotoğrafı.

(Haber 1. sayfa)

(29 Ocak 1940)

¹⁹ Finlandiyalı damadım Roope Aaltonen'in Sovyet saldırısı hakkında yazdıkları için bkz. EK - 49

Garp cephesini ziyarete davet edilen Türk matbuat heyeti hareket etti

AKŞAM

B. Chamberlain dün milli müdafaa komitesinin verdiği ziyafette bir nutuk söyledi

Sıra 22 — No. 7642 — Fıatlı her yerde 6 kuruş

PERŞEMBE 1 Şubat 1940

Telefon: Bağmuharrir: 20595 — Yarı İğleri: 20765 — İdare: 20081 — Müdürlük: 20497

Hariciye Vekili diyor ki :

Türkiye mevcut muharebeler karşısında bitaraf değil, sadece harp haricidir

Bitaraflık veya harp harici olmak mütevekkilâne beklemek demek değildir

Yeni bir kanun lâiyası

On senede, yüz milyon lira sarf ile, 15 bin kilometrelik yol yapılacak

Yol parası kazançta göre tahakkuk ettirilecek, 6 - 15 lira arasında olacak

Ankara 21 (Akşam) — Nafta Vekili yeni bir göze ve köprüler kanunu projeksi hazırlamıştır. Büyük Millet Meclisine serbestleşmiş ücere Dayatılacak bir yol şebekesinin her birinci ve aynı zamanda inşaatın müddetleri kabili olmayacağı aşığıdır. Bunun için dir ki, Nafta Vekili tarafından ha-

(1 Şubat 1940)

12 Mart – Sovyet – Fin Savaşı Sovyetlerin lehine sonuçlanıyor. Sovyetler Birliği Finlandiya’ dan istediği toprakları silah zoruyla almış oluyor, Bkz. EK – 49.

9 Nisan – Almanya, Danimarka ve Norveç’i işgal ediyor

10 Mayıs – İngiltere’de Churchill başbakan oluyor. Almanya; Belçika, Hollanda ve Lüksemburg’u işgal ediyor. Fransa’ya Belçika üzerinden, Majino hattının kuzey batısından dolanarak saldırıacak, 14 Mayıs.

M. Turhan Tan'ın

Cumhuriyet

İstanbul — CAGALOĞLU

Çarşamba 11 Mayıs 1940

Alman Orduları Dün Sabah Belçika ve Holandaya Tecavüz Etti

İki memleket de şiddetle müdafaaya geçtiler. İmdada çağırılan müttefik ordu Belçikaya girdi

Harekatin başlanması

Hollanda ve Belçika'nın her iki ülkesinde de Alman orduları dün sabah Belçika ve Hollanda'nın kuzeybatısında bulunan Alman orduları, saldırıya başlamışlardır. Alman orduları, Hollanda ve Belçika'nın kuzeybatısında bulunan Alman orduları, saldırıya başlamışlardır. Alman orduları, Hollanda ve Belçika'nın kuzeybatısında bulunan Alman orduları, saldırıya başlamışlardır.

(11 Mayıs 1940)

M. Turhan Tan'ın
Müessesinin taradıkları çıkartılan
en son eserleri

Harem Sultan	150 Kt.
Nispetiye Dışişleri	150 »
Kadın Avesi	100 »
Can Sultan	75 »
Tarihi Masabakalar	75 »
Tarihi Türkler için atılmış büyük eserler	25 »
— Cumhuriyet Matbaası —	

Cumhuriyet

İSTANBUL — CAGALOĞLU

Salı 4 Haziran 1940

YALOVA
kaplıcalarında
TERMAL ve KOÇAK
Otelier
1 Haziran 1940 dan itibaren
kullanılmaya başlanmıştır.

Onyedinci yıl sayı : 5770

Telgraf ve matbuat adresi: Cumhuriyet, İstanbul — Posta İstasyonu: İstanbul, No. 244
Yabancı Bapçahatları: 2256, Telsiz: 3456, İdari ve muhasebe: 3456 — 3456

Almanlar Parisi Bombardıman Etiler

**300 tayyare şehre 1500
bomba attı, yüzlerce
yaralı ve ölü var**

Müttefiklerin mukabelesi

Amerikanın tazyiki arttı

**Müttefiklere büyük hava filoları ve
sayısız mühimmat gönderildi**

(4 Haziran 1940)

10 Haziran – İtalyanlar Libya’dan Mısır’a saldırarak Kuzey Afrika Savaşını başlatıyorlar. Bu savaş 2 yıl 11 ay 3 gün sürüyor. İtalya ve daha sonra (Rommel, Şubat 1941) katılan Almanların yenilgisi ile 13 Ağustos 1943’de sona eriyor. Bundan sonra müttefik kuvvetleri İtalya’nın güneyinden başlayarak kuzeye doğru ilerliyorlar. Afrika Savaşının hedefi Mısır ve Süveyş Kanalı’nı ele geçirmektir. El Alameyn’den öteye geçemiyorlar.

15 Haziran – Sovyet ordusu Baltık devletlerini (Litvanya, Letonya ve Estonya) işgal ediyor.

18 Haziran – Churchill’in parlamentoda konuşmasından alıntı:

“General Weygand Fransa Muharebesinin sona erdiğini söyledi. Britanya Muharebesi ise başlamak üzere. Hristiyan Medeniyetinin hayatiyetini sürdürmesi bu muharebenin kazanılmasına bağlıdır... Hitler, bizi yenilgiye uğratamazsa kendisinin bu savaşı kaybedeceğini biliyor. Eğer, ona karşı dik durursak bütün Avrupa kurtulacaktır...”²⁰

25 Haziran – Fransa teslim oluyor. Vichy’de bir kukla rejim kuruluyor. Paris işgal altında

Haziran ayı itibarı ile von Papen’in yorumu:

“Sir Hugh Knatchbull-Hugessen’in²¹ anılarında büyükelçi, Türkiye’nin müttefiklerin yanında savaşa girmemesinin esas nedenini Türk Silahlı Kuvvetlerinin yetersiz teçhizatı olduğunu yazmış...

²⁰ Avrupa’nın tamamı yerle bir oldu, yarısı Stalin’e hediye edildi. 72 milyon insan öldü/öldürüldü. Bkz. Churchill’in 5 Mart 1946 Fulton konuşması ve diğer beyanları, EK - 16

²¹ İngiltere’nin Ankara Büyükelçisi (1939 - 1944)

“İngilizlerle benim aramdaki, Türkiye’nin silahlı kuvvetlerini güçlendirmesi ve modernize etmesi ile ilgili, yaklaşım farkımız şu idi: Onlar Türkiye’yi (güçlendirerek) mutlaka kendi yanlarında savaşa sokmak istiyorlardı. Ben ise, Türkiye’nin tarafsızlığını (saldırı nereden gelirse gelsin) koruyacak ölçüde güçlenmesi için çaba sarf ediyordum.” (Anılar, sayfa 460-461)

10 Temmuz – 30 Eylül – Britanya Hava Harbi. Spitfire ve Hurricane av uçakları Göring’in sayıca çok üstün olan Luftwaffe uçaklarının saldırılarını püskürtüyorlar.

Britanya Hava Harbinin mimarı Hava Mareşali Dowding ve Uçağı:

13 Temmuz – Almanya’nın Moskova Büyükelçisi Schulenburg’un açıklaması:

“(Molotov, Schulenburg’a açıklamış) İngiltere’nin Moskova Büyükelçisi Sir Stafford Cripps; Molotov’a, ‘İngilizlerin Sovyetler Birliğine, Hitler’e karşı Avrupa’daki dengeleri kurmak üzere müdahale etmesi durumunda, Balkanların Rus nüfuz bölgesini olmasını kabul edecekler ve Boğazlar ile ilgili taleplerini de anlayışla karşılayacaklar’ demiş”²²

²² Almanya’nın Moskova Büyükelçisinin bu sözlerinin doğruluğu konusunda kesin bir yorum yamak zordur ancak bu söylenenlerin, Churchill’in 9 Ekim 1944 günü Stalin’e söyledikleri ile örtüştüğünü belirtmeliyim. Churchill’in sözleri bir İngiliz arşiv belgesinde kaydedilmiştir.

II. Dünya Savaşı ve Sonrasında Türkiye

Von Papan'ın yorumu:

"Türkiye'nin resmi bir müttefiki iken İngilizlerin bu diplomatik girişimi ilginçtir." (Anılar Sayfa 463)

21 Temmuz – Baltık ülkeleri Letonya, Estonya ve Litvanya SSCB'ye katılıyorlar

B. Hitler dün Salzburg'da Romanya Başvekilini ile Hariciye Nazırını kabul etti

AKŞAM

Çu ayda Almanya ve işgal araziine binden fazla hava hücumu yapıldı

Sayfa 22 — No. 7818 — Fiyatı her yerde 5 kuruş

CUMA 25 Temmuz 1940

Baskıcı: Necmeddin Sadak — Neşriyat müdürü: Şerket İsmail — Akşam matbaası

Balkanlarda devamlı bir sulh ve emniyet hepimizin arzusu

Balkanlar ve Orta Avrupa için verimsiz kararların alkışladık devletlere teselli arifesinde bulunuyoruz. Tebliğ diyorsanız, sıra Almanya'ya davet edilmiş Romanya Başvekilini ile Hariciye Nazırının bugün Salzburg şehrinde görüşmelerini yapmalarına bir kaç saat, uzun ve çetin müzakerelere geçecek kadar uzun değildir. Romanya resmi yazın da İtalyada olacaktır. Kemallerinin Almanya'dan sonra hem de İtalya'da davet edilmeleri Mihver devletlerinin bir işle beraber hareket ettireceğini göstermek içindir. Ne kadar, bu devletlerden önce İtalya Hariciye Nazırını Berlin'e göndermiş. Orada verilen kararların Romanya'ya her iki derece kadar birer değeri verilmiş izlenimindedir.

İngiltereye neden elân taarruz edilmedi?

Göring, Göbels ve Keitel buna şiddetle muhalifmişler

Bir anlaşmaya varmak için yeni tekliflerde bulunmak ihtimalinden bahsediliyor

London 25 (A.A.) — Reuter bildiriyor: Daily Telegraph gazetesinin diplomatik muhabirinin yazdığına göre...

Sözcü ise İtalya'da memurlardan aldığı habere göre, Hitler, otomobilin arızası nedeniyle edindiği fikir anlaşmazlığı ile karışmış bulunmakta. Göring, Göbels ve Keitel, İngiltere hücumu yapılması halinde üzerlerine düşen görevleri yerine getireceklerdir. H. H. H. H.

Reisicumhur

Dün akşam üzeri Yeşilköy civarında bir gezinti yaptılar

Reisicumhur İsmet İnönü dün Şirya deniz kıyısında meşgul olmuştular, saat 18.30 da Yeşilköy civarında bir gezinti yaptıktan sonra köyüne dönmüşlerdir.

Salzburg'da bu gün görüşmeler başlanıyor

B. Hitler, dün Rumen heyetini kabul etti, Bulgar heyeti de bugün tayyare ile hareket ediyor

Türk - Alman ticaret anlaşması

Dün Ankarada imza edildi

Ankara 25 (A.A.) — Türkiye ile Almanya arasında 12 bazine tarihinde imza edilmiş olan ticaret anlaşması, mükemmeli ve 21 milyonluk bir mükadefeye müttafık kati İsmet ve İsmet'in müzakereleri bugün Hariciye Vekâletinde imza edilmiştir. Anlaşmalar Türkiye nazırı Hariciye katihi memurları büyük elçi Numan Memennecioğlu ile ve Almanya nazırı büyük elçi elçisi Franz von Papanın imzasıyla tamamlanmıştır.

Türk - Alman ticaret anlaşması, Ankarada imzalandığı Ticaret Vekâletinde İsmet'in nazırı İsmet müdürüne dönüştürülmüştür.

Memennecioğlu
B. Numan

(26 Temmuz 1940)

27 Eylül – Japonya, Alman – İtalyan Pakti'na katılıyor. Üçlü Misak imzalanıyor. Bu üç ülke 'Mihver Ülkeleri' olarak tanımlanıyor.

27 Eylül – Üç Baltık devleti birer Sovyet cumhuriyeti olarak SSCB'ye bağlanıyorlar

7 Ekim – Alman ve İtalyan birlikleri Romanya'yı işgal ediyorlar

28 Ekim – İtalya, Arnavutluk'tan Yunanistan'a asker çıkarıyor

2 Aralık – Türkiye'de 'Karartma' başlıyor.

ULUS

ADIMIZ ANDIMIZDIR

Parafetli
2
1. KAHUN
1 9 4 0
8 KURUŞ

ULUS Basım ve
Çapıncı Caddesi, Ankara
Telgrafı ULUS Ankara

TELEFON

Basımhanesi	120
Şahıncı	120
Şirketin Kuruşu	120
Yazı İşleri	120

BUGÜN 2. İnci ayıdır

Hafta müşahabeleri

Yazarı Selim Savaş TANCAN

Tam ışık karartmanın ilk gecesi

Şehir baştan aşağı karanlıktı
Valimiz neticenin memnuniyeti
mucip olduğunu söylüyor
Halkımız büyük bir hüsnüniyet ve disiplinle kararı tatbik etti

48

1941

28 Ocak - von Papan, Hitler'e İnönü'ye bir mektup yazmasını öneriyor. (1 Mart tarihli mektup)

31 Ocak - Churchill İnönü'ye Ankara'daki büyükelçisi aracılığı ile gönderdiği bir mesajda, Bulgaristan üzerinden gelecek muhtemel bir Luftwaffe saldırısını karşılamak amacı ile Türkiye'de İngiliz hava ve topçu birliklerinin konuşlanmasını öneriyor²³, EK - 2. İnönü bu öneriyi kabul etmiyor:

"Böyle bir hareket Türkiye'nin fiilen harbe girmesi demektir. Taahhütlerimiz bunu gerektirmiyor.²⁴"

17 Şubat - Türkiye ile Bulgaristan arasında Dostluk ve Saldırmazlık Beyannamesi imzalanıyor, EK - 2

2 Şubat - Rommel'in komutasındaki Alman birlikleri Afrika'ya çıkıyor

26 Şubat - İngiliz Dışişleri Bakanı Eden ve Genelkurmay Başkanı Dill Ankara'ya geliyor ve Churchill'in 31 Ocak önerileri doğrultusunda görüşmeler yapıyorlar. Türkiye'nin kararı:

"Bana saldırılırsa savaşırım. Ama ben Türkiye dışında bir saldırı başlatmam. Silahlı Kuvvetlerimin durumu zaten böyle bir operasyona uygun değil."

Bu tarihte TSK'nin durumu: (Bkz. TABLOLAR)

2 Mart - Alman birlikleri Bulgaristan'a giriyor.

1 Mart - Hitlerin İnönü'ye mektubu, EK - 3

11 Mart - ABD Kongresi, Ödünç Verme - Kiralama tasarısını kabul ediyor. Kanunun uygulamasında yetkili kişi Roosevelt'in başdanışmanı Harry Hopkins.

12 Mart - İnönü'nün Hitler'e cevabı, EK - 3

4 Nisan - Irak'ta Almanya yanlısı Raşit Ali el Gaylani darbe yaparak idareyi ele geçiriyor.

10 Mayıs - Hitler'in yardımcısı Rudolf Hess özel hazırlanmış bir Messerschmitt uçağı ile Augsburg'dan Glasgow'a uçuyor ve paraşütle yere iniyor. Uçağı parçalanıyor. Teslim olduğu yetkililere Barış önerisini sunuyor. Konu Churchill'e bildiriliyor. Önerisi ciddiye alınmıyor. Tutuklanıyor. Nürnberg duruşmalarına kadar İngiltere'de tutuklu kalıyor.

²³ Churchill'in önerisi: Türkiye'ye 10 İngiliz av ve bombardıman uçak filosu ile 100 adet uçaksavar topu gönderilmesi idi. Türkiye bu askeri destek ile savaşa katılacaktı !

²⁴ İngiliz Büyükelçisi Knatchbull-Hugessen anılarında Churchill'in bu mesajından nedense hiç bahsetmiyor?

²⁴ Asıl TSK'nın durumu müsait değil.

II. Dünya Savaşı ve Sonrasında Türkiye

Daha sonra Nürnberg’de yargılanıyor ve müebbet hapis cezası alıyor.²⁵ Bkz. BÖLÜM 2.

20 Mayıs – Alman paraşütçüleri Girit adasını işgal ediyor

29 Mayıs – Irak’ta İngiliz birlikleri idareyi geri alıyorlar ve el Gaylani İran’a kaçıyor

6 Nisan – Almanya, Yugoslavya’ya saldırıyor. Yugoslav ordusu teslim oluyor, 17.4

26 Nisan – Almanya, Yunanistan’ı işgal ediyor Atina’ya giriyor, 27 Nisan

8 Haziran – Suriye ve Lübnan’da yönetim Hür Fransız kuvvetleri ve İngiliz kuvvetlerine geçiyor.

18 Haziran – Türkiye ve Almanya Dostluk Antlaşması imzalıyorlar, EK - 3

18 Haziran 1941, Ankara’da imza töreni

²⁵ Hess’in serüveni, önerileri, Nürnberg’de yargılanması ve cezaevinde sözde intiharı BÖLÜM 2’de ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır.

Perşembe
19
HAZİRAN
1 9 4 1
S KURUS

ULUS
ADIMIZ ANDIMIZDIR

GÜVEN
SİGORTA SÖZLEŞİ
Hayat - Yangın - Nakliyat - Kaza
Güven Telefonu: 4500 - 4502
Ankara Telefonu: 328

Türk - Alman dostluk anlaşması dün Hariciye Vekâletinde imza edildi

Mevcut taahhütlerin kaydı ihtiraziisi altında
**Türkiye, Almanya arazilerinin masuniyetine
temamiyetine mütakabilen riayet edecekler**

Muahedenin metnini neşrediyoruz

Hariciye Vekâleti
Şefi Halil Savaşoglu

**Türkiye ve Almanya
doğrudan doğruya veya dolayısıyla
yekdigeri aleyhine müteveccih her türlü
harekattan içtinab edeceklerdir**

ANKARA, 18 Haz. — Bu akşam saat 21.35'te Hariciye Vekâletinde Almanya ve Türkiye arasında imza edilmiş olan muahedenin metni aşağıdaki gibidir.

Türkiye Cumhuriyeti ve Alman Reich'i, aralarındaki münasebetleri mütakabilî hürmet ve samimî dostluk esaslarına istinad ettiklerinden itibaren, ila ve her ihtimalin dışından muvazafî birer hükûmeti tahakkükü, bir muahede akdettiler. husus vatanperver ve bu muahede münasebatlarının tayin emylediler:

Madde 1:
Türkiye Reichine karşı:

Alman Büyük Elçi
Alwin Böttcher

C. H. P. Meclis Grupunda
C. H. P. Müstakil Grupta
Türk-Alman dostluk anlaşması
**TAM İTTİFAKLA
TASVİP EDİLDİ**

ANKARA, 18 Haz. — C. H. P. Meclis Grubu bugün 18-4-1941 gününde genel oturuşta 19 da Parti Vekili Tevfik Meseur Hasan Sabıran başkanlığında toplandı.

Resmenle yapılan konuşma ile müzaheret bu defa ilmi ve istinadî bir muahede olarak tasvif edildi.

Bu muahede ile alakalı konuşma yapan Hariciye Vekili Şakir H. Savaşoglu bu muahedenin hilâfîyetini geçirmiş olduğu müzaheretle beraber, istinadî bir muahede olduğunu ve istinadî bir muahede olarak tasvif edildi.

Muahede Vekili müteveccih bir muahede olarak tasvif edildi ve müzaheretle beraber, istinadî bir muahede olduğunu ve istinadî bir muahede olarak tasvif edildi.

Muahede hakkında bir maddede alınmış olan 19 da beyan edilmiştir.

C. H. P. Müstakil Grupunda
ANKARA, 18 Haz. — C. H. P. Müstakil Grubu Umumi Heyeti, 18-4-1941 gününde toplandı. Bu Vekil İstanbul Mebusu Ali Rıza Tarhan başkanlığında toplandı.

Muahede Vekili tarafından, Parti Grubunun hilâfîyetini geçirmiş olduğu müzaheretle beraber, istinadî bir muahede olduğunu ve istinadî bir muahede olarak tasvif edildi.

MİLLÎ İnkılabçı Gençlik Gazetesi
Yeni neslin en akıllıca fikirlerini ifade eden Türkiye'nin en değerli gazetesidir.

Cumhuriyet

İSTANBUL — CAĞALOĞLU

18 inci yıl sayı: 8057

Perşembe 19 Haziran 1941

SAKA

Herkesin sevdiği en güzel mışık meşrubatıdır.
Bütün çocuklarla aynı muahazirelerden yararlanırsınız.

Türk - Alman Dostluk Paktı İmzalandı

Muahede 10 seneliktir ve iki memleket arazilerinin masuniyetine ve tamamıyeti mülkiyesine mütakabilen riayeti taahhüd etmektedir

Türk ve Alman hükümetleri Doğrudan doğruya veya dolayısıyla yekdigeri aleyhine müteveccih hertürlü harekattan içtinab edecekler

C. H. P. Grubu
Barbekilin izahatından sonra muahedeyi ittifakla ve alkışlar arasında tasvif etti

PAKTIN METNİ
Türkiye Cumhuriyeti ve Alman Reich'i, aralarındaki münasebetleri mütakabilî hürmet ve samimî dostluk esaslarına istinad ettiklerinden itibaren, ila ve her ihtimalin dışından muvazafî birer hükûmeti tahakkükü, bir muahede akdettiler. husus vatanperver ve bu muahede münasebatlarının tayin emylediler:

Yeni bir seneler süresinde olduğu anlaşan Roman ordularının mukabilî hilâfîyetleri, Balkanlar bir süpür romanları, hilâfî Roman Barbekil, General Antonov bir harita üzerinde müahedeler yapıyor

(19 Haziran 1941)

II. Dünya Savaşı ve Sonrasında Türkiye

3 Kuruş

PROGNOZ 20 HAZİRAN 1941
YIL: 24 • SAYI: 842
İkinci cilt: Ankara G. Vakfı Yürüt.
Ticaret Sic. No: 24750, Tutar: 10000
Tic. Sic. No: 24750 - Posta No: 46

21

3 Hazretleri hakkında, yayımlanan bu, poster her 25 Ademe nakliyi
"VAKIT OKUYUCULARI KİTAP-
HANCI, sevindim AŞAĞI
Nasrettin 3 Nispeti herkeş bediyi adanmıştır.

VAKIT

Türk-Alman muahedesi Mecliste kabul edildi

Refik Saydam hükümetinin eseri, bütün insanlığın tasvibine mazhar olmuştur

İngiliz İttifakına sadıkız

Hariciye Vekilimiz diyor ki:
HİTLER

Rayistadaki nutku ile Türk milletinin ve Türk çocuklarının kalbini harekete getirmiştir

(Yazın 2 nüshâ)

Dünkü tarihi celsede mebuslarımız Türk siyasetini bir daha açıkça izah ettiler

Ankara, 23 (A.A.) — Büyük Millet Meclisi bugün Refik Saydam başkanlığında yarın kapanışta Türk — Alman dostluk muahedesi kabul edildi.

Hariciye Vekilimiz Hariciye Vekilimiz C. H. P. Mustafa Grup Başkanı Ali Rıza Fıratlı

Leningra Alman tayyareleri tarafından siddetle Bombardıman edildi

Stokholm, 23 (A.A.) — Finlandiya meclislerinde, bu haberlere göre, Alman uçakları tarafından Leningrağın ağır bir biçimde bombalanması, adanmış büyük yavaşlık çıkarmıştır.

Gene Finlandiya meclislerinde, Alman uçakları tarafından Leningrağın ağır bir biçimde bombalanması, adanmış büyük yavaşlık çıkarmıştır.

Her Finlandiya meclislerinde, Alman uçakları tarafından Leningrağın ağır bir biçimde bombalanması, adanmış büyük yavaşlık çıkarmıştır.

Hitlerin hedefi

Alman tebliği

Evren Sarıoğlu'nun Refik Saydam

(20 Haziran 1941)

Üç Arkadaş

Cumhuriyet

18 inci yıl sayı: 8028

TURHAN TAYFI
TARİHİ ROMANLARI:
Saliye Sultan Ka. 125
Devletler Kaşın - 125
Riad Devletleri - 125
da Tarihçe - 125

21 Haziran 1941

Türk - Alman paktı dünya müvacehesinde

Türkiyenin gerek kararda, gerek ıcrada, gerek hürriyet ve istiklâle ne koskane bir tasavvula bağlı bulunduğuna tecrübe edilmiş bir kayıftır.

Ankara muahedesiyle her hangi bir siyaset değil, yalnız haklılık en hakikatinin safvânı olarak çıkarıldı.

Milletlerle iktisadi işbirliği zaruretini takdir ettik

Fakir tabakanın, diğer millî ve hürriyetin, vatanın, milletimizin, bu bir anlama, adanmış büyük yavaşlık çıkarmıştır.

Almanya'da dostluk tezahürleri devam ediyor

Ankara paktı Amerikada derin heyecan uyandırdı

Paktın takviye ettiği dostluk

Millî Şefimizle Führer arasındasamimîtebrikler

"Bugün iki memleketimiz ve milletlerimiz karışık bir itimad devrinde, daima erdik kalmak kat'i azmede güüyorlar"

Almanya'da dostluk tezahürleri devam ediyor

Ankara paktı Amerikada derin heyecan uyandırdı

Millî Şefimizle Führer arasındasamimîtebrikler

"Bugün iki memleketimiz ve milletlerimiz karışık bir itimad devrinde, daima erdik kalmak kat'i azmede güüyorlar"

(21 Haziran 1941)

22 Haziran – Almanya, SSCB'ye savaş ilan ederek saldırıyor

13 Temmuz – İngiltere, SSCB ile Yardım Paketi imzalıyor (Polonya ve Finlandiya'ya saldırmasına göz yummuştu)

9 – 14 Ağustos – Roosevelt ve Churchill Atlantik Yasası'nı imzalıyorlar, bkz. EK – 8.

10 Ağustos – İngiltere ve SSCB Türkiye'ye aynı metinde birer nota veriyorlar. (EK - 4) Bu notaya göre bu iki ülkenin Montrö Antlaşması ve uygulaması hakkında bir şikayetleri yok.²⁶ (Not: Notlar 10 Ağustos günü sunulmuştur. Anadolu Ajansı açıklaması ise 13 Ağustos günü yapılmıştır.)

Perşembe 14 AGUSTOS 1941 8 KURUŞ	ULUS Basımevi Çankırı Caddesi, Ankara Telgraf: ULUS Ankara T e l e f o n Muharirlik1371 Yaz İşleri MÜDÜRÜ . . .1061 Müdürlük MÜDÜRÜ . . .1344 Yaz İşleri1062 İdare1064	ULUS ADIMIZ ANDIMIZDIR	Bugün ikinci sayfada İkisiadi bahisler Yazan: Hazım Atıl Kayuok

İngiltere ve Sovyetler Birliği
Türk Hükümetine
müşterek birer nota verdiler
İki hükümet Montreux mukavelesine sadakatlarını teyit ettiler.
İngiltere ve Sovyetler Birliğinin Boğazlar hakkında hiç bir tecavüzî niyet ve talebatı yok
Türkiye bir Avrupa devleti tarafından tecavüze uğrarsa-
İngiltere ve Sovyetler her türlü muavenet
ve müzaheretle âmâde olabilecekler
İngiliz Büyük Elçisi
Verilen notanın İngiliz - Türk muahedesindeki
vəcibeleri ne tahdit, ne de tevsi ettiğini bildirdi

Moskova'ya göre
Bir alman
tümeni
uzun bir muharebeden sonra
imha edildi
Gerek Ukrayna'da, gerek
diğer mintakalarda
Almanlar seri bir
netice elde edeceğe
benzemiyorlar
Moskova, 13 a.s. — Sovyet birlikleri Mo-
skova, 18 saat Alman fırkasının uzun bir muha-
rebeden sonra imha edildiğini bildirdiler.
Cephenin en tehlikeli bölgesi
Ukrayna
Londra, 13 a.s. — Nezakaten Alman - Rus
barışında, Ukrayna cephenin en tehlikeli bölge-
si olarak kalmaktadır. Fakat fakatın bu bölge-
de muahereleri devam etmiş olduğu bilinen
bilgiler artık hakikate varmaktadır. Çünkü
Alman birlikleri Alman hükümetinden gelen
kudretlenmiş silahlarla, Rus birlikleri
hemen vakitinde teslim oluyor ve artık bir yıl-
dır muahere edilmeyen muahereleri de ta-
rip etmektedir.
Ukrayna muahereleri hakkında Moskova, 13 a.s.

Millî Şef'imizin İsmet Kâğıt Fabrikasının temellerini atıldıkları
tariki gün
Kâğıt fabrikası kuruluşunun
sekizinci yıldönümü

(14 Ağustos 1941)

²⁶ Şikayetler Kahire Konferansı'nda başlıyor. Yoldaş Stalin başlatıyor. Muhatapları Yalta Konferansı'na kadar adım adım Stalin'in görüşlerine yaklaşıyorlar. Stalin de Churchill de 13 Ağustos 1941 notasını unutuyorlar. Kimse de (Türkiye dahil) hatırlatmıyor. Bu aynı metinde iki nota üzerinde nedense yeterince durulmamıştır.

Türkische Post

Istanbul, Donnerstag, 14. Aug. 1941

Der Wortlaut der britisch-russischen Garantie-Erklärung an Ankara

Die Erklärung vom 10. August nur die Wiederholung der Verpflichtungen des
Ankara-Paktes vom 19. Oktober 1939

Ankara, 13. August (A.A.)
Der britische Botschafter Hugh
Knatchbull-Hugessen, und
der russische Botschafter Vinogradov
überreichten am 10. August im
Außenministerium zwei gleichlautende
Noten:

Die „Times“ schreibt auf der ersten Haupt-
nachrichtenseite in der mittleren Spalte in großen
Buchstaben: „Garantie an die Türkei —
Englisch-russische Erklärung — Hilfe an die
Türken wenn sie angegriffen wird — Keine Absichten
auf die Meerengen“.
„Daily Telegraph“ schreibt auf der ersten
Seite über 3 Spalten: „Englisch-sowjetrussische
Garantie an die Türkei“

neutral bleiben werde, wenn die Türkei angegriffen
werden sollte, jetzt verpflichtet sich Rußland wie
England, der Türkei zu helfen, wenn sie von
Deutschland angegriffen wird.“
Der politische Mitarbeiter des „Daily Express“
Gay Eden, schreibt:
„Die britische und sowjetrussische Erklärung
werden die Türkei in ihrer Handlungsfreiheit
stärken, wenn sie sich herausstellen“

Türkische Post, İngiliz ve Sovyet notalarını manşete taşımış ve nota metinlerini de vermiş. Ancak yukarıdaki manşet eksik mesaj veriyor: *“Ankara’ya İngiliz-Rus Garanti açıklamasının metnini veriyoruz. 10 Ağustos tarihli açıklama sadece 19 Ekim 1939 Ankara Antlaşmasındaki taahhütlerin tekrarıdır.”*

Doğru değil, notalar ile İngiltere ve Sovyetler Birliği, Montrö Antlaşmasına sadık olduklarını vurguluyorlar.

Türkische Post ayrıca İngiliz gazetelerinin haberlerinden alıntılar vermiş.

25 Ağustos - İngiltere ve SSCB İran’ı işgal ediyorlar

2 Eylül - Alman ordusu Leningrad’ı kuşatıyor

9 Ekim - Türkiye - Almanya arasında Ticaret Antlaşması imzalanıyor. İki ülke karşılıklı olarak 31 Mart 1943’e kadar yüzer milyon liralık ihracat taahhüdünde bulunmuşlardır. Antlaşmayı Almanya adına von Papen ve Alman Ticaret Heyeti Başkanı Büyükelçi Clodius, Türkiye adına Dışişleri Bakanı Saraçoğlu, Türkiye Heyeti Başkanı Büyükelçi Menemencioğlu ve Ticaret Bakanlığı Müsteşarı Halit Nazmi Keşmir imzalamıştır. Bu antlaşma kapsamında 1943 yılında ilk Alman tankları gelmiştir.

CUMA
10
1. Teprin
1941
5 Kuruş

ULUS Beşevli
Çoktan Cadde, Ankara
Telgraf: ULUS Ankara
T e l e f o n
Beşevli 3271
Van Şişli Mektebi 3341
Söğütözü Mektebi 3342
Eski Şişli 3343
Eski 3344

ULUS
ADIMIZ ANDIMIZDIR

GÜVEN
SİGORTA SOSYETESİ
Hayat - Yangın - Nakliyat - Kaza
Ankara, Teleson: 2000
Gözetim Telefon: 4109 - 4033

Türk-Alman iktisadî görüşmeleri bitti

İmzalanan anlaşmalarla
Ticari mübadele 31 Mart 1943'e
kadar fanzim edilmiştir

Bu müddet zarfında her iki taraftan takriben
100.000.000'er liralık ihracat tesbit olunmuştur

Hitler'in askerine
günlük emri
"Bu harp Avrupa'yı"
"kurlarmak"
"için yapıyor"
Birkaç haftada rusların
üç endüstri bölgesi

(10 Ekim 1941)

19 Eylül - Alman birlikleri Kiev'i alıyor

15 Ekim-5 Kasım - Emekli General Erkilet ve Korgeneral Erden'in Alman Şark Cephesi ziyaretleri. Bu ziyarette generaller Hitler'i de (28 Ekim) görmüşler ve Rusya Savaşı hakkında söylediklerini kitaplarında yazmışlardır. (Bkz. EK - 3)

29 Ekim - Alman birlikleri Moskova yakınlarında

7 Aralık - Japonların Pearl Harbour baskını. ABD savaşa dahil oluyor (8 Aralık)

11 Aralık - İtalya ve Almanya ABD'ye savaş ilan ediyorlar

CUMARTESİ
20
İlk baskısı
1941
5 Kuruş

ULUS Beşevli
Çoktan Cadde, Ankara
Telgraf: U L U S Ankara
T e l e f o n
Beşevli 3271
Van Şişli Mektebi 3341
Söğütözü Mektebi 3342
Eski Şişli 3343
Eski 3344

ULUS
ADIMIZ ANDIMIZDIR

MILLİ DIŞANGLI NUN
1942
TILBAI
100000

Ekmek işinde karne tatbik edilecek

Lüzum olduğu takdirde
İhtiyaç maddelerini aramak
bunlara elkoymak için
hükümete selâhiyet verildi

Japonlar
HONGKONG'A
çıktılar
Tokyo "Hongkong'u
filen hükümler", diye
Londra'ya göre
durum vahim
Siddetli carnesmalar olan

(20 Aralık 1941)

1940 Buğday üretimi: 4 068 bin ton

1941 Buğday üretimi: 3 483 bin ton

1942 Buğday üretimi: 4 263 bin ton

Ekmekte karne uygulaması 9 Eylül 1946 tarihine kadar sürüyor.

1947 Buğday üretimi: 3 246 bin ton. Artan nüfusa ve düşük üretime rağmen 1947 yılında karne uygulamasına ihtiyaç duyulmuyor

Kaynak: İstatistik Göstergeler, DİE Yayın No 2 252, sayfa 187

Bu bilgilere rağmen, bu bilgileri araştırmak zahmetine katlanmayan bilim adamları savaş yıllarında tarımsal üretimin düştüğünü ve/veya talebin arttığını yazıyorlar:

“Savaş yıllarında ordunun büyümesi, gıda maddelerine, özellikle hububata olan talebi artırır” Prof. Dr. Şevket Pamuk, Tarih ve Toplum Dergisi, Sayı 35, Kasım 1986

Ordu büyürken yurtdışından asker ithal edilmez. Köyünde oturan Mehmet yeniden askere çağrılır ve/veya askerlik süresi uzar. Asker, köyünde tükettiği buğdayı bu defa kışlada tüketir.

Savaş yıllarında kurulan İaşe Müsteşarlığının (yetkilisi Şevket Süreyya Aydemir idi) sorunu hububat yetersizliği değil, bir milyon ek asker²⁷ yılda tükettiği yaklaşık 300 bin ton buğdayı köyden kışlaya taşıyamamak idi. Çünkü Türkiye’de yeterli sayıda kamyon yoktu. Taşıma büyük ölçüde aşağıdaki fotoğrafta görüldüğü gibi hayvan gücüne dayalı idi.

Savaş yıllarında Türkiye’nin kırsal alandan kentlere ürün taşıma araçları, 3 ton kapasiteli 4 350 kamyon yanı sıra yaklaşık 250 bin at arabası ve 700 bin kağrı idi.

²⁷ Bu konu da sağlıklı bilgilere dayanmıyor. Uzmanlarla yaptığım bir çalışma 1943 yılında toplam asker mevcudunun 850 bin dolaylarında olduğunu gösterdi. Bkz. TABLOLAR

Bu tablo ellili yılların ortalarına, köy yolları açılana kadar değişmedi

1939 yılında Türkiye’de kara taşıtları:

Otomobil: 5 700

Kamyon: 4 350 (3 tonluk, yıllık toplam azami taşıma kapasitesi yaklaşık 1.3 milyon ton)

Otobüs: 1 300 (14 -18 koltuklu)

Kaynak: *Kalkınan Türkiye 1923 - 1968*, DPT Yayını Sayı: 772

II. Dünya Savaşı ve Sonrasında Türkiye

1942

1 Ocak - 26 ülke Almanya, İtalya ve Japonya'ya karşı Birleşmiş Milletler Beyannamesini (Şartını =Charter) imzalıyorlar, EK - 8. Aralarında Türkiye yok.

14 Şubat - Rauf Orbay Londra'ya büyükelçi olarak atanıyor (T. Rüştü Aras'ın yerine)

24 Şubat - Ankara'da ATATÜRK Bulvarı'nda von Papan'e suikast.

7 Mayıs - İngiltere - SSCB 20 yıllık Yardımlaşma Antlaşması imzalıyorlar

HALKIN KULAĞI HALKIN DİLİ **Son Posta**
Sene 12 - No. 4221 Yazı işleri telefonları 20203 PERŞEMBE 7 MAYIS 1942 İktisadi işleri telefonları 20203 Fiyat 8 kuruş

Faik Öztürk istifa etti
Dahiliye Vekâletine Dr. Fikri Tuzer tayin edildi

Memduh Şekbet Esenalp Parti genel sekreteri oldu

Suikast davası ayın 13 üncü Çarşamba gününe bırakıldı

Pavlofun tahkikatın tevsiî hakkındaki talebi yerinde görülmedi, reddedildi

FRANSIZLAR MADAGASKARDA DAYANIYORLAR

İngilizler hedefo varmadılar

Uzakşarkta muharebeler siddetlendi

Doğuda Almanların hücumları

Leningrada yangınlar çıkarıldı

Socjalden Partinin üç üyesi

(7 Mayıs 1942)

Von Papan suikastının Sovyet sanıklarının davası.

ULUS
ADIMIZ ANDIMIZDIR

Ekmek istihkakı
Bugünden itibaren her gün
tam olarak verilecek

Şehrimizde 140 dağıtma birliği kurulmaktadır

İNGİLTERE
FRANSA
ALMANYA
BRUKSEL
ESSEN
KOLONYA
LONDRA
BRUKSEL
ESSEN
KOLONYA

MİLLÎyetin 25000 Lirası

(3 Haziran 1942)

NOT: Bir süre kişi başına günde 175 grama indirilmiştir.

6 Temmuz - Rommel El Alameyn'de durduruluyor

8 Temmuz - Refik Saydam'ın vefatı

9 Temmuz - Şükrü Saraçoğlu Başbakan ve Dışişleri Bakanı

17 Ağustos - Churchill Moskova'da

8 Eylül - Almanlar Stalingrad yakınlarındalar

(10 Eylül 1942)

ATATÜRK'ün yakın dostu, İngiltere eski Ankara Büyükelçisi Sir Percy Loraine'nin sözleri:

"Türkiye İstiklalini müdafaaya azmetmiştir."

4 Kasım - Alman kuvvetleri El Alameyn'den geri çekilmeye başlıyor

9-12 Kasım - Stalingrad savaşı. Sovyet generali Zukov karşı saldırıya geçiyor.

STALİNDGRAD SAVAŞININ KORKUNÇ BİLANÇOSU

Alman ve Romen Güçleri:

Başlangıçta: 270 bin asker + 3 000 top + 500 tank + 600 uçak

Son aşamada (Sovyet Karşı Saldırısında) : 1 040 000 asker + 10 000 top + 500 tank 700 uçak

Sovyetler Birliği Güçleri:

Başlangıçta: 187 000 asker + 2 200 top + 400 tank + 300 uçak

Son aşamada Sovyet Karşı Saldırısında): 1 143 000 asker + 13 450 top + 894 tank + 1 115 uçak

Kayıplar:

Almanlar: 850 bin asker + 500 tank + 900 uçak + 6 000 top

Sovyetler: 1 130 000 asker + 4 340 tank + 2 770 uçak²⁸ + 15 700 top

NOT: Savaşı kaybeden Almanya, Sovyet kayıpları çok daha fazla.

1943

14-24 Ocak - Kazablanka Konferansı. Roosevelt, Churchill ve de Gaulle. Bu konferansta Roosevelt, Almanların "**Kayıtsız-Şartsız Teslim**" olmaları ilkesini ortaya atıyor. Churchill itiraz etmiyor. Bu konferanstan sonra savaş bu anlayışla sürüyor ve her türlü barış önerisi reddediliyor. (Bkz. Bölüm 2)

(28 Ocak 1943)

²⁸ Savaşta Sovyet uçakları çok fire veriyordu

21 Ocak - Cumhuriyet Gazetesi manşeti:

Başvekilin Mühim Beyanâtı: "Türk milletinin tek bir arzusu vardır: Barış içinde kalmak. Türk toprağı taarruza uğrarsa millet bir tek insan gibi ayaklanacaktır"

(21 Ocak 1943)

30-31 Ocak - Adana Konferansı, Bkz. EK -5.

Churchill, İnönü'ye harbe katılmak için askeri malzeme olarak nelere ihtiyacı olduğunu soruyor.

Kendisine 'Adana Listesi' olarak bilinen liste veriliyor. (TABLO 9)

Churchill'in bu Konferans hakkında Stalin'e gönderdiği telgraf, EK - 5.

Churchill ile Saraçoğlu arasında ilgi çekici bir görüşme:²⁹

“Saraçoğlu, Başbakanın (Churchill’in) Rusya’nın emperyalist olacağı görüşünde olduğuna işaret etti ve bunun, Türkiye’nin çok ihtiyatlı olmasını gerektirdiğini söyledi.

“Başbakan, barış ve güvenliği garanti edecek uluslararası bir teşkilatın³⁰ kurulacağını ve bunun Milletler Cemiyeti’nden daha güçlü olacağını, kendisinin komünizmden korkmadığını belirtti.³¹

“Saraçoğlu, daha somut bir şey³² aradığını, bütün Avrupa’nın Slavlar ve komünistlerle dolu olduğunu, Almanya’nın yenildiği takdirde bütün mağlup ülkelerin Bolşevik ve Slav olacağını³³ söyledi.”

31 Ocak – Alman 6. Ordusu’nun Stalingrad’da yenilgisi.

11 Şubat – Churchill’in parlamentoda Türkiye hakkında yaptığı konuşma, bkz. EK - 7

21 Mart – Von Papan’ın İstanbul’da önemli konuşması

²⁹ İngiliz Arşiv Belgesi, Bkz. EK - 5

³⁰ Birleşmiş Milletler

³¹ Churchill’in bu söylediklerini 5 Mart 1946 Fulton-Westminster konuşması ile kıyaslayınız, EK - 16.

³² İngiltere Başbakanı savaştan sonra Birleşmiş Milletler gibi bir kuruluşun dünya düzenini sağlayacağını düşünüyor. T.C. Başbakanı ise 1943 yılı Ocak ayında daha somut bir şey arıyor: NATO

³³ T. C. Başbakanı 30 Ocak 1943 günü ‘Demir Perde’nin gelebileceğini görmüş ve Churchill’e söylemiş. Churchill ise komünizmden korkmadığını belirtmiş.

12 Temmuz - Moskova'nın güneybatısında, Kursk'ta 2. Dünya Savaşı'nın en büyük Tank Muharebesi. Almanlar yeniliyor

KURSK SAVAŞI

Alman Güçleri: 912 bin asker + 2 900 tank + 9 970 top ve obüs + 2 110 uçak

Sovyet Güçleri: 1 910 000 asker + 5 130 tank+ 25 000 top 3 500 uçak

Kayıplar

Almanlar: 250 bin asker +1 440 tank + 840 uçak +500 top

Sovyetler: 1 030 bin asker + 7 900 tank + 5 450 uçak + 9 100 top

25 Temmuz - Mussolini tutuklanıyor. Badoglio yeni hükümeti kuracak

17 Ağustos - Müttefik birlikleri Sicilya'ya giriyor

30 Ağustos - Müttefik birlikleri Napoli'ye giriyor

8 Eylül - İtalya teslim oluyor

10 Eylül - Alman birlikleri Roma'yı ele geçiriyor (Mussolini'yi kurtarıyor, 12 Eylül)

İki Ahbap Çavuşun Son Günleri

25 Eylül – Sovyet ordusu Smolensk'i geri alıyor

6 Ekim – Sovyet ordusu Kiev'i geri alıyor

4-6 Kasım – Kahire'de Menemencioğlu – Eden Görüşmeleri (EK – 6)

17 Kasım – Türkiye şartlı olarak savaşa girmeyi kabul ettiğini İngiltere'ye bildiriyor.

25 Kasım – Kahire Konferansı, Churchill, Roosevelt ve Çan Kai Şek

28 Kasım – Tahran Konferansı, Churchill, Roosevelt ve Stalin

4 – 7 Aralık – Kahire Konferansı, İnönü, Roosevelt ve Churchill

Bu fotoğraf FRUS1943cairotehranpreconference başlıklı arşiv belgesinden alınmıştır.

Roosevelt'in arkasındakiler Başdanışman ve Lend-Lease kanununu uygulayan birimin başı Hopkins ve ABD'nin Ankara Büyükelçisi Steinhardt;

İnönü'nün arkasındakiler Menemencioğlu ve Açıkalin;

Churchill'in arkasındakiler Eden ve (arka planda) Ankara Büyükelçisi Knatchbull-Hugessen, Anderiman ve en sağda İngiliz Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Sir Alexander Cadogan.

Tutanaklardan alıntılar:³⁴

“(Churchill) Rusya’nın Türkiye’yi savaşa girmeye davet etmesi önemliydi. O³⁵, Rusya’nın iyi niyetinden emindi,³⁶ İngiltere ve ABD, Rusya’nın çağrısını içtenlikle onaylıyorlardı. Türkiye de savaşa girmekle galip devletler arasında yerini alacaktı.”³⁷ (Belleten sayfa 319)

“Churchill’in stratejisi genellikle Türkiye’yi bir uçak gemisi gibi kullanarak hava ağırlıklı operasyonlarla Almanların Balkan kanadını çökertmekti.” (Belleten sayfa 320)

“Hopkins³⁸Türklerin asgari malzeme ihtiyaçlarının ne olduğunu anlayabilmek için onlara şimdiye kadar nelerin gönderildiğini sordu. İngiliz Orta Doğu Kuvvetleri Komutanı General Wilson rakamları vardı:

“350 tank, 45 otomatik top, 300 uçaksavar (100 tanesi ağır) 300 sahra topu, 200 havan topu, 500 tanksavar, 99 000 piyade tüfeği ve 1 milyon tank mayını.”³⁹

Hopkins yapılan bu malzeme yardımının hiç de az olmadığına işaretle... ” (Belleten sf 324)

NOT: Tutanaklarda Churchill bu malzemenin bedelini açıklamıştır: 20 - 25 milyon Pound. Konferansa katılan Açıklan ise Churchill’in “23 milyon dolar” dediğini yazmış: “In any case we had spent 23 million dollars on it.” (Belleten sayfa 333)

1943 yılında 350 tank en çok 17.5 milyon dolar idi.

1943 yılı Aralık ayına kadar Türkiye verilen bu malzemenin bedeli, ABD ve İngiltere’nin Sovyetler Birliğine Ödünç Verme - Kiralama kapsamında verilen malzemenin bedelinin (yaklaşık) 14 milyar dolar, yüzde birinden azdır, bkz. Tablo 3

³⁴ Yuluğ Tekin Kurat, *Kahire Konferans Tutanakları*, Belleten Sayı 185, Ocak1983, sayfa 295 - 338.

³⁵ Churchill

³⁶ Churchill’in bu düşüncesi 1945 yılı sonuna kadar devam etti

³⁷ “It was important that Russia was inviting Turkey to enter the war. He was certain that Russia would keep good faith. If Turkey agreed to come in she would be seated with the victorious Powers. Great Britain and the United States gave their full assent to the Russian invitation... The political future was important and must be borne in mind. Russia would be very strong. It would be best to be on the side of Russia and also of the United States and Great Britain. **Our confidence in Russian loyalty had increased since the Teheran meeting. Russia desired Turkish friendship and was not likely to betray Turkey.**”

³⁸ Harry Hopkins, Ödünç Verme Kiralama kanununun yöneticisi.

³⁹ *The Conference at Cairo and Teheran*, sayfa 729

12 Aralık - Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Açıkalin, İngiliz Büyükelçisi Knatchbull-Hugessen'e, Kahire Konferansı'nda mutabık kalındığı gibi, askeri teçhizat taleplerimizin listesini veriyor:

180 bin ton malzeme, 66 bin 800 ton yakıt artı 49 filo savaş uçağı.

Büyükelçi, yayımlanmış anılarında⁴⁰ bu listeden üstü kapalı olarak bahsediyor:

"Türklerin ihtiyaçları ile bizim imkanlarımız arasında büyük fak vardı."

Ancak Knatchbull-Hugessen'in Cambridge Üniversitesi Churchill Koleji arşivlerinde bulunan yayımlanmamış dokümanlarında bu konuda daha açık yorumunu Kurat'ın *Kahire Konferansı Tutanaklarından* anlıyoruz:

"Türklerin askeri isteklerini Açıkalin gece yarısı getirdi. Onlar yerlerinden bir santim dahi kımıldamış değiller.⁴¹ Durum son derece umutsuz görünmektedir."

Von Papan bu konuda Çiçero'nun getirdiği gizli belgelerden şu bilgiyi öğrendiğini anlatıyor:

"İngiliz Büyükelçisinin, Türkiye'nin çıkardığı engellemeler⁴² nedeniyle sabrı tükenmiş ve Ankara ile ilişkilerin kesilmesini önermiş... Çiçero sayesinde, Türklerin Müttefiklere 12 Aralık tarihli cevabı (12 Aralık 1943 tarihli askeri malzeme ihtiyaç listesi) birkaç gün sonra elimdeydi... Sir Hughe,⁴³

⁴⁰ *Diplomat In Peace and War*, John Murray, Londra, 1949.

⁴¹ 12.12.1943 Listesi, kabul ettikleri ve karşılayacaklarını taahhüt ettikleri Adana Listesinden daha büyük değil.

⁴² 12 Aralık 1943 günü büyükelçiye verilen listeyi büyükelçi abartılı bulmuş ve 'engelleme' olarak nitelendirmiş.

⁴³ İngiliz Büyükelçi

“Türklerin çok abartılı talepleri nedeniyle görüşmeler kesilsin ve dostane ilişkilere son verelim” şeklinde bir tepki göstermişti.” (von Papen sayfa 514 – 516)

NOT: İngiliz büyükelçisinin, von Papen kaynaklı bu görüşlerini İsmet İnönü’nün 15 Eylül 1947 tarihli ULUS Gazetesi’nde yayımlanan makalesindeki şu cümleleri ile kıyaslamak gerekiyor:

“Harbe davet olunan Türkiye ile konuşma tarzı da talihsizdi. Türkiye’nin harbe girmesi konusu Tahranda görüşülmüş, hatta yazılmış. Fakat, ne görüşülüp ne yazıldığı söylenmiyordu. 1944 Şubatında, Ankara müzakeresi neticesiz kaldı ve Türkiye aleyhinde basın polemik başlandı. Geçen beş sene umutulmuştu.”⁴⁴

(22 Aralık 1943)

⁴⁴ Bkz. EK 7/4a ve 4b

Dış politikada, Türkiye'yi savaş dışı tutmakta çok başarılı olan, 30 Ocak 1943 günü Yenice'de Churchill'e Birleşmiş Milletler örgütünün yeterli olamayacağını, daha somut bir kuruluşu (NATO) gerek olacağını söyleyen, Saraçoğlu'nun Varlık Vergisi girişimi; getirdiği ile götürdüğü dikkate alındığında talihsiz bir deneme olmuştur. Tıpkı bir milyon tona yakın hububat stoku varken ekmekte karneyi sürdürmesi gibi, bkz. 12.12.1945 konuşması, EK -10.

Görüldüğü gibi Varlık Vergisi ve Milli Şef dışında gazetenin tüm haberleri Savaş ile ilgili.

1944

1 Ocak - İngiliz Hava Mareşali Linnel ile Genelkurmay arasında görüşmeler başlıyor.

İngilizler 180 bin ton askeri malzeme ve 66 800 ton akaryakıt talebimize karşı 59 bin ton askeri malzeme ve 49 yerine 17 filo savaş uçağı teklif edince görüşmeler 3 Şubatta kesiliyor.

Türkiye talep ettiği askeri malzeme verilemediği için savaşa katılmayacağını belli etmiş oluyor.

Bunun üzerine önerilen 59 bin ton malzeme de verilmiyor.

12 Ocak - Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak emekli oluyor. Orgeneral Kazım Orbay, Genelkurmay Başkanı oluyor.

24 Mayıs günü Churchill bu hususu açıklayacak.

4 Ocak - Sovyet ordusu Amerikan tankları, kamyonları vd ile savaş öncesi sınırı aşarak Polonya'ya giriyor

16 Ocak - Eisenhower Müttefik kuvvetlerin başkomutanı oluyor

6 Mart - Türkiye, Almanya'ya krom sevkiyatını durduruyor

BAŞKURBANLI Ahmet Emin YALMAN VATAN Cebelik Milli Yurt Nispetiye 30 - 32 TÜRKİYE BİRLİK, TEL: VATAN 16	SALI 7 MART 10 4 4	VATAN Yıl : 4 - Sayı : 1171 "DOGRUYA DOGRU-EGRIYE EGRI" Fiyatı 10 Kuruş	Ahmet Emin YALMAN'ın HAVALARDA 50,000 Kilometre Seyahat Notlarını okuyunuz. 1 Ciltli ve Kilitli Kartlarla Anonim

Türk-İngiliz ticarî münasebetleri normal şekilde devam ediyor

Bir anlaşmazlığın içyüzü ve tarihçesi

Petrol ve ticaret eşyası sevkiyatının durdurulduğu haberi asılsız

Bir İngiliz gazetesine göre

Yazan: AHMET EMİN YALMAN

2 Nisan – Sovyet ordusu Amerikan tankları, kamyonları vd ile Romanya’ya giriyor

Nisan – Büyükelçi von Papen’in Earle aracılığı ile Roosevelt’e ikinci barış önerisi. (Bkz. BÖLÜM 2)

9 Mayıs – Sovyet ordusu Sivastopol’u alarak Kırımın tamamına sahip oluyor

24 Mayıs – Churchill’in parlamentoda Türkiye aleyhinde sert konuşması, bkz. EK – 7. Churchill bu konuşmasında Türkiye’ye askeri malzeme sevkiyatının durdurulduğunu açıklıyor.

4 Haziran – Müttefik birlikleri Roma’ya giriyor

6 Haziran – Normandi çıkartması başlıyor. Bkz. Kaynakça, *Er Ryan’ı Kurtarmak* filmi

12 Temmuz – Churchill’in, Stalin’e Türkiye’yi yakinen ilgilendiren telgrafı⁴⁵

15 Temmuz –Stalin’in Churchill’e cevabı

20 Temmuz – Hitler’e başarısız suikast girişimi

2 Ağustos – Türkiye, Almanya ile diplomatik ilişkilerini kesiyor

PERSEMBE 3
AĞUSTOS 1944
5 KURUŞ

C.M.F. ULUS HİTOKEMİSTİ
Cankonuk Dükkan Akkara
Ticari adrese ULUS Ankara
Başredaksiyon : 1271
Müdürlük Müdürlüğü : 1144
Yeni İktisat Müdürlüğü : 1003
Yeni İktisat : 1002
Mühürleme İşletimi Şişli
Sık ve abone işleri : 1004

ULUS
ADIMIZ ANDIMIZDIR

ULUS'un abone ücretleri
Türkiye içinde tek turlu
(Her yıl, kartla ve her ayın sonuna kadar)
Yıllık : 17 Lira
Altı aylık : 9 -
Üç aylık : 4,5 -
Yabancı memleketler için
Yıllık : 18 -
Altı aylık : 9 -

Hükümet tarafından yapılan teklifin Büyük Millet Meclisince 411 reyin ittifakiyle kabulü üzerine

Almanya ile olan münasebetlerimiz dün gece yarısından itibaren kesildi

Harpden önceki ve sonraki siyasi hâdiselerin bir tarihçesini yapıp Hükümeti bu kararı almağa sevkeden sebepleri anlatan
Başvekilimiz dedi ki:
**bu karar harp kararı değildir
harp kararına münkalı olup
olmayışı karşı tarafa bağlıdır**

(3 Ağustos 1944)

⁴⁵ Bkz. EK – 7/5

15 Ağustos – Menemencioglu istifa ediyor. Saraçoğlu Dışişleri Bakan Vekili

(22 Ağustos 1944)

25 Ağustos – Müttefik birlikleri Paris'e giriyor

4 Eylül – Müttefik birlikleri Brüksel'e giriyor

11 Eylül – Müttefikler sınırı aşarak Almanya'ya giriyorlar

13 Eylül – Hasan Saka Dışişleri Bakanı oluyor

24 Eylül – Sovyet ordusu Amerikan tankları, kamyonları vd ile Yugoslavya'ya giriyor (20 Ekim Belgrat)

6 Ekim - Sovyet ordusu Amerikan tankları, kamyonları vd ile Macaristan'a giriyor

9 Ekim – ABD, İngiltere, SSCB ve Çin savaşın sonra Birleşmiş Milletler örgütünün kurulacağını açıklıyorlar

9 Ekim – Churchill, Stalin'e ülkesinin, Montrö Antlaşması dışında Türkiye ile bağları bulunmadığını söylüyor. Türkiye bu beyanı öğrenemiyor. Bkz. EK - 7

*"Sovyet komşularımızın geçirdikleri fedakarlık ve kahramanlıkla dolu harp yıllarında muahedelerle tespit edilmiş olan münasebetlerin de dost komşuluk duyguları ve şartları içinde gelişeceğini umuyoruz."*⁴⁶

5 Kasım - Sovyet ordusu Amerikan tankları, kamyonları vd ile Budapeşte'ye giriyor. Churchill, Stalin'e telgraf çekerek Kızıl Ordu'nun Budapeşte'ye girişini kutluyor.

Stalin'in Kızıl Ordusunun Budapeşte'de 1956 yılında neler yaptığını görmek için bkz. EK - 48.

10 Kasım - Arnavutluk'ta komünist ve Sovyet yanlısı Enver Hoca iktidara geliyor

1945

Selim Deringil'in kitabının 1945 yılı bölümünün ilk cümlesi: *"Savaşın sonu yaklaştıkça Türk dış politikasını yönetenlerin⁴⁷ oynadığı 'kumar' çok tehlikeli bir evreye girmiş gözüküyordu."*

6 Ocak - Türkiye, Japonya ile diplomatik ilişkilerini kesiyor

11 Ocak - Sovyet ordusu Amerikan tankları, kamyonları vd ile Varşova'ya giriyor

27 Ocak - Sovyet ordusu Auschwitz'e giriyor

⁴⁶ İnönü'nün sözünü ettiği 'İleri muahede' 1925 tarihli Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşmasıdır. Molotov birkaç ay sonra (19 Mart 1945) T.C. Büyükelçisi Sarper'e bu antlaşmanın fesih edildiğini bildirecektir.

⁴⁷ Kumar oynayanlar: İnönü, Saraçoğlu, Menemencioğlu, Açıkalın ve Feridun Cemal Erkin

4 - 11 Şubat - Yalta Konferansı, Churchill, Roosevelt ve Stalin. Bu konferansta Roosevelt'in başdanışmanı Harry Hopkins.

Bu tarihte Sovyet ordusu Amerikan askeri teçhizatı ve tankları ile Polonya, Romanya, Bulgaristan, Macaristan, Yugoslavya'yı işgal etmiş bulunuyor, Almanya'nın doğusuna (Doğu Almanya) girmek üzere.

23 Şubat – Türkiye Almanya ve Japonya’ya savaş ilan ediyor

19 Mart – Moskova’da Molotov – Sarper görüşmesi. SSCB, 1925 Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşmasının UZATILMAYACAĞINI⁴⁸ bildiriyor:

“... işbu Antlaşmayı feshetmek arzusunda bulunduğunu (Sovyetler Birliğinin) Türkiye Cumhuriyeti Hükümetine beyan eder.” Bkz. EK – 9.

CENNETİN ANAHTARLARI
Cennet'in anahtarları as mekâmlarını olan bu asdeh cennetinde, her türlü gıdaların ve içeceklerin zevkiyle ve rahatlığıyla yaşamak için...
ARIF BOLAT KİTAPÇEVİ

Cumhuriyet
21 inci yıl Sayı : 7393
İSTANBUL — CAGALOĞLU
Telgraf ve telefon adresi: Cumhuriyet, İstanbul — Posta kutusu: İhtisaf No 548
Telefon: Basmakamı: 3206 Tebliğ bürosu: 3429, İktisat ve Muhtasat bürosu: 3429-3429

TABİİ VE SİYASİ TÜRKİYE HARİTASI
1/500000 ölçekli
AHMED HALİD TİĞERBEVİ

Sali 20 Mart 1945

Birinci Alman ordusu çevrilmek üzere!

Müttefikler 80,000 Alman askerini esir edecekler

Dün gece verilen haberler çevrilme işinin sona ermekte olduğunu bildiriyorlardı

Büyük devletler ve dünya emniyeti

Dün gece verilen haberler çevrilme işinin sona ermekte olduğunu bildiriyorlardı. Bu haberler, Alman ordusunun çevrilme işinin sona ermekte olduğunu göstermektedir. Müttefikler, Alman askerini esir edeceklerdir. Bu haberler, dünya emniyeti için büyük önem taşımaktadır. Büyük devletler, bu haberleri dikkatle takip etmektedirler. Dünya emniyeti için büyük önem taşımaktadır.

Sıtma savaşı
Meclis dün olağanüstü savaş için hazırlanan kanun tasarısını kabul etti
Sıhhat Bakanı sıtmanın artış sebeplerini anlattı, nasıl savaşılacağını açıkladı

Doğu cephesinde Geniş ölçüde üç Sovyet taarruzu
Silezyada yeni ve büyük bir taarruz başladı. Ruslar bu bölgede birkaç ordu kullanıyorlar

Arab Birliği Anayasasının kat'î şekli dün imzalandı

(20 Mart 1945)

⁴⁸ Konu ilgili yayınlarda “fesih” sözcüğü kullanılıyor. Bu doğru değil. Süresi dolmakta olan antlaşmayı uzatmayacaklarını bildiriyor. Bkz. EK – 9.

30 Mart - Sovyet ordusu Amerikan tankları, kamyonları vd ile Avusturya'ya giriyor (13 Nisan Viyana) On yıl kalacak.

4 Nisan - Dışişleri Bakanı Hasan Saka, Sovyet Büyükelçisi Vinogradov'a, Molotov'a iletmek üzere sözlü cevap (Sarper'in getirdiği 19 Mart görüşmesi ile ilgili mesaja) veriyor, EK - 9

12 Nisan - Roosevelt'in vefatı, Truman Başkan oluyor

25 Nisan -San Francisco'da Birleşmiş Milletler Konferansı başlıyor. Türkiye bu konferansa katılıyor.

29 Nisan - Sovyet ordusu Amerikan tankları, kamyonları vd ile Berlin'e giriyor

30 Nisan - Hitler intihar ediyor

7 Mayıs - Almanya teslim oluyor. San Francisco'da kısa Hasan Saka - Molotov görüşmesi.

8 Mayıs - V-E Day (Avrupa'da Zafer Günü) ilan ediliyor

(8 Mayıs 1945)

II. Dünya Savaşı ve Sonrasında Türkiye

Devamı için bkz. Bölüm 4

BÖLÜM 2

BARIŞ GİRİŞİMLERİ

No - 1: Almanya'nın İsviçre Büyükelçisi Baron von Richter'den İngiltere'nin İsviçre Büyükelçisi Sir David Kelly'e

TARİH: 1940 Haziran ayının ilk haftası

Yer: İngiltere Büyükelçiliği, Bern, İsviçre

Almanya Büyükelçisi Baron von Richter:

"Bir saat önce Berlin'den Führer'in talimatıyla geldim. Önemle vurgulamak isterim ki, Führer daha fazla kan dökülmesini istemiyor.

'Britanya bizim doğal düşmanımız değildir. Biz, Britanya İmparatorluğu'na zarar vermemeyi garanti ediyoruz. Britanya bizi Avrupa'da serbest bıraksın'

diyor. Aksi takdirde Göring'in uçakları İngiltere'yi mahvedecek."

İngiliz Büyükelçisi Sir David Kelly⁴⁹ nazik olmayan, sınırlı bir üslupla cevap veriyor ve Hitler'in vereceği garantinin değeri olmadığını söylüyor. Bunun üzerine kendisine uzatılan çay fincanını almayan Baron von Richter,

"David, sizden bir şey istemiyoruz. Avrupa zaten bizim, Heil Hitler." diyerek odayı terk ediyor.

Az sonra odaya giren eşine, Sir David,

"Yapmamam gereken bir şey yaptım. Kendimi tutamadım. Nezaketsizlik yaptım. Ayrıca adam haklı. Yalnızız. Vaktimiz de yok..." diyor.

Göring'in uçakları Hitler'in talimatı üzerine tam bir ay bekledikten sonra, 10 Temmuz başlıyorlar saldırmaya.

Kaynak: *Battle of Britain* filmi⁵⁰.

⁴⁹ 1946 - 1949 yıllarında İngiltere'nin Ankara Büyükelçisi

⁵⁰ Bu İngiliz filmi çok büyük emek ve para harcanarak, bir prestij filmi olarak, yapılmıştır. Gala gecesine Kraliçe de katılmıştır. Yukarıda verilen sahne filmin hemen başlarında yer almaktadır.

No 2 - RUDOLF HESS'İN ÖYKÜSÜ

Tarih: 10 Mayıs 1941

Yer: İskoçya/İngiltere

David Irving'in 1987 yılında yayımlanmış kitabı (*Hess, The Missing Years, 1941 - 1945*) 418 sayfa. James Leasor'un 1962 yılında yayımlanmış kitabı (**Rudolf Hess, The Uninvited Envoy**) 280 (?) sayfa. Oğlu Wolf Rüdiger Hess'in 1992 tarihli konuşmasının metni (**The Life and Death of My Father, Rudolf Hess**) ise 19 sayfa.

Bunların hepsini okusanız dahi Hess'in 10 Mayıs 1940 günü 47 yaşında Almanya'da Augsburg'dan havalanarak özel olarak hazırlattığı bir Messerschmitt 110 uçağı ile tek başına beş saat yirmi dakika uçtukten sonra düşmanın ülkesinde İskoçya'da Glasgow yakınlarında gece saat on birde uçaktan paraşütle atlayıp⁵¹ kendisini bulanlara, "*Ben Rudolf Hess'im. Barış için geldim*" diyebilmesi karşısında, şu soruların cevaplarını bulamıyorsunuz:

- Hitler'in haberi var mıydı?
- İngilizler (Churchill) Hess ile oturup savaşı daha 1941 yılı Mayıs ayında sona erdirmenin yollarını neden aramadılar?
- Nürnberg'de insanlığa karşı suç işlemediği, savaş suçu da işlemediği yönünde karar veren yargıçlar nasıl oldu da barış için o olağanüstü uçuşu gerçekleştiren Hess'i '**barışa karşı suç işlemiş**' olmakla ömür boyu hapse mahkûm edebildiler?
- 1941 yılı 12 Mayıs gününden 1987 yılı 17 Ağustos gününe kadar, 46 yıl 3 ay hapiste yaşayan 93 yaşında, eklem romatizması hastası Hess gerçekten intihar mı etti?
- Son olarak, İngilizler Hess ile ilgili arşiv belgelerini neden hala açmıyorlar? Aradan geçen 70 küsur yıl yeterli değil mi?

Hess'in oğlu⁵², konuşmasında İngiliz gizli servisinin babasını katlettiğini iddia ediyor.

Konuşmasının *Gerçeğe Karşı bir Cinayet* başlığını taşıyan son bölümünde şunları söylemiş, yorum-suz ve biraz da kafam karışık olarak, aynen veriyorum:

⁵¹ Uçak 10 km sonra çakılmış ve parçalanmıştır. Parçaları İngiltere'de müzelerde sergilenmektedir.

⁵² 1937 yılında doğmuş ve 2001 yılında vefat etmiş. Hayatı boyunca babasının zindandan kurtulması için uğraş vermiş. Çok takdir ediyorum Hess'in oğlunu.

“Babamı kendi cürümleri için günah keçisi olarak kullanan ve elli yıl boyunca Hess olayı hakkındaki gerçekleri bilinçli olarak örtbas eden Hükümet,⁵³ sonunda onu susturmak için öldürmekten de çekinmedi.⁵⁴Babamın cinayeti sadece yaşlı ve çelimsiz bir kişiye karşı değil aynı zamanda tarihi bir gerçeğe karşı işlenmiştir. Bu cinayet, 1941 yılında Hess olayının ilk günlerinde başlatılan gizli bir komplonun, doğal sonucudur.

“Ancak onları da sizleri de temin ederim, bu komplo eninde sonunda ortaya çıkacaktır. Babamın cinayeti, onların ümit ettikleri gibi Hess dosyasını kapatmayacaktır.

“Tarihin ve adaletin babamı aklayacağına eminim.

“Barış için kendisini ortaya koymuş olması, çok uzun⁵⁵ süren adaletsizliğe göğüs germiş bulunması ve kahramanlığı unutulmayacaktır. İntikamı alınacaktır.

“Nürnberg’deki son sözleri, ‘Hiç pişman değilim’ hiç unutulmayacaktır.”

NOT: İngiltere, Hess Dosyalarını 2017 yılında açacaklarmış. İki yıl kaldı.

No 3 - VON PAPEN’İN ÖYKÜSÜ

Tarih: Nisan 1943 - Nisan 1944

Yer: İstanbul

Bu kitabın kapağında von Papen’in fotoğrafını Hitlerin yanına ve aynı büyüklükte koymamın birkaç nedeni var.

- Özel neden: Ellili yıllarda İstanbul’da eniştem Kazım Taşkent’in ziyaretine geldiğinde kısa da olsa tanışmış ve elini sıkmuştım.
- Cambridge’de 1961 yılı Ocak ayında *Anılar’*ını almış ve okumuştum. **Türkiye’yi yakinen ilgilendiren bu kitabın Türkçeye çevrilmiş olmamasını yadırgıyorum.**
- Türkiye açısından von Papen’in önemi: Hitler ve ondan da beter Dışişleri Bakanı von Ribbentrop gibi iki deliyi Türkiye ile ilgili yanlış ve olumsuz kararlar almamaya, Alman askeri birliklerinin

⁵³ Britanya Hükümetini kastediyor, başka anlatımla, Churchill’i.

⁵⁴ Konuşmanın önceki bölümlerinde babasının ölümünden kısa bir süre önce Sovyetlerle başlattığı diyalog sonunda Gorbaçov’un Hess’i serbest bırakacağına yönelik adımlar atıldığını anlatmıştı.

⁵⁵ 46 yıl 3 ay !

II. Dünya Savaşı ve Sonrasında Türkiye

Türkiye sınırına yaklaşmamalarını sağlamaya yönelik çalışmaları. Ayrıca başta İnönü olmak üzere Saraçoğlu ve Menemencioğlu ile çok iyi ilişkiler kurmuş olması.

- Genel olarak İkinci Dünya Savaşı'nın kaderini değiştirmeye çalışmış ve ısrarla barış girişimlerinde bulunmuş olması.

Von Papen 3 Eylül 1939 günü bakınız neler söylemiş: (*Anılar'* sayfa 452-453)

"Ben (Hitlerin) saldırıya geçmesiyle İkinci Dünya Savaşı'nın başladığından emin olmuştum. İngiltere 3 Eylül günü savaş ilan ettiğinde Almanya'nın sonunda yıkılacağını düşünmüştüm.

"Bu, sonradan uydurulmuş bir kehanet değildir. Sadık sekreterim Fraeulein Maria Rose,⁵⁶o tarihte defterine şunları yazmış:

"Savaşın ilanını Ankara'da elçilikte, tüm elçilik mensupları ve von Papen ile birlikte radyoda dinlemiştik. Daha sonra Bay von Papen ile bahçede yürüyüşe çıktığımızda söylediklerinin her kelimesini hatırlıyorum:

"Söylediklerimi kaydet. Bu savaş Hitler ve yandaşlarının işlediği en korkunç cürüm ve deliliktir.⁵⁷ Almanya bu savaşı kesinlikle kazanamaz. Sonunda enkazdan başa bir şey kalmayacak."

2 Ağustos 1944 günü Türkiye Cumhuriyeti Hitler Almanya'sı ile diplomatik ilişkilerini kesmişti. Von Papen anılarında bu konuda şunları yazmıştır:

"2 Ağustos'ta Bay Churchill House of Commons'ta bir konuşma yaparak Müttefik ordularının sürmekte olan başarılarına ve Almanya'nın beklenen yenilgisine değinmiş, Hitler'e karşı yapılan başarısız suikastın muhtemel sonuçlarını anlattıktan sonra Türkiye'nin Almanya ile ilişkilerini kesmiş olmasından duyduğu memnuniyeti açıklamıştı. Daha sonra şöyle konuşmuştu:

"Herr von Papen Almanya'ya geri gönderilebilir. Bu sefer 1934 yılında kıl payı kurtulduğu Hitler'in elinden kurtulamayabilir. Benim bu olayda bir sorumluluğum yoktur."

Von Papen, anılarında Churchill'in bu açıklamasını verdikten sonra şu bilgiyi eklemiştir:

"Cumhurbaşkanı İnönü, Bay Churchill'e benim savaşı sona erdirmeye yönelik çabalarım hakkında bilgi vermişti. Başkan Roosevelt de (Earle'dan aldığı bilgilere dayalı olarak) yaptığım öneri hakkında kendisini muhtemelen bilgilendirmiştir. Bu nedenle (Churchill) bu defa Hitler'in bana karşı intikam duygularının sınırsız olacağını düşünmüş olmalı."

⁵⁶ Kemal Derviş'in annesi olduğu söyleniyor. Kendisine sordum. Annesinin Deutsche Bank sekreteri olduğunu von Papen'in sekreteri olmadığını bildirdi

⁵⁷ Daha da büyük delilik 22 Haziran 1941de Sovyetler Birliğine saldırınca yaşanacaktır.

Von Papen, Türkiye 2 Ağustos 1944'de Almanya ile diplomatik ilişkilerini kestikten hemen sonra İnönü ve Saraçoğlu'na veda ederek 5 Ağustos günü, Sirkeci'den Türkiye'nin emrine tahsis ettiği özel vagonla hareket ve Sofya'ya kadar özel vagonla seyahat etmişti. Kendisi dahil herkes Almanya'ya vardıktan sonra Hitler'in von Papen'i tutuklattıracağını tahmin ediyordu. Ancak öyle olmamış ve savaşın son aylarını başına bir şey gelmeden geçirmişti. Tutuklanma ve Nürnberg mahkemesine gönderilme 1945 yılında Müttefik askerleri tarafından yapılmıştı. Nürnberg'de yargılanmış ve beraat etmişti. Ancak tahliye edildikten sonra bu defa Almanların denazifikasyon mahkemesinde yargılanmış ve 12 yıla mahkûm olmuştu.

Yerel mahkemenin kararını temyiz etmişti. Üç yıl hapis yattıktan sonra ve temyiz aşamasında Amerikalı George Earle'ün mahkemeye gönderdiği yazılı beyan sayesinde 1950 yılı Ocak ayında nihayet tahliye olarak dokuz yıl daha yatmaktan kurtulmuştu. Önce 1952 yılında Londra'da İngilizcesi yayımlanan anıları (*Memoirs*) ne yazık ki, Türkçeye çevrilmemiştir. Bu, İkinci Dünya Savaşının Türkiye'yi çok yakından ilgilendiren tarihi açısından büyük eksiklidir.

Ben bu bölümde savaşı sonlandırmak için yaptıklarını kronolojik olarak aktaracağım.

İlk girişim: 1941 Şubat

İsveç Kralına mektup yazarak İngiltere Kralı nezdinde bir barış ortamı oluşturmasını rica etmiştir. İsveç Kralı İngiltere Kralı ile temasa geçmemiştir. (*Anılar*, sayfa 472)

İnönü ile görüşme, Nisan 1941. İnönü belirli koşullar altında arabuluculuk yapabileceğini beyan ediyor⁵⁸. Von Papen İnönü'nün ileri sürdüğü şartların Berlin (Hitler - von Ribbentrop) kanadını halledemiyor. (*Anılar*, sayfa 477)

Üçüncü girişim. Alman ordularının Sovyetler Birliği'ne saldırısından kısa bir süre sonra. Von Papen, Başbakan Saraçoğlu'na; İngiltere Büyükelçisi ile görüşerek, Londra'ya savaşın Batı'da durdurularak bütün güçlerin Avrupa'nın gerçek düşmanı olan Sovyetlere yönlendirilmesini önermesini teklif ediyor. Saraçoğlu o gün büyükelçiye ulaşamıyor. Bir gün sonra ise Churchill'in, Hitler'e karşı

⁵⁸ İnönü 1970 yılında Zehra Önder ile yaptığı söyleşide kendisinin böyle bir öneride bulunmadığını belirtmiştir. Ben bu konuda von Papen'in yazdıklarının daha doğru olduğunu düşünüyorum. Önce 1952, 1970'den yirmi yıl daha önce. Olaylar hafızalarda daha taze. Bence bu konuda von Papen'in doğru olmayan bir şeyi uydurmasına hiç gerek yok. Kendine bir pay çıkarmıyor. Ayrıca Nisan 1941, Hitler'in el yazısı ile İnönü'ye mektup yazdığı tarih. İnönü'nün o tarihte böyle bir şey düşünmüş olması kuvvetle muhtemel.

İnönü son yıllarında bir ölçüde hafıza kaybına uğramıştı. Bir örnek: 29 Ekim 1973 günü yaptığı konuşma. İlk sanayi kuruluşlarını yurtdışından hiç kredi almadan yaptık, demişti. 1934 yılında Sovyet kredisi ile Kayseri Dokuma Fabrikası ve Nazilli Basma Fabrikası; 1937 yılında İngiliz kredisi ile Karabük Demir Çelik tesisleri. Zehra Önder ile yaptığı söyleşide de İnönü bazı olayları yanlış hatırlamış.

Sovyetler Birliğine yardım edeceklerini ilan ettiği duyuluyor. Saraçoğlu İngiliz büyükelçi ile görüşmekten vazgeçiyor. (*Anılar*, sayfa 480)

Dördüncü girişim. İstanbul'da 21 Mart 1943 günü yaptığı konuşma. (*Anılar*, sayfa 495)

Beşinci girişim. Roosevelt'in İstanbul'daki özel temsilcisi, Pensilvayna eski valisi, deniz subayı George Earle ilk temas, Nisan 1943. Bu girişimden sonuç alınamamış. (*Anılar*, sayfa 499)

Son (altıncı) girişim. Mart 1944. Bu defa Earle'e somut öneri: Almanya'da Hitler ya tutuklanacak ya da suikastta öldürülecek. Batı'da savaşı sonlandıralım. Alman orduları tüm gücüyle Doğu'da Sovyetleri Polonya-Romanya sınırlarında durdursun ve Avrupa'ya girmelerine engel olsun. Hitler'i (eğer ölmedi ise) yargılanmak üzere Müttefik komutanlarına teslim edelim. (*Anılar*, sayfa 522-523)

Earle bu telifi ciddiye almış, Roosevelt'e özel kurye ile göndermiş, bir cevap alamadığı için bizzat Washington'a giderek Roosevelt ile görüşmüştür. Tarih, Mayıs 1944.

Aldığı cevap:

"Yakında Normandiya çıkartması başlayacak.⁵⁹ Savaş birkaç ay içinde Almanların yenilgisi ile sona erecek.⁶⁰ Ayrıca çok sayıda değişik lisan konuşan ve değişik etnik halklardan oluşan Rusya⁶¹ hakkında endişelenmeye gerek yok. Savaştan sonra dağılacaktır."

Earle bu konuyu Philadelphia Inquirer gazetesine açıklamış ve olay gazetede 30 Ocak 1950 tarihinde birinci sayfada verilmiştir:

Daha sonra Amerika'da Earle - Roosevelt görüşmesi şu yayınlarda özellikle tekrarlanmıştır:

1. Elizabeth Churuchill Brown, *The Enemy at His Back*, başlıklı kitap, 1956
2. George H. Earle, *F.D.R.'s Tragic Mistake*, Confidential Magazine August 1958
3. Curtis B. Dall,⁶² *My Exploited Father in Law*, Chapter XX, 1968
4. John Dombrowski, *The Greatest War Crime*, Culture Wars magazine, December 1997
5. David Martin, *How FDR Dragged Out WW2 for Stalin*, October 2012

⁵⁹ 6 Haziran 1944 günü başladı

⁶⁰ Bir yıl daha sürdü, milyonlarca insan daha öldü. Amerikan yapımı *Er Ryan'ı Kurtarmak* filmi Roosevelt'in söylediklerinin tam tersini gözler önüne seriyor.

⁶¹ Sovyetler Birliği

⁶² Roosevelt'in ilk damadı

1950 Gazete 1. sayfa	1956 Kitap	1958 Dergide Makale
Papen Offered to Betray Hitler, Earle Asserts in Defending Intercession George H. Earle explained yesterday why he interceded with a German court to free from jail Franz von Papen, that old and once sly fox who stands as the world's symbol of Adolf Hitler's system of diplomacy-and-terror. He did it, Earle said, because Papen twice offered to betray Hitler and the whole Nazi hierarchy to the Allies. These offers were made in the grimmest years of the death struggle—1943 and 1944—and Earle believes they could have been exploited. More than that, Earle said yesterday, he also believes that it was Papen who persuaded Hitler not to strike at Turkey and take the Middle East. Instead the German armies turned against Russia. INFLUENCED COURT Since Earle, in two forthright and aggressive tours of duty as U. S. Minister to Austria (1933-34) and Bulgaria (1940-42) made himself something of a world symbol of American hostility to Nazism, his affidavit "strongly influenced" the German court hearing Papen's appeal. So the judges said, last Wednesday, when they let Papen out of jail, where he had served three years and four months, including the long Continued on Page 5, Column 1 Philadelphia Inquirer	THE ENEMY AT HIS BACK by ELIZABETH CHURCHILL BROWN WITH FOREWORD BY Senator William F. Knowland A "FREE ENTERPRISE" Publication • Distributed by THE BOOKMAKERS	REVEALED AFTER 15 YEARS F.D.R.'s TRAGIC MISTAKE! By George H. Earle FORMER GOVERNOR OF PENNSYLVANIA

Bu yayınların tümü von Papen'in Türkiye'de iken (1943/1944) yaptığı barış önerisini anlatıyor, Earle'ün Türkiye'nin savaş dışı kalmaması ile ilgili önemli yorumları da var.

Von Papen sıradan bir büyükelçi olmadığı gibi Earle de Cumhuriyetçilerin kalesi olan, 50 yıl süre ile valiliğin onlarda kaldığı Pensilvanya'yı 1933 yılında Demokratlara kazandırmış itibarlı bir eski vali idi. O kadar itibarlı ki, Roosevelt kendisini İstanbul'a özel temsilci olarak göndermişti; Ankara'da bir ABD büyükelçisi var iken.

Philadelphia Inquirer değil ama diğer beş yayını internette bulmak mümkün. Google'da "von papen - earle" diye arayınca karşınıza çıkıyorlar.

Nedense İkinci Dünya Savaşı konusunda araştırma yapan T.C. vatandaşları bu konu ile ilgilenmişler ???

İkinci bölümü noktalarken, von Papen'in son girişiminde, Mart-Mayıs 1944, Kızıl Ordunun Demir Perde'nin neresinde olduğu konusunu Üçüncü Bölüme bırakıyorum.

Von PAPAN, ANILARINDA TÜRKLER HAKKINDA NELER YAZMIŞ?

İnönü:

Hitler'in İnönü'ye mektubundan önce, 1941 yılı Ocak-Şubat aylarında yapılan görüşme:

"Türkiye Cumhurbaşkanı, Alman Hükümeti pratik ve kabul edilebilir koşullar ileri sürebilir ise barış görüşmeleri için arabuluculuk yapabileceğini söyledi. Barış Türkiye'nin çıkarlarına uyuyordu. Alman askerleri Türkiye'nin sınırlarına yakındı. İngiltere'nin desteği zayıflıyordu." (Sayfa 477 - 478)

Adana Buluşmasından sonra:

"Bana anlatıldığına⁶³ göre, İnönü Churchill'e savaşın derhal sona erdirilmesi yönünde kuvvetli telkinde bulunmuş. Almanya'nın tamamen yenilmesinin Rusya'nın Avrupa ve Türkiye'ye büyük bir tehlike oluşturacağını belirtmiş. Churchill'e barış konusunda benimle görüşmek ister mi, diye sormuş. Benim, Avrupa'nın refahını temin edecek ise Almanya açısından olumsuz koşullarda bile barışı kabul edebileceğimi eklemiş. Cumhurbaşkanı'nun ısrarına rağmen Churchill kabul etmemiş ve böyle bir şeyin ihanet olacağını düşünmüş."

2 Ağustos 1944 günü Türkiye'nin Almanya ile diplomatik ilişkilerini kestikten hemen sonra yaptıkları son konuşma:

"Son görüşmemiz ikimiz için de zor olmuştu. Durumu yumuşatmak için ne söyleyeceğini bilemiyordu. Dünyanın genel sorunları üzerinde konuşmayı tercih ettik. Ayrılırken, içtenlikle, 'Arabulmak amacı ile yapabileceğim bir şey varsa lütfen bildiriniz. Bu tarihi kararı vermek zorundaydık ama kişisel ilişkimiz kesinlikle etkilenmemelidir' dedi. "

Saraçoğlu:

"Samimi ve hoş bir karakteri vardı. Kendisi ile her zaman kolayca yakın ilişki kurup her sorunu rahatça tartışabilirdim. Ankara'da kaldığım beş yıl boyunca kendisi ile çok yakın bir ilişki içindeydim. Hem bakan hem de insan olarak derin saygı duyardım."

Menemencioğlu:

"Ülkesine büyük hizmet vermiş son derece yetenekli bir bürokrat. Diplomasinin nüanslarını çok iyi hissediyor. Ayrıca Avrupa'nın siyasi dengeleri hakkında sağlam fikirleri var. Açık konuşurdu ve sözü senetti. Başından

⁶³ Von Papan, anılarında, kendisine "anlatılan" bu çok önemli hususlardan önce Adana Buluşmasında Saraçoğlu'nun Churchill'e, savaşta Almanya'nın yenilmesi durumunda diğer bütün yenilen ülkelerin bolşevikleşeceğini, söylediğini yazmış.

Saraçoğlu'nun Churchill'e söyledikleri bir İngiliz arşiv belgesinde (EK - 5) aynen yer aldığına göre, İnönü'nün Churchill'e 'derhal barış' önerisini von Papan'e Saraçoğlu'nun naklettiğini, düşünüyorum.

beri Hitler Almanya'sının bir rahatsızlık kaynağı olduğunu savundu. Türkiye'nin dengeli bir Avrupa'ya ihtiyacı vardı. Aynı zamanda güçlü bir Almanya Türkiye için önemliydi, Sovyetler Birliği'nin emperyalist eğilimlerini ve Rusların Boğazlar konusundaki geleneksel ihtiraslarını dengelemek amacıyla."

TÜRK DİPLOMATLARI VON PAPEN HAKKINDA NELER YAZMIŞLAR?

Feridun Cemal Erkin'in, *Türk - Sovyet İlişkileri ve Boğazlar Meselesi* başlıklı kitabında Türkiye - Almanya Dostluk Antlaşmasının imzalandığı gün von Papen ile yaptığı konuşma ile ilgili önemli bir bölüm var:

"... antlaşmanın imzalandığı gün Büyük Elçi von Papen, duygularını bu eserin yazarına hüznü dolu sözlerle açıklamıştı:

"Antlaşmamızın imzası üzerine, Türkiye, her iki hasım tarafla kurmaya muvaffak olduğu mükemmel ilişkiler sayesinde muharipler karşısında eşsiz bir mevkiye bulunuyor. Yıkıcı olduğu kadar lüzumsuz da olan harbi tasfiye etmek için neden iki taraf nezdinde tavassutta bulunmuyorsunuz?"

"Yazar, Büyük Elçiye, harbe Almanya'nın başladığını ve Büyük Britanya'nın da silahu ancak zaferle bırakmaya kararlı olduğunu hatırlattıktan sonra Alman ordularının en yüksek kudret seviyesine vardığı bir anda kendisini (von Papen'i) bu tarzda bir dilek ifadesine sevk eden sebepleri öğrenmek temennisinde bulundu. Harp kararını tasvip etmediği hissini veren Büyük Elçi, cevaben son zaferlerin geçici başarılarından olduğunu ve gerçek nihai zaferin akıbet (sonuçta) Bolşevizme yöneleceğini belirtti.

"Herr von Papen, uluslararası çevrelerde daima tartışma konusu bir sima olmuştur. Tarihi gerçeklere bağlılık endişesi, bu satırların yazarını, fırsattan faydalanarak şu samimi hissini açıklamaya sevk ediyor:

"Türkiye'de 1939'dan 1944'e kadar süren ikameti esnasında Herr von Papen, şahsen memleketinin menfaati icabı saydığı hususlarda vazifesini kendi bakımından en iyi şekilde yerine getirmek için hiç şüphesiz elinden geleni yapmıştır. Bu ihtiyati kayıt altında şurası muhakkaktır ki, Herr von Papen, Türkiye ile Batılı Devletler arasında ittifak antlaşmalarının imzasından itibaren Türk - Alman ilişkilerini zehirlemiş olan gerginliği hafifletmek ve yatıştırmak için durmak bilmeyen çabalar göstermiştir.

"Batıda ve Balkanlarda askeri zaferlerinin en yüksek zirvesine erişmiş ve Edirne kapılarına varmış olan Reich orduları ileriye doğru yürüyüşlerinde durdurulmuş ise, bu neticede onun da payı vardır. Von Papen Türkiye'nin samimi bir dostu olmuş ve öyle kalmıştır. Dikkate değer özellik, von Papen, memleketinin başlangıçta elde ettiği yankılı zaferlere rağmen akıbet Almanya'ya yıkım ve sefalet ve Avrupa'ya da Bolşevik hakimiyetinden başka bir şey getirmeyecek olan harbin sonucu hakkında iç karartısını ve endişesini bütün davranış ve sözleriyle açıklamaktan hiçbir zaman geri kalmamıştır. Tasvip etmiyor hissini verdiği harbin başından itibaren görevinin sonuna kadar, gelecek hakkında kara bir kötümserlikle dolu tahminler belirtmekten ve harbin her

dönüm noktasında Türk şahsiyetlerine barışı sağlamak amacıyla Batılı muharip devletlerle temasa geçilmesine dair telkinlerini tekrarlamaktan çekinmemiştir.

“Bu konudaki samimiliği o zamanlar kuşku uyandırmış bile olsa, lehine beraat kararı vermiş olan Nürnberg Müttetiklerarası mahkemedeki müdafaasının yayımlanmasından ve özellikle hem bütün siyasi hayatı hem de harp esnasında barış lehine bazı Avrupalı tarafsız hükümdarlar ve hatta Başkan Roosevelt nezdinde sarf ettiği gayretler hakkında çok ilgi çekici bilgiler veren birinci sınıf belge değerini haiz hatıralarının neşrinden sonra artık şüphe konusu olamaz.”⁶⁴

“Herr von Papen Türkiye’de kendisini tanımış olanların hafızasında büyük bir aristokrat ve yüksek vasıflı bir diplomat olarak yaşayacaktır.” (Sayfa 176 – 177)

Not: Erkin’in, 5 ciltte 1700 sayfayı aşan anılarında hiç kimse hakkında böyle bir methiye yok !

Hüsrev Gerede (T.C. Berlin Büyükelçisi, 1939 - 1942)

“Türkiye’ye her gelişimde Alman meslektaşım von Papen’i ziyaret etmeyi, hem görevimin, hem de dostluğun gereği olarak ihmal etmezdim. O da Almanya’ya gelişlerinde eğer Berlin’e uğramışsa, beni mutlaka arardı. İki taraflı bu temaslardan çok faydalandığımı belirtmek isterim. Ve bu sohbetle ilgili görüşlerimi hükümete bildirdim. Önemli yerlerini burada özetlemek istiyorum:

“Churchill’in seyahatinin İngiltere’nin inat ve ısrarla hareket edeceğinin bir kanıtı olduğu, savaşın uzun süre ve şiddetli devam edeceği,

“Norveç ve Danimarka’nın işgalinin, İngiltere blokunu etkisiz hale getirdiği,

“İngilizlerin, Türkiye’nin izni olsa bile, Karadeniz’e girmelerinin Rusya’nın savaşa katılmasını zaruri kılacağı,

“Almanya’nın ne Akdeniz’de, ne de Balkanlar’da savaş çıkmasını istemediği,

“İngiltere, Türkiye’den alacağı az miktarda krom ve bakır gibi madenlerle Almanya’nın savaş gücünü etkileyeceğini sanıyorsa, aldanıyordu. Almanya, Rusya’dan bol miktarda maden ve hammadde almaktaydı. Bunlardan bir bölümünü Türkiye’den alması, Türkiye’nin bloka katılmadığını ve savaşın dışında olduğunu göstermek ve güven uyandırmak içindi.

“Ticari ilişkilerin savaştan sonra da normal şekilde devam etmesini isteyen Almanların, 20 milyonluk yeni bir anlaşma için hazırladıkları 13 milyonluk liste, verebilecekleri maddeleri kapsıyordu. 6 milyonluk bir platform ilavesi, anlaşmanın işlemlerini kolaylaştırırdı. (Verebilecekleri askerî malzemeye ait listeyi hükümetimize sunmuştu)

⁶⁴ Bold vurgu benim. Erkin de von Papen’in anılarını önemsemiş, “

“Savaş, korkunç insan kayıplarına sebep olmadan barış için bir yol bulunması mümkündür. Bu savaştan zarar görmekte olan tarafsızlar bunun için aracılık yapabilirlerdi.”

SORULMASI GEREKEN BİR SORU:

İkinci Dünya Savaşı'nda, 72 ayda, Savaş'a katılan ülkelerde toplam olarak 72 milyon 250 bin kişi ölmüştür. Bunların 47 milyonu **asker olmayan insanlardı. (Bkz. TABLO 3)**

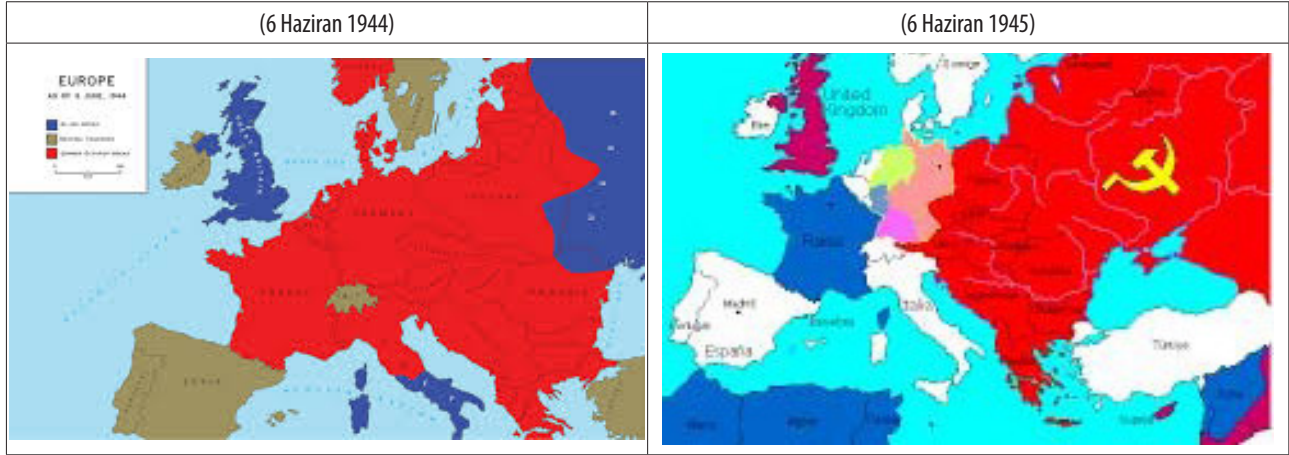
Savaş 72 ay sürdüğüne göre kaba bir hesap yaparsak ayda ortalama 1 milyon kişinin öldüğünü/ öldürüldüğünü görüyoruz.

Bu durumda Baron von Richter'in 1940 yılında, Hess'in 1941 yılında ve von Papen'in en son 1944 yılında yaptığı barış teklifi kabul edilse idi, kaç kişi ölmeyecek ve yaşayacaktı?

Bu soruya birilerinin cevap vermeleri gerekmiyor mu?

BÖLÜM 3

DEMİR PERDE'den BETON DUVAR'a⁶⁵

1944 yılı Mayıs ayında, Roosevelt, von Papan'ın önerisini reddettiğinde Kızıl Ordu neredeydi? Polonya'nın doğusunda, Romanya'nın kuzeyinde.

1944 yılında kronolojiye bakarsak:

4 Ocak - Sovyet ordusu Amerikan tankları, kamyonları vd ile savaş öncesi sınırı aşarak **Polonya**'ya giriyor

2 Nisan - Sovyet ordusu Amerikan tankları, kamyonları vd ile **Romanya**'ya giriyor

9 Mayıs - Sovyet ordusu Sivastopol'u alarak Kırım'ın tamamına sahip oluyor (Sovyetler Birliği'nin içinde)

Mayıs - Roosevelt, Earle'e olumsuz cevap veriyor: "Savaş yakında sona erecek."

Savaş bir yıl daha sürüyor.

Von Papan'ın önerisi kabul edilmiş olsa Kızıl Ordu Polonya ile Romanya'nın ortalarında durdurulmuş olacak. Aşağıdaki ülkeler kurtulacaklar:

⁶⁵ 13 Ağustos 1961'de 24 saatte Doğu Alman ve Rus işçilerle örülen Berlin Duvarı, 3.6 metre yüksekliğinde ve 155 km uzunluğunda idi. Sovyetlerin, Doğu Almanya'da insan gibi yaşamayan Almanların Batı Berlin'e kaçmalarını önlemek için düşündükleri bir önlem idi.

24 Eylül – Sovyet ordusu Amerikan tankları, kamyonları vd ile Yugoslavya’ya giriyor (20 Ekim Belgrat)

6 Ekim - Sovyet ordusu Amerikan tankları, kamyonları vd ile Macaristan’a giriyor

19 Ekim – Sovyet ordusu Amerikan tankları, kamyonları vd ile Doğu Prusya’ya (Doğu Almanya’nın bir bölümü) giriyor

5 Kasım – Sovyet ordusu Amerikan tankları, kamyonları vd ile Budapeşte’ye giriyor⁶⁶

10 Kasım – Arnavutluk’ta komünist ve Sovyet yanlısı Enver Hoca iktidara geliyor

1945

11 Ocak - Sovyet ordusu Amerikan tankları, kamyonları vd ile Varşova’ya giriyor

27 Ocak - Sovyet ordusu **Auschwitz’e** giriyor

4 - 11 Şubat – Yalta Konferansı, Churchill, Roosevelt, Başdanışmanı Harry Hopkins ve Stalin. Bu tarihte Sovyet ordusu Amerikan askeri teçhizatı ve tankları ile Polonya, Romanya, Bulgaristan, Macaristan, Yugoslavya’yı işgal etmiş bulunuyor, Almanya’nın doğusuna (Doğu Almanya) girmek üzere.

30 Mart - Sovyet ordusu Amerikan tankları, kamyonları vd ile Avusturya’ya giriyor (13 Nisan Viyana)

29 Nisan - Sovyet ordusu Amerikan tankları, kamyonları vd ile Berlin’e giriyor

1945 yılının ortalarında, Potsdam Konferansı öncesinde, Müttefikler arasında görüş farklılıkları başlamıştır.

Japonya’da son bilgilere göre atom bombası gereksiz yere patlatılmış ve çok sayıda insanın ölmesine ve sakat vd. kalmasına neden olmuştur.

Sovyetlerin Polonya’da komünist bir rejim oluşturmasına göz yumulmuştur. Daha sonra bu model (küçük komünist partilerinin devleti ele geçirmeleri) diğer demir Perde ülkelerinde de uygulanacaktır. Son ülke 1948 yılında Çekoslovakya olacaktır. Kurtulan tek ülke Avusturya olacaktır, 1955 yılında.

⁶⁶ Churchill, Stalin’e tebrik telgrafı çekiyor

II. Dünya Savaşı ve Sonrasında Türkiye

Sovyetlerin yukarıdaki haritada görüldüğü gibi orta ve doğu Avrupa'da yayılmasına, kerhen de olsa, seyirci kalınmıştır.

ABD Moskova Büyükelçiliği Müsteşarı ve 1946 yılı Şubat ayından itibaren Maslahatgüzarı George Kennan, 22 Şubat 1946'da Bakanlığa gönderdiği Uzun Telgraf (19 sayfa) ile Sovyetler Birliği ve Stalin ile ilgili olarak Washington'un gözlerini açmıştır. Verilen somut mesaj: Sovyet yayılmacılığı sınırlanmalıdır, bkz. EK - 15

Kennan'ın 1947 yılında ilan edilen Truman Doktrinini ilham eden kişi olarak biliniyor. Temmuz 1947'de yazdığı X makale ile ABD'nin 1946 yılında değişmeye başlayan Sovyetler Birliği'ne yönelik politikaları yörengesini bulmuştur.

Kennan'ın Uzun Telgrafından (22 Şubat) çok kısa bir süre sonra İngiltere Ana Muhalefet Partisi lideri Churchill, ABD'de bir konuşma yapmıştır, 5 Mart 1946. Bu konuşmada Churchill ilk kez Demir Perde sözcüklerini telaffuz ederek dünyada yeni bir dönemin başladığına işaret etmiştir.

Sovyet tehdidi karşısında Türkiye'nin endişelerinden de bahseden Churchill'in bu önemli konuşmasının tamamı Türkçeye çevrilmemiş. Önemli bölümlerini için bkz. EK - 16.

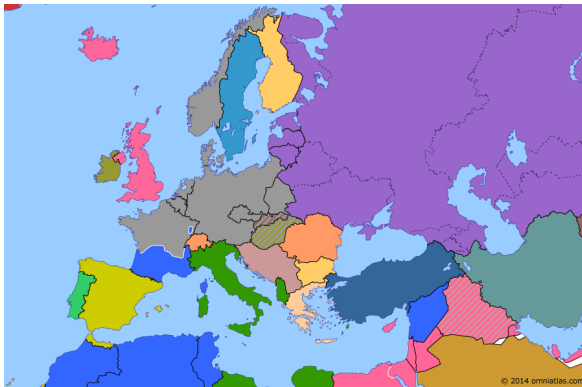
1 Eylül 1939 Savaş başlarken

18 Haziran 1940 Baron von Richter Önerisi

21 Haziran 1941 Hess: **"Barış için geldim"**

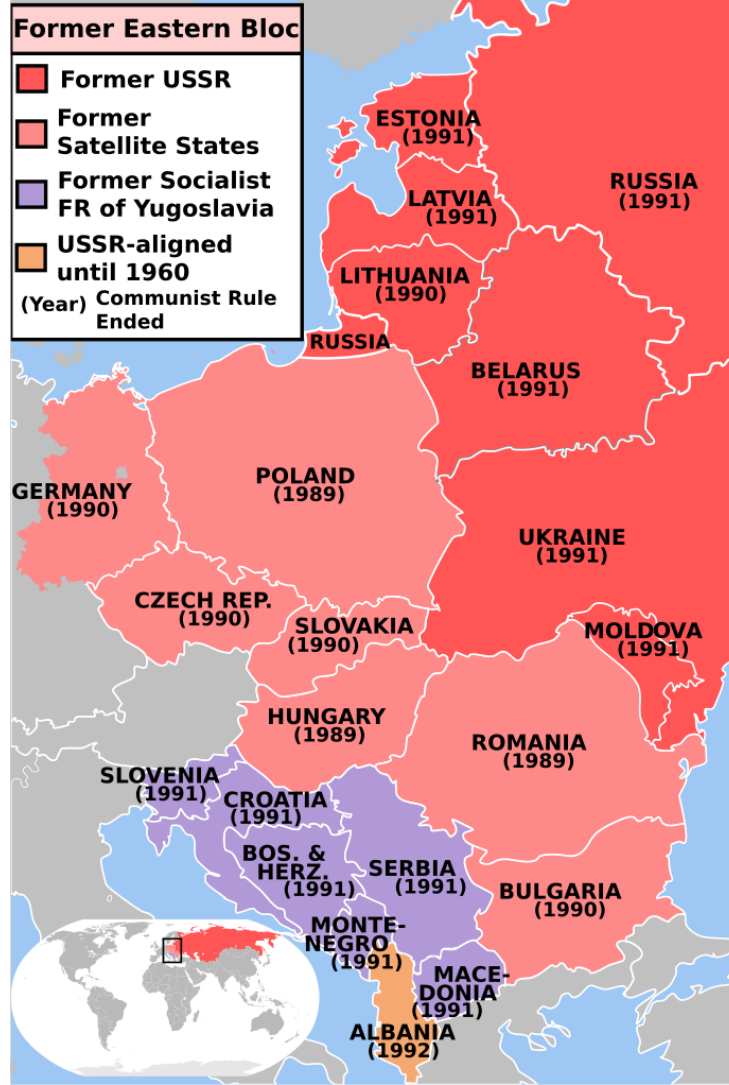
6 Haziran 1944 von Papan – Earle - FDR

Demir perdenin doğusundaki Doğu Almanya, Polonya, Çekoslovakya, Macaristan, Yugoslavya, Arnavutluk ve Bulgaristan'ın 1945 toplam nüfusu 100 milyonun biraz üstünde idi. Bu insanların yaklaşık yarısı 35 yaşın üstünde idi. Onlar Berlin Duvarı yıkıldığında (1989) ve Sovyetler Birliği dağıldığında 80 yaşlarına gelmişlerdi. Demirperde dışındaki dünyanın hür havasını teneffüs edecek durumda değillerdi. Sağlık sorunları ile boğuşuyorlardı. Savaş öncesini ise hatırlamayacak kadar yaşlanmışlardı.

Başka anlatımla 50 milyon insan Sovyet mezalimi dışında bir yaşam nedir bilmeden yaşadı, eğer o yaşam için 'yaşadı' sözcüğü kullanılabilir ise ve bilmeden ayrıldı bu dünyadan EK- 47.

DEMİR PERDE⁶⁷

⁶⁷ Churchill'in bu sözü (Demir Perde) her ne kadar ilk kez 5 Mart 1946 günü söylediği biliniyorsa da Roosevelt'in baş-danışmanın Harry Hopkins, Churchill'in kendisine 1945 yılı Mayıs ayında çektiği bir telgrafta aynı iki sözcüğün yer aldığı açıklanmıştır. Kaynak: *Roosevelt and Hopkins*. Ayrıca, Churchill anılarında, 15 Mayıs 1945 tarihinde Truman'a çektiği telgrafta da Demir Perde konusunu gündeme getirdiğini yazmış ve bu iki sözcüğü kullanmıştır. Fulton konuşması ile ise Demir Perde deyimini dünya kamuoyuna taşınmıştır.

25 Mayıs – Harry Hopkins, Truman'ın özel temsilcisi sıfatı ile, San Francisco'da ABD-SSCB arasında oluşan bir takım sorunları görüşmek üzere Moskova'ya gidiyor.

Hopkins Moskova'da Stalin ve Molotov ile görüşüyor. En hassas konu Polonya. Stalin, Polonya'da Sovyetler Birliği karşıtı bir rejimi kesinlikle kabul etmeyeceklerini söylüyor. Hopkins'in bu konuda şu beyanı 1945 yılı Mayıs ayında ABD'nin hala Roosevelt döneminin Sovyet-Stalin hayranlığı politikasını teyit ediyor:

*“Mr. Hopkins stated that the United States would desire a Poland, friendly to the Soviet Union **and in fact desired to see friendly countries all along the Soviet borders.**”*

(Bay Hopkins, ABD'nin Sovyetler Birliği'ne dost bir Polonya arzuladığını aslında Sovyet sınırlarındaki tüm ülkelerin (Sovyetler Birliğine) dost olduklarını görmek istediğini söyledi.)

Kaynak: Robert Sherwood, *Roosevelt and Hopkins, An Intimate History*, 1950, sayfa 890.

Hopkins, Moskova'da iken Churchill ile telgraf alışverişinde bulunuyor. Churchill bir telgrafta dünyada ilk kez yazmış:

*“In one of these cables, Churchill referred to ‘**The Iron Curtain**’⁷⁰ which had descended over Europe...”*

(Bu telgrafların birinde Churchill Avrupa'ya inen 'Demir Perde'den bahsetti...)”)

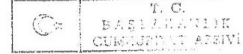
7 Haziran – Sarper-Molotov ikinci görüşmesi. Bu görüşmede Sovyet talepleri, Kars-Ardahan ve Boğazlarda ortak yönetim (üs) olarak Türkiye Büyükelçisine bildirildi.

⁷⁰ Churchill, 21 Haziran 1945 tarihinden birkaç gün önce göndermiş bu telgrafı. Oysa 'Demir Perde' deyiminin yine Churchill tarafından ilk kez ünlü 5 Mart 1946 konuşmasında telaffuz edildiği iddia edilir.

21 Haziran - Bakanlar Kurulu Kararı.

T. C.
BAŞBAKANLIK
MUAMELÂT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Kararlar Müdürlüğü
Karar sayısı
3

Karar

2707 Türk Hava Kurumunca Gipsy uçak motörü yapmak üzere kurulacak olan fabrika için gerekli teçhizat ve malzemenin satın alınmasını ve adı geçen motörlere ait teknik lisans belgelerinin temini için kurum ile İngiltere'de De Havilland firması arasında akdedilen iki sözleşme gereğince İngiltere'de kurulan (Planlama Kurulu)nda 1/Mart/1945 tarihinde baslamak ve 31/Mayıs/1947 tarihinde sona ermek üzere 200 İngiliz lirası safî aylık ücretle Şef olarak kullanılacak J.J.Dziewonski'ye verilecek ücret ve döviz hakkındaki Maliye Bakanlığınının 18/6/1945 tarihli ve 54308/6/4/7090 sayılı yazısı Bakanlar Kurulunca 21/6/1945 tarihinde incelendi:

Adı geçene sözleşme gereğince ayda 200 İngiliz lirası ödemesi, vazife icabı üç aydan fazla bir süre için Türkiye'ye geldiği takdirde kendisine ayda net olarak verilecek 1500 Türk lirasının % 50 sinin döviz olarak harice çıkarmasına izin verilmesi, İngiltere ile İngiltere ve Türkiye dışında yapacağı seyahatler için sözleşmesi gereğince ödenecek gündeliklerle yine sözleşmesine göre verilecek ikramiyeye ait dövizlerin verilmesi kararlaştırılmıştır. 21.6.1945

CUMHURBAŞKANI

Başbakan Adalet Bakanı Milli Savunma Bakanı İçişleri Bakanı Dışişleri Bakanı
Maliye Bakanı Milli Eğitim Bakanı Bayındırlık Bakanı Ekonomi Bakanı Sa. ve So. Y. Bakanı
Gümrük ve Tekel Bakanı Tarım Bakanı Ulaştırma Bakanı Ticaret Bakanı Çalışma Bakanı

30 18 01 02 108 36 20

1945 yılında İngiltere’de ücretler ve fiyatlar: Haftalık ortalama işçi ücreti: 5 Pound, Ford Anglia aile tipi otomobil: 80 – 90 Pound, 2 yatak odalı bahçeli konut: 500 – 600 Pound

THK’nun Etimesut uçak fabrikasında çalışan Polonyalı uçak mühendisi J.J. Dziewonski 200 Sterlin aylık net ücretle kurulacak uçak motoru fabrikasının Planlama Kurulu Başkanı olarak İngiltere’ye gönderiliyor. Bu ücretin çok yüksek olduğunu bu kararı imzalayanlar (İnönü, Saraçoğlu, Saka, Cebesoy, Yücel, Ürgüplü vd) fark edememişler ?

Türk Hava Kurumu, İngiltere’den GYPSY Major motorunun lisansını satın almıştı.

7 Temmuz – Nuri Demirağ, Milli Kalkınma Partisi (MKP) için başvuruyor. 18 Temmuz’da partinin kuruluşu onaylanıyor. MKP, 1930 yılında kurulan ve fesih olan Serbest Fırka’dan sonra kurulan ilk parti. Etkili olmuyor.

17 Temmuz – 2 Ağustos – Potsdam Konferansı, Churchill-Attlee, Truman ve Stalin

30.000 kelimelik —
İsahli ve misalli
**FRANSIZCA – TÜRKÇE
SÖZLÜK**
Kuvvetli bir Türk dil kitabı olacaktır.
Rikah ve Elmanî tercümesi ile ayrı-
ayrılıca 2000 örneklerle beraber
AHMED HAVİD KIRKANT

Cumhuriyet
22 inci yıl Sayı: 7514
İSTANBUL — CAĞALOĞLU
Tüplü ve naklihsiz abone: Cumhuriyet, İstanbul — Posta kutusu: İstanbul No. 338
Yıllık abone ücreti: 2000. Tahvil fiyatı: 2000. İlan ve Matbaa ücreti: 2000-2000

İTİFAKIN YAKININDA KİMİN
İstiklalî birliklik, birlik ve beraberlik
projesi güncel, yeni, çağdaş ve
BÜYÜK İSTİFAK
**GÜLGEDE KALAN
BİR GÜL**
Kuvvetli bir Türk dil kitabı olacaktır.
Rikah ve Elmanî tercümesi ile ayrı-
ayrılıca 2000 örneklerle beraber
AHMED HAVİD KIRKANT

Üçler Konferansında ikinci Toplantı
Almanyanın 20 yıl müddetle işgali projesi görüşüldü
iki Tarafli Konuşmalar
Başkan Truman dün Mr. Churchill ve Mrl. Stalin’i ayrı ayrı ziyaret etti
Mr. Eden Amerika Dış İşleri Bakanı şerefine bir ziyafet verdi, Anglo-Sakson askeri erkânı da şehri gezdiler

Avrupanın Büyük Üçlerden bekledikleri
Japonyanın sulh istediği yalanlandı
New-York 18 (19) — Philadelphia
Üçler konferansı istisnasız devam et-

(19 Temmuz 1945)

26 Temmuz – İngiltere’de seçimler. Churchill büyük farkla kaybediyor. Attlee Başbakan oluyor.

İngiliz seçmenlerinin 1945 yılında Churchill’e “Yeter Artık” demiş olmaları ilginçtir. 1945 yılında İngiltere’nin durumunu *The Spirit of ‘45* o yıl çekilmiş filmlerle gösteriyor. Bkz. Kaynakça.

II. Dünya Savaşı ve Sonrasında Türkiye

Potsdam'da;

Sovyetlerin Boğazlar konusundaki talepleri Dışişleri Bakanlarının Londra'da yapacakları toplantıya ertelendi.

Sovyetlerin Türkiye'den Kars ve Ardahan'ı istemesi konusunda Harry Truman şöyle düşündüğünü anılarında yazmış: "Arazi talepleri ise, bence, Rusya ile Türkiye'nin kendi aralarında halletmeleri gereken bir mesele idi. Nitekim, Stalin de bu husustaki fikrimi benimle paylaşıyordu."⁷¹

Sovyetler Birliği'nin Japonya'ya karşı Pasifik Savaşına katılmasına (Çin, Moğolistan ve Mançurya'da sağladığı tavizler karşılığında) karar verildi. Özellikle ABD'nin Sovyet-Stalin hayranlığı devam ediyordu.

Oysa Ağustos başında Kızıl Ordu şu ülkeleri işgal etmişti, Amerikan tankları ile:

Baltık ülkeleri, Polonya, Doğu Almanya,⁷² Macaristan, Romanya ve Bulgaristan.

Yugoslavya ve Arnavutluk'ta da komünist rejimler (Tito ve Enver Hoca) iktidarı ele geçirmişlerdi.

6 Ağustos - Hiroşima'da atom bombası, yaklaşık 80 bin kişi öldü.

9 Ağustos - Nagasaki atom bombası yaklaşık 40 bin kişi öldü.

2000'li yıllarda yayımlanan kitap ve makalelerde Japonya'nın Atom bombasından birkaç ay önce sartsız teslim hazır olduğunu bildirdiği iddia ediliyor.

⁷¹ Görüldüğü gibi 1945 yılının Temmuz ayında Türkiye yapayalnızdır.

⁷² Çekoslovakya 1948 yılında tamamen Demir Perde ülkesi olacaktır.

(16 Ağustos 1945)

15 Ağustos - Harbin sonu. Türkiye'nin kendini en yalnız hissettiği, Metin Toker'in 'kabus' sözcüğü ile hatırladığı günler ve ULUS'un 'sevinçle kutlanıyor' başlığı...

20 Ağustos - Türkiye, ABD'ye bir nota vererek Boğazlar konusunda görüşlerini soruyor

2 Eylül - Japonya Missouri gemisinde imzalanan bir antlaşma ile teslim oluyor.

İkinci Dünya Savaşı günü gününe, tam 72 ay sonra sona eriyor: 3 Eylül 1939 - 2 Eylül 1945

72 ay süren Savaş'ta, savaşa katılan ülkelerde 72 milyon 250 bin kişi ölüyor/öldürülüyor. (Tablo 2)

Ayda ortalama 1 milyon kişi.

Günde ortalama 33 333 kişi

Saatte ortalama yaklaşık 1 400 kişi.

Dakikada 23 kişi ya da her 29 saniyede 11 kişi. (7 Ocak 2015 günü Paris'teki katliamda 11 kişi katledilmişti)

Bu korkunç tabloyu kısaltmaya uğraşanları kimse dinlememiş.

Türkiye, tek başına, ama dimdik. Kafa tutuyor, Avrupa'nın yarısını yutmuş, gözlerini Boğazlara çevirmiş Stalin'e, "Sana borcumuz yok" diyebilmiştir.

İnönü'nün 1 Kasım TBMM Açış Nutkundan alıntı:

“Dış münasebetlerimizin bugünkü hali şudur: Sovyetlerle aramızdaki Dostluk Antlaşmasının feshi üzerine, yeni esaslarda ve ciddi olarak iyileştirilmiş bir antlaşma yapmak için bütün gayretlerimizi sarf ettik. Bu gayretlerimizin bugünkü neticesini⁷³ biliyorsunuz. Hakikatlerin daha iyi anlaşılacağından, iyi komşuluk hislerinin galebe çalarak, iki memleket arasında iyi münasebetler kurulması ihmalinden ümidimizi kesmiş değiliz. İmkanları daima iyi yürekle karşılayacağız.”

2 Kasım - ABD'nin Boğazlar konusunda Türkiye'ye notası, EK - 12

12 Kasım - Komünist Tito Yugoslava'ya hakim oluyor

20 Kasım -Nürnberg'de savaş suçlusu NAZİ'lerin Duruşmaları başlıyor.

29 Kasım - Federal Yugoslavya devleti kuruluyor. Komünist fakat Moskova'ya mesafeli.

21 Aralık - İngiltere'nin Yeni (İşçi Partisi) Dışişleri Bakanı Ernest Bevin'in Moskova'da Stalin ile görüşmesinde, Stalin; Türkiye ile ilgili taleplerini açıklıyor: Karsa, Ardahan vd. artı Boğazlarda üs ve ortak yönetim. Bu görüşme bir İngiliz Arşiv Belgesinde kaydediliyor: FO 371 / U 10270 / 12⁷⁴

27 Aralık - Kazım Karabekir'in TBMM'de Sovyetlerin Kars ve Ardahan talepleri hakkında konuşması; EK - 13

Aralık 1945

Türk basınında Sovyetlerin Türkiye'den toprak talepleri ile ilgili yayımlanan yazılar:

İzvestiya - Pravda gibi Sovyet gazeteleri, Gürcü profesörlerin Hopa'dan Giresun'a kadar (Giresun dahil) Karadeniz sahillerinin ve hinterlandının Gürcü Toprağı olarak ilan ettikleri hakkında makaleler yayımlıyorlar.

1945 yılı aralık ayında Türk basınında bu konularla ilgili olarak yayımlanan makalelerin bazılarının yazarlarını ve kısa alıntılarla başlıkları aşağıda verilmiştir:

18 Aralık Akşam - Necmeddin Sadak: “Sovyet Rusya'nın Türkiye ile arası neden açıldı? Yazının son cümlesi: “sinirlerimizi hiç bozmuyor, metanetimizi asla kaybetmiyoruz”

20 Aralık Tanin - Hüseyin Cahit Yalçın: “Rusya'nın Türkiye'ye dargınlığı”

⁷³ Sovyet basınında Giresun'a kadar toprak talebi ve Boğazlarda ortak yönetimde Sovyet ısrarı

⁷⁴ Kaynak: Deringil, sayfa 265. Görüşme zaptı için bkz. EK - 14

Bir yorum: "Rusya Türkiye'ye bugünden dargın değildir. Asırlardan beri Türklerin ve Türkiye'nin canına, hürriyet ve istiklaline kastetmiş bir düşman sıfatı ile elinden geleni yapmaktadır."

22 Aralık Ulus - Falih Rıfkı Atay: "Biz bağımsızlığımızdan fedakarlık pahasına bütün Cumhuriyet devrinde hiçbir dostluk satın almadık, almayız"

22 Aralık Tasvir - Cihad Baban: "Hazır ol cenge eğer istersen sulhu salah"

23 Aralık Cumhuriyet - Nadir Nadi: "O metod bize sökmez"

28 Aralık Vakit - Asım Us: "Ermeni ve Gürcü meseleleri Arkasında gizlenen hedef"

Aradan elli küsur yıl geçtikten sonra bir başka gazeteci aynı konuda gerçekleri çarpıtarak şunları yazabilmiştir:

Çetin Altan'ın 16 Ocak 2003 günü "Tarih, Türkiye'ye nanik çekerken..." başlıklı yazısından alıntı:

"... Şimdi soru şudur: Cumhuriyet'in ilk yıllarında Sovyetler'le bu kadar yakınken; nasıl oldu da, 1945'ten sonra, yani 2. Dünya Savaşı sonrasında, Sovyetler'i Türkiye'nin en baş düşmanı olarak görmeye başladık ve ABD'nin Sovyetler'e en yakın uç karakolu olmayı dahi benimseyerek; NATO'nun askeri üsleri dışında, özel askeri üsler verdik Pentagon'a?"

Bu sorunun yanıtı, yeterince kristalleşmemiştir kamuoyunda...

"1921'de Mustafa Kemal, Sovyetler'le 'Moskova Dostluk Paktı'nı imzalamıştı. Ankara adına Yusuf Kemal Tengirşenk'in Moskova'da imzaladığı dostluk antlaşması, 20 yıl süreliydi.

(Yanlış. Molotov'un yenilenmeyeceğini ifade ettiği anlaşma 1921 değil, 1925 anlaşması)

"İsmet İnönü, 2. Dünya Savaşı'na girmemek için, Hitler Almanyası'na karşı epey bir yakınlık gösterirken, Moskova Dostluk Antlaşması'nı unutmuş göründü.

(Doğru değil)

"2. Dünya Savaşı sonunda; Sovyetler de, ABD ve İngiltere ile birlikte Almanya, İtalya ve Japonya'ya karşı galip gelince; İsmet İnönü, Sovyetler'le olan 1921 Dostluk Paktı'nı yeniden uzatmak istedi. O tarihte bu girişimleri, Moskova'daki Büyükelçimiz Selim Sarper yapıyordu.

(Yanlış. 1925 anlaşmasının uzatılması için ihbar tarihine daha vakit vardı. Anlaşmayı uzatmayacaklarını, durup dururken, bildiren Molotov'dur. Sarper girişim mirişim yapmıyordu. Kısa bir süre için Moskova'dan ayrılarak Ankara'ya gelecekti. Molotov kendisini çağırarak anlaşmayı uzatmayacaklarını bildirdi.

Ayrıca 1945 yılı Mart ayında Sovyetler Birliği, Japonya'ya karşı savaşa girmemişti.)

"Stalin ile Molotov'dan yanıt ters geldi: Siz, Hitler'le işbirliği yaparak 1921 antlaşmasına ihanet ettiniz, dendi.

"Ankara, eski dostluk antlaşmasını tazelemek için ısrarını artırıyordu.

(Yanlış. Ankara, son derece sakin bir şekilde anlaşmanın uzatılması için ne istediklerini sordu.)

"Bu kez Stalin'le Molotov: Eğer o kadar ısrar ediyorsanız, dediler, o zaman biz de sınırlarda değişiklik isteriz. Örneğin Kars ve Ardahan'ı kontrolümüz altına almak ve Boğazlarda üs isteriz... Belge, ABD Başkanı 'Truman'ın Anıları'nda Potsdam Konferansı bölümü, 24 Temmuz 1945.

(Potsdam Konferansı Sovyet taleplerine ilişkin resmi belge yoktur. Truman'ın hatıralarına bakacağına ulusal basına bakması gerekirdi)

"Potsdam Konferansı'nda geçen bu konuşmalar Türk kamuoyuna, "Ruslar, Kars'la Ardahan'ı istiyor" diye yansıtıldı.

(Nerdeyse "İstemediler" diyecek!)

"Ve 1947'de Türkiye'de ABD, 'karayolları seferberliğini' başlattı. 1952'de Yunanistan'la birlikte NATO'ya girdik. 1953'te Kore'ye asker gönderdik...

(Karayolları seferberliği ile Kore'ye (1950 yılında!) asker göndermemiz arasındaki ilişkiyi anlamak mümkün değildir. ABD gerçekten yol yapımında Türkiye'ye yardım etmiştir. İnönü'nün bu konuda daha 1941 yılında söylediklerine bakınız: 1 Kasım 1941 konuşması)

"İsmet Paşa ve Menderes, Amerikan arşivlerinden bakabilseydi Türkiye'ye, alacakları kararlar, ola ki çok daha başka türlü olurdu...

(İsmet Paşa da Bayar-Menderes ikilisi de Türkiye'ye hangi açıdan bakacaklarını bilen liderlerdi. Bu açı, İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra, altı ay içinde, Avrupa'nın yarısını yutan Sovyet iştahı karşısında, yukarıda değindiğim gazete yazarlarının baktıkları açı idi. Bu yazıların tümü 1945 sayılı Aralık 1945 tarihli Ayın Tarihi dergisinde mevcuttur)

Erdal İnönü, babasının Boğazlarda ortak yönetim hakkında yorumunu şöyle özetlemiş:

“Boğazları beraber savunacağız, diyorlar. Yani Rus kuvvetleri gelip Boğazlara yerleşecekler. Ondan sonra ‘ortak savunmanın gerekleridir’ diyerek bizden her şeyi isteyecekler. Bunun sonucu bizi füilen Sovyetler Birliği’nin egemenliği altına sokmak olurdu.

“Doğu Avrupa’da, Orta Avrupa’da Kızıl Ordu’nun Almanlardan kurtardığı ülkelerde nasıl bir egemenlik kurmuşlarsa, Türkiye’de de aynı şeyi bu yoldan yapacaklardı.

“Hükümet olarak biz bu istekleri derhal reddettik. Reddetmeye de devam ediyoruz. Tek başımıza da kalsak, ne bir karış toprağımızı kimseye veririz, ne de bir peyk devlet olmayı kabul ederiz. Şerefimizle yaşadık, şerefimizle ölmesini de biliriz. Ama ben inanıyorum ki, bizim kararlılığımız karşısında Sovyetler Birliği açık bir saldırı hareketine girişmeyecektir. Şimdiden savaş içindeki müttefikleri İngiltere ile ABD, Sovyetlerin sınır tanımayan yayılma eğilimlerine karşı tavır almaya başlamışlardır.

“Birliğimiz koruyarak bu tehlikeden de sağ salim kurtulacağımıza, uygarlık ve kalkınma yolunda ilerlemeye devam edeceğimize inancım tamdır.”

Bu konunun devamı olarak Erdal İnönü’den alıntı:

“Dış politikamızı yürütenler⁷⁵de Sovyetlerin gerçek emellerini dünyaya iyi anlatabildiler ve başka yerlerde yaşanan gelişmelerin de ışığında İngiltere ve özellikle ABD, Potsdam Konferansı’ndaki tutumlarını yavaş yavaş bırakıp doğrudan doğruya Türk tezini savunmaya başladılar.”

ABD ve İngiltere; Stalin’in Türkiye hakkında Potsdam Konferansında telaffuz ettiği toprak talepleri ile ilgili olarak, *“Bunları Türkiye ile görüşün”*; Montrö Antlaşması ile ilgili olarak Boğazlarda üs ve ortak yönetim önerileri için ise *“Montrö Antlaşmasının revizyonu konusunda Türkiye’ye bir nota verin”* diyerek Türkiye’yi iyice yalnızlığa itmişlerdir.

İnönü’nün 1 Kasım 1945 günü TBMM Açış Nutkundaki şu cümle yalnızlığa rağmen özgüvenin çok açık bir ifadesidir:

“Açıkça söyleriz ki, Türk topraklarından ve haklarından hiç kimseye verecek bir borcumuz yoktur. Şerefli insanlar olarak yaşayacağız ve şerefli insanlar olarak öleceğiz.”

⁷⁵ Erdal İnönü dış politikamızı yürütenleri şöyle açıklamış:

“Dış politika konularını sofrada babama anlatanlar, en başta Şükrü Saraçoğlu, (önce Dışişleri Bakanı, sonra Başbakan sıfatıyla) olmak üzere; Numan Menemencioğlu (Önce Dışişleri Genel Sekreteri, sonra Bakan olarak), Cevat Açıkalın ve Feridun Cemal Erkin (önce Genel Müdür, sonra Genel Sekreter olarak) ve dış ülkelerdeki büyükelçilerimiz olurlardı.”

1946

5 Ocak - Başkan Truman, Dışişleri Bakanı Byrnes'a bir muhtıra yazıyor ve okuyor. İçinde Türkiye'ye de değinilen muhtıra için bkz. EK - 17.

7 Ocak - Celal Bayar'ın başkanlığında Demokrat Parti kuruluyor. Demokrat Parti kurulduğunda Türkiye uluslararası alanda çok yalnızdı. Sovyet talepleri çok ciddi idi.

Washington'da yeni bir Başkan (Truman) vardı ama hala daha Roosevelt'in Sovyet-Stalin hayranı danışmanları görevde idiler.

Londra'da yeni, sosyalist Başbakan Attlee ise Stalin'e 40 adet Rolls Royce uçak motoru hediye edecek kadar tecrübesizdi. Sovyetler bu motorları kopya ederek (lisans ücreti ödemedi, izin almadan) Kore savaşında Amerikan, İngiliz ve Türk askerlerini öldürecek MİG 15 uçaklarında kullanacaklardı, Bkz. TABLO 4.

(8 Ocak 1946)

22 Şubat - ABD'nin Moskova Büyükelçiliği Maslahatgüzarı George Kennan, Washington'a çok uzun⁷⁶ bir telgraf gönderiyor ve bu telgraf ile Churchill'in 5 Mart konuşması sonunda Washington'un Sovyetler Birliği'ne bakış açısı tamamen kesinlik kazanıyor. Tereddütler dağılıyor.

Kennan, Sovyet yayımlılığında ilk hedefin Türkiye olduğunu vurguluyor.

5 Mart - Churchill'in Fulton-Westminster konuşması ve Demir Perde açıklaması:

⁷⁶ Rivayete göre 8 bin kelime (19 sayfa, özeti EK - 15'de, tamamı CD'de)

"Baltık'taki Stettin'den⁷⁷ Adriyatik'e, Kıtanın üzerine bir demir perde inmiştir.

"Bu çizginin ardında Orta ve Doğu Avrupa'nın kadim devletlerinin başkentleri yatmaktadır. Varşova, Berlin, Prag, Viyana, Budapeşte, Belgrad, Bükreş ve Sofya, tüm bu ünlü şehirler ve çevrelerindeki insanlar Sovyet alanı diye adlandırabileceğim bir yeredirler ve hepsi de, bir şekilde, hem Sovyet etkisine hem de çok yüksek, bazen daha da artan, bir oranda Moskova'nın sultanı altındadır..."

"Tüm bu Doğu Avrupa devletlerinde çok küçük olan Komünist Partiler üye sayılarının çok üzerinde yükselmiş ve güçlenmiştir ve her yerde totaliter bir kontrol kurmayı arzu etmektedir. Polis devletleri her yerde ağır basmaktadır ve Çekoslovakya haricinde gerçek demokrasi kalmamıştır.

"Türkiye bu durumdan çok ciddi bir şekilde endişelenmektedir."

6 Mart - ABD, 1944 yılında vefat etmiş ve naaşı Washington Arlington mezarlığında geçici olarak bekletilmekte olan T.C. Büyükelçisi Erteğün'ün tabutunun Mart ayı sonunda İstanbul'a gönderileceği açıklanıyor. (Kaynak: New York Times, 7.3.1946)

10 Mart - Churchill, ABD Donanma Bakanı Forrestal ile görüşüyor. Missouri'nin gönderileceğinden memnun olduğunu belirtiyor, Missouri ile birlikte Marmara Denizine Amerikan donanmasının çok sayıda savaş gemlerinin de gidiyor olmasının daha iyi olacağını söylüyor. Bu karardan vaz geçilmiş olmasına üzüldüğünü belirtiyor. Konuşmanın kısa bir özeti EK - 7'de.

(14 Mart 1946)

21 Mart -Erteğün'ün tabutu dünyanın en büyük savaş gemisine yükleniyor.

⁷⁷ Stettin, (Bugünkü Lehçe adı: Szczecin) Polonya'nın Baltık Denizi'nde en batı limanı. Churchill nedense Sovyet işgalindeki daha sonra Doğu Almanya olacak bölgeyi Demir Perdenin dışında tutuyor. Oysa Doğu Almanya Sovyetler Birliği'nin en yandaş, Komünist Parti üyesi en yüksek olan ülke olacaktır.

22 Mart - Missouri, 5 Nisan günü İstanbul'a varmak üzere hareket ediyor.

5 Nisan - Missouri savaş gemisi İstanbul'a geliyor. Bir gün sonra Başkan Truman Şikago'da Türkiye'yi de ilgilendiren önemli bir konuşma yapıyor, Bkz. EK - 17.

1946 5 Nisan / April 5
Missouri Zırhlısı'nın İstanbul Ziyareti Hatıra Pulları
Commemorative Stamps for the U.S.S. Missouri Visit to Istanbul

[11½] 150.000

↳ Tipografi *Typography*

↳ Güzel Sanatlar Matbaası Ankara

↳ 50lik tabakalar *Sheets of 50*

TÜRKİYE POSTALARI 9
KURUŞ
MISSOURI
İSTANBUL ZİYARETİ
5. NİSAN 1946
GÜZEL SANATLAR MATBAASI ANKARA

1536
Kırlı Mor *Dull Violet*

TÜRKİYE POSTALARI 10
KURUŞ
MISSOURI
İSTANBUL ZİYARETİ
5. NİSAN 1946
GÜZEL SANATLAR MATBAASI ANKARA

1537
Lacivert *Indigo-Blue*

TÜRKİYE POSTALARI 27½
KURUŞ
MISSOURI
İSTANBUL ZİYARETİ
5. NİSAN 1946
GÜZEL SANATLAR MATBAASI ANKARA

1538
Zeytuni Yeşil *Olive-Green*

Truman gemiyi göndermiş, İnönü pulları bastırmış

II. Dünya Savaşı ve Sonrasında Türkiye

(6 Nisan 1945)

Başkan Truman'ın kişisel temsilcisi Büyükelçi, A. W. Weddell'in getirdiği mesajda

"Missouri ile Türkiye'ye memleketlerimiz arasındaki büyük dostluğu sembolize etmek üzere geldik." Kennan'ın telgrafı ile Churchill'in Fulton konuşmasının izleri çok belirgin. Truman, bu gemi ve mesaj ile Stalin'e *"DUR"* diyor.

(6 Nisan 1946)

Erdal İnönü bu olay hakkında şöyle yazmış:

“Bu haber duyulduğunda babam sofrada,

*‘Münir Bey bütün hayatında Türkiye’ye hizmet etti. Şimdi öldükten sonra da hizmete devam ediyor’
demmişti.”*

(7 Nisan 1946)

İnönü: *“Amerikan donanmasına mensup gemiler bize ne kadar yakın bulunursa, o kadar iyi olur”*

II. Dünya Savaşı ve Sonrasında Türkiye

(7 Nisan 1946)

Missouri ve Yavuz

Özellikler	Missouri	Yavuz (Goeben)
Yapım Yılı	1944	1909
Toplam Ağırlık bin ton	45	25
Uzunluk metre	270	186
Eni metre	33	
Hızı km/st	61	47
Mürettebat (subay + er)	2 700	43 subay – 1 010 er

NOT: Goeben'in 1909 yılında, Missouri'nin ise teknolojinin hızla geliştiği 35 yıl sonra yapıldığı dik-kate alındığında iki gemi arasında dağlar kadar fark olmadığı görülmektedir.

(8 Mayıs 1946)

8 Mayıs – ABD'ye 100 milyon Ödünç Verme ve Kiralama borcumuzu (Savaşta gönderilen askeri malzeme) 4.5 milyon dolar ödeyerek tasfiye ettik, EK – 18.

21 Temmuz – Türkiye'de genel seçimler. 'Açık Oy – Gizli Tasnif' yöntemi ile yapılan bu seçimlerde çok ciddi ölçüde yolsuzluk yapıldığı gerekçesi ile itirazlar oldu. DP ancak 66 milletvekilliği kazandı.

6 Ağustos – Yeni Başbakan asker kökenli, sert mizaçlı, Recep Peker⁷⁸ hükümeti kurdu.

7 Ağustos – Sovyetler Birliği Türkiye'ye Boğazlar ile ilgili notasını (nihayet⁷⁹) veriyor

⁷⁸ Sovyetlere mesaj: Yumuşama ya da taviz yok.

⁷⁹ 19 Mart 1945 günü Molotov Selim Sarper'e 1925 Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşmasının feshini bildirmiş, 19 Haziran 1945 günü de sözlü olarak Boğazlarda üs ve ortak yönetim ayrıca Doğu Anadolu'da toprak istemişti. Konu Potsdam'da görüşülmüş, 1945 yılında Türkiye, İngiltere ve ABD arasında tartışılmış, nota alışverişlerine konu olmuştu.

14 Ağustos – Recep Peker hükümetinin programı Meclis’te okundu, görüşüldü ve güvenoyu aldı. Programda on yıl içinde 20 bin kilometre karayolu yapımı⁸⁰ öngörülmüştü.

22 Ağustos – Türkiye, Sovyet notasına cevap veriyor

(23 Ağustos 1946)

(24 Ağustos 1946)

⁸⁰ Sovyetler nedense Türkiye'ye verdikleri bu ilk notayı (gelişmeleri, yeni hükümeti, bekleyerek ?) geciktirmişlerdi. Bu, Truman Doktrini kapsamında ABD'nin Türkiye'ye vereceği 100 milyon doların 5 milyonu ile karayolu yapımı- nı planlayan Amerikalı Hiltz'in öngöreceği 22 bin km yeni karayolu hedefi ile aynı idi.

Ekmeğin 1942 yılından beri karne ile dağıtılmasına son veriliyor. 1947 yılında karne sistemi yok ama buğday üretimi 3 246 bin ton.1942 yılında 4 263 bin ton idi !

Başbakan Saraçoğlu'nun 12 Aralık1945 günü yaptığı açıklamadan (EK - 10) 1945 yılına 900 bin ton hububat stoku ile girildiğini ve yıl içinde 200 bin eksilmesine rağmen 12.12.1945'de stokun hala daha 700 bin ton olduğu anlaşılıyor.

Dış politikada bu kadar başarılı olan Saraçoğlu Hükümeti'nin ekmeğin dağıtım işinde bu kadar başarısız olmasını anlamak çok zor.

(29 Eylül 1946)

111

46

23 Üçüncü yıl Sayı: 7946

KURUCUSU: YAKUP NADİ

Yayıncı ve Sorumlu Müdür: CUMHURİYET İNKILAP KİTAPLARI PAZARI
Tehrikatı: Üsküdar Sarrafı Numarası: 2036 Pa. İstasyon: 1429. Mithatpaşa 1429.

Pazaritesi 30 Eylül 1946

Yeni çıkan 56 sayılı
RADYO
MECMUASINI
Bu kere şüphesiz -Aşık İsmail
yazdığı abartı- dış dünyaya çıkarak
bu kitabı okuyun! Herkes için yararlı
bir kitaptır.
İnkılap Kitapları, Mithatpaşa İstasyon
Kısmında Bulunmaktadır. 111221

Resad Nuri GÜNTEKİN
MİSKİMLER
TEKKESİ
Kıyah İnkılap Kitapları
Mithatpaşa İstasyon Kısmında
İNKILAP KİTAPLARI

**Sovyet notasına hükümetimizin cevabı
yakında Moskovaya bildirilecek**

**Türkiye, Boğazların müşterek
müdafaasını reddediyor**

**Fransız Kurucu Meclisi
anayasayı kabul etti**

**İngiltere ile Amerika arasında müzakereler
Washington ve Londra, Türkiyeyi sıkı
bir surette destekleyecekler**

Meclis şiddetli münakaşalar arasında
Cezayir Müslüman sayılarıyla Fransız
sayıların arasında dövüşmeler oldu

(30 Eylül 1946)

NÜRNBERG ASKERİ MAHKEMEDE SANIKLAR

1 Ekim - Nürnberg mahkemesinde kararlar açıklandı:

12 Ölüm cezası. Göring intihar etti. 11 kişinin cezası idam edilmek suretiyle infaz edildi.

Ömür boyu hapis cezası: 3 kişi. Üçü de öldü. En son, 93 yaşında iken 1987 yılında, Hess öldü, intihar etti/öldürüldü?)

20 yıl hapis cezası: 2 kişi

15 yıl hapis cezası: 1 kişi

10 yıl hapis cezası: 1 kişi

II. Dünya Savaşı ve Sonrasında Türkiye

Kararlardan önce intihar: 1 kişi

Beraat: 3 kişi (von Papen, Schacht ve Goebbles'in Radyo Müdürü Fritzsche)

Hasta olduğu için yargılanmayan: Gustav Krupp von Bohlen und Halbach (Tankları üreten fabrikaların sahibi)

Toplam sanık sayısı: 24

1 Kasım - İnönü'nün TBMM Açış Nutkundan alıntı:

"Hep beraber, hükümleriyle bağlı olduğumuz Birleşmiş Milletler Antlaşmasınının toprak bütünlüğü ve egemenlik hakları kayıtlarına riayet edildikçe, Sovyetler Birliği ile aramızdaki münasebetlerin düzeltilmesine ve iyileşmesine hiçbir engel olmamak lazımdır.

"Sovyetler Birliği ile, dostça ve emniyetle iki komşu olarak münasebette bulunmak, ciddi ve samimi arzumuzdur."

1947

12 Mart - Truman Doktrini. Truman, Kongre'den Yunanistan ve Türkiye'ye askeri yardım yapmak üzere 400 milyon dolar harcama yetkisi istiyor. Konuşmasında; Yunanistan'da komünistlerin terör faaliyetlerinden, Polonya, Romanya ve Bulgaristan'da yaşayan insanlara baskı yapıldığından ve genel olarak Yalta 'da mutabık kalınan hususlara aykırı olarak davranıldığından bahsediyor ama bir tek defa bile bunları yapan ve yaptırının Sovyetler Birliği olduğuna denilmiyor. **Sovyetler Birliği'nin adı geçmiyor.**

22 Nisan - Kongre, Truman'ın talep ettiği yetkiyi kabul ediyor.

13 Mart 1947	23 Nisan 1947

önünün Amerikan Milletine Mesa
Amerikan yardımı, cihan sulhunun devam ve teyidi uğrunda kendisine düşen azim rolü tamamen benimsediğini gösteren ümidlerle dolu bir işaretir

(24 Mayıs 1947)

2 Mayıs - Amerikan filosu İstanbul'da

Dost Amerikan filosu hararetle karşılandı
Amiral Biery'nin "Son Posta,,ya beyanâtı
Samimî bir dostluğun nişanesi olarak sahillerinizi selâmlarız

(3 Mayıs 1947)

5 Haziran - ABD, Marshall Planı'nı açıklıyor. Avrupa'da savaşa giren ülkelere yardım yapılacaktır. Bu aşamada Türkiye kapsam dışı.

Türkiye, Marshall Planı'ndan yararlanmak için çok ısrar ediyor. Acilen gerekli enerji, altyapı ve sanayi yatırımları kaynaklarının yetersizliğini ileri sürüyor, Marshall Planı kapsamına alınmasını istiyor. Örneğin, Peker Hükümetinin programında 20 bin kilometre yeni kara yolu yapımı var.

12 Temmuz - ABD ile Türkiye arasında, Truman Doktrini kapsamında, 'Türkiye'ye Yapılacak Askeri Malzeme için yardım hakkında antlaşma imzalanıyor.

12 Temmuz - Paris'te aralarında Türkiye'nin bulunduğu 16 ülke Marshall Planı ile ilgili ilk toplantıyı yapıyorlar. Avrupa'nı komünist ülkeleri kapsam dışı. Bu, Soğuk Savaşın başlangıcı olarak kabul ediliyor.

PAZAR 13 TEMMUZ 1947

KIZILCAHAMAM - Belediyesinden
Halkın yararına hizmetler
KIZILAY
Büyük Eyalet Piyangosu

ULUS

ADIMIZ ANDIMIZDIR

Dışişleri Bakanı Hasan Saka ve Büyükelçi Edwin C. Wilson tarafında

Türk - Amerikan anlaşması imzalandı

İki memleket münasebetlerinde

Bu anlaşma ile yeni ve mesut bir devir açılıyor

(13 Temmuz 947)

Türkiye bu antlaşma kapsamında 100 milyon dolar askeri teçhizat, gemi ve uçak alıyor. 1948 yılında ABD'nin askeri malzeme yardımı Foreign Assistance Act kapsamına alınıyor ve ikinci dilim olarak 95 milyon dolarlık malzeme alınıyor. NATO kurulduktan sonra ABD üye ülkelere ve Türkiye'ye ile Yunanistan'a Mutual Defense Assistance Act kapsamında askeri malzeme yardım yapacaktır.

RESMİ 15 EYLÜL 1947

KIZILAY
Büyük Eyalet Piyangosu

ULUS

ADIMIZ ANDIMIZDIR

İNÖNÜ'NÜN MAKALESİ

Cumhurbaşkanımız, Türkiye'yi ilgilendiren on yıllık siyasi olaylara dair yazdığı önemli bir makalede memleketimizin son dünya savaşında müttefikler davasına olan büyük yardımını da bilhassa helirtti

İkinci Cihan Savaşında

Türkler, Stalingrad ve Elâlemeyn muharebeleri kazanıncaya kadar ve Kuzey Afrika, Birleşik Amerika tarafından işgal olununcaya kadar, Ortasark yolunu kapalı tutmağa muvaffak olmuşlardır

İNÖNÜ diyor ki :
Türkiye, barışa, gelecekte ciddi hizmetler yapacağına inanıyor

Cumhurbaşkanı Erzurum'da coşkun sevgi tezahürleri ile karşılandı

Güven yolunda bir gelişme

Prens Abdülilâh Türk - Irak dostluğunu övdü

Gi. Marshall'ın dünkü nu'ku

İç posthizmet bülgeğ helitir

Diş politikâ

Emami hilgiler

BACIMIZDIR Ahmet Emin YALMAN VATAN NEVİ Cepişi: 3000 Paraat Sakap: 30 - 32 Tefefon: 24136 ve 25977 Tef. VATAN İst.	SALI 3 ŞUBAT 1948	VATAN Yıl: 8 - Sayı: 2402 «EGRIYE EGRI - DOGRUYA DOGRU» Fiyatı: 10 Kuruş	KISASI ENBIYA PEYGAMBERLER TARİHİ Zeki Mevlâ Nâsiri ve Tâsi Risâli telifinde Ahmed Cevdet Paşanın emriyle müterâkib müterâkib olarak bu eser emirî müterâkib müterâkib olarak Her kütüphanede ve her evde bulunması lâzımdır. Okunmasını ehemmiyetle tavsiye ederiz. EMİT takımı emirî müterâkib müterâkib olarak YENİ SAHNE KÜTÜPHANESİ

Amerikan yardımı ve Türkiye

Dışişleri Bakanı, Mecliste izahat verdi

Kredi temini için ümit kesilmedi

Dışişleri Bakanı, yardımın şekli hakkında henüz kati bir karar

Amerikan heyeti başkanı Vaşingtona dâvet edildi

Hava Heyeti Başkanı da gidiyor

(3 Şubat 1948)

Marshall Planı'ndan hibe ve kredi olarak yararlanmamız konusu basını aylarca meşgul etmişti. Özellikle Vatan Gazetesi konuyu sık sık işliyordu.

BACIMIZDIR Ahmet Emin YALMAN VATAN NEVİ Cepişi: 3000 Paraat Sakap: 30 - 32 Tefefon: 24136 ve 25977 Tef. VATAN İst.	Cumartesi 7 ŞUBAT 1948	VATAN Yıl: 8 - Sayı: 2406 «EGRIYE EGRI - DOGRUYA DOGRU» Fiyatı: 10 Kuruş	Dr. MEHMET RÜLEY İÇ HASTALIKLARINDA DİYETLE TEDAVİ Yeni 3 üncü baskı, 200 sahife, 2048 Şişli 4 üncü baskı, 2048 sahife Tıbbî tedavî kadar bir önemi olan diyetle tedavi, modern tıbbî tedavî ile beraber insan hayatını kurtarıcıdır. Bu kitapta yazılanlar sadece bilimsel değil, aynı zamanda pratik bilgilerdir. KAYITLI KİTAPTEYİ İSTENİRSİNİZ

Türkiye, Sovyet tazyiki altındadır

Türkiyeye yardım hakkında Amerikan hariciyesinin yayınladığı vesika

Sovyet Rusyanın, Boğazları kontrol talebi ve Doğu İlleri üzerindeki iddiaları silâhlı bir ihtilâfa tahavvül edebilir

Amerikan bankalarında Türklere ait 152 milyon dolarlık mevduat

Bu kaçak paraların mikdarıyla sahiplerinin edvamları açıklanmaktadır

Türkiyeye yardım tahsisatına ilâve

(7 Şubat 1948)

Derinlerle muvazir dâhilinde
devrin müessesesi

**PERMANANT
NAKİNELERİ**
Bu nakilata ihtiyacı olanlar için
Gözetim Kurulu Başkanlığı No. 10/25
AHMET VELİ MENGER
müessesesi

Cumhuriyet

24 Üçüncü Yılı Sayı : 8439

KURUCUSU: YUNUS NADI
Ticari ve sivil hukuk Kanunlarına Göre Kurulmuş ve Kayıtlıdır. No: 258. Tic. Sic. No: 2522. Kuruluş: 1924

Perşembe 12 Şubat 1948

**TANRI
BUYRUĞU**
Bu gazete, Türkiye Cumhuriyeti'nin
Devletinin bir parçasıdır. Her
kimsenin bu gazete için bir
kopyasını bulması ve okuması
bir vazife ve bir hak gibidir.
Bu gazete, Tanrı'nın
bu dünyaya gönderdiği
bir mesajdır.
AHMET HALİP

Hava kuvvetlerimizin takviyesi kararlaştı

125 milyonluk yeni Amerikan
yardımının yarısı buna ayrılacak

*Geri kalan para da müsavi miktarlarda kara, deniz
kuvvetleri ve harb silâhları fabrikalarına harcanacak*

Demokrat Partide çıkan ihtilâf bertaraf edildi

Nesredilen tebliğ, Grupla Genel İdare
Kurulu arasındaki hadisenin hukuki bir
mütaleadan ileri geldiğini bildiriyor

Grupla yeni bir seçim yapıldı, Fuad Hulusi Demirelli gen-
el başkanlığa getirildi, buna mukabil Nuri Köni seçilmedi

(17 Şubat 1948)

BASKINARISI
Ahmet Emin YALMAN
YALANCI
Cemal NALIN
Talebi 24/25 ve 26/27
Talebi 24/25 ve 26/27
Talebi 24/25 ve 26/27

SALI
23
MART
1948

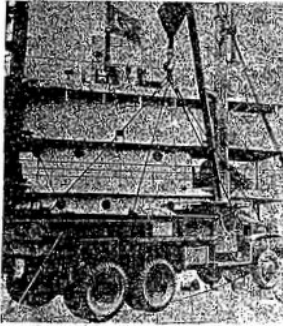
VATAN

Yıl : 8 - Sayı : 2451

EGE
KUVVET ŞURUBU
Genel müfettiş, cemaat bilimi,
da, dermansızlık ve diğer sair
hususlarda müfettişlik bir kuruma
gibi kurulmuştur.
T. E. E. Kurumu Başkanlığı

ECRIYE ECRI - DOGRUYA DOGRU. Fiyatı : 10 Kuruş

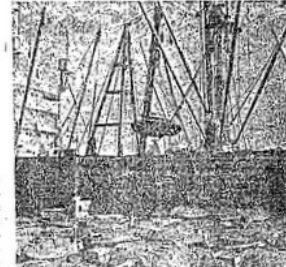
Türkiye, Marshall plânından kredi ile yardım görebilecek

Vaşingtondaki müzakerelerde
İlk devreye ait ihtiyaçlar
muvakkaten tesbit ediliyor

Ankara, 22 (A. A.) — Amerika Dışişleri
Bakanlığı ile Marshall plânına ilişkin eden
memleketler arasında gayet resmi müzake-
reler yapılmakta olduğu haber alınmıştır.
Bu müzakerelerin mevzuu, Avrupa İktisadi
ve programının ilk devresine ilişkin ihtiyaç-
ların muvakkaten tesbit edilmesidir.

rubur bu suretle elde edilecek malîyat, in-
süvâdi işbirliği kanununu gerektirince tayin edi-
lerek olan idarî ve idarî programı teşvik
hususunda zaman kazanmasını müvakkat
ihtiyaçların bu görüşmelerden tesbit edil-
miş gibidir. Türkiye, Marshall plânından pa-
sin nara müvakkilen değil, kredi ile yar-

(23 Mart 1948)

4 Temmuz – Türkiye ile ABD arasında Türkiye'nin Marshall Planı'na dahil edilmesine ilişkin antlaşma imzalanıyor. İlk aşamada Türkiye 10 milyon dolar hibe alıyor.

Antlaşmayı, ABD Büyükelçisi Wilson ile Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak imzalıyor.

İki binli yıllarda ABD'nin Marshall Planı ile bilinçli olarak Türkiye'nin sanayileşmesini engellediği iddia ediliyor. Bu tür iddialar içeren kitapları Türkiye İş Banası Kültür Yayınları yayımlıyor.

Örnek 1 – İsmail Yavuz'un *Mustafa Kemal'in Uçakları* (2 Baskı):

"Atatürk'ün söylemleri maalesef en yakın silah arkadaşları tarafından göz ardı edilmiş, Türkiye'nin **hiç ihtiyacı olmadığı halde**, 1947 yılında ABD ile Marshall yardımı adı altında anlaşma yapılarak Türkiye farkında olmadan bağımlı hale getirilmiştir." (Sayfa 213)

Örnek 2 – Osman Yalçın'ın *Türk Hava Harp Sanayii Tarihi*

"Marshall Planı uygulama sahasında Türk Hava Kurumu Uçak ve Uçak Motor fabrikalarını etüt etmek için 1952 yılında Amerikalı iki uzman 12 000 Amerikan doları bedelle Türkiye'ye getirilmiştir.⁸¹ O gün için çok doğal ve önemsiz olan bu gelişmeler ileri anlatılacağı gibi Türkiye'nin savunma sanayii açısından iflâsı olmuştur. Nitekim yabancı uzmanların tavsiyesiyle Türk Hava Kurumu'nun Uçak ve Uçak Motor Fabrikaları 18 Haziran 1952 tarihinde MKEK'e devredilmiştir. Bu tesisler 1954 yılında Minneapolis-Moline şirketine traktör fabrikası haline getirilmiştir."⁸²

(5 Temmuz 1948)

⁸¹ Yazar bu bilgilerin kaynağını TBMM Kütüphanesi olarak vermiştir. TBMM Kütüphanesi yazılı olarak bu bilgilerin doğru olmadığını bildirmiştir.

⁸² MKEK, uçak fabrikasında 1955 yılı sonuna kadar uçak üretmiştir. Ancak Türk Hava Kurumu'ndan (THK) devir alınan prototip, THK - 15, 1936 model bir İngiliz eğitim çağının kopyası idi. Saatte 210 km hızı vardı. Oysa Türk Hava Kuvvetleri pilotları 1951 yılından beri jet uçaklarla eğitim görüyor ve uçuyorlardı. Bu nedenle THK - 15'e dayalı MKEK UĞUR uçağının üretimi 1955 yılı sonunda durduruldu.

Traktör fabrikasına dönen fabrika THK'nun motor fabrikası idi. 1948 yılında üretime geçmişti. Sadece 30 adet motor montajı yapabiliyordu.

Başbakanlık Umumi Murakabe Heyetininin 1948 yılı sonu itibarı THK uçak ve uçak motoru fabrikası hakkında iki ayrıntılı raporu vardır. Uçak fabrikası hakkındaki rapor 50, uçak motoru fabrikası hakkındaki rapor ise 40 sayfadır. Her iki rapor da her iki fabrikanın bir an önce THK'dan alınarak yeni oluşturulmakta olan MKEK'na devir edilmesini öngörmüştür. Devir kararı 2 yıl tartışıldıktan sonra alınmış, THK Genel Kurulu kararı olarak 1952 yılında kesinleşmiştir.

1949

28 Mart - Türkiye İsrail'i tanıyan tek Müslüman ülke olacak. NATO kurulurken üye ülkelerde Komünist Partiler geriliyorlar. Demir Perde arkasında ise oyları % 99 !

(29 Mart 1949)

4 Nisan - ABD, Kanada ve İngiltere ile 9 Avrupa ülkesi NATO'yu kuruyorlar.

(5 Nisan 1949)

5 Mayıs - Avrupa Konseyi Statüsü imzalanıyor. Türkiye 6 Ağustos'ta katılıyor.

13 Haziran - Türkiye, İngiltere ve Fransa'da 19 Ekim 1939 tarihli 'Karşılıklı Yardım Antlaşması' ve eklerinin halen yürürlükte olduğu resmen açıklanıyor. Bu, NATO üyesi olmayan Türkiye'nin herhangi bir saldırı karşısında İngiltere ve Fransa ile bir ittifak ilişkisinin bulunduğu ilanı olarak algılanmıştır. Türkiye NATO üyesi olduktan sonra bu antlaşma yürürlükte kalmakla birlikte varoluş nedenini yitirmiştir

II. Dünya Savaşı ve Sonrasında Türkiye

(12 Aralık 1949)

Avrupa Konseyi üyesi Türkiye'de 'Açlık ve Sefalet' Başbakan Yardımcısı Erim'i ağlatmış.

1950

14 Mayıs - Genel Seçimler. DP % 55 .2 oy ile 408 milletvekilliği kazanıyor. CHP, % 39.6 oy ile 69 milletvekilliği alıyor.⁸³

22 Mayıs - Celal Bayar Cumhurbaşkanı, Adnan Menderes Başbakan oluyor.

(26 Haziran 1950)

⁸³ Ekseriyet sistemine dayalı seçim kanunu değişikliği çoğunluktaki CHP milletvekillerinin oyları ile gerçekleşmişti

28 Haziran – Birleşmiş Milletler (BM) Genel Sekreteri bir telgrafla Kore’de patlak veren savaş hakkında bilgi veriyor Türkiye’den Kurucu Üye sıfatı ile “barışın iadesini ve açıkça tecavüze uğramış bir devletin egemenlik haklarının korunması” için yardım istiyor.

30 Haziran – Türkiye olumlu cevap veriyor.

14 Temmuz – Genel Sekreter telgrafla üyelere⁸⁴ askeri yardım istiyor.

25 Temmuz – Türkiye Kore’ye 4 500 kişilik takviyeli bir tugay göndermek kararını alıyor ve BM’e bildiriyor.

(26 Temmuz 1950)

2 Ağustos – NATO üyeliği için ikinci başvurumuz. 16 Eylülde reddedildi.

⁸⁴ O tarihte 50 üye var. Sovyetler Birliği, Belarus ve Ukrayna ayrı ayrı BM üyeleri idiler – Potsdam’da Stalin’in dayatması sonucu kopardığı tavize dayalı olarak

17 Ekim - Türk Tugay'ı Kore'de

28 - 30 Kasım - Kunuri Muharebeleri. Kunuri Muharebeleri'nden sonra ABD ve İngiliz generallerinin açıklamaları ve Amerikan medyasında yayımlanan yazıların başlıklarının tamamı EK - 31'de verilmiştir.

(29 Kasım 1950)

Kunuri Muharebelerinden sonra Türk Tugayı için yazılanlar ve söylenenler bugün unutuldu, bir örnek.⁸⁵

Washington Tribune Gazetesi:

“Ateş hattında 4 500 asker mucize yarattı. Türklerin fedakarlıklarını ebediyen hatırlayacağız.”

1951

(24 Mayıs 1951)

Türkiye'nin üyeliği kolay olmamış, Avrupa devletleri uzun süre karşı çıkmışlardı.

⁸⁵ Bkz EK - 31

17 Ekim – Türkiye ve Yunanistan NATO'ya davet olurlar.

3 ve 30 Kasım – Sovyetler Birliğinin Türkiye'ye notası: NATO Girmeyin. Türkiye 12 Kasım günü cevap veriyor. İkinci notaya cevap verilmeye gerek görülüyor, EK - 33

1952

18 Şubat – TBMM, Türkiye'nin NATO üyeliğini ittifakla onaylıyor.

Türkiye, böylelikle güvenliği ile ilgili olarak; ATATÜRK'ün 17 Eylül 1938 günü Başbakan Bayar ve Afetinan'a söylediği şu sözde (bkz. sayfa 15) *“Dünya bir harbe doğru gitmektedir. Bu ateşin içinde bizim memleketimiz kritik anlar geçirebilir. İttifaklarımız henüz kökleşmedi...”* çok gerçekçi olarak belirttiği gibi ve özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın başından beri arzu ettiği hedefine, **en uygun bir şekilde ulaşmış oluyordu.**

1938 yılında NATO kimsenin aklına gelememişti ama 30.1.1943 günü T.C. Başbakanı Saraçoğlu, Churchill ile konuşurken Demir Perdeyi de NATO'yu da düşünmüştü:

“Saraçoğlu, daha somut bir şey⁸⁶ aradığını, bütün Avrupa'nın Slavlar ve komünistlerle dolu olduğunu, Almanya'nın yenildiği takdirde bütün mağlup ülkelerin Bolşevik ve Slav olacağını⁸⁷ söyledi.” (Kaynak: Britanya Savaş Kabinesi, Adana Konferansı, Başbakan'ın Notu, W.P. (43) 64, 13 Şubat 1943)

(19 Şubat 1952)

Türkiye'nin NATO üyeliği TBMM'nin ittifakı ile alınmış milli dış politika eseridir.

⁸⁶ NATO

⁸⁷ Demir Perde

ELNA **Cumhuriyet** **ZENITH SPORTO**

28 inci yıl sayı : 10.077 KURUCUSU: YUSUF K. NAKI Salı 19 Ağustos 1952

İzmir şehri, NATO'nun Güney Doğu Karargâhı oldu

Resmî bir tebliğ, General Ridgvay'ın bu şehri seçmiş olduğunu bildiriyor

Koramiral Altınca Selânikte

Deniz Kuvvetleri Komutanımız dün Yunanistan ziyaretine gitti

Moskova'da Rus - Çin konferansı başladı

Çinde bulunan Rus kontrolü altındaki üslerin ve Mançurya demiryolunun müzakere mevzuu olması bekleniyor

(19 Ağustos 1952)

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Giriş bölümünde de belirttiğim gibi İkinci Dünya Savaşında Türkiye'nin Dış Politikasının eksik ya da yanlış bir yanı yoktur. Bu politikanın neden doğru olduğunu, mimarları arasında ilk sıraları işgal edenler çeşitli tarihlerde ve fırsatlarda anlatmış ve yazmışlardır:

- İsmet İnönü, 1946 yılının ikinci yarısında Britannica için yazdığı 'İnönü Makalesi' (EK - 28)
- Şükrü Saraçoğlu, 11 Mayıs 1945'de TBMM'de konuşması ve 12 Aralık 1945'de Yerli Malları Haftası Açış Nutku (EK -10)
- Numan Menemencioğlu, Genelgeler (EK - 38 ila 46)
- Feridun Cemal Erkin, beş ciltlik anılarında

Savaşın sonunda Türkiye'nin durumunu Büyükelçi Kunalalp çok doğru özetlemiştir:

"Yalta Konferansı zamanındaki siyasi konjonktür Türkiye aleyhine idi. Başka türlü olamazdı. Bu, bir nevi doğal yasadır. Batı devletleri ile Rusya'nın arası açıldı mı, Türkiye'nin yıldızı parlar, kapandı mı, söner. Kırım harbinden beri bu hep böyledir.

"Hem Tahran'da hem Yalta'da konjonktür Türkiye aleyhine idi. Türkiye izole idi.

"Harbe girmedeği için İngiltere ona muğber (kırgın) idi."⁸⁸

"Amerika ilgisiz idi.

"Rusya'nın emelleri de malumdu.

"Kurulmakta olan Birleşmiş Milletler Teşkilatı'na girmesi bundan dolayı bir zaruret idi. Girmeseydi izolasyonu daha da artacak idi."⁸⁹

"Daha sonra konjonktür değişti, Türkiye lehine. Batı'nın Rusya ile ilişkilerinde çatlaklar peyda oldu."⁹⁰

Bu kitapta, **bir solukta okunmak üzere**, Savaş'ta yaşanan olaylar görsellerle hatırlatılarak, Türkiye'nin dış politikasının gelişimi anlatılmakta, Ekler ve Tablolarla bu politikanın doğruluğu, başka türlü olamayacağı, belgelenmektedir

⁸⁸ O kadar ki, 9 Ekim 1944 gecesi Churchill, 1939 Karşılıklı Yardım Antlaşmasını unutmuş ya da butlan olduğuna kadar vermişti.

⁸⁹ Kunalalp bu bölümde Almanya'ya savaş ilanımızın gerekçesini açıklıyor, aynı zamanda önemli bir gerçeği de.

⁹⁰ İkinci Dünya Harbinde Türk Dış Siyaseti, sayfa 89

ABD ve İngiltere, Hitler belasından kurtulmak üzere daha sonra dünyanın başına en az Hitler kadar bela olacak Stalin'e, ABD'nin Ödünç Verme ve Kiralama Kanunu kapsamında 14⁹¹ milyar dolar değerinde 20 milyon ton askeri malzeme yardımında bulunmuşlardır. Savaş yıllarında orta büyüklükte bir SHERMAN tankı 30 ton, değeri de 50 bin dolar idi.

Buna karşı ağırlıklı olarak piyade tümenlerinden oluşan Türk Silahlı Kuvvetlerinin donanım yetersizliği çok iyi bilinir iken, Türkiye'nin savaşa girmek için talep ettiği 180 bin ton askeri malzemeyi çok bulan ve ancak 59 bin ton vermeyi öneren İngiltere'nin Türkiye'ye kırgın olmaya, Churchill'in de küsmeye, hiç hakkı yoktu.

Büyükelçi Kunalalp'in çok yerinde ifade ettiği gibi ABD'nin Türkiye'ye karşı ilgisizliği, Roosevelt'in ve kendisi gibi Stalin ve Kızıl Ordu hayranı danışmanlarının 1944 ve 1945 yıllarında Sovyetler Birliği'ne karşı duydukları yakınlıkla ilişkili idi.

Bu yakınlık sonuç olarak Demir Perdeyi oluşturmuştur. 100 milyon Avrupalı 1991 yılında Sovyetler Birliği dağılana kadar bu Perdenin, 1961 yılından sonra Doğu Berlin'dekiler ayrıca Beton Duvarın arkasında açık cezaevi koşullarında yaşamıştır.

Roosevelt'ten sonra, Truman ile birlikte ABD'nin Sovyetler Birliği politikası değişmeye başlamıştır, bkz. EK - 17.

Churchill'in 5 Mart 1946 Fulton konuşması üzerinde önemle durulmalıdır.

Savaş'ın başında **tüm Avrupa'yı Hitler'den kurtarmaktan söz eden Churchill**,⁹² Fulton'da, 154 bin kilometrekarelik Avrupa toprağını ve bu topraklar üstünde yaşayan 100 milyon Avrupalıyı Kızıl Ordu'ya nasıl terk ettiğini anlatmış, kendisini dinleyenler de (Truman ve Amerikalı öğrenciler) alkışlamışlardır !

Harry Truman 12 Nisan 1945 akşamı yemin ederek ABD Başkanı olmuştur. O tarihte, ABD Moskova Büyükelçisi Harriman, Truman'a *"Stalin'in sözlerini ve taahhütlerini tutmamak üzere olduğunu"* söylemiştir. Truman da bu durumun farkındadır ama San Francisco ve Potsdam Konferanslarını riske etmemek için Stalin'e karşı bir süre uzlaşmacı bir yaklaşım içinde kalmıştır.

İşte tam bu dönemde (1945 yılının ikinci yarısı) Avrupa'ya Demir Perde inmiştir.

⁹¹ **Günümüz parası ile 150 milyar dolar**

⁹² Bkz. 18 Haziran 1940 konuşması, sayfa ???

Truman ve Churchill bu duruma tepki göstermekte yavaş davranmışlar ve geç kalmışlardır. Ardından 1946 yılında peş peşe şu olaylar;

- Truman'ın Byrnes'e el yazısı ile yazdığı muhtıra (5 Ocak), EK - 17
- Kennan'ın Uzun Telgrafı (22 Şubat), EK - 15
- Churchill'in Fulton konuşması (5 Mart), EK - 16
- **Missouri'nin Türkiye ziyaretinin açıklanması (6 Mart)**
- **Missouri'nin İstanbul'a gelişi (5 Nisan)**
- Truman'ın Ordu Günü konuşması (6 Nisan), EK - 17

yaşanmış ve ABD, 1947 yılında İngiltere'nin de önermesi ile Sovyetler Birliği'nin yayılmacılığına karşı mücadelenin liderliğini üstlenerek Truman Doktrini'ni ilan etmiştir.

Soğuk Savaş başlarken bütün bu dramatik gelişmelerin odak noktasındaki ülke Türkiye Cumhuriyeti idi.

ABD ve İngiltere 1948 yılında **(nihayet)** içinde Sovyetler Birliğinin de bulunduğu Birleşmiş Milletler Örgütü ile dünya barışının sağlanamayacağını anlamışlar ve **T.C. Başbakanı Şükrü Saraçoğlu'nun 30 Ocak 1943 günü Yenice tren istasyonunda tren vagonunda söylediği 'daha somut bir kuruluş' üzerinde karar vermişlerdir: NATO.**

Türkiye Cumhuriyeti 18 Şubat 1952 tarihinde TBMM'nin ittifakla aldığı bir karar ile NATO üyesi olmuştur.

Böylelikle ATATÜRK'ün 17 Şubat 1938 günü Afetinan'a söylediği iki husus da gerçekleşmiştir: *"Dünya bir harbe doğru gitmektedir. Bu ateşin içinde bizim memleketimiz kritik anlar geçirebilir. İttifaklarımız henüz kökleşmedi."*

ATATÜRK'ten sonra gelen Cumhurbaşkanı İnönü, ülkeyi ATEŞ'e bulaştırmamıştır.

İnönü'den sonra gelen Cumhurbaşkanı Bayar'ın Hükümeti de Türkiye'nin, dünyanın en güçlü güvenlik İTTİFAK'ına eşit şartlarla üye olmasını sağlamıştır.

Bu kitapta, İkinci Dünya Savaşı hakkında yayımlanmış bulunan Türkçe yayınlar dikkate alındığında bir dizi İLK vardır:

- Hess'in ve daha önemli olan von Papen'in barış girişimleri
- İnönü Makalesi (1947) ve önemi
- **'İkinci Dünya Savaşında ve Sonrasında Türkiye'** konusu ile ilişkili belgelerin tümünün, kronolojik sırada, bir kitapta veriliyor olması
- Savaş öncesi ve savaş yıllarında TSK'nın durumu hakkındaki Tablolar (6 - 12)
- Churchill'in çeşitli tarihlerde söyledikleri, özellikle 9 Ekim 1944 gecesi Stalin'e, Montrö Sözleşmesi dışında Türkiye ile bağları bulunmadığı beyanının önemi
- Açıklamalı Kaynakça

Von Papen'in 1943-1944 barış girişimi ABD'de 2000'li yıllarda tartışılmaktadır. Savaşın bu girişim sayesinde 1944 yılı başında sona ermesi durumunda neler olabileceğini yada nelerin önlenebileceğini Amerikalı bir yazar, David Martin, 6 Aralık 2014 tarihinde şöyle özetlemiştir:

"If (eğer) İngilizcenin iki harften oluşan en büyük sözcüğüdür.

"Eğer, Başkan Roosevelt von Papen'in barış önerisini kabul etseydi, savaşın en geç Ocak 1944'de sona ermiş olacağından eminim.

"Almanya olmadan Japonya çökerdi. On binlerce insan ölmez, milyarlarca dolar harcanmaz, bombaların etkisiyle enkaz yığını haline gelen şehirler dimdik ayakta dururdu. Komünizmin kıvılcık tehdidini, çıraklık çağında boğulmuş dolayısıyla ile Avrupa ve Asya'daki özgürlük sevdalısı birçok Demir Perde ülkesi kurtulmuş olurdu.

"En önemlisi esir alarak ülkelerine götürdükleri Alman bilim adamlarının katkıları olmadan Ruslar hiç bir zaman uzun menzilli füze ve nükleer silahları geliştiremezlerdi. ABD'nin askeri üstünlüğü mutlak olurdu. Bu hususu George Earle⁹³ özellikle vurgulamıştır.

"Bu olay von Papen'in ilk kez 1952 yılında İngilizce yayımlanan anılarında açıklanmıştır."

Von Papen'in anlarının Türkçeye çevrilmemiş olmasını İkinci Dünya Savaşı ile ilgili yayınlarımız açısından büyük bir eksiklik olduğunu bir daha belirtiyorum.

1939 - 1946 yılları arasında Türkiye'nin izlediği dış politikayı Britannica gibi saygın bir kuruluş için Cumhurbaşkanı iken yazıp imzalayan İsmet İnönü'nün makalesinin, Britannica'nın yayını **10 Eventful Years** ABD'de 1947 yılı Mart ayında yayımlandıktan altı ay sonra 15 Eylül 1947 tarihli

⁹³ Earle için bkz. BÖLÜM 2

ULUS'ta iki tam sayfa verilmiş iken konu ile ilgili Türkçe kitap, makale ve bilimsel tezlerde hiç yer almamış olması da çok ciddi bir eksikliklerdir.

T.C. Başbakanı (1939 - 1943 yıllarında Dışişleri Bakanı) Şükrü Saraçoğlu'nun savaşı ve savaşta yaşanan ekonomik sıkıntıları anlatan 11 Mayıs 1945 ve 12 Aralık 1945 günleri yaptığı konuşmaların da bu kitaba ek olarak girmesini önemsiyorum, EK - 10.

1939 - 1945 yıllarında izlenen dış politikanın önemli kilometre taşlarını belirten Dışişleri Bakanlığı genelgelerini bulup çıkardığı için rahmetli Büyükelçi Zeki Kuneralp'ı saygı ve şükranla anıyorum.

Son olarak, her ne kadar beş ciltlik anılarında çok sayıda meslektaşımı⁹⁴ sert bir şekilde eleştirmişse de Feridun Cemal Erkin'in; Churchill'in unuttuğu 19 Ekim 1939 tarihinde imzalanan Türk-İngiliz-Fransız Karşılıklı Yardım Antlaşması'ndan Türkiye'nin 1952 NATO üyeliğine kadar uzanan süreçte Türk dış politikasının biçimlendirilmesinde büyük emeği olduğunun altını çiziyorum.

Bu kitap bilimsel bir doktora ya da yüksek lisans tezi değildir. Bir makine mühendisinin üniversite çağında edindiği bir hobby'sini⁹⁵ 2014 yılında hatırlayarak, son yıllarda yayımlanan Türkçe eserlerde İkinci Dünya Savaşı ile ilgili belgelerin⁹⁶ toplu olarak bir arada bulunmadığını fark etmesi sonucu ortaya çıkmıştır.

Umarım bundan sonra İkinci Dünya Savaşı ile ilgilenen araştırmacılar yaklaşık 350 sayfa tutan BELGELER bölümünde (ayrıca ekli CD'de) aradıklarını bir arada ve kronolojik sırada bulurlar.

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin savaş öncesi ve savaş yıllarındaki durumunu gösteren sağlıklı kaynak bulmakta çok zorlandığımı belirtmeliyim.

Hala anlamış değilim: Nasıl oluyor da İngiltere'nin Ankara Büyükelçiliği her yıl Londra'ya gönderdiği çok ayrıntılı yıllık raporlarında TSK toplam mevcudunu ortalama 150 bin dolaylarında verirken, Dr. Tümgeneral Güngör Cebecioğlu, Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildirisinde 27 Nisan 1939 tarihi itibarı ile 24 tümen ve 3 tugaydan oluşan kara ordusunu 300 bin olarak belirtiyor? Dahası, bu sayı nasıl oluyor da dört yıl sonra, Haziran 1943'te 1 milyon 300 bine çıkıyor ve bu süre içinde bir milyon piyade tüfeği nereden sağlanıyor?

⁹⁴ Başta Fatin Rüştü Zorlu olmak üzere !

⁹⁵ Kaynakça yer alan ve 1963 öncesi yayımlanmış olan kitapların tümünü 1960 - 1962 yıllarında Cambridge'de almış ve okumuştum. Arkadaşlarımla yaptığımız bir yıl süren tetkik seyahatinde (Cambridge Afro-Asian Expedition 1961 -62) 1962 yılı Şubat ayında Sri Lanka'nın Kolombo şehrinde bir otelde Schacht ile karşılaşmıştım. Kendimi tanıtırken *My First 76 Years* başlıklı kitabımı okuduğumu söylediğimde adam çok hayret etmiş, çok da sevinmişti.

⁹⁶ Antlaşma metinleri, önemli konuşma metinleri, önemli yazışmalar, makaleler vd.

Kitabın son İLK'i Churchill'in 9 Ekim 1944 gecesi söyledikleri ile ilgili. Sayın Zehra Önder'in bilimsel çalışması, *Die Türkische Aussenpolitik im Zweiten Weltkrieg* başlığı altında 1977 yılında Almanya'da yayımlanmış. Türkçe çeviriyi ise Bilgi Yayınevi 2010 yılında yayımlamış.

Sayın Önder, kitabın *Almanya ile İlişkilerin Kesilmesi* başlıklı bölümünde bu konuşmaya kısaca değiniyor, sayfa 299. Ancak nedense kitabına aldığı İngiliz arşiv belgesinde yer alan şu cümle üzerinde hiç durmuyor: *"Britanya'nın Montrö Sözleşmesi dışında Türkiye ile bağları olmadığını... ifade etti."*⁹⁷

Churchill'in, Sayın Zehra Önder'i ve okurlarını rahatsız etmeyen bu (bence) talihsiz beyanını, 4 Ekim'den sadece 27 gün sonra 1 Kasım'da Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın TBMM Açış Nutkunda söyledikleri ile karşılaştırınca duyduğum öfkenin haksız olmadığını düşünüyorum: *"İngiltere ile İttifak⁹⁸münasebetlerimiz en güç imtihanlardan geçtikten sonra, taze ve canlı mahiyetini muhafaza etmektedir.*

Churchill *"BAĞLANTIM YOK"* diyor, İnönü ise *"İTTİFAK CANLI"* diyor.

SONSÖZ: İnönü ve arkadaşları (Saraçoğlu, Menemencioğlu, Açıkalın ve Erkin) Türkiye'yi Yangından ve Polonya, Çekoslovakya, Doğu Almanya, Romanya, Macaristan ve Bulgaristan gibi Sovyetlerin kölesi konumunda bir ülke olmaktan kurtarmışlardır. İnönü ve arkadaşlarına 2. Dünya Savaşı'ndan borcumuz var.

55 YIL SONRA GELEN SONRA UNUTULAN BİR TAKDİRNAME

Elinizde tuttuğunuz kitabın ilk 98 sayfası, Açıklamalı Kaynakçası, Tabloları ve 350 sayfalık elli adet belgesi (ekleri) 5 Mart 2015 günü tamamlanmıştı. 5 Mart'tan önce Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi'ni (SAM) iki kez arayarak 1998 Kahire Paneli kitabını sormuş ve mevcudunun bulunmadığını öğrenmişim.

İnönü Vakfı, 5 Mart günü (kendilerinde birkaç tane varmış) Kahire Paneli kitabının bir adedini verdi. Kitaptaki üç bildiriye (Weisband, Hamilton ve di Casola) okuyunca panelin çok önemli, bildirileri içeren kitabın bir SAM yayını olarak sınırlı kalmış olmasının ve bugün mevcudunun bulunmamasının ise çok üzücü olduğunu düşündüm.

⁹⁷ "olmadığını" ile "ifade" sözcüklerinin arasındaki Montrö Antlaşmasının 1944 yılı itibarı ile "caiz olmadığını ve güncelliğini yitirdiğini" iddiası da ayrıca tartışılmalıdır.

⁹⁸ 19 Ekim 1939 tarihli 15 yıl süreli Karşılıklı Yardım Antlaşması

Bu düşünceden hareketle bildirilerden önemsemediğim bölümleri alıntılardım ve Türkçeye çevirdim. Fazla yorum eklemedim. Ortaya önce 'Kitap Eleştirisi' diye tanımladığım 15 sayfadan oluşan bir yazı çıktı.

Kitabın 98 sayfalık ana metnini ve 15 sayfalık eleştiri yazısını yan yana koyup baktım ve şu sonuca vardım:

Ana metni yazmadan önce SAM'ın Kahire Paneli kitabını görmüş olsa idim, 98 sayfalık ana metnini çok değişik bir şekilde (içerikle) yazardım.

Ama görmemiştim. Çünkü, SAM'ın kitabı; kendilerinde yoktu, Milli Kütüphaneye de gönderilmemişti. Hiçbir İkinci Dünya Savaşı kitabının kaynakçasına girmemişti. Başka anlatımla Kahire Paneli unutulmuştu. Bunun çok üzücü bir durum olduğunun altını çizmeliyim. Yurtdışında çok anlamlı ve önemli bir panel düzenliyorsun. Panelde Türkiye için çok önemli en az üç bildiriye kamuoyuna ulaşmayacak bir SAM yayını içine hapsediyorsun.

Bu düşüncelerle 'Kitap Eleştirisi' başlığından vaz geçerek yazının adını koydum: **7.12.1998 Kahire Paneli Özel Eki**.

Bir sonraki soru bu özel ekin kitabın hangi bölümüne girmesi ile ilgiliydi. Var olan elli ekin arasına elli birinci ek olarak girmesi yanlış olurdu. Doğrusu Ana Metin ile Açıklamalı Kaynakça'nın arası idi.

Sıra Ana Metin ile Özel Ek arasındaki bağa gelmişti, yani bu sayfaya. Kitabın 99. sayfasını, son anda önemli bir şey çıkar belki diye boş bırakmıştım. Çıktı: Kahire Panelinin üç bildirisi ve Sami Kohen'in **Türk Diplomasisine Takdirname** başlıklı yazısı.

Hamilton bildirisi İngiltere ve İngilizler hakkında önemli teknik bilgiler içerdiği için, İtlyan profesör di Casola bildirisi ise Türkiye Hükümetinin Savaş esnasında Yahudilere sessiz destek verdiğini açıkladığı için, önemli.

Weisband bildirisine gelince... Deringil'in; Tarih Vakfı tarafından kapağındaki yanlış fotoğraf (Aralık 1943 Kahire fotoğrafını Ocak 1943 Adana Buluşması fotoğrafı olarak tanımlıyor ! Böylelikle Roosevelt'i de Adana'ya getirmiş oluyor) ile beşinci baskısı yapılan, konu ile ilgili TÜM yayınların (kitap, makale, üniversite tezler vd.) kaynakçalarında başköşede yer alan, kitabındaki ithamlarını temelden çürütüyor.

İnönü ve arkadaşlarının İkinci Dünya Savaşındaki dış politikasının kumar olmadığını, etik ve moral yanının eksik bulunmadığını, tam tersine ilahi bir gerçekçilik politikası olduğunu, yalnız Türkiye'yi değil tüm Batı dünyasını bir felaketten koruduğunu açıklıyor.

Ayrıca Churchill ve Eden'in, Adana Listesi ve/veya 12 Aralık 1943 Listesindeki askeri malzemeleri ikmal etmeden, Türkiye'yi yangının içine sürüklemeye çalışmalarını en gerçekçi sözcüklerle tanımlıyor: Pervasız, Çirkin, Uygunsuz, Düşüncesiz.

Panelin hiç olmasa bu üç bildirisinin Türkçe ve İngilizce olarak yayımlanmasını öneriyorum.

7.12.1998

KAHİRE PANELİ

ÖZEL EK

7 ARALIK 1998 KAHİRE PANELİ

GİRİŞ

İnönü Vakfı'nın 7 Aralık 1998 tarihinde Kahire'de düzenlediği Panel'e sunulan bildirileri içeren 93 sayfalık kitap (*PANEL ON THE 55th ANNIVERSARY of the CAIRO CONFERENCE*), 55 yıl sonra 2. Dünya Savaşı'nın çok kritik bir dönüm noktasını irdelemektedir.

Ne yazık ki, içinde çok önemli tespitler bulunan, özellikle Menemencioğlu, Hamilton, Weisband, ve di Casola bildirilerini içeren Dışişleri Bakanlığı'nın, bugün mevcudu bakanlıkta dahi kalmamış, Milli Kütüphaneye de gönderilmemiş olan bu kitap; 2015 yılında, Panel'in düzenlenmesinde emeği geçenler (başta İnönü Vakfı olmak üzere) ve kıymetli bildiriler sunanlar açısından '**ortaya çıkarıldıktan sonra yok olmuş (!) bir eser**' niteliğindedir. Konu ile ilgili hiçbir kitap ya da bilimsel çalışmanın kaynakçasında yer almamıştır. İnönü Vakfının yayımlar listesinde bulunmaması idi, bu kitabın kaynakçasına da giremeyecekti

Oysa özellikle Weisband, Hamilton ve di Casola'nın aşağıda alıntılıdığım tespitleri, İnönü ve arkadaşlarının savaş dışı kalmak politikalarını '**kumar**' olarak tanımlayanlara çok değerli karşı görüşler oluşturmaktadırlar.

Prof. Weisband'ın, 1973 yılında yayımladığı *Turkish Foreign Policy, 1943 - 1945* başlıklı kitabı İkinci Dünya Savaşında İnönü'nün Dış Politikası, 1943 - 1945 başlığı ile Türkçe iki değişik yayımcı tarafından yayımlanmıştır: Milliyet Yayınları ve Cumhuriyet Kitap Kulübü.

Bu kitapta, Weisband 1943 Kahire Konferansını anlatırken Churchill ve Eden'nun, İnönü ve Menemencioğlu'na baskılarını anlatırken bu baskıların, Eden'nun arzu ettiğinden çok daha yumuşak olduğunu, yazmıştır.⁹⁹ 1998 yılında ise aynı baskılar için kullandığı sözcükler:

Churchill için: **Reckless** (pervasız, dikkatsiz, dünya umurunda değil) Eden için: **Obnoxious** (iğrenç, çirkin, uygunsuz) ve **impetuous** (düşüncesiz, aceleci)

Panel'e katılanların bildirilerinin başlıkları:

Dr. Keith Hamilton, **War by Conference: Britain, Turkey and the Cairo Conference of December 1943** (İngiltere Dışişleri Bakanlığı)

Prof. Dr Edward Weisband, **Providential Realism and the Peace of the Cold War: the Enduring Legacy of the Second Cairo Conference** (Virginia Polytechnic Istitute)

Prof. Dr. Maria Antonia di Casola, **The Cairo Conference of 7 December 1943 between İnönü, Roosevelt and Churchill: an Italian Point of View** (Universita Degli di Pavia)

Prof. Dr. Selim Deringil, **The Cairo Conference in the Context of Turkish Foreign Policy during the Second World War** (Boğaziçi Üniversitesi)

Prof. Dr. Salahi R. Soyel, **The Cairo Conference of December 1943 in the Light of British Documents: the Turkish Dimension** (Yakın Doğu Üniversitesi, KKTC)

Prof. Dr. Abdel Wahab Bakr, **The Egyptian Mass Media and İnönü's Visit to Cairo in 1943** (Zagazig Üniversitesi, Mısır)

Panel Yöneticisi: Sami Kohen¹⁰⁰

ALINTILAR

Menemencioğlu:

I find no better way to end my remarks than to quote a sentence from my friend Mr Newberry, an official of the American State Department, who made a study of Turkish Foreign Policy during the

⁹⁹ "Such attempts to persuade the Turks were, however, far milder than Eden had wanted and the Turks had feared." Sayfa 212

¹⁰⁰ Sami Kohen, her zamanki ciddi tutumu ile Panelden hemen sonra önemli bir köşe yazısı yazmış ve okurlarına bildiriler hakkında bilgi vermiştir, 9 Aralık 1998. Yazı, Alıntılar bölümünün sonunda (izni ile) verilmektedir.

War for a university degree. I now have only the Turkish translation of this study in which, Mr Newberry says:

Sözlerime arkadaşım Bay Newberry’den bir cümle ile son vermemin doğru olacağını düşünüyorum. Bay Newberry ABD Dışişleri Bakanlığı mensubu ve aynı zamanda bir üniversite lisans tezi için Türkiye’nin 2. Dünya Savaşındaki dış politikasını incelemiştir. Bay Newberry’in yorumu:

“The Turkish policy saved the major cities of Turkey from being wiped out by air bombs, it saved the country from the danger of being occupied perhaps until the arrival of Soviet forces after the final victory. The people of Turkey should be thankful for the wisdom of their politicians at this period.”

“Türkiye’nin savaşta dış politikası, Türkiye’nin önemli kentlerinin bombalanarak tamamen imha edilmekten kurtardığı gibi nihai zafer aşamasında Sovyet askeri birlikleri gelip kurtarana kadar ülkenin işgal edilmesini de önlemiştir.¹⁰¹ Türk milletinin bu dönemde görevde bulunan yöneticilerine, akılcı politikaları için, şükran borcu vardır.”

Türkiye’de son görevi, 1981 – 1985 yılları arasında ABD İstanbul Başkonsolosluğu olan Daniel Oiver Newberry’nin **II. Cihan Savaşında Türkiye’nin Uyguladığı Tarafsızlık Politikası**, başlıklı kitabının SONUÇ bölümünü ilgisi nedeniyle aşağıda veriyorum:

“Müttefikler savaş süresince Türkiye’den ne istedilerse bunu alabildiler. ‘HOŞGÖRÜLÜ TARAF-SIZLIK’ 1942 yılında savaşın seyrinin değişmesi ile çok daha yakın bir işbirliğine dönüştü. Ayrıca Türkiye’nin maden cevherindeki üretiminden yararlanma tatmin edici bir düzeye ulaştı. Bu konular Müttefiklerin arzularından bazılarıydı.

“Türkiye’nin muhtemel bir Balkan saldırısında menzil bölge olarak kullanılabilmesi için, 1943 yılının sonlarına doğru ve 1944 yılının başlarında İngilizlerin yaptığı baskılar kısa ömürlü oldu. Zira bu ‘Balkan Varyantı’nı ne Rusya ne de ABD kabul etti.

“Hitler, içinde bulunduğu konuma rağmen, Türkiye’den istediği kadar yararlanabildi. Türkiye de İngilizlerle olan ilişkilerinden feragat etmeden Hitler’e yardım kapılarını ‘araladı’. Sovyet Rusya’ya gelince, Türkiye’ye karşı beslediği husumeti hemen hemen hiç saklamadan ortaya koydu. Bunun karşılığında da Türkiye’den ‘kendini savunma’ mesajları aldı.

“Türk – İngiliz ilişkilerine savaş sonrası dönemlerde de aynı sadakatle bağlı kalan Türkiye, savaş süresince neler verdiyse, savaş sonrasında bunların hepsinin karşılığını aldı.

¹⁰¹ Sovyet askerleri Türkiye’nin önemli kentlerini düşmandan kurtardıktan sonra ne yapacaklardı?

“Hepsinden daha da önemlisi, Türkiye savaşın getirdiği felaketlerden ‘bir yolunu bulup’ yakasını sıyırmayı¹⁰² başardı.

“Bu başarının mimarları, savaş yıllarında Türkiye’yi yöneten dürüst, samimi, inanç ve amaçlarına azimle bağlı dirayetli Türk devlet adamlarıdır.”

Hamilton:

Between January and May 1943 some 16 million Pounds worth of equipment, other than petrol, was transported to Turkey from the Middle East: the traffic continued for the remainder of the year on a comparable scale...

1943 yılı Ocak - Mayıs döneminde Türkiye’ye Orta Doğu’dan yaklaşık 16 milyon Sterlin tutarında askeri malzeme (bu malzeme içinde akaryakıt yoktu) sevk edilmiştir. Sevkiyat bu ölçüde yılsonuna kadar devam etmiştir...¹⁰³

The Prime Minister told Roosevelt and Stalin that he intended to warn the Turks that if they refused a tripartite invitation to join the War, the British government would lose interest in their territorial rights, particularly with regards to the Bosphorus and the Dardanelles...

Başbakan, Roosevelt ve Stalin’e, Türkleri; savaşa girmeleri için yapılacak üçlü davete olumlu yanıt vermezlerse, Britanya Hükümeti’nin onların özellikle Boğazlar ile ilgili bölgesel hakları hakkında ilgisiz kalacağı konusunda uyaracağını, söylemiştir.¹⁰⁴

Eden... told Moran,¹⁰⁵ “I have no interest in them and I shall not lift a finger if the Straits are threatened by Russia...

Eden, Moran’a şöyle konuşmuştur: ‘Onlarla¹⁰⁶ hiç ilgilenmiyorum. Sovyetler Boğazları tehdit ederlerse parmağımı bile oynatmayacağım...¹⁰⁷

But the Turks might have had good reason to be worried had they known of Churchill’s hints at Tehran that he might not oppose Soviet demands with regard to the future of the Straits...

¹⁰² Bkz. Churchill’in 31 Mayıs 1950 tarihli mektubunda İnönü’ye yazdıkları, sayfa 13.

¹⁰³ Bu, kesinlikle yanlış. Kahire’de Aralık ayında yıl içindeki toplam sevkiyatın 25 milyon Pound değerinde olduğu bizzat Churchill söylemiştir.

¹⁰⁴ Başka anlatımla Churchill, Tahran’da (Kasım 1943) Stalin’e, harbe girmezlerse Türklerden toprak ve Boğazlarda üst talep edebileceği konusunda yeşil ışık yakmıştır.

¹⁰⁵ Churchill’in doktoru

¹⁰⁶ Türkler

¹⁰⁷ Müttefikimiz Birleşik Krallık Hükümetinin Dışişleri Bakanı konuşuyor. İki yıldan az bir süre sonra “Avrupa’ya Demir Perde indi” diye yakınacak !

Türklerin, eğer Churchill'in Tahran'da Sovyetlerin Boğazlarla ile taleplerine karşı çıkmayacağına ilişkin mesajlarını bilselerdi, endişelenmekte haklı nedenleri olacaktır...

On 11 December,¹⁰⁸ Menemencioğlu informed him¹⁰⁹that while the Turkish government accepted the Cairo proposals in principle, the crucial question was that of aid to meet their defence requirements and these included 216 Spitfires, 500 Sherman tanks and 66 800 tons of petrol...

11 Aralık günü Menemencioğlu ona¹¹⁰Türk Hükümeti Kahire'deki teklifleri¹¹¹kabul etmekle birlikte, önemli konunun savunma ihtiyaçlarının karşılanması idi. Bunlar arasında 216 Spitfire uçağı, 500 Sherman tankı ve 66 800 ton akaryakıt vardı...¹¹²

From Tunis... he¹¹³ telegraphed Eden urging him to make it clear to the Turks that failure to comply with the Allied request on 15 February would be 'the virtual end of the Alliance and that making impossible demands (was) only another way of saying No...'

Tunus'tan Eden'a bir telgraf çekerek¹¹⁴Müttefiklerin, Türklerin 15 Şubat'ta savaşa girmeleri talebine uymamalarının İttifak'ın¹¹⁵ sonu demek olacağını ve gerçekleşmesi imkansız olan taleplerinin 'Hayır' cevabı olarak algılanacağını bildirmesini istedi...

On 15 December, The British Chiefs of Staff proposed that the three Commanders in Chief, Middle East, should go to Ankara for discussions and if the Turks then agreed to the full programme of infiltration and preparation they should be offered the tanks, Bofor guns, anti-tank guns and field artillery for which they had asked, along with Spitfires and Baltimores...

15 Aralıkta İngiltere Genelkurmay Başkanı, üç Orta Doğu Başkomutanının görüşmelerde bulunmak üzere Ankara'ya gitmelerini önerdi. Bu görüşmelerin sonunda Türkiye Müttefiklerin uçaklarının Türkiye hava meydanlarını kullanmalarına izin verir ve Türkiye'de diğer gerekli tüm savaş hazırlıklarının yapılmasını kabul ederse, o zaman talep ettiği tanklar, Bofor topları, tank-savar topları, diğer toplar ve Spitfire av ve Baltimore bombardıman uçakları verilebilecekti...¹¹⁶

¹⁰⁸ Doğrusu, 12 Aralık

¹⁰⁹ Büyükelçi Knatchbull-Hugessen

¹¹⁰ Knatchbull-Hugessen

¹¹¹ Türkiye'nin savaşa girmesine yönelik

¹¹² Bu ihtiyaçların listesi 12 Aralık günü Büyükelçiye Açıklan tarafından verilmiştir. Bkz. Tablo 9

¹¹³ Churchill

¹¹⁴ Telgrafı çeken Churchill

¹¹⁵ 19 Ekim 1939 tarihinde imzalanan üçlü ittifak: Karşılıklı Yardım İttifakı. 9 Ekim 1944 gecesi Stalin ile görüşürken 'YOK' diye kabul ettiği İttifak.

¹¹⁶ Bu cümle çok önemli. 12 Aralık 1943 günü verilen listeyi "son derece abartılmış" olarak yorumlayan İngilizler (başta listeyi ilk gören Büyükelçi Knatchbull-Hugessen) demek ki, Genelkurmay Başkanlarının bu önerisine göre

But when on 19 January Churchill proposed that the Turks should be informed that if they obstructed the entry of British experts and refused to admit the fly in of twenty air squadrons, **the Alliance would be at an end**, that no more munitions would be sent and that Britain would show complete disinterest in Turkey's future, the Foreign Office reminded him of the limits of diplomatic pressure...

19 Ocakta Churchill, Türklerin İngiliz askeri uzmanlarının Türkiye'ye gelmelerini ve yirmi İngiliz uçak filosunu Türkiye hava meydanlarını kullanmasını ¹¹⁷kabul etmemeleri durumunda, İttifakın sona ereceğinin, askeri malzeme sevkiyatının duracağı ve Britanya'nın Türkiye'nin geleceği konusunda tamamen ilgisiz kalacağını bildirilmesini isteyince, İngiltere Dışişleri Bakanlığı, diplomatik baskının da bir ölçüsü olduğunu ileri sürerek karşı çıktı...

In a memorandum of 4 April... Eden considered that the British government might be justified in denouncing the Alliance of 1939...

Eden, 4 Nisan tarihli bir muhtıra ile İngiliz Hükümeti'nin, 1949 İttifakı'nı geçersiz ilan edebileceğini düşündü...¹¹⁸

In July he¹¹⁹pressed Ankara to break off diplomatic relations with Germany and following the National Assembly's approval of this step on 2 August, Knatchbull-Hugessen assured İnönü that the vitality of the Anglo-Turkish Alliance had been restored...

(Eden) Temmuz ayında Ankara'nın Almanya ile diplomatik ilişkilerini kesmesi için baskı yaptı. 2 Ağustos'ta TBMM'nin bu doğrultuda aldığı karar üzerine Büyükelçi Knatchbull-Hugessen, İnönü'ye İngiliz - Türk İttifakı'nın canlılığını yeniden kazandığını açıklamıştır...¹²⁰

It is equally difficult to assess whether the British might have better managed her negotiations with İnönü and Menemencioğlu. In a retrospective review of the Anglo-Turkish military conversations, John Sterndale-Bennett, the British Minister in Ankara, explained in February 1944 that the British had not been able to provide the Turks with all the equipment promised after the Adana meeting."

listedeki malzemeleri karşılayabileceklerdi. Bkz. Tablo 9

¹¹⁷ Ege adalarında bulunan Almanlara saldırmak üzere

¹¹⁸ Bir Dışişleri Bakanı uluslararası bir antlaşmanın tek taraflı "geçersiz" ilan edilebileceğini yazıya döküyor.

¹¹⁹ Eden

¹²⁰ İki ay sonra 9 Ekim günü Churchill, Stalin'e "Türkiye ile bağlantım yok" diyecek, İnönü ise, **Büyükelçiye inanarak 1 Kasım TBMM Açış Nutku'nda şöyle konuşacaktır:**

"İngiltere ile ittifak münasebetlerimiz en güç imtihanlardan geçtikten sonra, taze ve CANLI MAHIYETİNİ MUHAFAZA ETMEKTEDİR. Memleketimiz, ittifaka büyük değerini vermekte devam edecektir."

İngilizlerin, İnönü ve Menemencioğlu ile görüşmelerini daha başarılı bir şekilde sürdürüp sürdüremeyeceklerini tahmin etmek de zordur. Geriye dönerek bakıldığında Ankara'da İngiltere Büyükelçiliğinde Orta Elçi Müsteşar) olan **John Strndale-Bennett'in 1944 yılı Şubat ayında söylediklerini hatırlayalım: İngilizler, Türklere Adana Buluşmasında söz verdikleri askeri malzemeleri teslim edemediler.**¹²¹"

Weisband:

The irony here is the role played during the Cairo Conference by Winston Churchill, for it is widely assumed that Churchill also distrusted Stalin and Soviet post-war ambitions...¹²²during the Cairo Conference, Churchill proved to be **reckless** and his Foreign Minister Anthony Eden, revealed himself to be **impetuous** as well as **purposefully obnoxious**. Poor, pathetic and altogether pitiable, Anthony Eden ,whose behaviour during the Cairo Conference forecasts his precipitous downfall as a consequence of the 1956 Suez Crisis...

Burada ironi, Churchill'in Kahire Konferansı'ndaki rolü idi. Çünkü Churchill de Stalin'e ve O'nun savaş sonrası iktidarlarına güvenmiyordu. Churchill, Kahire Konferansı'nda pervasız (dünyayı umursamaz) Dışişleri Bakanı Anthony Eden ise aceleci ve kasıtlı olarak çirkin ve uygunsuz¹²³ bir tavır içinde idiler. Zavallı, hazin ve acınacak görünümde olan Anthony Eden'ın Kahire Konferansı'ndaki davranışları, 1956 yılında Süveyş Krizi sonunda iktidardan düşmesinin bir ön sinyali olmuştur...

Thirteen years earlier, in December 1943, President İnönü and his Foreign Minister Numan Menemencioğlu, to their inestimable credit, steadfastly ignored Eden's demand that Turkey enter the War immediately or 'face the consequences' of Soviet post-war intimidation

(1956 yılından) on üç yıl önce 1943 yılında, Cumhurbaşkanı İnönü ve Dışişleri Bakanı Numan Menemencioğlu, Eden'ın; Türkiye'den ya derhal savaşa girmesi ya da Sovyetlerin savaş sonrası muhtemel tehditlerinin sonuçlarına katlanması yönündeki taleplerini kararlı bir şekilde reddetmekle paha biçilmez bir başarı sağlamışlardır.

If Turkey had come into the War, when the British government had urged them to do so, Turkey co-

¹²¹ İkrar

¹²² Churchill, said on 30th January at Yenice that "He was not afraid of communism." (Kaynak: W.P. (43) 64, February 13, 1943)

¹²³ Weisband'ın kullandığı 'obnoxious' sözcüğü 'iğrenç' anlamına da gelmektedir

uld have become a battlefield within o Soviet theatre of war. If such had occurred, Stalin might have made military moves against Turkey, ostensibly to 'protect' Turkey under the pretence of defeating the Nazis.

Eğer Türkiye, İngiliz hükümetinin ısrarlı talepleri doğrultusunda Savaş'a girseydi, Türkiye toprakları Sovyet savaş alanı içine girmiş olabilirdi. Bu durumda Stalin, Türkiye'yi Nazilerden "korumak" bahanesiyle Türkiye topraklarına yönelik askeri harekate girişebilirdi.¹²⁴

And had the Soviets actually succeeded in invading or occupying strategic regions within Turkey, the heuristic question arises: what might the reaction of the West have been? Herein lies the core of the heuristic problem presented by our attempt to assess the historic importance of the Cairo Conference...

Sovyetler Türkiye'de stratejik bölgeleri işgal etmiş olsa idi, sezgisel soru: Batı'nın tepkisi ne olabilirdi? Burada Kahire Konferansına ilişkin bu sezgisel soru ile karşılaşmış oluyoruz...¹²⁵

Soviet menace was fundamental to the concerns that İnönü and Menemencioğlu brought with them to Cairo. This was and remains their crowning achievement, an achievement that is of paramount significance not only to Turkey within the context of Turkish neutrality during wartime, but to the entire world within the context of the unfolding and eventual culmination of the Cold War...

Sovyet tehdidi, Kahire'ye gelirken İnönü ve Menemencioğlu'nun endişelerinin temelinde yatan konu idi. Bu derin endişe o gün için de bugün için de başarılarını en üst noktaya ulaştırmıştır Bu başarıları hem Türkiye'nin savaş dönemindeki tarafsızlığı hem de Soğuk Savaşın yayılması ve sona ermesi çerçevesinde tüm dünya için çok büyük önem taşımıştır...

İsmet İnönü demonstrated providential realism during the Cairo Conference and in so doing succeeded in protecting not only the Turkish nation but also the entire Western World. It would take the end of the Cold War for us to realise the full importance of this achievement. This, then is the measure of the Cairo Conference and its legacy for the future: Turkish neutrality in the War preserved not only the integrity of sovereign Republic of Turkey, it preserved the post-war peace that would follow.

Kahire Konferansında İnönü ilahi bir gerçekçilik göstererek yalnız Türkiye'yi değil bütün Batı dünyasını korumayı başardı. Bu başarının önemini algılamamız için Soğuk Savaş yaşamamız ve sonunu görmemiz gerekti. İşte bu, Kahire Konferansının tarihi öneminin ve dünyanın geleceği-

¹²⁴ Türkiye sonuçta Romanya olurdu.

¹²⁵ Cevabı olmayan bir soru.

ne etkisinin ölçüsüdür. Savaşta Türkiye'nin tarafsızlığı yalnız Türkiye Cumhuriyeti'nin egemen bütünlüğünü değil, savaştan sonra yaşanacak olan barışı da korumuştur.¹²⁶

Di Casola:

More relevant in the last months of 1943, was another diplomatic action, also originating in Rome, which operated from Istanbul, with the silent consent of the Turkish Republic¹²⁷. It consisted in the 'charitable action' of the Apostolic Delegate Roncalli in favour of Jews living in countries occupied by the Nazis. Through the help and temporary refuge (right of asylum) offered by neutral states, the Jews were to leave the countries in which they were persecuted and eventually reach Palestine.

1943 yılının son aylarında kaynağı Roma olan, İstanbul'da Türkiye Cumhuriyeti'nin sessiz onayı ile gerçekleştirilen bir başka daha önemli diplomatik operasyon vardır. Bu, Vatikan'ın İstanbul'daki temsilcisi Roncalli'nin bir 'Yardım Eylemi' şemsiyesi altında Almanların işgal ettiği ülkelerde yaşayan Yahudilere yönelikti. Tarafsız ülkelerin yardımları ve mülteci kabulleri sayesinde işkence altında bulunan Yahudiler o ülkelerden kurtarılarak Filistin'e kavuşturuluyorlardı.

The papers of the 'Actes et Documents du Saint Siege Relatifs a La Seconde Guerre Mondiale¹²⁸' show that Turkey was the centre of the charitable action of the Holy See for these issues as well as others such as the research of news concerning Italian prisoners of war in Russia. The action of Roncalli was made possible by the tolerance and actual protection offered by the Turkish authorities."

Vatikanın bu konudaki resmi belgelerinde ('Actes et Documents du Saint Siege Relatifs a La Seconde Guerre Mondiale) bu gibi Yardım Eylemleri ve Rusya'da esir düşen İtalyan askerleri hakkında istihbarat toplanması çalışmalarının merkezi Türkiye olduğu görülmektedir. Roncalli'nin faaliyeti Türk yetkililerinin hoşgörüsü ve hatta desteği ile mümkün olmuştur.

Deringil¹²⁹:

The critical admission on the part of the Turkish delegation came on the occasion of the second Tripartite Meeting on 5 December, when İnönü admitted in principle that Turkey should fight, "after a period of preparation." One gets the impression that at this point İnönü was clutching at straws¹³⁰ ...

¹²⁶ Weisband'ın bu sözlerini değerlendirememişiz.

¹²⁷ Yahudilerin kurtarılmasını destekleyen Türkiye Cumhuriyeti

¹²⁸ Actes et Documents du Saint Siege Relatifs a La Seconde Guerre Mondiale. Le Saint Siege et les victims de la guerre, Janvier - Decembre 1943. Le deluge apostolique a İstanbul Roncalliau cardinal Maglione, İstanbul, Janvier - Decembre 1943, doc . 22 - 95 - 96-138 et altri. Libreria Editrice Vaticane, 1975.

¹²⁹ Bildirisinin yarısı Kahire Konferansı ile ilişkili değil !

¹³⁰ "Olmayacak duaya amin diyordu"

He constantly played for time, was always aware that each day was taking the Wehrmacht further and further away from the Turkish frontier, yet the Stukas lay ready and waiting on the islands.

Türk heyetinin, 'bir hazırlık döneminden sonra' savaşa girme kararı 5 Aralık tarihinde yapılan Üçlü Toplantıda İnönü'nün ilke olarak savaşmayı kabul etmesi ile verilmişti. Bu aşamada İnönü'nün olmayacak duaya amin dediği görülüyordu. Devamlı olarak zaman kazanmaya çalışılıyordu. Gün geçtikçe Alman ordusu Türk sınırlarından uzaklaşıyordu ancak Stukalar¹³¹Ege adalarında hazır bekliyorlardı.

When the Conference ended, Eden and Churchill escorted İnönü to the airfield. At the airfield İnönü embraced Churchill in a gesture of farewell. Eden was to note in his memoirs:

This attention delighted the Prime Minister who said as we drove back to Cairo: 'Did you see, İsmet kissed me'. My reply, perhaps rather ungracious, was that as this seemed to be the only gain from fifteen hours of hard argument, it was not much to be pleased with.

Konferans sona erdiğinde Churchill ve Eden İnönü'ye hava meydanına kadar refakat ettiler. Veda ederken İnönü, Churchill'e sarıldı. Eden anılarında bu olay hakkında şöyle yazmış:

Bu yakınlık gösterisi Churchill'i çok memnun etmişti. "Gördün mü, İsmet beni öptü?" dedi. Benim pek de nazik olmayan cevabım: on beş saat süren sert tartışmalardan sonra tek kazanç olarak bu veda öpücüğü pek tatminkar bir sonuç değil.

Sami Kohen'in 9 Aralık 1998 tarihli köşe yazısı

TÜRK DİPLOMASİSİNE TAKDİRNAME...

KAHİRE, YIL 1943. İkinci Dünya Savaşı'nın kızıştığı günlerde müttefikler - yani ABD, İngiltere ve Sovyetler Birliği - Nazi Almanyası'na son darbeyi indirmenin yollarını arıyor.

Bu sırada Türkiye, savaşın dışında kalan tarafsız bir ülke. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, bu politikayı sürdürmek için azami gayret sarf ediyor.

Kasım ayında müttefikler, Türkiye'nin kendi saflarında savaşa girmesini sağlamaya karar veriyorlar. Bu sayede savaşın daha çabuk kazanılacağına inanıyorlar. Ve bu amaçla Ankara'yı baskı altında tutmaya yönelik bir dizi girişimde bulunuyorlar.

Aralık ayının ilk haftasında İnönü, ABD Başkanı Roosevelt ve İngiltere Başbakanı Churchill ile

¹³¹ Junkers bombardıman uçakları

Kahire’de buluşuyor. Üç liderin yanında kendi Dışişleri Bakanları (Türkiye’den Numan Menemencioğlu) yer alıyor.

Tarihi Kahire Konferansı, Kahire’nin tarihi bir binasında Mena House’da yapılıyor.

O zamanın gazetelerinde ve tarih kitaplarında çıkan meşhur resminde, kendinden emin İnönü, savaş döneminin iki büyük lideri Roosevelt ve Churchill ile yan yana oturmuş olarak görülüyor.

Benim gibi bu olayı çok genç iken izlemiş olanlar, Kahire Konferansı’nın, İnönü’nün diplomasideki ustalığı sayesinde Türkiye için büyük bir başarı ile sonuçlandığını anımsarlar. Yeni kuşaklar ise - bazı meraklıların dışında - bu olayın ve bunun Türkiye için ne ifade ettiğini pek bilmezler...

İNÖNÜ Vakfı, bu tarihi olayın Türk ve dünya kamuoyunda hatırlanması ve daha iyi bilinmesi amacıyla, Kahire’de, aynı tarihte, aynı binada (şimdi Mena House, lüks bir oteldir) bir sempozyum düzenledi.

Konferansta yedi seçkin diplomat veya akademisyen (eski Büyükelçi ve 1943 Kahire Konferansı’na genç bir diplomat olarak katılan Turgut Menemencioğlu, İngiltere Dışişleri Bakanlığı’ndan Dr. Keith Hamilton, ABD’den siyasal bilimci Prof. Edward Weijband, Boğaziçi Üniversitesi’nden Prof. Selim Deringil, İtalya’dan Prof. Maria Antonie di Casola, İngiltere’den Prof. Selahi Ramodon - Samyel ve Mısır’dan Prof. Abdel Wohale Bekr son derece ilginç bildiriler sundular.

Benim yönetmekten büyük onur duyduğum bu sempozyumda gün ışığına çıkarılan tarihi gerçekler düşündürücü, esindirici ve ibret vericidir...

Kahire Konferansı’ndan 55 yıl geçti; ama bu olayı şu sırada anmamın belki de en yararlı yanı, Türk diplomasisinin, ülkenin en zayıf durumunda dahi, başarılı olabileceğini göstermiş olmasıdır. Tabii bunda Türkiye’nin şansı, o dönemde İnönü gibi güçlü bir devlet adamının işbaşında bulunmasıdır...

SEMPOZYUMDA belirtildiği gibi, Kahire Konferansı’nda İngilizler Türkiye’yi bir an önce savaşa sokmaya zorluyor, zaman zaman hırçın bir tavır sergiliyor, hatta aksi halde Türkiye’nin savaş sonrası dönemde kendi haline terkedileceği tehdidinde bulunuyordu... Amerikalılar ise - İngilizlere ters düşme pahasına - Türkiye’yi fazla sıkıştırmamaya, ona zaman kazandırmaya ve yumuşak davranmaya özen gösteriyordu...

Türkiye’nin o günkü zayıf askeri ve ekonomik durumu ile savaşa katılması, ülke için bir felaket olacaktı. Bu durumda Türkiye ya Almanya’nın istilasına maruz kalacak ya da Sovyetler tarafından “kurtarılmak” bahanesi ile Moskova’nın nüfuzu alanına girecekti. İnönü bunun bilinci içinde,

müttefiklerin baskısına karşı direndi. Bunu ustalikle yaparken, zaman kazanmaya çalıştı. Aslında müttefiklerden yana bir tavır da ortaya koydu...

Türkiye bir yıl sonra Almanya ile ilişkilerini kesti ve sonunda çarpışmaların bitmesine az kala, savaşa resmen katıldı. Böylece “galip ülkeler”in safında yer aldı ve BM’nin kurucu üyelerinden biri oldu...

Bugün, geriye bakınca, Kahire Konferansı’nda Türkiye’nin aldığı cesur tavır sayesinde, savaşın dışında kalmayı nasıl başardığı daha iyi görülüyor. Ankara o zaman bunu yapamayı, Türkiye’nin hali ne olurdu?.. Aslında Avrupa’nın, Batı’nın hali de ne olurdu?

Bunun yanıtını İngiliz ve Amerikan panelistlerden aldık: Bu takdirde belki savaşın süresi kısaldı; ama Batı, soğuk savaşa çok daha dezavantajlı durumda girerdi...

Kısacası İnönü’nün Kahire’de, savaşa davete “evet” dememesi, Türkiye’nin olduğu kadar Batı’nın da yararına oldu.

Bunun 55 yıl sonra açıkça ifade edilmesi, Türk diplomasisine verilen bir takdirname niteliğindedir...¹³²

SONUÇ:

İkinci Dünya Savaşında Türk Dış Politikası, Selim Deringil’in iddia ettiği gibi ‘fazlaca moral ve etik yanı’ bulunmayan ‘kumarla karışık bir denge oyunu’ değil, Edward Weisband’in 7 Aralık 1998 tarihinde Panel’de söylediği gibi, ‘bütün Batı dünyasını da bir felaketten koruyan, ilahi gerçekçilik’ ve akılcı bir denge politikası idi.

İnönü ve arkadaşlarının 1939 - 1945 yıllarında ısrarla ve kararlılıkla sürdürdükleri savaş dışı kalma politikasının en önemli nedeni Türk Silahlı Kuvvetlerinin donanım yetersizliği idi. Bunu da en iyi bilen asker İnönü idi.

Buna karşı Churchill’in davranışları Prof. Weisband’ın dediği hem ‘reckless’ (pervasız) hem de “Hangi Churchill ?¹³³” dedirtecek ölçüde çelişkili idi.

İki örnekle son noktayı koyuyorum:

¹³² Ne yazık ki bu Takdirname kamuoyundan adeta gizlenmiştir.

¹³³ Bkz. EK - 7

31 Ocak 1943 – Yenice: (Ünlü ‘Pensees Matineles’den¹³⁴)

“Saldırıya uğramadıkça ve sadece felakete sürükleyecekse Türkiye’nin savaşa girmesi yanlış olur. Ve müttefiki Büyük Britanya böyle koşullar altında savaşa girmesini hiçbir zaman istememiştir ve istemeyecektir.”

31 Mayıs 1950 – (İsmet İnönü’ye seçim yenilgisi nedeniyle yazdığı ‘Geçmiş Olsun’ mektubundan)

“Aziz Generalim,

“Her ne kadar benim Türk politika işlerine karışmaklığım doğru olmayabilirse de Türkiye’nin mukadderatına ri-yaset ettiğiniz uzun devrenin kapanmış olduğunu şahsen ben büyük bir teessür duyarak okumuş bulunuyorum.

*Bana öyle geliyor ki **tarih**, General olarak kazandığımız zaferlerden başka, **Türkiye Cumhuriyeti’ni İkinci Cihan Harbi’nin vahim tehlikeleri içinden nasıl sıyrıp geçirdiğinizi**¹³⁵ ve aynı zamanda Mustafa Kemal tarafından sert mücadelelerle kurulmuş olan liberal ve müterakki (ileri) hükümet sistemini nasıl muhafaza ettiğinizi¹³⁶ hayranlıkla kaydedecektir.*

“Dostça ve zevkli olan mülakatımızı daima hatırlarım ve politika sahnesinden şimdiki çekilişinizde¹³⁷ size en iyi dileklerimi yollarım.”

İsmet İnönü, 14 Mayıs 1950’den sonra politika sahnesinden çekilmedi. 1961 yılında yeniden başbakan oldu. 1965 yılında kadar başbakan olarak, daha sonra CHP Genel Başkanı olarak politik yaşamını sürdürdü.

CHP Genel Başkanlığından ayrıldıktan sonra 1972 yılında Cumhuriyet Senatosu üyesi oldu. 25 Aralık 1973 tarihinde 89 yaşında vefat etti.

(9 Aralık 1998)

Sami Kohen

Türk diplomasisine takdirname...

KAHİRE

YIL 1943. İkinci Dünya Savaşı’nın kızıştığı günlerde müttefikler - yani ABD, İngiltere ve Sovyetler Birliği - Nazi Almanyasına son darbeyi indirmenin yollarını arıyor.

¹³⁴ Sabah Esintileri

¹³⁵ “Her türlü baskılarıma rağmen” demek istiyor !

¹³⁶ Örneğin, “Romanya gibi Stalin’e kaptırmadığınızı” demek istiyor

¹³⁷ Çekilmedi !

Bu sırada Türkiye, savaşın dışında kalan tarafsız bir ülke. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, bu politikayı sürdürmek için azami gayret sarfediyor.

Kasım ayında müttefikler, Türkiye'nin kendi saflarında savaşa girmesini sağlamaya karar veriyorlar. Bu sayede savaşın daha çabuk kazanılacağına inanıyorlar. Ve bu amaçla Ankara'yı baskı altında tutmaya yönelik bir dizi girişimde bulunuyorlar.

Aralık ayının ilk haftasında İnönü, ABD Başkanı Roosevelt ve İngiltere Başbakanı Churchill ile Kahire'de buluşuyor. Üç liderin yanında kendi Dışişleri Bakanları (Türkiye'den Numan Menemencioğlu) yer alıyor.

Tarihi Kahire Konferansı, Kahire'nin tarihi bir binasında Mena House'da yapılıyor.

O zamanın gazetelerinde ve tarih kitaplarında çıkan meşhur resminde, kendinden emin İnönü, savaş döneminin iki büyük lideri Roosevelt ve Churchill ile yan yana oturmuş olarak görülüyor.

Benim gibi bu olayı çok genç iken izlemiş olanlar, Kahire Konferansı'nın, İnönü'nün diplomasideki ustalığı sayesinde Türkiye için büyük bir başarı ile sonuçlandığını anımsarlar. Yeni kuşaklar ise - bazı meraklıların dışında - bu olayın ve bunun Türkiye için ne ifade ettiğini pek bilmezler...

İNÖNÜ Vakfı, bu tarihi olayın Türk ve dünya kamuoyunda hatırlanması ve daha iyi bilinmesi amacıyla, Kahire'de, aynı tarihte, aynı binada (şimdi Mena House, lüks bir oteldir) **bir sempozyum düzenledi.**

Konferansta yedi seçkin diplomat veya akademisyen (eski Büyükelçi ve 1943 Kahire Konferansı'na genç bir diplomat olarak katılan **Turgut Menemencioğlu**, İngiltere Dışişleri Bakanlığı'ndan **Dr. Keith Hamilton**, ABD'den siyasal bilimci **Prof. Edward Weisband**, Boğaziçi Üniversitesi'nden **Prof. Selim Deringil**, İtalya'dan **Prof. Maria Antonie di Casola**, İngiltere'den **Prof. Selahi Ramodon - Samyel** ve Mısır'dan **Prof. Abdel Wohale Bekr** son derece ilginç bildirimler sundular.

Benim yönetmekten büyük onur duyduğum bu sempozyumda gün ışığına çıkarılan tarihi gerçekler düşündürücü, esindirici ve ibret vericidir...

Kahire Konferansı'ndan 55 yıl geçti; ama bu olayı şu sırada anmamın belki de en yararlı yanı, Türk diplomasisinin, ülkenin en zayıf durumunda dahi, başarılı olabileceğini göstermiş olmasıdır. Tabii bunda Türkiye'nin şansı, o dönemde İnönü gibi güçlü bir devlet adamının işbaşında bulunmasıdır...

SEMPOZYUMDA belirtildiği gibi, Kahire Konferansı'nda İngilizler Türkiye'yi bir an önce savaşa sokmaya zorluyor, zaman zaman hırçın bir tavır sergiliyor, hatta aksi halde Türkiye'nin savaş sonrası dönemde kendi haline terkedileceği tehdidinde bulunuyordu... Amerikalılar ise - İngilizlere ters düşme pahasına - Türkiye'yi fazla sıkıştırmamaya, ona zaman kazandırmaya ve yumuşak davranmaya özen gösteriyordu...

Türkiye'nin o günkü zayıf askeri ve ekonomik durumu ile savaşa katılması, ülke için bir felaket olacaktır. Bu durumda Türkiye ya Almanya'nın istilasına maruz kalacak ya da Sovyetler tarafından "kurtarılmak" bahanesi ile Moskova'nın nüfuzu alanına girecekti. **İnönü bunun bilinci içinde, müttefiklerin baskısına karşı direndi. Bunu ustalıklı yaparken, zaman kazanmaya çalıştı. Aslında müttefiklerden yana bir tavır da ortaya koydu...**

Türkiye bir yıl sonra Almanya ile ilişkilerini kesti ve sonunda çarpışmaların bitmesine az kala, savaşa resmen katıldı. Böylece "galip ülkeler" in safında yer aldı ve BM'nin kurucu üyelerinden biri oldu...

Bugün, geriye bakınca, Kahire Konferansı'nda Türkiye'nin aldığı cesur tavır sayesinde, savaşın dışında kalmayı nasıl başardığı daha iyi görülüyor. Ankara o zaman bunu yapamıyorsa, Türkiye'nin hali ne olurdu?.. Aslında Avrupa'nın, Batı'nın hali de ne olurdu?

Bunun yanıtını İngiliz ve Amerikan panelistlerden aldık: **Bu takdirde belki savaşın süresi kısalırdı; ama Batı, soğuk savaşa çok daha dezavantajlı durumda girerdi...**

Kısacası İnönü'nün Kahire'de, savaşa davete "evet" dememesi, Türkiye'nin olduğu kadar Batı'nın da yararına oldu.

Bunun 55 yıl sonra açıkça ifade edilmesi, Türk diplomasisine verilen bir takdirname niteliğindedir...

(12 Aralık 1998)

Metin Toker

Ötekiler gibi olmayan bir gün

NE kadar zaman var ki böyle bir gün yaşamamıştım. Anlaşıyor ki öyle günleri çok özlemişim.

Bu şekilde başlayan yazılarda genellikle su kenarında veya bir ormanda, yahut kır kahvesi ya da kır meyhanesinde, dostlarla geçirilmiş hoş vakitten bahsedilir. 7 Aralık Pazartesi benim için "**hoş bir**

gün" oldu; ama mekan ne su kenarı, ne orman; ne kır meyhanesi, ne kahvesiydi. Dostlar, arkadaşlar arasında da değildik.

Kahire'deydik. Hıdiv İsmail tarafından, Süveyş Kanalı'nın açılış törenine davet olunanların - aralarında İmparatoriçe Eugenie de vardı - misafir edilmeleri için Piramitlerin yakınında özel yaptırılmış görkemli Menahouse'daydık. **Burası şimdi bir otel .**

Sohbetlerinden yararlandıklarımız da pek dostumuz ve arkadaşımız sayılmazdı. Bir tanesi Virginia Üniversitesinin Siyasal Bilgiler Bölümü profesörlerinden Weisband idi. Bir diğeri İngiltere Dışişleri Bakanlığında Hamilton. Gene İngiltere'den Prof. Ramadan, İtalya'dan Prof. Casola, Mısır Zagazig Üniversitesi hocalarından Prof. Bakr.

Görüşmelere katılan iki Türk dostumuz ve arkadaşımızdı ama orada o sıfatlarıyla bulunmuyorlardı:

Emekli Büyük Elçi Menemencioglu ve Boğaziçi Üniversitesinden Prof. Deringil.

Toplantıyı yöneten, Sami Kohen'di.

2. Dünya Harbinin tarihinde '2. Kahire Toplantısı' diye geçen İnönü - Roosevelt - Churchill buluşmasının 55. yılı anılıyordu. Toplantı 4 - 6 Aralık 1943'te aynı Menahouse'da olmuştu. İnönü Vakfı ile Türk ve Mısır hükümetlerince düzenlenen anma töreni şöyle takdim ediliyordu: 'Bu toplantı Türkiye'yi 2. Dünya Harbine Müttefiklerin safında katılması için ikna amacıyla yapılmıyordu. Bundan dolayıdır ki modern Türkiye'nin ve 2. Dünya Harbinin tarihi açısından büyük bir önem taşımaktadır.'

Resmi adıyla 'Kahire Paneli - 7 Aralık 1998' son derece yüksek bir ilmi düzeyde geçti. Türkiye'deki günlük hay u huy arasında böyle şeylerden mahrum kalmanın insanda nasıl bir ihtiyaç doğurduğunu o konuşmaları dinlerken biraz daha iyi fark ediyorsunuz.

Düşünebiliyor musunuz bir bütün gün ki ne Demirel, ne Yılmaz - Çiller - Ecevit - Baykal ile onların yaveleri var; ve siz gerçekten yeni bir şeyler öğreniyorsunuz; o kadar yakın - ve bizi öylesine ilgilendiren - bir tarih hususunda gözünüzün önünde yeni ufuklar açılıyor. Konuşmacılardan Prof. Weisband'ın deyimiyile bir 'ilahi gerçekcilik'in hem Türkiye'nin kaderini, hem de 2. Dünya Harbinin sonuçlarını, onların ötesinde Soğuk Savaşın akıbetini nasıl etkilediğini şaşırarak, bazen tüyleriniz ürpererek fark ediyorsunuz. Panelin içeriğini anlatacak değilim; bildiriler bir kitap halinde yayımlanacak.¹³⁸

¹³⁸ ACISÖZ: Ötekiler gibi olmayan gün maalesef unutulmuş, Kitap ise, hiçbir iz bırakmadan, yok olmuş.

WEISBAND VE DERİNGİL'İN BİLDİRİLERİNİN SON PARAGRAFLARI

Prof. Weisband	Prof. Deringil
Metin Toker: "Sohbetlerinden yararlandıklarımız da pek dostumuz ve arkadaşımız sayılmazdı. Bir tanesi Virginia Üniversitesinin Siyasal Bilgiler Bölümü profesörlerinden Weisband idi."	Metin Toker: "Görüşmelere katılan iki Türk, dostumuz ve arkadaşımızdı..."
Weisband: "Kahire Konferansında İnönü ilahi bir gerçekçilik göstererek yalnız Türkiye'yi değil bütün Batı dünyasını korumayı başardı. Bu başarının önemini algılamamız için Soğuk Savaş yaşamamız ve sonunu görmemiz gerekti. İşte bu, Kahire Konferansının tarihi öneminin ve dünyanın geleceğine etkisinin ölçüsüdür. Savaşta Türkiye'nin tarafsızlığı yalnız Türkiye Cumhuriyeti'nin egemen bütünlüğünü değil, savaştan sonra yaşanacak olan barışı da korumuştur."	Deringil: "Konferans sona erdiğinde Churchill ve Eden İnönü'ye hava meydanına kadar refakat ettiler. Veda ederken İnönü, Churchill'e sarıldı. Eden anılarında bu olay hakkında şöyle yazmış: "Bu yakınlık gösterisi Churchill'i çok memnun etmişti. "Gördün mü, İsmet beni öptü?" dedi. Benim pek de nazik olmayan cevabım: on beş saat süren sert tartışmalardan sonra tek kazanç olarak bu veda öpücüğü pek tatminkar bir sonuç değil."

Yorum: İnsanlar yanılabilir

KAYNAKÇA

AÇIKLAMALI KAYNAKÇA

BÖLÜM A¹³⁹

İnönü Makaleleri

15 Eylül 1947 tarihli ULUS Gazetesinde yayımlanan, 1946 yılında Britannica Ansiklopedisinin ABD’de yayımladığı 4 Cilt *10 Eventful Years* başlıklı ansiklopedik kitap için yazdığı, İkinci Dünya Savaşı’nda Türk Dış Politikası hakkında makalesi

1957 yılında Fransız *Dictionnaire Diplomatique Internationale*’de yayımlanan¹⁴⁰ *‘La Neutralite Turque au cours de la Deuxieme Guerre Mondiale’* (2. Dünya Savaşında Türkiye’nin Tarafsızlığı) başlıklı makale

Foreign Relations of the United States (Diplomatic Papers):¹⁴¹

Cairo & Tehran Conferences (The Second Cairo Conference bu belgenin içinde)

Turkey 1943,

Turkey 1944,

Turkey 1945,

Turkey 1946

TBMM Tutanaklar Dergisi (Zabıt Ceridesi) 1939 – 1952

Tarihe Düşülen Notlar -1, Yasama Yılı Açılışlarında Cumhurbaşkanlarının Konuşmaları (1 Mart 1924 -14 Aralık 1987), TBMM, Ankara,

Genelkurmay Başkanlığı Yayını

Harp Sonu Dünya Siyasi Olayları, Ankara, 31 Aralık 1951

¹³⁹ **Tamamı kütüphanemde ya da bilgisayarımda bulunan yayınlar**

¹⁴⁰ Yayın tarihi 1957 olmakla birlikte İnönü, makaleyi “Cumhurbaşkanı” olarak imzalamış.

¹⁴¹ T.C. Dışişleri Bakanlığının bu tür arşiv dokümanlarını yayımlamaması büyük eksiklik. Türkiye, tarihini yabancı kaynaklardan öğreniyor . Tüm Amerikan Dış Politika Belgeleri, 1861 yılından Carter döneminin sonuna kadar, online ve bedava olarak araştırmacılara açık.

Dergiler/Gazeteler

Aydın Tarihi Dergileri, 1938 - 1952

Bellekten Dergisi

Cevat Açıkalın'ın Anıları, Sayı 217, Aralık 1992

Soysal, İsmail. *Türkiye'nin Batı İttifakına Yönelişi (1934 - 1937)*, Sayı 177, 1981

Kurat, Yuluğ Tekin. İkinci Dünya Savaşında Türk - Alman Ticaretindeki İktisadi Siyaset, Sayı 92, Ocak 1961

A.Ü. Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi

Akdes, Nimet Kurat. Çörçil'in Harb Hatıraları, 1949¹⁴²

ATATÜRK Haftası Armağanı Dergisi

Şahin, Güven - Demirtaş, Cansu, *ATATÜRK Dönemi Türk Savuna Sanayisi*,¹⁴³ Genelkurmay ATA-SE Daire Başkanlığı, 10 Kasım 2014

Tarih ve Toplum Dergisi, Kasım 1986

Deringil, Selim. İkinci Dünya Savaşında Türk Dış Politikası,

Pamuk, Şevket. İkinci Dünya Savaşı Yıllarında İaşe Sorunu ve Köylülük,

Tuncay, Mete. İkinci Dünya Savaşı Başlarında (1939 - 1941) Türk Ordusu,

Culture Wars Magazine

Dombrowski, John. *The Greatest War Crime*, , Aralık 1997

Confidential Magazine

Earle, George H. *F.D.R.'s Tragic Mistake*, August 1958

Institute for Historical Review,

¹⁴² Bu önemli makalenin özeti Kaynakçanın Eki olarak verilmektedir.

¹⁴³ Bu makalede (sayfa 159) Kırıkkale Tüfek Fabrikasının 1939 yılında üretime geçtiği ve yıllık üretimin 40 bin adet olduğu bilgisi vardır

Hess, Wolf Rüdiger, *The Life and Death of My Father Rudolf Hess*, Ocak – Şubat, 1993

Tarih ve Toplum Dergisi, Kasım 1986, Sayın 35, İkinci Dünya Savaşında Türkiye

Turkish Studies Dergisi

Yalçın, Osman. İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Sovyet Tehdidi Karşısında Kalan Türkiye'nin Batı ile İşbirliği Yapma Süreci, Turkish Studies, Spring 2013, Ankara

Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi

Bozkurt, İbrahim. *II. Dünya Savaşı Sonrasın Amerikan Missouri Zırhlısının İstanbul Limanı'nı Ziyareti Üzerinde Değerlendirmeler*, Güz 2007

Gülmez, Nurettin ve Demirci, Ersin. *Von Papen'in Türkiye Büyükelçiliği*¹⁴⁴, Güz, 2013

Pravda

Interview¹⁴⁵ to Pravda Correspondent Concerning Mr. Winston Churchill's Speech at Fulton, March, 1946

Middle Eastern Studies (Temmuz 1990)

Leiser, Gary. *The Turkish Air Force, 1939 -1945:the Rise of a Minor Power*

İnternette Kitap/Makale/Video/Audio

www.youtube.com/watch?v=jvax5VUvjWQ¹⁴⁶

www.youtube.com/watch?v=PJxUAcADV70¹⁴⁷

Churchill. *Fulton Demir Perde Konuşması (Sinews of Peace)*, 5 Mart 1946

Dall, Curtis. *My Expolited Father*¹⁴⁸ *in Law*, 1968 (Kitap)

¹⁴⁴ Barış girişimleri hakkında bilgi yok

¹⁴⁵ Bu söyleşide Stalin, Fulton konuşmasına şiddetle karşı çıkıyor ve Churchill'i Hitler gibi ırkçılıkla suçluyor

¹⁴⁶ Sinews of Peace konuşması (video) 5 dakika

¹⁴⁷ Sinews of Peace, Audio konuşması (audio) 44 dakika

¹⁴⁸ Roosevelt'in ilk damadının kayın pederi hakkında yazdığı kitapta von Papen'in Earle aracılığı ile yaptığı barış önerisinin öyküsü anlatılıyor.

Martin, David. *How FDR Dragged Out WW II for Stalin*¹⁴⁹ <http://www.dcdave.com/article5/121031.htm> (Makale)

Irving, David. *Hess, The Missing Years, 1941 - 1945*, http://www.fpp.co.uk/books/Hess/Hess_2010.pdf¹⁵⁰

Elsis, R. Mark. *Deputy Führer Rudolf Hess*, <http://rudolfhess.net> (17 Ağustos 2012)

<http://www.youtube.com/watch?v=GXdCoja3pwM>¹⁵¹

<http://www.youtube.com/watch?v=Uqr3kJS1Pos>¹⁵²

<http://www.youtube.com/watch?v=ftWZgS75jDg>¹⁵³

Üniversite Tezleri

Aras, Ahmet. *Amerikan Belgelerinde II. Dünya Savaşı Sonrası Türkiye (1945 - 1950)*¹⁵⁴, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi, 2007

Aslan, Mahmut. *ABD'nin İkinci Dünya Savaşı Sonrası Uyguladığı Dış Politikası'nın Türkiye'ye Etkileri (1945-1952)* UFUK ÜNİVERSİTESİ, 2014

Avcı, Ayşegül. *American Propaganda in Turkey as Economic Military and Cultural Warfare against Germany during the Second World War*, Bilkent Üniversitesi, 2009

Bakacak, Alper. İkinci Dünya Savaşı Döneminde ULUS Gazetesinin İç ve Dış Politika Değerlendirmeleri, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2002

Çağdaş, Nâzım Arda. *The Birth Of Anti-Soviet Image In the Turkish Press Following the Second World War and Its Reflections After the Death of Stalin (1953 - 1964)* Bilkent Üniversitesi, 2008

Çetin, Hasan. İkinci Dünya Savaşı Sürecinde Türkiye'nin Sosyo-Ekonomik Durumu (1939-1945), Uludağ Üniversitesi, 2007

¹⁴⁹ Von Papen'in Earle aracılığı ile Roosevelt'e gönderdiği Savaş'ı sona erdirmek önerisi hakkında bir Amerikalının 2012 yılında yazdığı makale

¹⁵⁰ Kitap ilk kez 1987 yılında Londra'da Macmillan tarafından yayımlanmış.

¹⁵¹ İlber Ortaylı : "Hitler Türkiye'ye neden saldırmadı?" Habertürk TV

¹⁵² Mehmet Barlas ile İlber Ortaylı söyleşisi: İkinci Dünya Savaşı (26 Kasım 2012)

¹⁵³ Hess'in Oğlu babasını ve Hitleri anlatıyor

¹⁵⁴ Bu tezi 5 üniversite öğretim üyesi onaylamıştır, üçü profesör doktor. Tezin birinci paragrafında ABD'nin Lozan Barış Antlaşması'nı onaylamadığı iddiasına yer verilmiştir.

ABD, Lozan Barış Konferansı'nda taraf olmadığı için antlaşmayı onaylamak durumunda değildi. .

II. Dünya Savaşı ve Sonrasında Türkiye

Eker, A. Alpaslan. *İkinci Dünya Savaşı Sonrası Türk Dış Politikasındaki Gelişmeler Ve Türkiye'nin NATO'ya Giriş Süreci (1945-1952)*, Kırıkkale Üniversitesi, 2007

El, Banu. *Franz von Papen'in Ankara'daki Büyükelçilik Yılları*¹⁵⁵, Kocaeli Üniversitesi, 2006

Güney, Zafer. *II. Dünya Savaşında Türkiye'ye Yapılan Askeri Yardımlar*, Hacettepe Üniversitesi, 2001

Halverson, Albert. *Tensions in American-Turkish Relations During World War II*, 2013

Köroğlu, Ömer. *İkinci Dünya Savaşında Türkiye'nin Askeri Durumu ve Savaş Dışı Politikası*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011

Köse, Hulusi. *II. Dünya savaşı sonrası Türkiye Amerika İlişkileri (1945-50)* İstanbul Üniversitesi, 2010.

Özkurt, Erkurt. *İkinci Dünya Savaşı Döneminde Tarım Politikası*, Yeditepe Üniversitesi, 2009

Ranck, Aaron. *The Sinews of War: Turkey, Chromite, and the Second World War*, Bilkent Üniversitesi, 2008

Semiz, Hülya. *İkinci Dünya Savaşı Döneminde Gazeteci Sabiha Sertel'in Döneme İlişkin Manka*, Ayşe Gülçin. *İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Anadolu Ajansı'nın Dış Haber Politikası*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008

Şen, Cenk. *Stalin Döneminde Türk - Sovyet İlişkileri*, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2006

Uçar, Aliye. *II. Dünya Savaşında Cumhuriyet Gazetesinin Dış Politika Değerlendirmesi*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1992

¹⁵⁵ Barış girişimleri hakkında bilgi yok

Filmler

Battle of Britain Temmuz – Eylül 1939	Eichmann İsrail’de sorgulanması	The Spirit of ‘45 1945 yılının İngiltere’si	Good Bir bilim adamı NAZİ oluyor

Seminer – Sempozyum Bildirileri

Genelkurmay Başkanlığı, *Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildirileri, İkinci Dünya Harbi ve Türkiye*, Cilt I ve II, Ankara, 1998

Akgül, Suat. İkinci Dünya Savaşında Rusya'nın Kuzey İran'daki Faaliyetlerinin Bölgeye ve Türkiye Etkisi

Akçora, Ergünöz. İkinci Dünya Savaşı sırasında Sürgün Edilen Ahıska Türkleri

Alpargu, Mehmet. İkinci Dünya Savaşında Sovyetlerin Kafkasya'daki Tehcir Uygulamaları

Arı, Kemal. İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye'de Savaş Ekonomisi Uygulamaları ve Fiyatlar

Aybars, Ergün. İkinci Dünya Harbi Sonrası Türkiye

Ayışığı, Metin. İkinci Dünya Savaşı başlarında İstanbul'da İhtikar *Meselesi*

Baran, Tülay Alim. İkinci Dünya Savaşı Türkiye'sinin Mali Portesi

Baykent, Tuğrul. İkinci Dünya Savaşı sonrası Dönemde Kara Kuvvetleri Muhabere Sınıfında Gelişmeler, 1945 - 1952

Cebecioğlu, Güngör. İkinci Dünya Savaşı ve Türk Silahlı Kuvvetleri

Çakır, Musa. İkinci Dünya Harbi Döneminde Askeri Lojistik Hizmet ve Destek Sağlamaya Yönelik İngilizlerle Yapılan Temaslar

Çam, Yusuf. İkinci Dünya Savaşında Türkiye'ye Göçler

Çomak, Hasret. İkinci Dünya Harbi ve Türkiye, Harbin sonrasında Türkiye - ABD İlişkileri, ABD'nin Türkiye'ye Yardım Politikası (Truman Doktrini ve Marshall Planı)

Dönmez, Berna. İkinci Dünya Savaşının Son Döneminde Türk Dış Politikası, 1943 - 1945

Gül, Mustafa. İkinci Dünya Savaşı sırasında Müttefikler arasında yapılan önemli Toplantılarda Türkiye

Gürün, Kamuran. *Savaşın ilk Yılı ve Türkiye*

İlgazi, Abdullah. *24 Ağustos 1939 tarihli Alman - Sovyet Dostluk Paktının Türk Dış Politikası Etkileri*

Koskosoğlu, Feridun. İkinci Dünya Savaşı öncesi bir Dostluk Köprüsü: Türkiye - Balkan Antantı - Sadabad Paktı

Köksal, Osman. *Savaş Döneminin Memurların Alım Gücüne Etkileri (1939 - 1945)*

Ortaylı, İlber. İkinci Dünya Savaşında Şehirlerde Hayat

Özbey, Mustafa. İkinci Dünya Savaşında Boğazların Türk - Rus İlişkilerine Etkileri

Özçelik, İsmail. *Ders Kitaplarında İkinci Dünya Savaşı*

Öztoprak, İzzet. İkinci Dünya Savaşı Döneminde Adana Görüşmelerinin Askeri Yönü

Tekin, Emrullah. İkinci Dünya Savaşında Türkiye'de Gizli Faaliyetler

Uyar, Elif. İkinci Dünya Savaşı öncesinde Türkiye'nin Batı Blokuna Yakınlaşması: Türk - İngiliz İlişkileri Örneği

Yiğit, Erdal. *Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşındaki Ekonomik Güçlüklerinin Askeri ve Siyasi Alanlardaki Stratejik Kararlarına Etkisi ile Ege Adalarının Durumu*

Kitaplar

*CORRESPONDENCE Between the Chairman of the Council of Ministers of the USSR (Stalin) and the Presidents of the USA (Roosevelt and Truman) and the Prime Ministers of Great Britain (Churchill and Attlee) during the Great Patriotic War of 1941 - 1945*¹⁵⁶, Vol. One and Two, Foreign Languages Publishing House, Moscow 1957 ***

SSCB Dışişleri Bakanlığı, Stalin, Roosevelt ve Churchill'in Gizli Yazışmalarında Türkiye, 1941 - 1945, Havass Yayınları, İstanbul, 1981

My Dear Mr Stalin, The Complete Correspondence of F.D. Roosevelt and J.V. Stalin,¹⁵⁷ Yale University Press, New Haven, 2005

*German Policy in Turkey 1941 - 1943*¹⁵⁸, German Foreign Office Documents, USSR Ministry of Foreign Affairs, USSR Foreign Languages Publishing House, Moscow, 1948

Illustrated Story of World War II, Reader's Digest, New York, 1969

Dışişleri Bakanlığı, *Türk Dış Politikasında 50 Yıl, İkinci Dünya Savaşı Yılları*¹⁵⁹, Ankara, 1973

Dışişleri Bakanlığı, Stratejik Araştırma Merkezi, *Panel on the 55th Anniversary of the Cairo Conference*, Ankara, 1999¹⁶⁰

International Military Tribunal (Nuremberg). *Judgement of 1 October 1946.*

¹⁵⁶ Nedense ABD ve/veya İngiltere benzer bir yayına gerek duymamış?

¹⁵⁷ Bu kitaba Arthur M. Schlesinger Jr. önemli ve uzun bir önsöz yazmıştır. Bu önsöz ve kitabın içeriği, 1957 yılında Moskova'da yayımlanan *CORRESPONDENCE...* ile birlikte incelendiğinde Savaş boyunca Roosevelt ve genel olarak ABD'de Stalin'e yönelik hayranlık açıkça görülmektedir. Kitabın başlığı bu ortamı çok güzel özetlemiştir: *My Dear Mr Stalin !*

¹⁵⁸ İkinci Dünya Savaşı ile ilgili Türkçe yayınların hiç birinde değinilmeyen, kaynaklarında yer almayan bu kitap 1941 - 1943 yılları arasında Türkiye'ye ilişkin 36 telgraf içeriyor. Telgraflar von Papen ile Ribbentrop arasında olduğu gibi diplomatlar ve askerler arasındaki yazışmalardan oluşuyor. Özellikle Sovyetler Birliğindeki Türkler hakkında bilgiler ve yorumlar son derece önemli. Bu telgrafların bazılarının fotokopileri de verilmiştir.

¹⁵⁹ T.C. Başbakanı Saraçoğlu'nun Sovyet karşıtlığını açıklayan telgraflar üzerinde mutlaka durulmalıdır. Bu kitabın Ali Hikmet Alp ve Üstün Dinçmen tarafından hazırlandığı, Bakanlık Araştırma ve Siyaset Planlama Genel Müdürlüğü Araştırma Dairesi tarafından 'nihai şekli' verildiği giriş bölümünde yer alan bilgilerden anlaşılmaktadır. Ancak bir sonraki paragraftaki şu tespit şaşırtıcıdır: "... bu kitapta yer alan mütalaalara, Dışişleri Bakanlığı'nın görüşlerini yansıtan beyanlar niteliği atfedilemeyeceği tabiidir"

¹⁶⁰ Panel İnönü Vakfı tarafından düzenlenmiş ve 7 Aralık 1998 tarihinde Kahire'de yapılmış. Bu kitap "7.12.1998 Kahire Paneli Özel Eki" başlığı altında ayrıntılı bir şekilde irdelenmiştir.

ATATÜRK'ÜN SÖYLEV VE DEMEÇLERİ, ATAM, Ankara, 1997

Aras, Tevfik Rüştü. *Görüşlerim*, Semih Lütfü Basımevi, İstanbul, 1968

Armaoğlu, Fahir. *Belgelerle Türk - Amerikan Münasebetleri*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1991

Atabey, Figen. *1939 Türk - İngiliz-Fransız İttifakı*¹⁶¹, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2014

Aydemir, Şevket Süreyya. *İkinci Adam*, Cilt II, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1965

Belge, Burhan. *Burhan Belge'nin Sesiyle İkinci Dünya Savaşı Radyo Konferansları*, Yazarın kendi yayını, Ankara, 1970

Bentley, John. *Aircraft of the Battle of Britain*, Ravette Publishing Ltd., Horsham, 2010.

Bilge, Suat. *Türkiye - Sovyetler Birliği İlişkileri 1920 - 1964, Güç Komşuluk*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1992

Brown, Elizabeth Churchill, *The Enemy at his Back*¹⁶², Washington, 1956

Bullock, Alan. *Hitler: A Study in Tyranny*, Harper & Row, New York, 1962***

Bulut, Semih. *ATATÜRK Dönemi Türkiye-ABD İlişkileri (1923 - 1938)*, ATAM, Ankara, 2010

Burçak, Rıfık Salim. *Türk - Rus - İngiliz Münasebetleri*, Yazarın yayını, İstanbul, 1946

Burçak, Rıfık Salim, *Moskova Görüşmeleri (26 Eylül - 16 Ekim 1939) ve Dış Politikamız Üzerindeki Tesirleri*¹⁶³, Gazi Üniversitesi, Ankara, 1983

Butler, Susan. *My Dear Mr. Stalin*, Yale University Press, New Haven, 2006

Chastenet, Jacques. *Çekoslovakya'ya Komünizm Nasıl Yerleşti*¹⁶⁴, Türkiye Çiftçi Teşekkülleri Federasyonu, Ankara, 1964.

Churchill, Winston. *The Second World War*¹⁶⁵, Cassel, Londra, 1948 - 1952 ***

¹⁶¹ Türkiye Cumhuriyeti'nin İngiltere ve Fransa ile imzaladığı ilk önemli siyasi antlaşma. Özel ekinde 43.5 milyon Poundluk Kredinin ayrıntıları var. Bu kredi kapsamında 29 Ocak 1940 tarihinde Ankara'ya 55 ton altın geldi.

¹⁶² Bu kitapta yazar Roosevelt'in danışmanlarının KGB ajanları veya komünizm eğilimli kişiler olduğunu anlatıyor

¹⁶³ Önemli ve çok yararlı bilgiler içeren bu nedense kitabın İkinci Dünya Savaşı kitaplarının kaynakçalarında yok

¹⁶⁴ Bu kitap 1945 - 1948 yılları arasında Çekoslovakya'nın adım adım bir Demir Perde ülkesi konumuna geldiğini çok güzel anlatıyor.

¹⁶⁵ Savaşı Churchill'in bakış açısından anlatan temel yayın. Bu kitap hakkında Prof. Akdes Nimet Kurat'ın, A.Ü. Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisinde 1949 yılında bir makalesi yayımlanmıştır. Önemli bulduğum için Kaynakçaya ekliyorum. 1949 yılında bir Türk bilim adamının Churchill hakkında bugün aşırı bulduğum ölçüde övgüler içeren bu makalesini acaba rahmetli Kurat, Churchill'in 9 Ekim 1944 gecesi Stalin'e söylediklerini bilse idi, değiştirir miydi?

- Demirer, Mehmet Arif, *Orakla Çekiç Arasında*¹⁶⁶, Kişisel Kitaplar, İstanbul, 1966
- Denniston, Robin. *Churchill'in Gizli Savaş, Diplomatik Yazışmalar, İngiliz Dışişleri Bakanlığı Türkiye, (1942 - 1944)*, Sabah Kitapları, İstanbul, 1998
- Deringil, Selim. *Turkish Foreign Policy in the Second World War*, Cambridge University Press, 1989
- Deringil, Selim. *Denge Oyunu İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası*¹⁶⁷, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2012 (Beşinci Baskı)
- Eden, Anthony, *The Reckoning*, Cassel, London, 1965
- Eden, Anthony, *Facing the Dictators*, Cassel, London, 1962 ***
- Erden, Ali Fuad. İsmet İnönü, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1999
- Erkilet, Emir Hüseyin, Şark Cephesinde Gördüklerim,¹⁶⁸ Hilmi Kitabevi, İstanbul, 1943
- Erkilet, Emir Hüseyin. İkinci Dünya Harbi ve Türkiye, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1965
- Erkin, Feridun Cemal. *Türk Sovyet İlişkileri ve Boğazlar Meselesi*¹⁶⁹, Başnur Matbaası, 1968¹⁷⁰
- Erkin, Feridun Cemal. *Türkiye'nin Savaşa Katılması için Kahire'de Yapılan Müzakereler (1943)*, Türk Tarih Kurumu¹⁷¹, Ankara, 1979
- Erkin, Feridun Cemal. *Dışişlerinde 34 Yıl, Anılar - Yorumlar, Türk Tarih Kurumu*, I. Cilt, Ankara, 1980¹⁷²
- Erkin, Feridun Cemal. *Dışişlerinde 34 Yıl, Anılar - Yorumlar, Türk Tarih Kurumu, Vaşington Büyükelçiliği*,¹⁷³ II. Cilt, I. Kısım Ankara, 1986

¹⁶⁶ 1961 yılında Sovyetler Birliğinde yaptığım uzun tetkik seyahatinin anıları. Önsözünü Moskova eski Büyükelçisi, Mili Mücadele komutanı Ali Fuat Cebesoy lütfetmişti.

¹⁶⁷ Bu kitabın yazarı Türkiye'nin 2. Dünya Savaşı dış politikasını "kumar" olarak nitelendirmiş !

¹⁶⁸ Erkilet'in Şark Cephesinde Gördüklerim ve Erden'in İsmet İnönü başlıklı kitaplarında 1941 yılı Ekim ayında Hitler ile yaptıkları görüşmede Hitler'in söyledikleri verilmiş. İki general Şark Cephesini de görmüşler. Nedense iki kitapta da şöyle bir yorum yok: "TSK'nin 1941 yılındaki durumunda savaşa girmemiz felaket olurdu" ???

¹⁶⁹ Erkin'i siyaseten onaylamayabilirsiniz. Başta Zorlu olmak üzere çok sayıda meslektaşını sık sık eleştirmesi kitaplarının olumsuz bir özelliği olabilir. Ama otuzlu yılların başından 1965'e kadar olan bir dönemi 1700 sayfayı aşan altı ciltte çok iyi anlatmış.

¹⁷⁰ Bu kitabın aynı tarih ve matbaada basılan Fransızca versiyonu da vardır. Kitabı yazarın bastırıldığı anlaşılıyor. Kitap Boğazlar Sorunu ile ilgili temel bir yapıttır.

¹⁷¹ **Türk Tarih Kurumu, Erkin'in Belleten'in 1979 yılında yayımlanan 170. sayındaki makalesini aynı yıl kitap halinde yayımlamıştır. Kahire Konferansı hakkında Türkçe yayımlanmış ayrıntılı tek yayındır. Bu kitabın ilgili Türkçe yayınların Kaynakçalarında yer almaması düşündürücüdür. Bu makale/kitap nedeniyle Erkin'i bir daha saygıyla anıyorum.**

¹⁷² İkinci Dünya Savaşında Türk Dış Politikasının oluşumu ile ilgili önemli bir kitap

¹⁷³ Türkiye'nin NATO üyeliğinin perde arkası

- Esmer, Ahmet Şükrü ve diğerleri, *Olaylarla Türk Dış Politikası*, Ankara, 1968
- Frischauer, Willi. *The Rise and Fall of Goering*, Four Square Books, London, 1960 ***
- Gerede, Hüsrev. *Harb içinde Almanya, (1939-1942) T.C. Berlin Büyükelçisi*, Yayına Hazırlayanlar: Hulûsi Turgut- Sırrı Yüksel Cebeci ABC "Anılar Dizisi" Şubat 1994, İstanbul
- Gönlübol, Mehmet ve diğerleri¹⁷⁴. *Olaylarla Türk Dış Politikası*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1986
- Grew, Joseph. *Turbulent Era: A Diplomatic Record of Forty Years 1904-1945*¹⁷⁵, Ayer Co Pub. 1952
- Güçlü, Yücel. *Eminence Grise of the Turkish Foreign Service: Numan Menemencioğlu*, Dışişleri Bakanlığı (?¹⁷⁶), Ankara, 2002
- Güçlü, Yücel. *The Life and Career of a Turkish Diplomat: Cevat Açıkalın*, Dışişleri Bakanlığı¹⁷⁷, Ankara, 2002
- Gürün, Kamuran, *Türk - Sovyet İlişkileri (1920 - 1953)*¹⁷⁸, Türk Tarih Kurumu, 2010 (2. Baskı)
- Hale, William. *Türk Dış Politikası 1774 - 2000*¹⁷⁹. Mozaik, İstanbul, 2003
- Harris, George S. *Troubled Alliance, Turkish American Problems in Historical Perspective, 1945 - 71*, American Enterprise Institute for Public Policy Research, Washington, 1972
- Hess, Wolf Rüdiger. *Mein Vater Rudolf Hess Englandflug und Gefangenschaft*, Lengen Müller, München, 1985.

¹⁷⁴ Haluk Ülman, Ahmet Şükrü Esmer, Cem Sar, Duygu Sezer, Oral Sander, Ömer Kürkçüoğlu

¹⁷⁵ Bu önemli kitap Lozan Barış Konferansını, 6 Ağustos 1923 tarihinde İsmet Paşa ile yazar arasında imzalanan Genel Antlaşmayı, bu antlaşmanın ABD Senatosu tarafından lehte oy farkına (50-34) rağmen neden onaylanmamış kabul edildiğini, yazarın Ankara'daki ilk ABD Büyükelçisi yıllarını ve son olarak 1945 yılı olaylarını anlatıyor.

¹⁷⁶ Yayımcı belli değil. İsmail Cem'in Önsözünden Dışişleri Bakanlığı yayını olduğu anlaşılıyor.

T.C. Devletinin çeşitli kurumları kitaplar, albümler vd. yayımlarlar ve kapalı devre usulü dağıtırlar. Bunları T.C. vatandaşları görmez. Özel kitaplıklarda kalır ve eninde sonunda hurdacının eline geçer. Bazen hurdacıdan sahaflara, sahaflardan da meraklısına (belki?) ulaşırlar. Bu kitap da çok önemli. Bir rastlantı sonunda buldum. Eminim Menemencioğlu bu kitabın çok kişi tarafından okunmasını tercih ederdi.

¹⁷⁷ Bir önceki dipnotta yazdıklarım bu kitap için de geçerli. Bu iki değerli kitabın Dışişleri Bakanlığı duvarları arasında hapis kalması çok yazık.

¹⁷⁸ İlk baskısı 1991 yılında yapılan bu kitapta yazar, Büyükelçi Gürün, 19 Mart 1945 günü Molotov'un Sarper'e Rusça yazılı bir nota verdiğini açıklamış.

¹⁷⁹ Bu kitapta 1949 - 1945 (Savaş) ve 1945 - 1963 (Soğuk Savaş) bölümleri vardır. Başka yayınlara dayalı yorumlar içermektedir. Yazarın Savaş yıllarına ait bölümde en çok yararlandığı ve gönderme yaptığı eserler Weisband (1973) ve Deringil (1989) kitaplarıdır. Bu bölümde 73 dipnotun 35'i Weisband ve Deringil kitapları ile ilgilidir. Yetmişli ve seksenli yıllarda yazılmış bu iki kitabı iki binli yıllarda yazarlar (araştırmacılar) temel kaynak olarak almaktadırlar. Oysa Weisband, 7 Aralık 1998 tarihinde Kahire Panelindeki bildirisi ile İnönü ve arkadaşlarının Savaş politikaları hakkında, 1973 kitabında yazdıklarından ÇOK FARKLI KONUŞMUŞTU. 2000 yılında yazılmış bir kitapta 1973 model Weisband var, 1998 model ise yok. Bunun tek nedeni 1999 yılında yayımlanan panel bildirileri kitabının Türkiye'de çok sınırlı bir dağıtımda kalmış olması, üstelik İngilizce yayımlanmış olmasına rağmen.

- Hitler Adolf, *Mein Kampf*¹⁸⁰, Münih, 1943***
- Hostler, Charles Warren. *Turkism and the Soviets*, George Allen, London, 1957***
- İnönü, İsmet. (Derleyen Sabahattin Selek), *Hatıralar*, 2. Kitap, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1985
- İnönü, Erdal. *Anılar ve Düşünceler*, (2 Cilt), IDEA, İstanbul, 1996
- Irving, David. *Hess The Missing Years, 1941 - 1945*, Macmillan, London, 1987
- Jaeschke, Gotthard. *Türkiye Kronolojisi (1938 - 1945)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1990
- Jaeschke, Gotthard. *Die Türkei in den Jahren 1942 -1951*, Otto Harrassowitz, Wiesbaden 1955
- Leasor, James. *Rudolf Hess - The Uninvited Envoy*¹⁸¹, Allen & Unwin, London, 1962 ***
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri. *Zoraki Diplomat*¹⁸², Bilgi Yayınevi, Ankara,
- Karakuş, Erdoğan. İngiliz Belgelerinde İkinci Dünya Savaşı Öncesi Türk - İngiliz İlişkileri (1938 - 1939), IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul
- Kersaudy, Francois. Çiçero Olayı 1943¹⁸³, Picus, İstanbul, 2011
- Kılıç, Sezen. *Türk Basınında Hitler Almanya'sı (1933 - 1945)*, ATAM, Ankara,
- Kocatürk, Kenan. *Bir Subayın Anıları (1909 - 1999)*, Kastaş, İstanbul, 1999
- Koçak, Cemil. *Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938 - 1945)*, Yurt Yayınevi, Ankara, 1986
- Koçak, Cemil. *Türkiye'de Milli Şef Dönemi 1938 - 1945*, Cilt I, İletişim Yayınları, İstanbul, 1986
- Knatchbull-Hugessen, Hugh. *Diplomat In Peace and War*¹⁸⁴, John Murray, Londra, 1949
- Knpp, Guido. *Stalingrad Ders ve Uyarı*, Pencere Yayınları, 2004

¹⁸⁰ 1943 yılında 9.5 milyon adet basılmış.

¹⁸¹ Davetsiz Temsilci (bu sözcük genellikle elçiler-büyükelçiler için kullanılır). Soru: Madem 'Elçi (Envoy)' yabancı bir elçi tutuklanır mı?

¹⁸² Nereye gitti ise arkasından ya Mussolini ya da Hitler gelmiş, Zoraki Diplomatımız da ayrılmak zorunda kalmış: Tiran, Prag, Lahey !

¹⁸³ Bir Fransız yazar, 2005 yılında, 1943/1944 yıllarında yaşanmış bir olayı neden yazar, diye düşündüm ve cevabını bulamadım. Ama iyi ki yazmış çünkü kitabın son cümlesi muhteşem:

"Tarih, geçmişin yollarında titrek bir el lambasıyla gezinirken ancak solgun bir ışıkla aydınlatır geride kalan günlerin karanlığını."

¹⁸⁴ Büyükelçi Knatchbull-Hugessen anıları ile Londra'ya Türkiye hakkında çektiği telgraflardaki üslup çok farklı. Anılar yumuşak, telgraflar sert. Çiçero olayının kahramanı Büyükelçi vefatından önce bir arkadaşına, öldükten sonra yayımlanması için bir metin bırakmış. Özeti: "Büyükelçi, Normandiya Çıkartmasını (Operasyon Overlord) tehlikeye sokmuştur."

- Kuneralp, Zeki. *Sadece Diplomat*¹⁸⁵, yazarın kendi yayını, İstanbul, 1979
- Kuneralp, Zeki. İkinci Dünya Harbinde Türk Dış Siyaseti, yazarın kendi yayını, İstanbul, 1982
- Leise, Erwin. *A Pictorial History of Nazi Germany*, Pelican, London, 1962 ***
- Macmillan, Harold. *The Blast of War, 1939-1945*, Macmillan, London, 1967
- Madanoğlu, Cemal. *Amlar (1911 - 1953)*, Evrim Yayınevi, İstanbul, 1982
- Mallroy, Walter H. (derleyen) *Political Handbook of the World*,¹⁸⁶ Harper & Brothers, New York, 1938
- Melzig, Herbert (derl.) İsmet İnönü, Millet ve İnsaniyet, Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1943
- Moyzisch, L.C. *Der Fall Cicero*¹⁸⁷, Presse Verlag, Saarbrücken, 1949 ***
- Newberry, O. Daniel. *II. Cihan Savaşında Türkiye'nin Uyguladığı Tarafsızlık Politikası*, Üniversiteliler Kültür ve Eğitim Vakfı, İstanbul, 1996
- Orkunt, Sezai. *Türkiye - ABD Askeri İlişkileri*, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1979
- Önder Zehra, *II. Dünya Savaşı'ndaki Türk Dış Politikası*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2010
- Özdemir, Hikmet. *ATATÜRK ve İngiltere*, Atatürk Araştırma Merkezi, İstanbul, 2004
- Özdemir, Hikmet. *Atatürk'ün ardından - Sir Percy Loraine'in Tanıklığı*, Remzi, İstanbul, 2010
- Öztürk, Kazım, *Cumhurbaşkanlarının T. Büyük Millet Meclisini Açış Nutukları*, AK Yayınları, İstanbul, 1969
- Roosevelt, Elliott. *İfşa Ediyorum*, Nebioğlu Yayınevi, İstanbul, 1947
- Saray, Mehmet. *Sovyet Tehdidi Karşısında Türkiye'nin NATO'ya Girişi, III. Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın Hatıraları ve Belgeler*, ATAM, Ankara, 2000
- Schacht, H. *My First 76 Years*, Allan Wingate, London, 1955 ***
- Schellenberg, Walter. *The Labyrinth, Memoirs of Walter Schellenberg, Hitlers Chief of Counterintelligence*, London, 1956 ***
- Schoenberner, Gerhard. *Der Gelbe Stern*, Rütten & Loening Verlag, Hamburg, 1961 ***

¹⁸⁵ Hayatımda daha ciddi bir kişi tanımadım. Her iki eseri de mükemmel. İSİS Ltd. (Sinan Kuneralp) bu iki kitabın tek cilt halinde ikinci baskısını yayımladı. Birinci baskılar sahaflarda bile yok.

¹⁸⁶ 1 Ocak 1938 itibarı ile

¹⁸⁷ Çiçero olayını en doğru ve ilk yansıtan kitap

- Sever, Ayşegül. *Soğuk Savaş Kuşatmasında Türkiye, Batı ve Orta Doğu 1945 -1958*¹⁸⁸, Boyut Kitapları, İstanbul, 1997.
- Sherwood, Robert. *Roosevelt & Hopkins, An Intimate History*, Grosset & Dunlop, New York, 1950
- Shirer, William. *The Rise and Fall of the Third Reich*, Simon & Schuster, New York, 1960 ***
- Shirer, William. *The Berlin Diary*, Alfred A. Knopf, New York, 1941***
- Sontag, Raymon J. ve Beddie, James S. (derleyenler) *Nazi - Soviet Relations 1939 - 1941*, Almanya Dışişleri Bakanlığı Arşivi
- Soysal, İsmail, *Soğuk Savaş Dönemi ve Türkiye*¹⁸⁹ (1945 - 1975), İSİS, İstanbul, 1997
- Stone, Oliver ve Kinznick, Peter, *The Untold History of the United States*, Gallery Books, New York, 2012
- Şimşir, Bilal. *Bizim Diplomatlar*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1996
- Şimşir, Bilal. İngiliz Belgelerinde ATATÜRK, (1919 - 1939) Cilt 8 (1934 - 1939)¹⁹⁰, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 206
- Şimşir, Bilal. *Lozan ve Sonrasında Sınırlar ve Boğazlar*¹⁹¹, İnönü Vakfı, 2008
- Taylor, A.J.P. *The Origins of the Second World War*, Hamish Hamilton, London, 1961 ***
- Thompson-Cox-Sherwin. *The Kombi Trail*¹⁹², I.B. Tauris, Londra 2013
- Topuz, Hıfzı, *Konuklar Geçiyor*, Çağdaş Yayınevi, İstanbul, 1975
- Tuncer, Hüner. İsmet İnönü'nün Dış Politikası 1938 - 1950, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2012
- Truman, Harry. *Memoirs by Harry Truman*, Vol I & II, Doubleday and Co, New York, 1955 ve 1956
- Truman, Harry, Cihad Baban ve Semih Tuğrul özet çevirisi, Ankara, 1968
- Ülman, Haluk. *Türk - Amerikan Diplomatik Münasbetleri 1939 - 1947*, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara,1961
- Vali, Ferenc, *Bridge Across the Bosphorus: The Foreign Policy of Turkey*, John Hopkins Press, Bal-

¹⁸⁸ Tespit edebildiğim kadarı ile Kennan'ın Uzun Telgrafına değinen tek Türkçe kitap

¹⁸⁹ Türkiye'de ilk dış politika kronoloji çalışması. Prof. Ahmet Şükrü Esmer'in önsözü ile.

¹⁹⁰ Bu kitapta İngiltere'nin Ankara Büyükelçiliğinin yıllık raporlarında Savaş öncesi Türkiye'nin durumu hakkında ayrıntılı bilgiler var

¹⁹¹ 18 Kasım 2008 tarihinde İnönü Vakfında yapılan bir toplantıda Bilal Şimşir'in sorduğu bildiriye içeren bu kitapta, özellikle 1945 yılında Sovyetlerin Türkiye'den toprak ve Boğazlarda ortak yönetim talepleri hakkında önemli bilgiler var.

¹⁹² Expedition'ın tamamının öyküsü, 1961 yılında Demir Perde ülkelerinde hayatı anlatıyor.

timore, 1971

Von Papen. *Memoirs*¹⁹³, Andre Deutsch, Londra, 1952 ***

Ward, Barbara¹⁹⁴. *Turkey*, Oxford University Press, London, 1942

Weisband, Edward. *Turkish Foreign Policy 1943 - 1945*¹⁹⁵, Princeton University Press, Princeton, 1964

Weisband, Edward. İkinci Dünya Savaşı'nda İnönü'nün Dış Politikası, Milliyet, İstanbul, 1974

Weisband, Edward. İkinci Dünya Savaşı'nda İnönü'nün Dış Politikası I, Cumhuriyet, İst. 2000

Yalman, Ahmed Emin, *Turkey in my Time*, University of Oklahama Press, Norman, 1956

Yalman, Ahmed Emin. *Gördüklerim ve Geçirdiklerim*, Cilt 3, yazarın kendi yayını, İstanbul, 1970

¹⁹³ Bu kitap mutlaka Türkçeye çevrilerek yayımlanmalı.

¹⁹⁴ Barbara Ward önemli bir yazardır. Oxford mezunudur. 2. Dünya Savaşı uzmanıdır. Savaş yıllarında Enformasyon Bakanlığında çalışmış ayrıca The Economist Dergisine makaleler yazmıştır. 1941 yılında Türkiye'de mühendis olarak çalışmakta bulunan kardeşini ziyaret amacı ile Türkiye'ye gelmiş ve ülkeyi ayrıntılı bir şekilde tetkik etmiştir. 1942 yılında yayımlanan kitabının iki önemli tespitini veriyorum:

"Türkiye modern bir savaş için çok yetersiz bir donanımına sahiptir... Türkiye'nin dış politikasını tartışırken silah ve askeri malzeme yetersizliği ön planda olmalıdır..."

"Türkiye'nin dış politikasının amacı Türkiye'nin barış ve uluslararası işbirliği ortamında güçlü ve bağımsız olmasıdır. Bunu başarabilmesi için gereken eğitilmiş askerleri, tankları, topları ve uçaklar son derece sınırlı ve yetersizdir."

Barbara Ward, 2. Dünya Savaşından sonra The Economist'in dış politikada baş editörü olmuş, daha sonra çevre sorunları ile ilgilenmiş, çok sayıda kitap ve makalesi yayımlanmıştır. 1976 yılında Lordlar Kamarasına seçilmiş ve Baroness unvanını almıştır.

¹⁹⁵ Erkin, *Dışişlerinde 34 Yıl* başlıklı kitabında Weisband'ı eleştirmiştir. Önemsediğim için eleştirilerini tırnak içinde veriyorum:

"... kendi eserimde vardığım bazı hükümlerin, kaynak gösterilmeden, aynen alınmış olduğunu hayretle gördüm... Weisband'ın yer yer olaylara ve gerçeğe uymayan hikaye ve yorumları... Yazar, bizzat kendileriyle görüştiğini yazdığı şahsiyetler arasında benim adım da zikrediyor. Belki ! Faka ben böyle bir ismi ve görüşmeyi hatırlamıyorum. Esasen bana atfettiği hükümler, kendisine güya şahsen söylediklerime değilse, eserimdeki ifadelerime dayanmaktadır... Bu iddialar, Edward Weisband'ın iddiası ile gerçek durum arasında hiçbir münasebet olmadığını açıkça göstermektedir... Edward Weisband'ın gerçeklere uymayan hikaye tarzını yalanlamak için Adana'ya Başbakan Churchill ile birlikte gelen özel doktoru Lord Moran'ın anılarından şu fıkrayı ele almayı yeterli sayarım..."

Weisband, Churchill'in Adana'ya savaşa girmemiz için baskı yapmaya geldiğini iddia etmiş, bu iddiasını derinleştirirken de 1943 yılında Türkiye'nin sevk edilen askeri malzemeleri teslim alırken İngilizlere çeşitli zorluklar çıkardığımızı yazmıştır. Oysa Kahire Konferansında başta Menemencioğlu olmak üzere Türkiye heyeti Adana'da mutabık kalınan askeri malzemelerin çok azının teslim edilebildiğinden şikayetçi olmuşlardır.

Weisband'ın, Türkiye hakkında gerçekdışı olumsuz yorumlar içeren kitabının Türkçe çevirisinin Milliyet ve Cumhuriyet Gazeteleri tarafından iki kez yayımlanmış olmasını yorumlayamıyorum.

TABLolar

A - Savaşa katılan Ülkelere İlişkin Tablolar

Tablo 1 - Savaşa katılan ÷lkelerin Nüfus ve Yüzölçümü Bilgileri

Tablo 2 - Savaşa katılan ÷lkelerde Ölenler ve Öldür÷lenler

B - Sovyetler Birliğine İlişkin Tablolar

Tablo 3 - Ödünç Verme ve Kiralama kanunu kapsamında aldıkları

Tablo 4 - Stalingrad ve Kursk Savaşlarında Kayıplar

Tablo 5 - MİG Uçaklarının Öyküsü

C - TSK'ne İlişkin Tablolar

Bilgi ve belge yetersizliğine İlişkin sorunlar hakkında yorumlar

Tablo 6 - İkinci Dünya Savaşında TSK'nın Durumu

Tablo 7 - İkinci Dünya Savaşında Kara Kuvvetlerimiz

Tümgeneral Cebecioğlu'na göre Asker Mevcudu

Başka Kaynaklara göre Asker Mevcudu

Tablo 8 - YÜKSEK MÜDAFAA MECLİSİ TOPLANTISI, 7 MART 1940

Tablo 9 - LİSTELER

Kazım Orbay'ın Siparişleri, 1940

Sir John Dill'e verilen Liste, Şubat 1941

Adana Listesi, 31 Ocak 1943

Son Liste, 12 Aralık 1943

Tablo 10 - Zırhlı Birliklerin Tarihçesi

Tablo 11 - İkinci Dünya Savaşında Savaş Uçaklarımız

Tablo 12 - İkinci Dünya Savaşında Deniz Kuvvetlerimiz

TABLO 1
SAVAŞA KATILAN ÜLKELERİN VE TÜRKİYE’NİN NÜFUS (1935 - 1939) VE YÜZÖLÇÜMÜ BİLGİLERİ

ÜLKE	NÜFUS ¹	NÜFUS ²	ENDEKS ³	YÜZÖLÇÜMÜ ⁴	ENDEKS ⁵
Türkiye	77	17	100	780	100
Arnavutluk	3	1	6	29	4
Avusturya	8	7	41	83	11
Belçika	11	8	47	31	4
Bulgaristan	8	6	4	104	13
Çin	1 340	454	2671	11 137	1428
Çekoslovakya	11 + 5	15	88	140	18
Danimarka	6	4	24	44	6
Estonya	1	1	6	48	6
Finlandiya	5	4	24	383	49
Fransa	63	42	247	552	71
Almanya	82	66	388	469	60
İngiltere ⁶	62	47	276	244	31
Yunanistan	11	7	41	130	17
Macaristan	10	9	53	93	12
İtalya	60	44	259	311	40
Japonya	128	71	418	676	87
Letonya	2	2	12	65	8
Litvanya	3	3	18	60	8
Lüksemburg	0.5	0.3	2	3	0.3
Hollanda	17	9	53	34	4
Polonya	38	33	194	386	49
Romanya	21	19	111	316	41
SSCB	143 ⁷	170	1000	21 347	2737
ABD	309	129	759	7840	1005
Yugoslavya	21 ⁸	15	88	249	32

¹ 2010 (Türkiye 2014)

² Milyon kişi

³ Türkiye = 100

⁴ Bin kilometrekare

⁵ Türkiye = 100

⁶ İngiltere, savaşta Mısır’da büyük bir ordu karargahı bulundurmuş ayrıca, Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda ve Hindistan’dan askeri birliklerle takviye edilmiştir.

⁷ Yalnız Rusya

⁸ Slovenya, Hırvatistan, Bosna Hersek, Sırbistan, Makedonya, Kosova

İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye, nüfusu küçük ama toprağı büyük bir ülke idi.

Savaş'a katılan ülkelerden nüfusu Türkiye'den daha yüksek olan ülkeler:

Çin, Fransa, Almanya, İngiltere, İtalya, Japonya, Polonya, Romanya, SSCB ve ABD (10 ülke)

2010'da nüfusu Türkiye'den daha yüksek olan ülkeler: Çin, ABD, Rusya, Japonya, Almanya

Savaş'a katılan ülkelerden yüzölçümü Türkiye'den daha büyük olan ülkeler:

Çin, SSCB ve ABD (3 ülke)

TABLO 2

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞINDA İNSAN KAYIPLARI, 1.1.1939'DA ÜLKE⁹ NÜFUSLARI

Ülke	Nüfus ¹⁰	Ölü asker ¹¹	Ölü sivil	Ölü Yahudi	Toplam	Oran ¹² %
Arnavutluk	1	28			28	0.3
SSCB	170	10 700	11 400	1 000	23 100	14
Litvanya	3		212	141	353	11
Estonya	1					
Letonya	2		147	80	227	11
İngiltere	47	383	68		451	1
Fransa	42	218	267	83	568	1
Hollanda	9	16	125	106	247	3
Belçika	8	12	50	24	86	1
Norveç	3	3	6	1	10	0.3
Lüksmbrg	0.3		1	1	2	1
Polonya	33	160	2 440	3 000	5 600	16
Yunanistan	7	20	220	71	311	4
Ara toplam	327	11 540	14 936	4 507	30 983	
Almanya	66	5 533	1 600	160	7 293	10
Avusturya	7		41	65	106	2
İtalya	44	301	145	8	454	1

⁹ Savaşa katılmış ülkeler. **Toplamda 25 milyon asker, 41.5 milyon sivil, 5.75 milyon Yahudi ölmüş**

¹⁰ Milyon. En yakın milyona yuvarlanmıştır

¹¹ Tüm ölü sayıları için bin. En yakın bine yuvarlanmıştır

¹² Toplam ölü sayısının nüfusa oranı. En yakın tam sayıya yuvarlanmıştır.

Ara toplam	121	5 834	1 786	233	7 853	
Finlandiya	4	95	2		97	2
Yugoslavya	15	446	514	67	1 027	7
Macaristan	9	300	80	200	580	6
Romanya	19	300	64	469	833	4
Çekoslavya	15	25	43	277	345	2
Bulgaristan	6	22	3		25	0.4
Ara toplam	69	1 188	706	1 013	2 907	
Avr toplam	517	18 534	17 428	5 753	41 715	
ABD	129	417	2		419	0.3
Japonya	71	2 100	580		2 680	4
Çin	454	3 800	16 200		20 000	0.4
Avustralya	7	39	1		40	0.6
Hindistan	378	87	1 500		1 587	0.4
Kanada	11	45			45	0.4
Güney Afrk	10	12			12	
Diğer topl		6 500	18 283		24 783	
TOPLAM		25 050	35 711	5 753	66 514	

Ayrıca, bu ülkelerin dışında Uzak Doğu'da toplam 5 800 000 sivil kayıp kaydedilmiştir.

Toplamda 25 milyon asker, 41.5 milyon sivil, 5.75 milyon Yahudi ölmüş, Genel toplam: 72 milyon 250 bin insan ölmüş

TABLO 3

ABD VE İNGİLTERE'NİN SOVYETLER BİRLİĞİNE VERDİKLERİ MALZEMELER¹³

ABD'nin sevk ettiği askeri malzeme:

Kuzey Kutup Güzergahından yapıla sevkiyat: 3 964 bin ton

İran üzerinden yapılan sevkiyat: 4 160 bin ton

¹³ Kaynak: *Lend Lease* (Wikipedia Belgesi)

II. Dünya Savaşı ve Sonrasında Türkiye

Pasifik Okyanusu üzerinden yapılan sevkiyat: 8 244 bin ton

Olmak üzere toplam 16 368 bin ton. Değer. 11 milyar dolar Ortalama: 67 cent/kilo.

Sevk edilen askeri malzemenin en önemlileri:

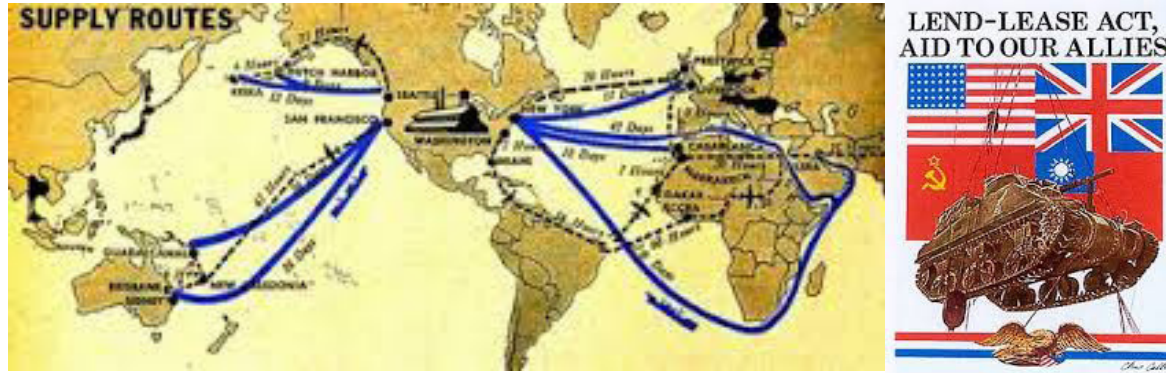
400 bin adet Jeep ve kamyon. Yaklaşık 2 milyon ton

7 bin tank (M3 Lee ve M4 Sherman tankları) 210 bin ton

5 bin zırhlı araç. 200 bin ton

11 bin 400 uçak (Curtis P 40, Bell P 39 v.d) 35 bin ton, 2.4 milyar dolar

1 milyon 750 bin ton yiyecek

İngiltere'nin Haziran 1941 – Mayıs 1945 tarihleri arasında sevk ettiği malzeme

3 bin adet Hurricane av uçağı (Türkiye'ye 1939 yılında 3 adet Spitfire verilmişti)

4 bin adet çeşitli savaş uçağı

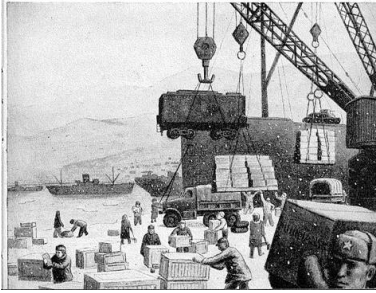
5 bin adet tank

5 bin adet tanksavar

15 milyon çift asker çizmesi

Olmak üzere 4 000 bin ton. Değeri (ABD sevkiyatının düşük ortalaması ile hesaplanarak) yaklaşık 3 milyar dolar.

ÖZET: 14 milyar (bugünün parası ile 150 milyar dolar) dolar değerinde, parasal açıdan 280 bin adet Sherman tankı eşdeğerinde, 20 milyon ton askeri malzeme, yiyecek, giyecek.

TABLO 4

STALİNGRAD VE KURSK SAVAŞLARINDA KAYIPLAR

STALİNGRAD SAVAŞI

Alman ve Romen Güçleri:

Başlangıçta: 270 bin asker + 3 000 top + 500 tank + 600 uçak

Son aşamada (Sovyet Karşı Saldırısında) : 1 040 000 asker + 10 000 top + 500 tank 700 uçak

Sovyetler Birliği Güçleri:

Başlangıçta: 187 000 asker + 2 200 top + 400 tank + 300 uçak

Son aşamada Sovyet Karşı Saldırısında): 1 143 000 asker + 13 450 top + 894 tank + 1 115 uçak

Kayıplar:

Almanlar: 850 bin asker + 500 tank + 900 uçak + 6 000 top

Sovyetler: 1 130 000 asker + 4 340 tank + 2 770 uçak + 15 700 top

NOT: Savaşı kaybeden Almanya, Sovyet kayıpları çok daha fazla.

KURSK SAVAŞI

Alman Güçleri: 912 bin asker + 2 900 tank + 9 970 top ve obüs + 2 110 uçak

Sovyet Güçleri: 1 910 000 asker + 5 130 tank+ 25 000 top 3 500 uçak

Kayıplar

Almanlar: 250 bin asker +1 440 tank + 840 uçak +500 top

Sovyetler: 1 030 bin asker + 7 900 tank + 5 450 uçak + 9 100 top

Kaynak: Wikipedia

II. Dünya Savaşı ve Sonrasında Türkiye

İki savaşı toplam Kayıplar Bilançosu:

Alman ve Romen Kayıpları:

Asker: 1 100 000

Tank: 1 940

Uçak: 1 740

Top: 6 500

Sovyetler Birliği Kayıpları:

Asker: 2 160 000

Tank: 12 240

Uçak: 8 220

Top: 24 800

Her iki savaşı da kazanan Sovyetlerin kayıpları, Almanların kayıplarının; insanlarda 2, tanklarda 6, uçaklarda 5 ve top kayıplarında 4 katı olmuştur.

TABLO 5

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI ve SONRASINDA SOVYET AV UÇAKLARI

MİG 3

1941

Dolu Ağırlık: 3350 kg

Maks. Hız: 640 km/st

Motor: 1 x 1350 BG

Yak – 9
1942
Dolu Ağırlık: 3 100 kg
Maks. Hız: 591 km/st
Motor: 1 x 1180 BG

LaGG-3
Dolu Ağırlık: 2 600 kg
Maks. Hız: 575 km/st
Motor: 1 x 1260 BG

Bu uçaklar İkinci Dünya Savaşında başarılı olmamışlardı. ABD ve İngiltere Ödünç Verme ve Kiralama modeli kapsamında Sovyetler Birliğine savaş boyunca (1941 - 1945) 18 100 adet savaş uçağı vermişlerdi.

II. Dünya Savaşı ve Sonrasında Türkiye

MiG 9
Hizmete girdiği
Yıl: 1947
Dolu Ağırlık 5 000 kg
Hız: 915 km/st
Motoru Alan BMW
Motoruna dayalı
olarak geliştirildi.

MiG 15

Britannica Ansiklopedisi'nde MİG Uçakları Maddesine göre MİG - 15'in motoru Rolls-Royce RB.41 Nene motorunun kopyasıdır.

1947 yılında ilk uçuşunu yapan bu uçak, Kore Savaşında müttefiklerin uçaklarına (F- 84 ve F - 86) üstünlük sağlamıştır.

1946 yılında Soğuk Savaş tam olarak başlamadan önce İngiltere'nin İşçi Partisi Başbakanı Attlee bir iyi niyet gösterisi olarak Sovyetler Birliğine, askeri amaçlarla kullanılmamak şartı ile 40 adet Rolls-Royce Nene motoru hediye etmiştir !

1958 yılında Sovyet Klimov VK - 1 motorunun Rolls-Royce Nene'den kopya edilerek geliştirildiği anlaşılınca Rolls Royce 207 milyon Pound lisans ücreti talep etmişse de tahsil edememiştir. (Kaynak: Wikipedia¹⁴)

MİG - 15, dolu ağırlığı 5 000 kg, azamı hızı 1 060 km/st idi.

2. DÜNYA SAVAŞI'NDA TSK İLE İLGİLİ BİLGİ VE BELGELER hk. SORUNLAR

SORUNLARIN NEDENLERİ

Yeterli ölçüde belge/bilgi bulunamaması

Türk Silahlı Kuvvetleri hakkında bilgilerin yabancı arşivlerde aranması

23 Şubat 1945 tarihinde ABD'ye 4.5 milyon dolar ödeyerek tasfiye ettiğimiz Ödünç Verme ve Kiralama Antlaşması metninin ve bu antlaşma kapsamında alınan malzemelerin listesinin bulunmaması. 100 milyon dolar değerinde malzeme aldığımız iddia ediliyor ama ayrıntısı yok.

Adana Listesinin kısmen var olması, tam listenin bulunmaması

12 Aralık 1943 Listesinin bir İngiliz Arşiv Belgesi olarak ve Almanya'da yapılmış bir çalışmanın¹⁵ içinde bulunması. Kitabın yazarı bu belge hakkında hiçbir bilgi vermemiş. Eklere yorumsuz olarak yerleştirmiş, belge yeniden dizilmiş, orijinal görseli yok.

¹⁴ Cambridge Afro – Asian Expedition 1961 - 62 üyelerinden İngiliz Tim Parkinson, tüm meslek hayatında Rolls Royce şirketne çalıştı. Wikipedia bilgilerini araştırdı ve doğruladı, Aralık 2014.

¹⁵ Zehra Önder'in *II. Dünya Savaşı'nda Türk Dış Politikası*, sayfa 390/391 (Türkçe) ve 448 449 (İngilizce)

12.12.1943 tarihli Listede yer alan malzemelerin, 180 bin ton çeşitli askeri malzeme ve artı 66 800 ton yakıt olduğu Türkçe bir yayında¹⁶ belirtilmiş ise de TABLO 9'da görüldüğü gibi abartılı birim ağırlıklarla hesaplandığında dahi talep edilen 66 800 ton akaryakıt da dahil genel toplamın 180 bin tonun altında kalması.

İkinci Kahire Konferansında İngilizlerin verdiklerini açıkladıkları malzemenin Adana Listesinin beşte birinden bile daha az ve kısmen kullanılmış olmasına karşı Churchill'in bu malzemelerin maliyetinin 100 milyon dolar olduğunu açıklaması. Bu malzemeler arasında bulunan Valentin tankları ve Bishop topları hakkında Kenan Kocatürk'ün yazdıkları için bkz. TABLO 6.

Bu listeyi uzatmak mümkün ama gereksizdir.

ÖZET: Bilgi ve Belge yetersizliği vardır, ciddi boyuttadır.

TÜRKİYE'NİN SAVAŞA GİRMESİ YÖNÜNDE BASKILAR

İngilizlerin Eden - Menemencioğlu Görüşmesine (6 Kasım 1943) kadar Türkiye'ye yaptığı baskıları Menemencioğlu çok veciz bir şekilde açıklamıştır.

Adana Buluşmasında "Size savaşa girin demeye gelmedim. Sadece ihtiyaçlarınızı tespit ve bunları ikmal etmek üzere geldim" diyen Churchill, 10 ay sonra karşılıklı mutabakat sonucu tespit edilen ihtiyaç listesi ancak beşte bir oranında ve kısmen kullanılmış malzeme ile karşılanabilmiş iken, 7 Aralık 1943 günü Kahire'de İnönü ve arkadaşlarını 15 Şubat 1944 tarihine kadar savaşa mutlaka girmeye zorlamıştır.

12 Aralık 1943 günü verilen Liste ile Adana Listesinin tamamı bulunarak karşılaştırılmalıdır.

Bu yapıldığı takdirde büyük bir ihtimalle 12.12.1943 Listesinin Adana Listesinden çok daha büyük ve kapsamlı olmadığı, dolayısı ile İngilizlerin 1944 Şubat ayındaki eleştirilerinin ve suçlamalarının¹⁷ geçersizliği ortaya çıkacaktır.

Türkiye 1939 - 1944 yıllarında, beş yıl boyunca Müttefikleri tarafından hiçbir ilişkisi olmayan bir savaşa sürüklenmiş olmasına rağmen savaş-dışı kalmayı başarmıştır.

¹⁶ Zeki Kunalp 1982

¹⁷ İngilizler, "Türkler savaşa girmek için o kadar çok malzeme istediler ki, bunlar sev edilene kadar savaş sona erer" şeklinde bir suçlama kampanyası başlatmışlar, gazetelerinde bu yönde yazılar yayımlanmıştı.

TABLO 6

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI BAŞINDA TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİNİN DURUMU¹⁸

Teğmen Kenan Kocatürk, 1932 yılını¹⁹ anlatıyor: (*Bir Subayın Anıları 1909 – 1999*)

“Türkiye hava savunmasını kuvvetlendirmek maksadiyle, o günün en modern uçak savar silahı olan 1930 model 7.5/42’lik Armstrong-Vickers uçak savar topları İngiltere’de satın alınmış ve her kolorduya²⁰ toplu birer uçak savar bataryası tahsis edilmişti²¹... (Sf. 93)

“Yeni silahlarımıza kavuşunca büyük bir hevesle çalışmaya başladık. Yüzbaşım ve diğer subay ve astsubaylar hepimiz kurs görmüş bulunuyorduk. Bizim gibi eratımız da alayın diğer subay ve erasına karşı gururlu idik. Çünkü toplarımız dünyanın en modern en yeni silahları idi. Adımız Motorlu Uçaksavar bataryası idi amma henüz motorlu olamamıştık. Topçekerlerimiz yoktu. Bataryada yalnız bir Büssing kamyonundan başka araç yoktu... üç dingilli büyük bir kamyonu.

“Devlet büyük mali fedakarlıklara katlanarak en yeni ve pahalı silahları satın almıştı ama diğer hususlarda fakirlik ve perişanlık devam ediyordu. Eratın üstü başı perişan idi. Elbise verilemiyordu. Talime don gömlek çıkıyorduk... (Sayfa 103)

“Tank Taburu komutanı binbaşı Tahsin Yazıcı idi. Türk Ordusunda ilk tank taburu ! Rusların hediye ettiği²² tanklar bir de zırhlı otomobil bölüğü vardı. O da Rus yapısı, ilkel araçlar ve silahlar... (1936 yılı. Sayfa 160)

“İkinci Zırhlı Tugay. İkinci Cihan Harbinde kurulan yeni birliklerimizdendi.²³ Bir tank alayı, bir bindirilmiş piyade alayı, bir motorlu topçu alayı ile bağlı birliklerden kurulu İkinci Zırhlı Tugay, İstanbul’un Kartal Mahallesinde eski haritalarımızda piyade endahat mektebi (piyade atış okulu) diye işaretli bina ve araziye yerleşmekte...

“Tanklarımız İngiliz Valentin tankları. Montgomery’nin Elalemeyn muharebelerinden arta kalmış, basit bir tamir ile ancak yürüyebilir duruma getirilmiş eski tanklar. Bir de daha yenice Stuart tanklarından kurulu keşif kıtası vardı. Toplarımız kundağı motorlu uyduruk Bishop’lar. Piyade alayının Ford kamyonları ve diğer araçları. Hepsi döküntü ve savaş artıkları.” (sayfa 342)

¹⁸ 1939 yılında TSK’nın durumu, Milli Mücadele sonundaki durumdan çok farklı değildi

¹⁹ Teğmen maaşı 75 lira. Adana’da ev kirası 3 lira

²⁰ 1939 yılında 9 kolordu vardı

²¹ Toplamda 36 uçaksavar topu

²² Bu yanlış. Taburdaki tanklar satın alınmıştı.

²³ 1944 yılı

Şevket Süreyya Aydemir: *(İkinci Adam, Cilt II, Sayfa 126 - 135)*

“... bizzat Milli Savunma Bakanlığı makamında bütün ilgililerle yapılan temas ve çalışmalar, bana şunu göstermiştir ki, memleket; bir harp ihtimali karşısında, hemen her cephesi ile **halsiz ve yetersidir...**

“... bu misalleri çoğaltmak kabildir. Her şey onu gösteriyordu ki, eğer Türkiye bir harbe sürüklenmek zorunda kalırsa, çok ağır problemlerle karşılaşacaktı. **Her ne pahasına olursa olsun bu harbin dışında kalınmıyordu.**”

İngiliz yazar **Barbara Ward**, 1942 yılında yayımlanan *Turkey* başlıklı kitabında:

“**Türkiye çağdaş bir savaşa tamamen hazırlıksızdır.**”

İşte bu durumu gören müttefikler Kazablanka Konferansı'nda Churchill'in acilen Türkiye'ye giderek ülkenin askeri ihtiyaçlarının neler olduğunu tespit ve en kısa sürede karşılanmasına karar vermişlerdir.

Orgeneral Haydar Sükan, Milliyet, 31 Mayıs 1979:

“Aslında bir deri bir kemikten oluşan canlı varlıklar görünümündeki bu ordu, hareket ve manevra niteliğinden yoksun bulunuyordu. Silah, araç ve gereçleri yok denecek derecede az ve modern savaşın gerisinin çok gerisinde kalmış eski tiplerden müteşekkil idi. Örneğin, piyadelerin piyade tüfekleri 1898 model Mavzer (Mauser) idi. Ordu bütünüyle bir silah müzesi halindeydi. Ordunun büyük kısmı Trakya'da idi. Buradaki kuvvetlerin lojistik destek durumlarının beslenme konusunda ne kadar kötü olduğunu şu iki örnek kanıtlayabilir:

“Birincisi, yiyecek ve hayvan yemi kıtlığından atların ve katırların birbirlerinin kuyruklarını yemeye çalıştıkları,

“İkincisi, 1943 yılında Çekmeceler bölgesinde yapılan askeri bir manevrada kolordu ikmal yollarını at arabaları ve deve kolları teşkil etmekte idi...”

Dündar Seyhan: *(Gölgedeki Adam, 1966)*

“Garp Cephesinde sükunet var. Garp Cephesinde sükunet devam ettikçe bizde de telaş ve endişe artıyordu. Harbin teknik ve taktiğinde yeni bir çıkış açılmıştı. Biz henüz, Birinci Dünya Harbinin kaidelerini öğrenmeye çalışıyorduk. Elimizdeki silahlar o devirden kalma, teknik o devrin tekniği, taktik öylesine...”

“Kafalara dank ediyor halimiz...”

“Daha o günkü dar görüşümüzle Türk ordusunun başındaki mareşalin yıllarca nasıl büyük bir gaflet içinde

Türk Silahlı Kuvvetlerini, Milli Mücadeleyi yaptığı zamandan da daha ihmal edilmiş bir durumda bıraktığını idrak etmemeye imkan yoktu.241940 yılının Türk ordusunun perişan hali de açık bir gerçektir. Yapılacak iş yoktu. Elde ne varsa onunla idare edecektik. Açığımızı da o zaman da sonra da, el hak hiç bozulmayan moral gücümüzle kapatacaktık...

“(24)’lük toplarımız vardı. Birinci Dünya Harbinde Verdun muhasarasında (kuşatma) kullanılmış, 48 ton idi ağırlığı. İki parça halinde çekilirdi. Namluya ve kundağa ikişer tane onar tonluk traktör koşardık. Tekerlek tabanı yarım metre genişliğinde demirdendi. İkinci Dünya Harbinin yıldırım tabiyesi karşısında pek iftihar edilecek bir silah sayılmazdı tabii. İşin kötülüğü kışladan dışarıya da çıkamıyorduk bir türlü. Toplarımızın üzerinde yürüyeceği sağlam zeminli bir yola ihtiyaç vardı...”

“Ordu kumandanı almış yanına ordu topçu komutanını, binmiş arazi binek otomobiline, Trakya’nın İhsaniye köyünün güneyinde bir sırta dayanmış bastonunu, ‘Buraya mevziye girecek o toplar’ demiş. Emri aldık. Keşfe gittik. Tayakadın denilen köye kadar yol vardı. Topları zar-zor oraya kadar çekebilirdik. Sonra, Tayakadın’dan İhsaniye’ye yol yapılacaktı. Yol bitince de mevzilerimize girecektik. Arnavutköy asfaltında bir parmak iz bırakarak o sene Tayakadın köyüne muvaffakiyetle girdik...”

“O zaman birliklerin mevcudu bir hayli kalabalıktı. Erat sınıf sınıf silah altına alınıyor, ha

babam kıtalara sevk ediliyordu. Gıdaya pek aldırın yoktu. Bizim erin alışık olduğu da: sabahleyin bulgur çorbası; öğleyin bulgur pilavı; akşam bulgur aşısı...

“Azametli toplarımızı köyün dışında (Tayakadın Köyü, Terkos Gölünün güneyinde, İstanbul’un burnunun dibinde sayılır) her batarya için ayırdığımız talimhanelere koyduk. Lüzumunda hiçbir atış yapacak durumda değildi. Topların mevzilenmeleri günlerce süren hazırlığı icap ettiriyordu.

“Mermilerimizi de yanımıza almamıştık. Kullanamayacak olduktan sonra almak neye yarardı ki...”

“Mermilerimiz Bakırköy’de metruk bir fabrikada duruyordu. Beheri 164 kiloluk dana gibi şeylerdi. Taşıyacak vasıtamız da yoktu ya, taşısak köyde koyacak yer bulamazdık...”

“Tayakadın’daki kış bizim için, civarımızdaki kıtalara nazaran, bir hayli rahat geçti denebilir. Komşu kıtaların çoğu bir uçları en yakın köylerde büyük kısımları çadırlar içerisinde yokluk ve bitkinlikle kışı savuşturmaya savaştılar...”

²⁴ Bu, çok ağır bir suçlama. TBMM ve Cumhuriyet Hükümetleri Türk Silahlı Kuvvetlerine kaynak ayırdı da Mareşal iade mi etti? Türkiye Cumhuriyeti Osmanlı’dan Anadolu ve Trakya’da enkaz artı dış borç devralmıştı. İki savaş arasında öncelik demiryolları idi. Kaynaklar yeni hat yapımı ve yabancıların işlettiği hatların millileştirilmesinde kullanılmıştı. Savaş uçaklarını ise milletin bağış paraları ile Türk Hava Kurumu almıştı.

II. Dünya Savaşı ve Sonrasında Türkiye

“Ordu olarak biz henüz pek sıkıntı çekmiyorduk... Tayın mutlaka çıkıyor, bir müteahhit bir sığır kesiyor, asker istihkakı mutlaka kazana giriyordu. Devlet her şeye rağmen askerini doyuruyordu. O sene kıtlık, kendini hayvan yeminde göstermeye başladı... (Ancak yol yapılamadığından, bir sonraki kışı da aynı köyde geçirdikten sonra) tabur gelecek yaz ancak gidebildi... Yirmi dört parçadan ibaret 12 topumuzu İhsaniye’ye çektiğimiz zaman, o sene yapılmış olan şose, hilafsız olarak sabanla sürülmüş tarlaya dönmüştü. Ne olmuşsa olmuştu. Biz de nihayet, ‘Menzili Maksuda’ iki sene sonra da olsa, ulaşabilmiştik...”

Kara Kuvvetlerindeki asker sayısı ister Tümgeneral Cebecioğlu’nun özel çalışmasına dayalı olarak 800 bin isterse kendisinin Seminer Bildirisindeki 1 300 000 olsun, yukarıdaki alıntılarda görüldüğü gibi, modern savaş donanımı son derece yetersizdi.

Bu durum Adana Buluşmasında karşılıklı olarak kaydedilmiş ve Adana Listesindeki malzemelerin 1943 yılında Türkiye’ye sevki kararlaştırılmıştı. (Tablo 9)

Tablo 9 eksik bir listedir, sadece motorlu araç ve su ve akaryakıt depolarını içermektedir.

Ancak Tablo 9’da ayrıca 1943 yılında fiilen sevk edilen malzemeler de verilmiştir, bir ABD Arşiv Belgesine dayalı olarak. Motorlu araçlarda Adana Listesi ile fiilen sevk edilenler arasında gerek sayı gerek özellik açılarından çok büyük fark vardır.

Özetle şunu söylemek yanlış olmaz: 1944 yılı başında TSK’nın Balkanlarda bir cephe açarak saldırıya geçecek durumu kesinlikle yoktu.

Tıpkı, barutu biten Fransız komutanın savaşı kaybetmesinin diğer nedenlerini anlatmasına gerek olmadığı gibi:

“Napolyon, komutanına sormuş; “Savaşı neden kaybettik?”

“Komutan cevaplamış; “3 tane sebebi var.”

“Napolyon emretmiş; “Saymaya başla.”

“Komutan başlamış; “Bir, barutumuz bitmişti.”

“Napolyon konuşmayı bitirmiş;

“Yeter, öteki sebepleri saymana gerek yok, barutu biten ordu savaş kazanamaz !”

Türkiye savaşa giremezdi ama dışardan gelecek bir saldırıya karşı son askerine kadar şerefle çarpışacağını sık sık açıklamıştır.

TABLO 7 İKİNCİ DÜNYA SAVAŞINDA KARA KUVVETLERİMİZ

6. ASKERİ TARİH SEMİNERİNDE TÜMGNRL. Dr. CEBECİOĞLU BİLDİRİSİ ÖZETİ

27 Nisan 1939 tarihinde 3 Ordu, 9 Kolordu, 21 Piyade Tümeni, 3 Süvari Tümeni ve 3 Dağ Tugayımız vardı. Kara Ordumuzun mevcudu yaklaşık 275 bin idi.

Dr. Tümgeneral Güngör Cebecioğlu'nun 6. Askeri Tarih Seminerinde sunduğu bildiriye²⁵göre Kara Kuvvetlerinin yukarıda verilen birliklerine ek olarak 4 hava alayı, 1 kimya taburu, jandarma ve sınır birlikleri ile birlikte Türk Silahlı Kuvvetlerinin (TSK) toplam mevcudu 300 bin idi. Cebecioğlu, 1939 yılında herhangi bir zırhlı birlikten bahsetmemiştir.

1943 yılı Haziran ayında; 5 yeni Kolordu,

20 yeni Piyade Tümeni,

1 yeni Zırhlı Tümen, + 2 yeni Zırhlı Tugay

1 yeni Süvari Tugayı

İlavesi ile TSK'nın sefer mevcudu 1 milyon 300 bine ulaşmıştır.

Yıl	Piyade Tümeni	Süvari Tümeni	Dağ Tugayı	Zırhlı Tümen
1939	21	3	3	0
1943	41	3 + 1 Sv. Tug.	3	1 + 2 Z. Tugay

1943 yılında genel toplam: 41 piyade tümeni, 3 süvari tümen, 1 zırhlı tümen ve 3 tugay

1944 yılı Şubat ayında Savaş'a katılmayacağımız kesinleşip, Almanlardan veya Bulgaristan'dan bir saldırı ihtimali de azalınca,

5 Piyade Tümeni,

4 Piyade Tugayı,

14 Piyade Alayı (Kolordulara doğruca bağlı piyade alayları)

Lağvedilmişlerdir.

Bilal Şimşir'in derlediği, İngiliz Belgelerinde ATATÜRK, Cilt 8 (1934 - 1938) başlıklı kitapta

²⁵ İkinci Dünya Savaşı ve Türk Silahlı Kuvvetleri

II. Dünya Savaşı ve Sonrasında Türkiye

İngiltere'nin Ankara Büyükelçisi Sir Percy Loraine imzalı yıllık raporlarda Türkiye hakkında çok ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır.

Bu raporlara göre Kara Kuvvetlerimizin ordu, kolordu ve tümen sayıları Sayın Tümgeneral Cebecioğlu'nun verdiği bilgilerle uyumludur. Ancak Kara Kuvvetlerimizin toplam mevcudu çok farklıdır:

1933:140 bin

1934: 170 bin

1935: (Rapor yok)

1936: 166 bin

(Kara Kuvvetleri:120 bin; Jandarma 35 bin, Sınır ve Gümrük muhafızları: 11 bin)

1937: 1936 ile aynı

1938: 1936 ile aynı

Toplam mevcut 166 binin Nisan 1939'da 300 bine çıkmış olması dikkat çekmektedir. (?)

TÜMGENERAL CEBECİOĞLU'NUN ÖZEL ÇALIŞMASINA GÖRE TSK MEVCUTLARI

1939

3 Ordu Karargahı: $250 \times 3 = 750$

9 Kolordu Karargahı: $350 \times 9 = 3\ 150$

21 Piyade Tümeni: $11\ 000 \times 21 = 231\ 000$

3 Süvari Tümeni: $8\ 000 \times 3 = 24\ 000$

3 Dağ Tugayı: $4\ 000 \times 3 = 12\ 000$

4 Müstahkem Mevki: $7\ 000 \times 4 = 28\ 000$

Kara Kuvvetleri Toplam: $298\ 000$

1943

3 Ordu Karargahı:	$700 \times 3 = 2\ 100$
15 Kolordu Karargahı:	$1\ 000 \times 5 = 1\ 500$
41 Piyade Tümeni:	$16\ 000 \times 41 = 656\ 000$ (Not: 1939'da 11 000 kişi idi)
3 Süvari Tümeni:	$11\ 000 \times 3 = 33\ 000$
1 Zırhlı Tümen:	$11\ 000 \times 1 = 11\ 000$
1 Zırhlı Tugay:	$3\ 000 \times 1 = 3\ 000$
3 Piyade Tugayı:	$5\ 000 \times 3 = 15\ 000$
1 Süvari Tugayı:	$4\ 000 \times 1 = 4\ 000$
4 Müstahkem Mevki:	$11\ 000 \times 4 = 44\ 000$
Kara Kuvvetleri Toplam:	783 100

(Not: Bir İngiliz belgesine göre 1943'de 840 bin piyade tüfeği vardı)

Tahmini bilgiler:

Deniz Kuvvetleri: 90 000

Hava Kuvvetleri: 90 000

Jandarma, Gümrük, Orman vd: 120 000

Genel Toplam: 1 083 00

TABLO 8

YÜKSEK MÜDAFAA MECLİSİ

İlk toplantısını 7 Mart 1940 tarihinde Cumhurbaşkanı İnönü'nün başkanlığında yapmıştır. Milli Savunma Bakanlığı ile Genelkurmay Başkanlığı görüşlerini ortaya koymuşlardır. Daha sonra bu görüşler karşılıklı yazışmaya dönüşmüştür:

Milli Müdafaa Vekaletinin 22 Mart 1940'te gün ve Ordu Dairesi III. Şube 31 140 sayılı yazısı

²⁶ Hitlerin Danimarka, Norveç, Hollanda, Belçika ve Fransa saldırılarından kısa bir süre önce

Genelkurmay Başkanına (Zata Mahsustur)

1 - Kara Ordusu'nun seferi kuruluşuna dahil teşkilatın işe kuvvesi kesirsiz bir milyon üç yüz bine çıkarılmaktadır.

2 - Esnan (yaşlar) kuvvesiyle bu yekun mukayese edildiği takdirde, nispet bu kuvvenin % 65'ine baliğ olur. Kaldı ki, seferi kuruluş haricinde yapmakta olduğumuz ve Müttefiklerle teşrik-i mesai nokta-i nazarından yapmağa mecbur olacağımız daha bir takım daha teşkilat da vardır.

3 - Seferberlikte alınacak ve memlekette kalacak olan insan, hayvan ve nakil vasıtaları miktarı ile bunların % nispetleri bağlı cetvelde gösterilmiştir.

Ordumuzun silah, cephane ve nakil vasıtalarıyla her türlü ihtiyacını temin için müracaat ettiğimiz membalar memleketin varlığı ile Müttefiklerimizden temin ettiğimiz yardımlardır. Bunların bugün tahakkuk etmiş olan muayyen hadleri vardır. **Fazlasına milli bünyenin istitaatı (kudreti yeter olmak) olmadığı gibi Müttefiklerimizden bu sene nihayetine kadar alabileceğimiz veyahut son mali fedakarlıklarla memleket dışından getirebileceğimiz vasıtalar, yekunu 1 300 000 kişiye çıkarılabilir. Bu orduyu daha seferber olmanın başlangıcında ihtiyacı tatmin edilmiş bir vaziyette harekete geçirmeye müsait değildir.**

4 - Harbin ne zaman başlayacağı ve ne kadar süreceği kestirilemezse de, herhalde sürekli bir harbin bütün ihtiyaçlarını tatmin edecek tedbirler almak lazım gelecektir.

Daha harbin başlangıcında yalnız büyük rakamlara dayanarak tamamen ihtiyacı tatmin edilmemiş ordu ile harekete geçmek; ikmal ve harbe muvaffakiyetle devam hususundaki endişelerimizi artırmaktadır.

5 - Yukarıdaki maddelerde arz edilen sebeplerden dolayı ve bilhassa büyük mevcutta bir orduyu daha harbin bidayetinden itibaren beslemek ve ikmal etmek keyfiyetini kati surette emin hesaplara istinat ettirilmesi için yalnız nikbin (iyimser) esaslara değil, hakikate ve geçirmiş olduğumuz tecrübelerle dayanarak sefere hazırlık tedbirlerimizi inceden inceye bir kere daha gözden geçirmek (revizyon etmek) sürekli bir harbi muvaffakiyetle başarmak nokta-i nazarından çok faydalı olacaktır.

Bu meyanda düşünülen şunlardır:

A - Seferi kadrolar, insan, hayvan ve nakil vasıtaları, silah ve cephanemizle memlekette bulabileceğimiz ve Müttefiklerden alınmasını planladığımız vasıtalara göre tetkik edilerek yeniden tespit edilmelidir.

B - Yukarıda tafsil edilen teşkilat esaslarıyla birlikte siyasi-askeri vaziyetimiz nazar-ı dikkate alınarak seferberliğin ilk devresi için kuruluşun çıkarılmasında büyük mahsur olmayan bazı teşkilatı hazf ederek (kaldırarak) **ordu kuvvesini azaltmak keyfiyeti de tetkike şayandır.**

C - Ordularımızın esas kuruluşundaki kolordu alayları gibi bazı teşkilatı ya mutlak elzem olan mıntikalara inhisar ettirmek veyahut kolordu alayları yerine kolordu taburu ile iktifa etmek de düşünülür.

D - Sakat (çürük) veyahut cephanesi çok azalmış bazı silahları seferi kuruluşun çıkarmak veyahut cephanesinin ikmal kabil olmayan bu gibi silahlardan mürekkep birliklerin adetlerini azaltmak uygun olur.

E - Umumi surette motorlu vasıtalarla teşkil edilmiş veya teşkil edilecek kıtalarda mıntika ve tarz-ı istihdam dikkat nazara alınarak seyyar ordunun hareket kabiliyetini azaltmamak ve fakat aynı zamanda ordularımızın geriden ikmal kabiliyetini artırmak için gerek seyyar ordu teşkilatı ve gerekse hemen gerisindeki ikmal tertibatı için mevcuda elverecek veçhile tedbirler almaya ihtiyacımız vardır.

F - Bazı mıntikalarda yeni demiryolu inşa edilmiş olmasına binaen kısmen hazfi veyahut miktarının tenkisi mümkün olan kol, katar kafileler teşkilatını esaslı bir surette gözden geçirerek mütemadiyen işler bir halde emin bir geri hizmeti vücuda getirmek çok mühimdir.

6 - Bunlardan başka bir umumi seferberliğin ilk günlerinde mutlak vücuda getirilmesi lazım olmayan ikmal teşkilatını seferberliğin ikinci bir safhasına bırakmak ve bu teşkilat için yapılacak celbe izdihamı mucip olmayacak tedbirler almak, bu teşkilatı birlik itibarı ile tenkis etmekle beraber celbi de seyyar ordunun ihtiyaçlarına göre peyderpey icra etmek faydalı ve lüzumlu görülmektedir.

7 - Maruzat-ı vakıa, bünye-i milliye ve kudret-i askeriyemize göre sürekli bir harbi muvaffakiyetle idame etmek maksadına matuf olup, aksi halde harbin bidayetinde çok kuvvetli ve muvaffakiyetli neticeler alınmasına mukabil harbin uzun sürmesinde sıkıntılı vaziyetlerde kalınmaması mülahazasına müstenittir.

Takarrür ettirdiğimiz 40 piyade tümeni yani 120 piyade alayı ile bu tümenlerin topçusu ve üç süvari tümeni teşkili esasına bugünkü tertibatımızı yukarıda tafsil edilen nokta-i nazarlardan tetkik ve tespitin, memleket müdafaası bakımından çok hayırlı neticeler vereceği kanaatinde bulunduğumu saygılarımla arz ederim.

Milli Müdafaa Vekili Naci Tınaz

T.C. Genelkurmay Başkanlığı'nın 29 Mayıs 1940 tarih 12976 sayılı yazısı

(22 Mart 1940 gün Or. D. III.F.31140 sayıya)

1 - Ordunun seferi kuruluşu ve içinde bulunduğumuz durum dolayısı ile bu kuruluş üzerinde yapılması icap eden tadilat hakkında alınan teklif incelendi.

2 - Ordunun seferi kuruluşu 938 senesinde yapılmıştır. Bu zaman ittifak muahedesi henüz mevcut olmadığına bütün memleket hudutlarının emniyet ile müdafaası esası göz önünde tutulmuştu. Bugün İttifak Muahedelerine dayanarak kuruluş üzerinde bir kısım tadilat yapılması Genelkurmayca da mümkün görülmektedir.

3 - Bu kuruluşa göre yapılmış ve yapılmakta bulunan seferberlik hazırlıklarından insan ve hayvan mevcudunu artıran bir sebep, kol ve katarların memleketimizin coğrafi ve iklim durumu göz önünde tutularak mekkareli (kiralanan yük hayvanı) ve arabalı olarak teşkiline zaruret hasıl olmasından, diğer cihette bu kol ve katarların seferberlik hazırlıkları yapılırken menabide (kaynaklarda) mevcut vasıtalarından istifade edilmek üzere birçok insan ve hayvan beleden (?) muhtelit ve muhtelif kol ve katarlardan mürekkep olarak vücuda getirilmiş olmasından ileri geldiği anlaşılmaktadır. Bunları tensik edebilmek için memleketimizin coğrafi ve iklim durumu göz önünde tutularak mekkareli ve arabalı olarak teşkili icap edenlerden maadası (başkası) yerine mekkareli kolların arabaya tahvilinde 1/3 hayvan, 2/3 insandan istifade edilebileceği gibi bu kolların otolu olarak teşkilinde azami istifade temin olunacaktır. Yine bu kuruluşa nazaran insan fazlalığını vücuda getiren diğer bir sebep de memleketin muhtelif bölgelerinde adem-i icabet karşılığı olarak tertip edilen % zamlar ile henüz talim ve terbiye edilmemiş sağlam ve sakat bir çok erlerin elde bulunması ve bunların emsalleriyle birlikte silah altına alınması keyfiyetidir.

4 - Yük otosu ve motosiklet ihtiyacı:

Son senelerde mübayaa edilerek memlekete girmiş ve girmekte bulunan motorlu birlikler ihtiyacı (motorlu ağır topçu, tayyare defi topları ve orduda mevcut tek bir tugaydan ibaret zırhlı tugay) için bu malzemenin memlekete girmesi ve teşkilata sokulması ile mütenasip olarak motorlu vasıtaların temin ve tedarik edilmemesi de seferberlikte bunlar için lüzumlu malzemenin memleket menabiinde mevcut olmamasından ileri gelmektedir.

5 - Silah ve malzeme noksanı:

Son senelerde ordu bütçesinin darlığı yüzünden bir taraftan askeri fabrikalarımızın tam randımanla çalıştırılmasına imkan bulunmamış olması, diğer taraftan da memlekete hariçten lüzumu kadar

silah ve malzeme temin ve tedarik edilememiş bulunması ve en nihayet bir kısım silahlarımızın Lehistan ve Almanya'da kalması bu noksanı doğurmuştur.

6 - Yukarıda arz edilen hususat sebebiyle husul bulmuş olan seferi kuruluş üzerinde bugünkü ihtiyacı karşılamak üzere yapılması icap eden tedbirler hakkında Genelkurmayın düşünceleri aşağıdadır:

A - İlk hatlarda istihdam olunacak birlikler lehine silah, malzeme ve vasıtalarından istifade edilmek üzere;

Yüksek makamlarınca da teklif edildiği gibi, İttifak Muahedeleri dolayısı ile kısmen emin görülen sahil birlikleri ile İzmir Müstahdem Mevki ve cenup hududu üzerindeki birliklerimizden ikmal ve depo alaylarının seferberliklerinin tehiri mümkün olan birliklere ait cetvel bağlıdır.

B - Yukarıda 3 üncü maddede arz edildiği veçhile seferde fazla mürettebat celbini istilzam eden (grektiren) seyyar ordu ve memleket içi için kol ve katarların mekkareli olanlara araba ve arabalı olanlara otomobil temin ve tedarik edilirse, bu kollar için fazla hayvan celbine lüzum ve ihtiyaç kalmayacaktır. Şimdilik yalnız memleketimizin şark bölgesinin coğrafi ve iklim durumu göz önünde bulundurulurken memleket için teşkilatının bu bölgenin ihtiyacını temin edecek mekkareli ve arabalı kol ve katarların elde tutulması lazımdır. Bu hususta bir karar verebilmek için pek esaslı tetkikler yapılmalıdır.

C - Yine yukarıda 3 üncü maddede arz edildiği veçhile, seferberliğin emniyetle yapılması göz önünde tutularak seferberlik talimatınının 35 inci maddesi mucibince miktarları % 60 kadar çıkan takımlardan son tecrübeler göre tenzilat yaptırılması yüksek makamlarınca nazar-ı itibara alınabilir. Sakat ve acemilerden emsali silah altına alınmış bulunanlar kamilen silah altına alınmalıdır. Bu gibi eşhasın seferin ilk anlarda tahrip edilmesi muhtemel demir yollar ile muhtelif bölgelerde acilen yaptırılması icap eden karayolu kısımlarını inşa ettirmek üzere, mümkün olduğu takdirde Müna-kalat Vekaletinden iase ettirilmek üzere birlikler teşkili düşünülebilir. Bu hususta ayrıca teklifatta bulunulacaktır.

D - Yüksek makamlarından teklif edildiği gibi, karo ve kuruluşlar üzerinde müştereken çalışmaya hemen başlanmalıdır.

E - Bilhassa kuruluştan çıkarılması teklif edilen topların yüksek makamlarınca mütehassıs heyetler marifetiyle muayeneleri yaptırılarak bunların cins ve miktarları acele bildirilmelidir.

F - Yüksek Müdafaa Meclisince kabul edilmiş bulunan 40 tümen, 3 süvari tümeni, 1 zırhlı tugay, ayrıca Müstahkem Mevkiler için asri ordularla muharebe edecek kudrette esliha ve teçhizat ile bir-

likte bilhassa topçu temini hususundaki tedbirler, kuruluş harici çıkacak toplar da nazar-ı dikkate alınarak Genelkurmay'a bildirilmesi ve bu esaslar dahilinde yeni seferberlik hazırlıklarına başlanması ve ancak yeni teşkiller, bilhassa seferde yüksek makamlarınca tedvir olunacak ikmal hususuna müteallik memleket için tesis ve teşkillerinde gerek birlik ve gerek kadrolar üzerinden hareket sahalalarının hususiyetleri, coğrafi durum göz önüne alınarak ihtiyaçlarının teminini aksatmamak esasları ile yapılacak tasarrufların bildirilmesi.

7 - Yukarıda arz edilen işlerden birçoğu mevcut seferberlik hazırlıklarını değiştireceğinden, bu işler üzerinde evvel emirde tetkikler yapılması ve bu tetkiklerin neticesine göre yeniden yaptırılacak seferberlik hazırlıklarını müteakip meriyet mevkiine konulması pek mühimdir.

İçinde bulunduğumuz durum dolayısıyla ile her an yapılması göz önünde tutulan her hangi seferberlikte karışıklığa meydan vermemek üzere elde mevcut seferberlik hazırlıkları bozulmamalıdır. Yalnız iki hatlarda istihdam olunacak birlikler lehine silah, malzeme vasıtalarından istifade edilmek üzere listeye dahil birliklerden yapılacak tasarruflar (silah, malzeme, vasıtalar) evvel emirde Trakya ve Şark bölgesinde ilk hatlarda bulunan birliklere en yeni ve sağlamlar verilmek suretiyle ikmal edilecektir. Listeye dahil bulunan birlikler için muaddel kuruluş ve seferberlik hazırlıkları yapılmaya kadar, bu birliklerin silah, vasıta ve malzemesi noksan tutulabilir. Kol ve katarların tertip ve teşkilinde memleketin coğrafi ve iklim durumu göz önünde tutularak bir taraftan seferde ikmal işlerinin yolunda cereyan ettirilmesi hususları temin olunurken, diğer taraftan tasarruf imkanları nazar-ı dikkate alınmalıdır.

8 - Yukarıda arz edilen esaslar dahilinde silah ve malzemeye ait tevzi ve tevzin (ölçülü hale konma) işleri yapılırken yeni bir seferberlik hazırlıkları icap ettirecek hususlar üzerinde Genelkurmay ile müştereken çalışacak alakalılara bir an evvel bu mesaiye başlamaları için emir buyurulmasını saygılarımla arz ederim.

Genelkurmay Başkanı, Mareşal Fevzi Çakmak

Yüksek Müdafaa Meclisi Kararları:

- 1 - İnisyatifi düşmana kaptırmayacak şekilde davranmak
- 2 - Balkanlara tecavüz durumunda Bulgaristan'ı kıpırdatmamak
- 3 - İtalya ile savaş halinde Müttefiklerin desteği ile 12 adayı almak

- 4 - Türkiye içinde Müttefiklerin ikmalini kolaylaştırıcı önlemler almak
- 5 - Yunanistan'a tecavüz edilmesi durumunda Selanik'in işgal edilmesini önlemek
- 6 - Romanya'ya tecavüz durumunda Bulgaristan'ı kıpırdatmamak
- 7 - Romanya'ya hareket düzenlemeleri durumunda Müttefiklerin ulaşımını kolaylaştırmak
- 8 - Müttefik ülkeler tarafından Akdeniz kıyılarının korunmasını sağlamak

EK - 9 LİSTELER

KAZIM ORBAY'IN 1940 YILINDA ALINAN KREDİ KAPSAMINDA SİPARİŞLERİ

Malzemenin Cinsi	Sipariş ²⁷ Toplamı	Gelen veya Yüklenen	Beklenen	Yorum
13.8 mm tanksavar tüfeği Mermisi	1 638 1 638 000	500 (% 31 ²⁸) 125 620 (% 8)	1 138	mermisi olmayan tüfekler
7.7 mm hafif silah cephanesi (mermisi)	30 milyon	24 milyon (%80)	6 milyon	
7.9 mm Vickers ağır mak tfk	1 500	750 (% 50)	750	arkası yok ²⁹
9.4 mm uçak savar topu	132	76	68	ayda 4 top verilecek
7.9 mm piyade tüfeği mermisi	75 000 75 milyon	Sıfır ³⁰		
9.4 mm uçaksavar topu için kamyon	45	10		45
Toplar için arazi otomobili	99	Sıfır	99	
Benzin sarnıç kamyonları	60	sıfır	60	
Benzin varilleri	4 000	1 000	3 000	
Kamyon	500	sıfır	500	

Bunların dışında 11 640 çift 'Keçe Ayakkabı', 300 000 çift 'Fotin', 300 bin adet 'Matara', 95 bin takım at nalı vs gibi çok çeşitli malzeme talep edilmiştir.

²⁷ Kazım Orbay'ın sipariş ettiği liste, 1941 yılında yapılan bazı ilavelerle

²⁸ Siparişin yüzdesi

²⁹ Belçika'dan geliyormuş. Belçika işgal edildikten sonra sevkiyat durmuş

³⁰ Fransa'dan gelecekmış. Fransa işgal edildiği için sevkiyat durmuş

II. Dünya Savaşı ve Sonrasında Türkiye

Fransa'ya sipariş edilen malzemelerin sevkiyatı ise tamamen durmuştur:

22 mm tanksavar topu – 810 adet

25 mm uçaksavar topu -260 adet

3.5 tonluk kamyon – 980 adet,

Otomobil – 432 adet ve Arazi otomobili – 300 adet

1941 YILINDA İNGİLİZ GENELKURMAY BAŞKANINA³¹ VERİLEN LİSTE³²

11 bin adet dürbün (75 adet verileceği belirtilmiş)

50 bin adet tabanca (her ay 100 adet verilebilecekmiş)

75 bin adet piyade tüfeği (hiç verilemiyormuş)

100 adet 20 mm uçaksavar topu (hiç verilemiyormuş)

10 bin adet benzin varili ve 150 bin ton bezin (benzin hiç verilemiyormuş)

500 adet 2.5 ton kapasiteli kamyon ve 300 adet motosiklet

Kum torbası (500 bin adet), matara, yemek kabı 500 bin takım at nalı vs vs.

ADANA LİSTESİ³³

Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak'ın Milli Müdafaa Vekaletine 2 Şubat 1943 tarihli yazısından alıntı:

“Amerikalıların, İngilizlerin bugüne kadar muhtelif tertipler altında vermeyi taahhüt etmiş oldukları malzemenin şimdiye kadar gelenler hariç olmak üzere geriye kalanlarla bu kere yeniden ihtiyacımız olarak tespit edilen malzeme ayrı ayrı gösterilmek suretile yekun edilerek yeni bir liste tanzim edilecektir... listenin adı 'Adana Listesi'dir... Adana Listesi malzeme cetvelleri³⁴ 4 Şubat 1943 Perşembe günü öğlene kadar ikmal edilerek İngiliz Atışemiliterliğine tevdi edilmiş olacaktır.”

³¹ Orgeneral Sir John Dill. Şubat ayında Dışişleri Bakanı Eden ile Ankara'ya gelmişti

³² Kaynak: Tarih ve Toplum Dergisi. Listedeki önemli malzemeler verilmiştir

³³ Ömer Köroğlu'nun tezinde Genelkurmay ATASE Arşivinden alınmış belgeler arasında bulunan 4 belgeden derlenmiştir. Eksik bir listedir. Tamamının çok daha kapsamlı olduğunu düşünüyorum.

³⁴ Birden fazla cetvel olduğu burada daha iyi anlaşılıyor. Bulunan tek bir cetveldir.

Bulunan tek sayfa listenin başlığı:

“Adana listesi ile istenen motorlu vasıta ve akaryakıt mevzuat miktarı”

Cinsi	Adet
Komuta Tankı	100
Ağır Tank	1 470
Orta Tank	500
Hafif Tank	45
Toplam tank	2 115
Keşif devriye otosu	75
Tank top başına mermi	1 348 ³⁵
Tank makineli tüfek başına mermi	30 000 ³⁶

Akaryakıt bidon ve depoları (özet)

150, 250 litrelik bidon	800 000 adet
400 litrelik bidon	20 000 adet
500 litrelik seyyar sarnıç	550 adet
500 tonluk benzin tankı	400 adet
1 000 tonluk benzin tankı	50 adet
Motorlu su tankı	1 200 adet
Motorlu benzin tankı	2 000 adet
25 tonluk sarnıçlı vagon	585 adet
100 tonluk yeraltı tankı	250 adet
1 000 tonluk yeraltı tankı	50 adet
Muhtelif ebatta benzin hortumu	10 000 adet

³⁵ Orgeneral Sir John Dill. Şubat ayında Dışişleri Bakanı Eden ile Ankara'ya gelmişti

³⁶ Kaynak: Tarih ve Toplum Dergisi. Listedeki önemli malzemeler verilmiştir

II. Dünya Savaşı ve Sonrasında Türkiye

NOT: 1943 Türkiye'sinde TSK'da bidon ve akaryakıt deposu yok gibi.

9 Aralık 1942 tarihli bir Genelkurmay arşiv belgesinden alıntı:

"Gnkur. Başkanlığına

"Özü: Tank talimhahnın akaryakıt ihtiyacı

"... **halen Talimhahnın deposu olmadığı için** bunların Vekalet deposundan lüzum görüldükçe Talimhahn mutemedi tarafından aldırılmasına müsaadelerini saygılarıma arz ederim."

İmza: Tümgeneral Z. Toydemir

Şubat - Kasım 1943 Tarihleri arasında Türkiye'ye İngiltere'nin yaptığı sevkiyat³⁷:

350 tank, (200 adet Valentin ve 150 adet M3 Stuart tankı, her ikisi de Hafif Tank³⁸)

45 otomatik top,

300 uçaksavar top (100 tanesi ağır)

300 sahra topu,

200 havan topu,

500 tanksavar top,

99 000 piyade tüfeği³⁹.

1 milyon tank mayını.

Churchill'in Kahire Konferansında sözlü beyanına göre bu malzemenin değeri 25 milyon pound imiş.

³⁷ Bu malzemenin Kahire Konferansı görüşmelerinde Adana Listelerinin yaklaşık üçte biri olduğu belirtilmiştir

³⁸ Listedeki 1 470 ağır tanka karşı SIFIR ağır tank. 545 orta ve hafif tanka karşı 350 orta/hafif tank ! Verilen diğer malzemeleri Adana Listesindeki adetlerle kıyaslayamıyoruz. Tanklarda ortalama oran: 350/ 2 115 = % 17.

Valentin tankları hakkında Kenan Kocatürk'ün yazdıklarına bakınız, TABLO 7

³⁹ Bir İngiliz belgesinde 1943 yılında Türkiye'de 840 bin adet muhtelif tip piyade tüfeği varmış.

KIYASLAMALI TABLO⁴⁰⁴¹

Adana Listesi ile	Talep Edilen	1943 Sevkiyatı
Cinsi	Adet	Adet
Komuta Tankı	100	???
Ağır Tank	1 470	SIFIR
Orta Tank	500	SIFIR
Hafif Tank	45	350
Keşif devriye otosu	75	SIFIR
Otomatik Top	SIFIR ? ⁴⁰	45
Uçaksavar Top ⁴¹	SIFIR ?	300
Havan Topu	SIFIR ?	200
Tanksavar Top	SIFIR ?	500
Piyade Tüfeği	SIFIR ?	99 000
Tank Mayını	SIFIR ?	1 milyon

YORUM: Talep edilen toplam 2 115 tankın tümü 'Hafif Tank' kabul edilse, 1943 yılında yapılan tank sevkiyatı, talebin % 16.5' uğu kadardır.

Kaynakça:

Lend Lease (Wikipedia Belgesi)

Zeki Kunalalp, İkinci Dünya Harbinde Türk Dış Siyaseti, 1982

Yuluğ Tekin Kurat, *Kahire Konferansı Tutanakları*, Belleten Sayı185, Ocak 1983

⁴⁰ Elimizdeki Adana Listesi eksik olduğu için bu (?) işaretli 6 kalem malzemenin talep edilip edilmediğini bilmiyoruz.

⁴¹ Bkz. Kenan Kocatürk Anıları

II. Dünya Savaşı ve Sonrasında Türkiye

Genkur. Bşk. (M. Şube) (4.) Kısım

EĞİTİM (2.3.)

S. Kayıt No.	Mhaverde yapan ve Günlüğü	Devaz eden ve Günlüğü	Kayıtların ve Günlüğü	Gönderilen
19316	2-II-943 F. Keleşali	N. Ergüven		R. Keleşali 2-2-943
Dosyası	ACEL EDİR Öz: Adana Listelerinin tanzimi H.			

Yazıldığı makam: M.M. vekâletine
(T.T. Yar Bşk. Hv., Dz. Müşavirliğine, Malzeme tahakkuk ve takip bürosu Md. suret)

ZATA MAHSUS

1- 30,31 - II. Kfn. 943 günü Adana civarında her iki tarafın en büyük Devlet ricalinin iştirakile vuku bulan görüşmeler neticesinde Müttefiklerin bu kere bize vermeleri tekrarrür eden malzeme ile bunların nakli hususları aşağıdaki maddelerde bildirildiği şekilde düzenlenecektir :

2- Amerikalıların , İngilizlerin bugüne kadar muhtelif tertipler altında vermeyi teahhüt etmiş oldukları malzemeden şimdiye kadar gelenler hariç olmak üzere geriye kalanlarla bu kere yeniden ihtiyaçlarımız olarak tesbit edilen malzeme ayrı ayrı gösterilmek suretile yetkin edilerek yeni bir liste tanzim edilecektir.

3- 2.maddede ne suretle hakirlanacağı tesbit edilen listenin adı (Adana listesidir). Bundan sonra yeni listeler tanzim edilmek icap ederse Adana listesine seyl namı altında A,B,C isimlerini alacaktır.

4- Adana listesinin tanziminden sonra, evvelce gerek General Orbay ve gerekse diğer sevât vasıtasıyla tanzim edilip müttefiklerden istenilmiş olan listeler tasfiye edilecektir.

5- Adana listesini tahakkuk ettirmek ve bunun celp ve naklini temin etmek üzere Genelkurmayda doğrudan II. Başkanlığa bağlı ve Kara, Hava Deniz subaylarından mürekkep olmak üzere bir malzeme tahakkuk ve takip bürosu teşkil olunacaktır.

Yüksek vekâletin bu kere İngilizlere verilmek üzere 29-II. Kfn.-943 günü Genelkurmayda vermiş olduğu listelerde bazı faslılıklar ve lüzumsuz maddeler bulunduğu görülmüştür. Bunların alakadar dairelerinde bir kere daha elden geçirilerek aşağıdaki esaslara göre acele düzenlenmesi zaruridir :

A) Harp veya askeri malzeme olmayan seylerle dahilden temini mümkün bulunan maddeler listelere dahil edilmeyecektir.

B) Malzemenin nakliyatını tanzim bakımından her cins için Numara altında bir ehemmiyet sırası gösterilecektir.

C) Adana listesi malzeme cetvelleri 4-Şubat-943 perşembe günü öğlene kadar ikmal edilerek İngiliz Ateşemiliterliğine tevdi edilmiş olacaktır.

6- Müttefiklerin vermiş oldukları ve isteyecekleri malzeme, çap, yedek parça, cephane ve sair teçhizat cihetiyle elimizdeki Alman ve İtalyan malzemesinden farklı olduğu için bunların ikmaline ve teodidine yarana yacağı tabiidir.

İngilizler bu kere Libya harekâtında Almanlardan ve İtalyanlardan itina ettikleri aynı malzemenin bu hususdaki ihtiyaçlarımızı da ikmal edebileceklerini görüşmelerde bildirmişler ve bunun için ayrı bir liste istemişlerdir. Bunun da 4-Şubat -943 Perşembe günü zevâline kadar yetiştirilmesi elzemdir.

7- Malzemenin nakliyatının tanzimi, nakliyatın icrası, nakil kudretimizin artırılması, gelecek malzemenin sür'atle istifade edilebilmesi

R. Keleşali

GENKUR.
ATAŞE ARŞİVİ
KOL. - 2. B.H
KUTUP: 44
TARİH: 2/2

GENELKURMAY
GİZLİLİK BÖLÜMÜ
T.C. GENELKURMAY BAŞKANLIĞI
TARİH: 2/2/1943

II. Dünya Savaşı ve Sonrasında Türkiye

ADANA LİSTESİ (eksik liste)

BELGE-12 (1s) (432)

Adana listesiyle istenen Motörlü vasıta ve Akaryakıt mevzuat miktarı.

Komuta tankı	Adet
Komuta tankı	100
Agır tank	1470
Orta tank	500
Hafif tank	45
Tank top başına mermi	1348
Tank makineli tüfek başına mermi	30000
Kegif devriye otosu	75

Motörlü vasıtalar için

Bidon (150:250 litrelik)	300,000
Bidon (beheri 400 litrelik demir çemberli ve içerisi galvanizli)	20,000
Seyyar sahrınç (beheri 500 litrelik otomobil, vagon ve arabada kabili nakil ve mayedek)	500
Sahrınç (beheri 500 tonluk gas, bensi ve yağ için)	50
Benzin tankı (sabit 500 tonluk)	400
Benzin tankı(sabit 1000 tonluk)	50
Benzin tankı(Motörlü)	2000
Su tankı (Motorlu)	1200

Levasım Dairesi

Sahrıncılı vagon(beheri 25 tonluk şeker yakıt için)	150

Nafia Vekâleti için

Bidon(75:250 Kg.benzin için)	1,000

Münakalat Vekâleti için

Sahrınc vagonu(20 M ³)	200

Hava Kuvvetleri için

Bidon	500.000
Yer altı tankı(beheri 100 tonluk)	250
Yer üstü tankı(beheri 1.000 tonluk)	50
Sahrıncılı benzin vagonu	235
Muhtelif ebatta benzin hortumu	10.000 Metre
Benzin süzme güdresi	10.000 adet

Mart,Nisan ve mayıs,1943 tarihine kadar bize ve Boota ait olmak üzere gelen muhteli Mot.vasıta

	Boot için:	Bizim için
Mart	51	81
Nisan	152	131
Mayıs	12	150
Yekûn	215	362

394

NO: 2.04
DOS: 4
BEL: 4-159

12 ARALIK 1943 LİSTESİ

Türkiye 12 Aralık 1943 tarihinde savaşa katılmak için İngiliz Büyükelçisi Sir Hughe Knatchbull-Hugessen'e bir liste vermiştir.

Bu listedeki malzemeler, bazı Türkçe yayınlarda (Kuneralp 1982) **“180 bin ton askeri malzeme, 66 bin 800 ton yakıt ve 49 filo (300 uçak) uçak”** olarak belirlenmiştir. Buna karşı aynı kaynaklarda İngilizlerin 59 bin ton askeri malzeme ve 17 filo uçak verebileceklerini söyledikleri belirtilmiştir.

Türkiye'nin talep ettiği malzemenin ancak küçük bir bölümünün verilebileceği anlaşılınca Türkiye'nin savaşa girmesi konusu gündemden çıkmış ve bunun üzerine askeri malzeme sevkiyatı hiç yapılmamıştır.

Malzemenin Cinsi	Adet I ⁴² A	Adet II ⁴³ B	B/A %	C ⁴⁴	D ⁴⁵	E ⁴⁶	F ⁴⁷
Sherman tankı	500	110	22	30 t	15 000 t	3 300 t	15 000 t
Kamyon/Traktör	9 000	2 400	27	5 t	45 000 t	12 000 t	60 000 t
Çeşitli toplar	486	362	75	1 t	486 t	362 t	60 486 t
Bishop Obüs	60	26	43	2 t	120 t	52 t	60 606 t
Tanksavar Topu	1 000	1 000	100	0.1 t	100 t	100 t	60 706 t
Muhtelif	500 ton	250 ton	50		500 t	250 t	61 207 t
Tabanca Mermisi	130 mily.	65 mily.	50	25 gr	3 250 t	1 625 t	64 457 t
Çeşitli tüfek	13 5000	10 000	74	25 kg	340 t	250 t	64 797 t
El bombası	1 milyon	75 000	7.5	10 kg	10 000 t	750 t	75 797 t
Tanksavar Bomba	230 000	20 000	20 kg	20 kg	4 600 t	400 t	80 397 t
Bomba ve Cephn	23 000 t	8 000 t	35		23 000 t	8 000 t	103 397 t
Çeşitli Malzeme	2 500 t	SIFIR			2 500 t		105 897 T
Akaryakıt	13 400 t	SIFIR			13 400 t		119 297 t
Uçak yakıtı	53 400 t	3 600 t	7		53 400 t	3 600 t	172 697 t
Spitfire Uçağı	216	SIFIR		2.3 t	497 t		173 194 t
Mitchell B. U.	48	SIFIR		8.9 t	427 t		173 627 t
Moskito B. U.	36	SIFIR		6 t	216 t		173 843 t

⁴² Talep edilen adet

⁴³ Verilebileceği beyan edilen adet

⁴⁴ Tahmini birim ağırlık (maksimum)

⁴⁵ Talep Edilen adedin toplam ağırlığı

⁴⁶ Verilebilecek adedin toplam ağırlığı

⁴⁷ Talep edilen miktarın birikimli ağırlığı

II. Dünya Savaşı ve Sonrasında Türkiye

Görüldüğü gibi bu listedeki malzemelerin toplam ağırlığı 174 bin ton düzeyinde olup verilebilecek malzeme de 59 bin tonun çok altıdadır: 30 689 ton. Yukarıdaki tabloda birim ağırlıklar, ambalajı olarak alınmıştır.

Kaynak: Zehra Önder, *II. Dünya Savaşı'nda Türk Dış Politikası*, sayfa 390-391 (FO 371, Political, Southern, Turkey Vol 37478, 1943, R 18456/55/ G44)

TABLO 10

ZIRHLI BİRLİKLERİMİZİN TARİHÇESİ (1928 - 1946)

1939 YILINDA TÜRK ZIRHLI BİRLİKLERİNDEKİ SOVYE YAPISI TANK

(T - 26 Sovyet Tankı, 10 ton ağırlığında, Hızı: Yolda: 31 km/st, Arazide 16 km/st)

1939 YILINDA ALMANLARIN SON MODEL TANKI

Panzerkampfwagen IV

(25 ton ağırlığında, Hızı: Yolda 42 km/st, Arazide 16 km/st)

Alman Panzerkampfwagen IV Ausf H - 1944, 25 ton

T 26 Sovyet Tankı, 1932 model, 10 ton - Mevcut: 68 adet

II. Dünya Savaşı ve Sonrasında Türkiye

Valentine İngiliz Tankı, 1938 model, 16 ton – Mevcut: 200 adet (kullanılmış)

Amerikan M3 Stuart Hafif Tank, 1941 model, 15 ton – Mevcut: 150 adet (kullanılmış)

Zırhlı araçlar Türk Ordusuna ilk kez 1928 yılında Fransa'dan satın alınan ve Maltepe'deki Piyade Atış Okuluna verilen Renault FT-17 tankı ile girmiştir.

Renault FT17, Birinci Dünya Savaşı

1932 yılında Sovyetler Birliği'nden 4 adet T-26, 1 adet T-27 tanketi ve 1 adet T-35 yüzücü tankı Cumhuriyetin 10. yılı kutlaması armağanı olarak verilmiştir.

Silah: 45 mm top + 7.62 mm Mk. Tfk.

Kızıl Meydan'da resmi geçitte, arka planda Kremlin

II. Dünya Savaşı ve Sonrasında Türkiye

T - 27 Tanket (2.7 ton)

1934 yılında ilk muharip tank birliği Lüleburgaz'da Tank Taburu olarak kurulmuştur. 1934 yılında Süvari Binbaşı Tahsin Yazıcı'nın komutanlığında bulunan Tank Taburu için Sovyetler Birliği'nden 64 adet T-26 tankı ile 34 adet BA-6 ve BA-3 satın alınmıştır.

II. DÜNYA SAVAŞI DÖNEMİ (1939 - 1945)

1939 yılında İkinci Dünya Savaşı başlamadan önce Türkiye, İngiltere ve Fransa ile ittifak anlaşması yaptı. Tank Alayı kurmak için Fransa ve İngiltere'den tank alımı için karar verildi. Fransa'dan 100 adet Renault R35 tankı (10 tonluk, 37 mm çapında topa sahip) ile Birleşik Krallıktan 16 adet Vickers 6-Ton (1x12.7 ve 1 x 7.7 mm makineli tüfeğe sahip) alındı. Bu yeni tanklarla **1940 yılında Lüleburgaz'da ilk Tank Alayı kuruldu, 10 ve 6 tonluk toplam 116 tank ile. Komutan, Sv. Yb. Tahsin Yazıcı.**

1942'de Lüleburgaz'daki Zırhlı Alay Davutpaşa'ya nakledildi. Aynı tarihte fazla arıza yapmaya başlayan ve teknolojik ömrünü dolduran T-26 tankları hizmet dışı bırakıldı.

1943 yılında Birleşik Krallık ve ABD'nin verdikleri malzemelerle Niğde (1. Zırhlı Tugay) ve Selimiye'de (2. Zırhlı Tugay) iki zırhlı tugay oluşturuldu. Davutpaşa'daki **zırhlı alay ise 3ncü Zırhlı Tugay** oldu.

1943 yılında Zırhlı Birliklere verilen araçlar:

- ABD menşeli 25 adet M4 Sherman tankı
- 176 adet M3 Stuart tankı,
- Birleşik Krallık menşeli 200 Valentine tank,
- 150 Mk VI hafif tank,
- Daimler Scout lastik tekerlekli zırhlı keşif aracı,
- Bishop Kundağı Motorlu Obüs
- 60 Bren Gun Carrier zırhlı araç

II. Dünya Savaşı ve Sonrasında Türkiye

M4 Sherman (30 Ton)

M3 Stuart	Valentine tank	Mk VI

Daimler Scout	Bishop Kundağı Motorlu Obüs	Bren Gun Carrier

1943'de Türkiye 56 adet 48 Alman Panzerkampfwagen III Ausf N ve 15 adet Panzerkampfwagen IV Ausf G tankı sipariş etti.

1944'de Davutpaşa'daki tugay, Zırhlı Tümen haline getirildi. Zırhlı Tugaylarda ilk Piyade Birliği, 1946 yılında bindirilmiş tabur halinde teşekkül etti.

Türkiye'ye verilen bütün araçlar ve malzemeler % 80 itibariyle kullanılmış, harp görmüş ve umumi bir revizyondan geçirildikten sonra Türk ordusuna teslim edilmişti. Türk ordusuna verilen bu yıpranmış tanklar, Türk tankçıların gayretleriyle uzun bir süre hizmet gördüler.

İkinci Dünya Savaşı'nda alınan M4 Sherman, M3 Stuart ve PzKpfw IV 1950'li yıllarında envanterden çıkarıldı.

Jane's World War II Tanks and Fighting' den alınmıştır: (Bizim kaynaklarımızdan farklı)

TANK VE ZIRHLI ARAÇ GİRİŞLERİ

Tanklar	1940	1941	1942	1943	1944	1945
Fransız Renault 35	50					
İngiliz Mk VIB	16					
İngiliz M3 Stuart			23			
İngiliz Valentine			22	354		100
Amerikan Sherman				34		
PzKw III				22		
PzKwIV				22		
Bishop kundağı motorlu obüs				48		

⁴⁸ 22 tanesi Türkiye'ye ulaştı

YORUMSUZ

KARA KUVVETLERİ WEBSİTESİNDEN ALINMIŞTIR

Bu tank ↑ Renault FT 17 değil

BU ↓ gerçek FT 17

İşgal İstanbul'unda Fransız Tankları ve Zırhlı Araçları

Sirkeci rıhtımına Fransız Renault FT-17 tankları indiriliyor. Mart/Nisan 1920

TABLO 11

2. DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİ VE SAVAŞ YILLARINDA UÇAKLARIMIZ

1 Ocak 1939'da Envanter:

Eğitim Uçakları:	77 adet
Bombardıman Uçakları:	229 adet (105 adedi 1926 model biplane)
Av Uçakları:	111 adet (45 Curtiss + 66 PZL)
Nakliye Uçakları:	Yok
Harita Uçağı:	1
Toplam Savaş (Av + Bombardıman) Uçakları:	340 adet
Genel Toplam:	418 Uçak

1937 - 1938 yıllarında 102 bombardıman uçağı girerken tek bir avcı uçağı alınamamış.

NOT: Savunma amaçlı 111 av uçağından 66 adedi savaşın başlaması ile yedek parçasız kalmış ve eğitim uçağı olarak kullanılmış, 1943 yılında hurdaya çıkarılmıştır.

1939 YILIDA ENVANTER'E GİREN UÇAKLAR

No	Model	Ülke	Cinsi	Adedi	G Tarih	B. Adet
1	Hawker Hurricane ⁴⁹	İngiltere	Av	10 ⁵⁰	1939	10
2	Morane Saulnier M.S. 406 C ⁵¹	Fransa	Av	30	1939	40
3	Spitfire ⁵²	İngiltere	Av	3	1939	43

⁴⁹ (1030 BG - 536 km/st)

⁵⁰ 1939 - 1943 arasında 35 adet girmiş. 1939 yılı için tahmini olarak 10 adet kabul edildi.

⁵¹ 860 BG - 500 km/st

⁵² 1470 BG - 640 km/st (1940 yılında dünyanın en güçlü ve hızlı av uçağı)

1940 YILINDA ENVANTER'E GİREN UÇAKLAR

No	Model	Ülke	Cinsi	Adedi	G. T.	B. Toplam
1	Morane Saulnier M.S. 406 C	Fransa	Av	10	1940	10
2	Avro Anson Mk.I ⁵³		Bom.	6	1940	16
3	Curtiss Wright CW – 22 ⁵⁴	ABD	Eğtm	50	1940	66
4	Fairey Battle Mk.I ⁵⁵	İngiltere	Bom	30	1940	96
5	Henriot H – 182 ⁵⁶	Fransa	Eğtm	36	1940	132

1941 – 1946 DÖNEMİNDE ENVANTERE GİREN/ÇIKAN UÇAKLAR

Sıra	Adı	Tipi	Ülke	Girişi	Adedi	Çıkışı	Yılı ⁵⁷
1	Airspeed Oxford	Eğitim & N.	İngl	1941	82	1952	1937
2	Miles Magister	Eğitim	TR/İ:	1941	116	1960	1936 ⁵⁸
3	Westland Lysander	Eğitim	İngl	1942	36	1948	1936
4	Curtiss P 40	Av	ABD	1942	66	1947	1940
5	Focke Wulf	Av	Alm	1943	72	1947	1941
6	Miles Master	Eğitim	İngl	1943	27	1948	1940
7	Bristol Beaufort	Bombrdmn	İng	1944	32	1947	1939
8	Martin 187 Baltimore	Bombrdmn	ABD	1944	72	1950	1940
9	Spitfire	Av	İng	1944-45	286	1954	1936
10	Hawker Hurricane	Av	İng	1939 - 45	154	1946	1936
11	C 47 Dakota	Nakliye	ABD	1946	110	1998	1941

⁵³ 2x 310 BG – 302 km/st

⁵⁴ 450BG – 322 km/st

⁵⁵ 1030 – 414 km/st

⁵⁶ 140 BG – 190 km/st

⁵⁷ İmal edildiği yıl

TABLO 12

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİ ve SAVAŞ YILLARINDA DENİZ KUVVETLERİMİZ

DENİZ MÜSTEŞARLIĞI DÖNEMİ⁵⁸ (1928-1949)

16 Ocak 1928 gün ve 1198 sayılı kanunla Milli Savunma Bakanlığı'na bağlı olarak Genelkurmay Başkanlığı'nda bir "Deniz Müsteşarlığı" makamı teşkil edilmiştir. Bu yeni teşkilatlanma ile Donanma Komutanlığı, idari ve lojistik bakımından Genelkurmay Başkanlığı'na bağlanmıştır.

Bu dönemde, envanterinde Yavuz, Turgutreis, Hamidiye, Mecidiye Kruvazörleri, Peyk-i Şevket ve Berk-i Satvet Torpido Kruvazörleri ile Samsun, Basra ve Taşöz Muhriplerini bulunduran Donanma, ana unsurları ile Gölcük'te faaliyet göstermiştir. Hollanda'ya sipariş verilen ve Kurtuluş Savaşı'nın coşkusu yansıtan I. İnönü ve II. İnönü Denizaltıları da 1928 yılında Deniz Kuvvetlerine katılmıştır.

Kurmay subay yetiştirmek üzere, 02 Kasım 1930 tarihinde Deniz Harp Akademisi Yıldız Sarayı'nda ki binasında eğitim/öğretim faaliyetine başlamıştır.

İtalya'da yapılmış olan Adatepe, Kocatepe, Tınaztepe ve Zafer Muhripleri, Dumlupınar ve Sakarya Denizaltıları ile Martı, Denizkuşu ve Doğan Hücumbotları 1931 yılında Deniz Kuvvetlerine katılmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayı ile 1933 yılında Donanmanın ana üssünün Gölcük olmasına karar verilmiştir. Aynı yıl Gölcük Tersanesi'nde inşa edilen ilk gemi olan Gölcük Tankeri kızağa konmuş ve bir yıl içerisinde denize indirilmiştir.

Bu dönemde Yavuz Muharebe Kruvazörü, 1930 yılında onarımının tamamlanmasından sonra Deniz Kuvvetlerinin Sancak Gemisi olarak, 1950 yılına kadar Türkiye Cumhuriyeti'nin denizlerdeki gücünün bir simgesi olmuş; bir çok devlet büyüğü ve yabancı konuk bu gemide ağırlanmıştır.

Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin 1936 yılında imzalanması ile birlikte Boğazlar üzerindeki Türk egemenliği pekiştirilerek, uluslararası topluma kabul ettirilmiş ve bu sözleşmeyi takip eden günlerde İstanbul ve Çanakkale Boğazlarında birer Müstahkem Mevki Komutanlığı ve bu komutanlıklara bağlı olarak Deniz Komutanlıkları kurulmuştur.

II. Dünya Harbi başladığında, Türk Deniz Kuvvetleri kendisini geliştirmiş ve o döneme göre küçümsenemeyecek bir güce erişmiştir. İngiltere'ye 1939 yılında 4 muhrip, 4 denizaltı, 2 mayın gemisi sipariş edilmiştir. Aynı yıl, Almanya'da inşa edilmiş olan Saldıray Denizaltısı Donanmaya katılmış-

⁵⁸ Deniz Kuvvetleri websitesi (http://www.dzkk.tsk.tr/denizweb/turkce/hakkimizda/genel_tarihce.php)

tır. Ayrıca, Taşkızak Tersanesinde inşa edilen ve isimleri bizzat ATATÜRK tarafından verilen Atılay ve Yıldırım Denizaltıları denize indirilmiştir. Batıray Denizaltısına 1939 yılı Eylül ayında Alman Deniz Kuvvetleri tarafından el konulmuştur.

Türk Donanması'nın Malta Ziyareti (Kasım 1936)

II. Dünya Harbi yıllarında Deniz Okulları emniyet açısından İstanbul'dan Mersin'e nakledilip, eğitim ve öğretim bu bölgede sürdürülmüştür. Savaş sırasında, 23 Haziran 1941 günü, Refah Şilebi, İngiltere'den 4 denizaltı gemisini teslim alacak personel ve staj yapmak üzere İngiltere'ye gönderilen 20 Pilot adayı Kara Harp Okulu öğrencisi ile Mersin'den İskenderiye'ye intikalde iken bir denizaltı gemisinin attığı torpido ile batmış ve 167 kişi şehit olmuştur. Çanakkale Boğazı çıkışında sualtı savunma sistemleri ile ilgili denemeler yapan Atılay Denizaltısı, 14 Temmuz 1942 tarihinde I. Dünya Harbi'nden kalma mayınlara çarparak batmış ve 39 denizaltıcı personel şehit olmuştur. II. Dünya Harbi'nin bütün dünyayı kan ve gözyaşına çevirdiği bu karanlık günlerde meydana gelen bu iki olay, Türk Ulusunu derinden yaralamış ve yasa boğmuştur.

Türk Deniz Kuvvetlerini geliştirme ve modernizasyon çabaları, II. Dünya Harbi'nin sona ermesi ile birlikte hız kazanmış ve daha büyük atılımlarla yeni hedeflere yönelmiştir. Amerika Birleşik Devletlerinden temin edilen su üstü gemisi ve denizaltı sayısında önemli bir artış sağlanmış ve bunun yanı sıra özellikle, eğitim, personel ve lojistik konularında reform niteliğindeki projeler hayata geçirilmiş ve gerçek anlamda günümüzün modern deniz gücüne erişim yönünde köklü adımlar atılmıştır.

